

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

14. (124.) évfolyam, 4. szám

Megjelent: 2019. augusztus

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

Felelős szerkesztő:
Girmann Zsuzsanna
Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1054 Budapest, Zoltán u. 6.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu, WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2019.020/4

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnöke

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábod Péter, dr. Tóth Márta*

14. (124.) ÉVFOLYAM 4. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

14. (124.) ÉVFOLYAM 4. SZÁM

2019. augusztus

Szentkirályi Orsolya
A pezsgők eredetvédelme – II. rész

Dr. Sulyok Ádám Miklós
A szerzői jog megjelenése a védjegyjogban – II. rész

Mezei Péter
A kínai szerzői jog fejlődése – II. rész

Paku Dorottya Irén
Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – I. rész

Dr. Palágyi Tivadar
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.girmann@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Szentkirályi Orsolya</i>	A pezsgők eredetvédelme – II. rész	7
<i>Dr. Sulyok Ádám Miklós</i>	A szerzői jog megjelenése a védjegyjogban – II. rész	19
<i>Mezei Péter</i>	A kínai szerzői jog fejlődése – II. rész	46
<i>Paku Dorottya Irén</i>	Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban – I. rész	74
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	109
	Könyv- és folyóiratszemle	152
	Summaries	172

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Orsolya Szentkirályi</i>	Protection of the appellations of origin for sparkling wines – Part II	7
<i>Dr Ádám Miklós Sulyok</i>	The appearance of copyright in trademark legislation – Part II	19
<i>Péter Mezei</i>	The development of Chinese copyright – Part II	46
<i>Dorottya Irén Paku</i>	Digital sampling in the Hungarian and the German copyright Legislation – Part I	74
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	109
	Review of books and periodicals	152
	Summaries	172

SOMMAIRE

<i>Orsolya Szentkirályi</i>	Protection de l'appellation d'origine des champagnes – partie 2	7
<i>Dr Ádám Miklós Sulyok</i>	L'apparence du droit d'auteur dans le droit des marques – partie 2	19
<i>Péter Mezei</i>	L'évolution du droit d'auteur chinois – partie 2	46
<i>Dorottya Irén Paku</i>	L'échantillonnage numérique dans le droit d'auteur hongrois et allemand – partie 1	74
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	109
	Revue des livres et périodiques	152
	Summaries	172

INHALT

<i>Orsolya Szentkirályi</i>	Schutz von Herkunftsangaben für Sekte – Teil 2	7
<i>Dr. Ádám Miklós Sulyok</i>	Die Erscheinung des Urheberrechts im Markenrecht – Teil 2	19
<i>Péter Mezei</i>	Die Entwicklung des chinesischen Urheberrechts – Teil 2	46
<i>Dorottya Irén Paku</i>	Digitales Sampling im ungarischen und deutschen Urheberrecht – Teil 1	74
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	109
	Übersicht von Büchern und Zeitschriften	152
	Summaries	172

A PEZSGÓK EREDETVÉDELME – II. RÉSZ*

5. Az Európai Unió eredetvédelmi rendszerének kialakulása

Az egész Európai Gazdasági Közösség területén érvényes, egységes közösségi oltalmi forma – a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek eredetmegjelölésének és földrajzi jelzéseinek – szabályait a közös agrárpolitika 1992-es reformja során alakították ki (a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek eredetmegjelölésének és földrajzi jelzéseinek oltalmáról szóló 2081/92/EGK tanácsi rendelet). Ez a közösségi agrárpolitika részeként értelmezhető *minőségpolitika* szellemében jött létre, amely a mennyiségi termelés helyett a magasan feldolgozott, minőségi termékek előállítását részesítette előnyben.

„A földrajzi árujelzők uniós oltalma az a jogterület, ahol az Európai Unió közös agrárpolitikája, a szellemi tulajdon-védelem és a globális kereskedelemről adódó kihívások találkoznak.”⁵²

A 2081/92/EGK rendeletben az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés között nincs különbség sem az oltalmazható termékkör, sem az oltalom tartalma szempontjából.

A fenti fogalmak elválasztására a 2006-os reform eredményeként született 510/2006/EK tanácsi rendelet vállalkozott. Fontos megemlíteni, hogy e rendelet hatálya nem terjed ki a szőlészeti-borászati termékekre (a borecet kivételével) és a szeszes italokra.⁵³

Ezek a fogalmak a rendelet megalkotását kiváltó agrárpolitikai célkitűzés elősegítéséről, a gazdasági szempontokról, illetve a francia és a német eredetvédelmi modell közötti kompromisszumról tanúskodnak. Az egykori közösségi és a hatályos uniós szabályozás csak az oltalmazott termékek *előállítási feltételei* között tesz különbséget. A reform eredményeként született 2006-os uniós szabályok szerint az *oltalom alatt álló eredetmegjelölés* (OEM) esetében a termék minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhetőek. Az *oltalom alatt álló földrajzi jelzés* (OFJ) esetében a meghatározott földrajzi területről származó termék valamely tulajdonsága, hírneve vagy jellemzője alapvetően a földrajzi eredetnek köszönhető. Látható tehát, hogy a rendelet az eredetmegjelölés esetén az emberi tényezőknek alapvető jelentőséget tulajdonít.

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatott tanulmányok keretében készült, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott diplomamunka szerkesztett változata.

⁵² Kókai-Kunné dr. Szabó Ágnes: Lisszabontól Genfig az agrártermékek földrajzi árujelző oltalmának szabályozására figyelemmel. Védjegyvilág, 25. jubileumi különszám, p. 26.

⁵³ 510/2006/EK tanácsi rendelet, 1. cikk (1).

5.1. A termékleírás

Az európai uniós szabályozás sajátos eleme, hogy az oltalom megszerzésére irányuló kérelemhez termékleírást kell készíteni. A termékleírás a legfőbb érv a bejegyzési kérelem alátámasztására; tartalmazza a védelem szempontjából legfontosabb adatokat:

- az oltalomban részesítendő elnevezést,
- a termék leírását annak sajátos egyedi jellemzőivel együtt (a termékleírásnak olyan részletesnek kell lenni, hogy annak alapján az adott területen egy új termelő belefoghasson a termék előállításába),
- az érintett földrajzi terület lehatárolását,
- a maximális hektáronkénti termés hozamot,
- a borászati eljárások szabályozását (melyik technológia tilos, melyik kötelező),
- az engedélyezett szőlőfajtákat.

A termékleírásban be kell mutatni a termék tulajdonságának, hírnevének a földrajzi környezettel vagy a földrajzi származással való kapcsolatát és ennek igazolását is. A termékleírás fontos eleme a termékleírásnak való megfelelés nyomon követhetőségének és ellenőrzésének leírása is.⁵⁴ A szabályoknak való megfelelés ellenőrzése a termelő költségén történik.⁵⁵

5.2. Az európai uniós oltalmi rendszerek

A hatályos európai uniós oltalmi rendszert négy elkülönült, a termékek jellegzetességeire tekintettel lévő uniós rendelet szabályozza, az alábbi termékekre vonatkozóan:

- mezőgazdasági termék és élelmiszer (1151/2012/EU),⁵⁶
- borászati termékek (1308/2013/EU rendelet, 92–116. pontja),⁵⁷
- szeszes italok (110/2008/EK),⁵⁸
- ízesített borok (251/2014/EU rendelet).⁵⁹

Az egyes termékkörök eltérő gazdasági sajátosságai abban is tükröződnek, hogy mindkét oltalmi fajta csak a mezőgazdasági termékek, az élelmiszerek és a borászati termékek esetében igényelhető; az ízesített borokra és a szeszes italokra csak a földrajzi jelzés vonatkozhat.

⁵⁴ Kókai-Kunné: i. m. (52), p. 26.

⁵⁵ 510/2006/EK rendelet, 11. cikk.

⁵⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 1151/2012/EU rendelete (2012. november 21.) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről.

⁵⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 1308/2013/EU rendelete (2013. december 17.) a mezőgazdasági termékpiacon közös szervezésének létrehozásáról, és a 922/72/EGK, a 234/79/EK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

⁵⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 110/2008/EK rendelete (2008. január 15.) a szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kisereléséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról, valamint az 1576/89/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 251/2014/EU rendelete (2014. február 26.) az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kisereléséről, jelöléséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

„Az egyes uniós rendszerek nemcsak a választható oltalmi formákban, hanem néhány eljárási szabályban is különböznek. Jelenleg folyamatban van az uniós szabályok egyszerűsítésére és az eltérő szabályok harmonizálására irányuló szakértői munka. Az uniós eredetvédelmi rendszer jelenleg nem teszi lehetővé az agrártermékeken kívül más termékek uniós eredetvédelmi oltalmát.”⁶⁰

Jelenleg folyamatban van az agrártermékek földrajzi árujelzői uniós oltalmára vonatkozó szabályozás egyszerűsítésének előkészítése az Európai Bizottságban, továbbá a nem mezőgazdasági termékek földrajzi árujelzői uniós oltalmának bevezetésére irányuló konzultáció is. Ha bevezetésre kerül az uniós oltalom a nem mezőgazdasági termékek esetében is, akkor ez egy ötödik rendszer lesz, ezért felmerült a kérdés, hogy nem kellene-e egy egységes uniós eredetvédelmi rendszert alkotni. Kókai-Kunné szerint „*az uniós eredetvédelmi szabályok egyszerűsítése során törekedni kell az iparjogvédelmi szempontok és az agrárpolitikai érdekek egyensúlyára. Az oltalom iránti eljárás, a lajstromozás egységesítése mellett meg kell őrizni és érvényesíteni kell az egyes termékkörökben az agrárpolitikai szempontokból adódó különbségeket.*”

A 2006. március 31-én hatályba lépett új szabályok⁶¹ lényeges változást jelentettek a harmadik országokból származó termékekre vonatkozó földrajzi árujelzők, valamint a hagyományos, különleges tulajdonsággal rendelkező termékek vonatkozásában. Az új szabályok lehetővé tették a harmadik országok esetében – az uniós szabályokhoz hasonló nemzeti szabályozás követelménye nélkül – a származási országban oltalom alatt álló termékek közvetlen vagy a harmadik országok hatóságai útján való bejelentését az Európai Bizottsághoz.

A másik lényeges változás a védjegyek és a földrajzi árujelzők viszonyának szabályozása. A korábbi elsőbbséggel rendelkező védjegy a földrajzi árujelzővel szemben érvényesíthetővé vált. Így az új szabályozás alapján egy eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés közösségi oltalom iránti bejelentésének elbírálása során az elsőbbség, a kizárólagosság és a területiség elve érvényesül.⁶²

5.3. Az egységes uniós oltalom bevezetése

A korábbi közösségi borpiaci szabályok a tagországokban oltalmat élvező eredetmegjelöléseket és földrajzi jelzéseket közösségi szinten ismerték el, ezáltal ezek a földrajzi árujelzők az Európai Unió valamennyi tagállamában oltalmat élveztek, és az iparjogvédelmi oltalommal azonos jogosítványokat nyújtottak a jogosultak részére. Ezt alátámasztotta a szellemi tulajdon-jogokat feltehetően sértő áruk elleni vámigazgatási intézkedésekről és az ilyen jogokat

⁶⁰ Kókai-Kunné: i. m. (52), p. 27.

⁶¹ A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK tanácsi rendelet és a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek hagyományos különleges tulajdonságairól szóló 09/2006/EK tanácsi rendelet.

⁶² Kókai-Kunné: i. m. (52), p. 27.

ténylegesen sértő áruk ellen hozandó intézkedésekről szóló 1383/2003/EK tanácsi rendelet, amely a 2081/92/EGK rendelet hatálya alá tartozó termékeken kívül lehetővé tette mind a borok, mind a szeszes italok esetében is a közösségi jog szerint védett, az egyes tagállamokban használható eredetmegjelölések kizárólagos használatából eredő jogok érvényesítését.

A WTO által elfogadott panel döntését megelőzően a borok és a szeszes italok esetében az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések oltalma – a 2081/92/EK rendelet hatálya alá eső termékek földrajzi árujelzőjének oltalmára előírt eljárás nélkül – a közösségi rendeletek alapján keletkezett. A borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EGK tanácsi rendelet és végrehajtási rendelete alapvetően a szőlőtelepítésre, a borkészítésre, a borpiac szabályozására, a szőlőtermelés, valamint a borelőállítás mennyiségi és minőségi követelményeire, a borok jelölésére vonatkozó előírásokat szabályozza. A rendelet azonban a meghatározott termőhelyű minőségi borok és földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok vonatkozásában részletes iparjogvédelmi tartalmú szabályokat is előírt.

A szeszes italok meghatározására, megnevezésére és kiszerezésére vonatkozó általános szabályokat az 1576/89/EGK tanácsi rendelet⁶³ állapította meg.

A borászati termékek és a szeszes italok földrajzi árujelzői szintén termékleírást tartalmazó oltalom iránti kérelem alapján és szabályozott elbírálási rend szerint részesülhetnek uniós oltalomban. Mind a borászati termékek, mind a szeszes italok esetében az oltalom fennmaradásának feltétele volt a termékleírás pótlása és annak benyújtása az Európai Bizottságnak. Ezt a már oltalom alatt álló földrajzi árujelzővel rendelkező borászati termékek esetében 2011. december 31-ig, a szeszes italok esetében 2015. február 20-ig kellett pótolni.

Az USA a szabadkereskedelmi megállapodásokban következetesen érvényesíti a szellemi tulajdon-védelmi kérdéseket. A TRIPS-megállapodás is egy hosszú éveken keresztül tárgyalt globális kereskedelmi megállapodás melléklete. Kókai-Kunné úgy véli, hogy „ezért kell figyelemmel kísérni az Európai Unió és az USA között folyamatban lévő kereskedelmi és befektetési tárgyalásokat, amelyeknek érzékeny pontja a szellemi tulajdon-jogok kérdése, ideértve az uniós eredetvédelmi rendszereket és a mezőgazdasági ágazatban a géntechnológiával módosított szervezetekkel kapcsolatos eltérő, az elővigyázatosság elvét követő európai és a megengedő amerikai felfogást.”

6. A földrajzi árujelzők oltalmának hazai szabályai 1997-től napjainkig

Az eredetvédelem az egyik olyan jogterület, amelyben az európai uniós jogharmonizáció teljes mértékben megvalósult, így a jelenlegi magyar szabályozás összességében a közösségi rendeleteken alapul.

⁶³ A Tanács 1576/89/EGK rendelete (1989. május 29.) a szeszes italok meghatározására, megnevezésére és kiszerezésére vonatkozó általános szabályok megállapításáról.

A magyar jogforrások közül a legfontosabb az 1997. évi XI. tv. (védjegytvény, Vt.), amely a földrajzi árujelzők oltalmának szabályait is tartalmazza.

A korábbi szabályozástól eltérően az új Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. tv.) 2:55. §-a már csak kisegítő rendelkezést tartalmaz a szellemi alkotások védelmében: *„E törvényt kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak.”*

A bejelentés eljárási szabályait a 16/2004 (IV.27.) IM rendelet (*A védjegybejelentés és a földrajzi árujelzőre vonatkozó bejelentés részletes alaki szabályairól*) tartalmazza.

A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény vezette be a magyar jogba a sui generis földrajziárujelző-oltalmat, az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések együttes nevéként a „földrajzi árujelző” fogalmat használva. A Vt. a Lisszaboni Megállapodáshoz hasonlóan nem korlátozta az oltalomban részesíthető termékek körét az agrártermékekre.

A Vt. oltalomban részesítette azt a 28 eredetmegjelölést, amelyet a törvény 1997. július 1-jei hatálybalépését megelőzően bejegyeztek az eredetmegjelölések oltalmáról és nemzetközi lajstromozásáról szóló Lisszaboni Megállapodás alapján vezetett lajstromba. Az agrárágazat vonatkozásában e körbe tartozott 13 bor-eredetmegjelölés és három szeszesital-eredetmegjelölés, amelyekre vonatkozóan a bejelentést az egykori Monimpex Külkereskedelmi Vállalat nyújtotta be nemzetközi oltalom iránt. Az élelmiszerek közül ebbe a körbe tartozott pl. a kalocsai és a szegedi paprika, a csabai és a gyulai kolbász.

Az egyes ágazatok eltérő sajátossága abban is kifejeződik, hogy csak egyes élelmiszeripari termékek termékleírásának pótlása során jelentett problémát az ipari előállítás igényeinek érvényesítése. Sajnálatos módon főleg egyes termékek esetében az egykori nagy cégek érdekei érvényesültek (pl. fűszerpaprika, csabai kolbász, gyulai kolbász) a kézműves előállítással szemben, miközben a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében az eredetmegjelölések és a földrajzi jelzések közösségi oltalma 1992. évi bevezetésének a célja az volt, hogy az egyes termékleírásokban meghatározott földrajzi területen a mezőgazdasági termelők különleges minőségű, feldolgozott terméket állítsanak elő.

Az agrártermékekre (köztük a borokra) vonatkozó hazai szabályozás alakulását a következő három szakaszra lehet osztani.

6.1. Az Európai Unióhoz való csatlakozás előtti, 1997–2004 közti időszak

A védjegytvény a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, szeszes italok és borok földrajzi árujelzőivel kapcsolatban a 2081/92/EGK rendelettel összhangban lévő szabályokat állapított meg. E termékek földrajzi árujelzői csak akkor részesülhettek oltalomban, ha megfeleltek a külön jogszabályban⁶⁴ szabályozott termékleírásnak és ellenőrzési feltételek-

⁶⁴ A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes szabályokról szóló 87/1998 (VI. 6.) Korm. rendelet.

nek is. Az akkori közösségi szabályozástól eltérően a hazai szabályaink már a borok és a szeszes italok esetében is előírták a termékleírási kötelezettséget.

Az új bejelentések esetében az oltalom iránti kérelmet a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz⁶⁵ (a továbbiakban: MSZH) kellett benyújtani és ahhoz csatolni kellett a termékleírást is. Az MSZH a termékleírást a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumhoz (a továbbiakban: FVM) továbbította. A termékleírás elfogadhatóságáról az FVM a Magyar Eredetvédelmi Tanács állásfoglalása alapján döntött. Az MSZH az FVM állásfoglalásának figyelembevételével hozott határozatot a bejelentett földrajzi árujelző oltalmáról.

6.2. Az Európai Unióhoz való csatlakozás utáni, 2004–2009 közötti időszak

2009. augusztus 1-jéig a nemzeti szakaszban a közösségi oltalom iránti kérelem *két önálló eljárásban* került elbírálásra az FVM és az MSZH között kialakított kompromisszum alapján.

Először az oltalom iránti kérelemhez tartozó termékleírást kellett elkészíteni, amelyet az FVM bírált el. Az FVM a termékleírást közzétette a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Értesítőben. Ha nem nyújtottak be kifogást a termékleírásban foglaltak ellen, akkor az FVM a Magyar Eredetvédelmi Tanács véleménye alapján szakhatósági állásfoglalást adott a termékleírás elfogadásáról.

Ezt követően a termelői csoportosulásnak a közösségi oltalom iránti kérelmét az FVM szakhatósági állásfoglalásával együtt az MSZH-hoz kellett benyújtania. Az MSZH iparjogvédelmi szempontból vizsgálta meg a kérelmet, azaz aszerint, hogy a bejelentés nem ütközik-e növényfajták, állatfajták nevével, korábbi védjeggyel, illetve nem áll-e fenn más, az oltalmat kizáró ok. Az MSZH kedvező döntése esetén az FVM továbbította a kérelmet az Európai Bizottsághoz.

A hazai szabályozás azonban indokolatlanul tagolta két külön közigazgatási eljárásra a közösségi oltalom iránti kérelem elbírálásának nemzeti szakaszát. Ez nem volt előnyös a bejelentők számára egyrészt az eljárás bonyolultsága, időigényessége, másrészt a földrajzi árujelző bejelentésének elsőbbsége szempontjából. A védjegytvörvény 3. §-ának (4) bekezdése alapján feltétlen kizáró oknak minősül, ha egy védjegytalalom iránt bejelentett *„megjelölés a Védjegytvörvény vagy az Európai Közösség jogszabályai alapján lajstromozott földrajzi árujelzőből áll, vagy azt tartalmazza. E rendelkezést olyan árukra kell alkalmazni, amelyek nem a földrajzi árujelzőnek megfelelő földrajzi területről származnak, vagy amelyekkel kapcsolatban a földrajzi árujelző a Védjegytvörvény vagy az Európai Közösség jogszabályai alapján egyéb okból nem használható.”* A termékleírás elbírálására irányuló, az FVM által folytatott szakhatósági eljárás időtartama csak az oltalom iránti kérelem benyújtásának az előfeltétele volt.

Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően Magyarország 2004. október 30-ig közösségi oltalom iránt tíz nemzeti oltalom alatt álló terméket jelentett be az Európai Bizottság-

⁶⁵ 2011. január 1-jétől a hivatal új neve: Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

nak. A közösségi oltalom iránt bejelentett termékek között voltak új bejelentések (például a makói hagyma és a gönci kajsziparack), a többi termék az 1990-es éveket megelőzően már a Lisszaboni Szerződés alapján is nemzetközi oltalomban részesült; ezek az 1997. évi XI. törvény 118. § (2) bekezdése alapján a törvény erejénél fogva kerültek a földrajzi árujelzők nemzeti lajstromába.

6.3. 2009 után: a nemzeti elbírálási szakasz szabályainak egyszerűsítése

Az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény többek között módosította a védjegy törvényt is. Kókai-Kunné szerint: „*a módosítás az agrárgazdaságot kedvezően érintő rendelkezéseket tartalmazott, mivel megszüntette a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a szeszes italok és a borok földrajzi árujelzői esetében az uniós oltalom iránti bejelentések elbírálása nemzeti szakaszának két külön közigazgatási eljárásra való tagolását és alapvetően egyszerűsítette a közösségi oltalom iránti bejelentések nemzeti elbírálását.*”

Az új szabályok szerint a közösségi oltalom iránti kérelmet a Földművelésügyi Minisztériumba kell benyújtani a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a borok eredetmegjelölései, földrajzi jelzései esetében. A földművelésügyi miniszter határozza meg a kérelem elfogadhatóságáról és annak az Európai Bizottsághoz való továbbíthatóságáról a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának véleménye alapján.

6.4. A Földművelésügyi Minisztérium feladata és céljai

A minisztériumon belül 2014. augusztus 1-je óta az Erdetvédelemért felelős Helyettes Államtitkárság látja el a borok és pálinkák eredetvédelmével kapcsolatos feladatokat, valamint az 1998-ban indult Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) program és a HÍR védjegy használati jogának engedélyezését.

A kérelmek feldolgozásán túl a minisztérium kiemelt célja, hogy az agrárgazdaság területén a termelők egyre több terméket jelentsenek be uniós eredetmegjelölés, illetve földrajzi jelzés-oltalom iránt, és éljenek az oltalom nyújtotta lehetőséggel, így védve Magyarország mezőgazdasági érdekeit és hagyományait.

Az eredetvédelmi program céljai:

- az új bejelentések benyújtásának támogatása szakmai segítségnyújtással a termelők részére;
- az oltalom alatt álló termékek termékleírásainak felülvizsgálata és a szükséges módosítások kezdeményezése, elkészítése;
- az oltalom alatt álló termékek esetében kapcsolattartás a jogosultakkal az eredetvédelemből mint iparjogvédelmi oltalomból eredő jogok és a jogérvényesítés lehetőségeinek megismertetése érdekében.

6.5. Hungarikumok

A hungarikum kategória nem önálló iparjogvédelmi oltalmi forma, hanem a magyar jogi szabályozás sajátos képződménye.

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény az értékek kiválasztásának egy alulról felfelé építkező rendszerét alakította ki.

A hungarikum meghatározása *„gyűjtőfogalom, amely egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye”*.⁶⁶

A jogszabály eredeti szövegében a törvény erejénél fogva hungarikumnak minősültek a közösségi oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy földrajzi jelzéssel rendelkező mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, szeszes italok, továbbá borászati termékek. A módosítás következtében a jövőben a közösségi oltalom alatt álló termékek is csak kiválasztás alapján minősülhetnek hungarikumnak.⁶⁷ A Törley pezsgő 2016 óta hungarikum.

6.6. Borkiválóság Program

A borágazat versenyképességének és a magyar borok értékesíthetőségének javítását célozza meg a 2013-ban életre hívott Borkiválóság Program. A program fő célkitűzése a magyar borok nemzetközi köztudatba való visszahelyezése, a piaci igényeknek megfelelő termékek kiválasztása és a hozzáadott értékeken alapuló kommunikáció kialakítása.

A program hat fő célterülete a szőlőfajták, a borok, az oktatás-kutatás, a marketing, a humán kapacitás és a szinergikus kapcsolatok. Az Eredetvédelemért felelős Helyettes Államtitkárság látja el a programfelelősi feladatokat.

A Borkiválóság Program keretében az úgynevezett Országkostoló borverseny eredményeként évente megjelenik a Borkiválóságok Könyve, amely bemutatja a legjobb magyar csendes borokat és pezsgőket. A három-, négy- és ötszorosos tételeket tartalmazó kiadvány magyarul és angol nyelven is megjelenik, valamint online is elérhető.

A program kiváló lehetőséget nyújt arra, hogy a legmagasabb minőségű borokat a megfelelő marketingháttérrel segítsék, és hatékonyan kommunikálják a nemzetközi piacon.

7. A pezsgők eredetvédelmi rendszereinek összehasonlítása

A fentiekből látható, hogy a pezsgők eredetvédelmének eszközei széles palettát fednek le mind Magyarországon, mind külföldön. Azonban a különböző országok eredetvédelmi modelljei lényegesen eltérhetnek egymástól.

⁶⁶ 2012. évi XXX. tv. 1. § (1) b).

⁶⁷ Kókai-Kunné: i. m. (52), p. 29.

Magyarországon nincs külön eredetmegjelölés a pezsgők számára, azok a borvidékek általános termékleírásaiban kapnak helyet a csendes borok mellett (leginkább azok után), mintegy lehetőségként. Ezen túl különösen aggályos az is, hogy a pezsgősítésnek nem a szőlő termőterületén belül kell megtörténnie. Általánosságban elmondható, hogy minél kevesebb szállal kötődik a termék az alapanyag származási helyéhez, annál kevésbé önazonos.

A magyar megközelítéssel szemben a többi nagymúltú pezsgőtermelő ország általában kialakított kizárólag pezsgőboroknak fenntartott kategóriákat is, amelyek az idők során segítettek ezen termékek elismertségét.

Ezek között vannak területalapú rendszerek, ahol a szűkre szabott földrajzi határok határozzák meg elsődlegesen a védelem kereteit, azokon kívül nem használható a védett megjelölés (például champagne vagy franciacorta esetében).

Máshol inkább az alkalmazott borászati eljárások és a pezsgősítés helye kap elsődleges szerepet a földrajzi határokat nagyvonalúra szabva (például a spanyol cava, ahol a spanyol borrhíók túlnyomó része használhatja a designációt, vagy a német Sekt, amelynek esetében külföldi gyümölcsből is készülhet eredetvédt habzóbor).

Összegzés

A pezsgőborok világa rendkívül sokszínű és érdekes terület az eredetvédelem témakörén belül. A gazdag történelmi háttér, a gazdasági, politikai és kulturális jelentőség miatt kiemelt figyelmet érdemel a borok eredetvédelmének keretei között, hiszen a fogyasztók számára a jól meghatározott kategória, legyen az termőhely vagy eljárás, a minőség védjegye.

A dolgozatban körüljártuk a pezsgőborok eredetét, hatásukat az adott országok gazdaságára és történelmére. Elemeztük készítésük típusait, a környezet hatását a termékekre, különös tekintettel a terroir szerepére.

Foglalkoztunk az eredetvédelem intézményeivel, szabályozásával a nemzetközi, az európai uniós és a magyar jogrendben.

A pezsgőre vonatkozó eredetvédelmi rendszerek felvázolásával és a különböző megközelítések egymás melletti vizsgálatával lehetőség nyílt a magyar pezsgő precízebb elhelyezésére a pezsgőipar koordinátarendszerében.

Magyarország, amely valaha a világ egyik vezető pezsgőtermelő gazdaságával rendelkezett, az utóbbi évek kisebb termelőinek minőségi törekvései által újra lehetőséget kapott, hogy meghatározó pozíciót szerezzen. Ehhez viszont feltétlenül szükséges, hogy az eredetvédelmi szabályozás (ezen belül is legfőképpen a termékleírások) külön is foglalkozzon a pezsgővel mint kiemelt értékű agrártermékkel.

Amíg a magyar pezsgő nem kap külön védelmet saját jogon, addig kizárólag a magas minőség mellett elkötelezett termelők izolált sikerében bízhatunk, de szigorú feltételeket állító termékleírások, minőségi szabályozás híján ezek a sikerek nehezen lesznek kiterjeszthetők a piac többi szereplője, főleg az új belépők felé.

Lehetőség lenne arra, hogy a magyar pezsgő a remek éghajlati adottságokat, a felhalmozott tudást és tapasztalatot kamatoztatva folytassa friss lendületet kapott útját, és részesedjen a világban dinamikusan növekvő habzó- és pezsgőborkeresletből, jól kommunikált pozícionálással és eredetvédelem keretében.

A magyar pezsgőágazat piaci sikerének feltételei – a kiváló minőségű termékek mellett – egyértelműen a jól meghatározott minőségi keretek és a behatárolt stílus, eredményezze azt akár természeti környezet, akár eljárás.

Függelék – jogeset: a „Champagne Jayne”-ügy

(A tanulmány szerzőjének saját fordítása és kivonatolása az angol nyelvű eredetiből.⁶⁸)

Az úgynevezett Champagne Jayne-ügy érdekes bepillantást nyújt a szokásos megjelölésválás újvilági megközelítésébe.

Az eljárás során az alperes többször hivatkozott arra, hogy Ausztráliában minden habzó bort „champagne”-nak nevez a közbeszéd.

A Champagne eredetmegjelölés használatát a bírói döntés 102–113. pontja részletezi.

Felperes: Comité Interprofessionel du Vin de Champagne (CIVC)

Alperes: Jayne Rachel Powell

Tárgyalta: Ausztrál Szövetségi Bíróság, Victoria

Ügyszám: VID1373/2013

Kereset benyújtása: 2013. december 20.

Ítélet: 2015. október 20.

A per tárgya

A Comité Interprofessionel du Vin de Champagne (CIVC) – felperes – olyan szakmai szervezet, amely a Champagne borszakmai területén tevékenykedő szőlőtermelők, borkészítők, kereskedők érdekeinek képviselésére jött létre.

Jayne Rachel Powell – alperes – borismereti képzéseket tart, ebben a körben rendezvényeket szervez és konzultánsként működik borszakmai területen. Saját maga és a borok népszerűsítésére a Champagne Jayne nevet használja.

A felperes keresetében előadta, hogy az alperes tevékenysége során olyan módon népszerűsítette magát és használta a champagne elnevezést erre a célra, ami alkalmas volt a közönség megtévesztésére és félrevezetésére, és amivel megsértette a versenyjogról és fogyasztói jogokról szóló 2010. évi törvényt (*Competition and Consumer Act 2010*) kiegészítő ausztrál fogyasztóvédelmi jogszabály (*Australian Consumer Law*) 18. és 29. szakaszát. A felperes előadta továbbá, hogy alperes hamis, illetve félrevezető leírásokkal reklámozott borokat a

⁶⁸ <https://jade.io/article/415505?at.hl=civc>.

champagne megnevezést használva, amivel megsértette a 2013. évi – az ausztrál szőlő- és borhatóságról szóló törvény (*Australian Grape and Wine Authority Act 2013*) – 40C és 40E szakaszát.

Az ügy jellemzően nem a védjegytalmi és nem is a szellemi termékhez fűződő jogokat érinti, amire a CIVC a keresetét alapítja.

Ugyancsak fontos hangsúlyozni, hogy az ügynek nem tárgya

- eltiltani az alperest a Champagne Jayne név használatától, annak ellenére sem, hogy ezt a felperes keresetében kérte;
- eltiltani az alperest a champagne név használatától vagy az arra való hivatkozástól;
- kizárólagosságot biztosítani felperesnek a champagne megnevezés használatára, az ugyanis ilyen kizárólagossággal nem rendelkezik;
- eltiltani az alperest attól, hogy a közönségnek vagy a közösségnek oktatást tartson champagne borokról vagy pezsgőkről és a közöttük mutatkozó hasonlóságokról és különbségekről, illetve nem lehet eltiltani az alperest a champagne borok és pezsgók – mint olyanok – népszerűsítésétől, amennyiben ezt nem félrevezető módon folytatja. Ebben az indokolásban „champagne borok”-ként kerülnek hivatkozásra a francia törvények szerint annak számító borok, amelyek jogosultak a champagne megnevezés használatára, amíg „pezsgő”-ként kerülnek azonosításra mindazon habzóborok, amelyek nem champagne habzóborok.

A kereset állításai és a rájuk vonatkozó bírói döntések

- Az alperes félrevezető, illetve megtévesztő tevékenységet folytat azáltal, hogy a champagne-ágazat (amelyet a felperes CIVC képvisel) képviselőjeként tünteti fel magát annak ellenére, hogy nem az. A keresetnek ez a része elutasításra került az alperes „champagne-nagykövet” címének tisztázása mellett.
- Az alperes félrevezető, illetve megtévesztő tevékenységet folytat azáltal, hogy pezsgőket népszerűsít olyan módon, hogy a szövegkörnyezetből nem derül ki világosan, hogy azok nem champagne borok. A kereset erre vonatkozó része helytálló, különösen ami az alperes megjelenéseit illeti a közösségi médiában.
- Az alperes megsértette a 2013. évi – az ausztrál szőlő- és borhatóságról szóló törvény (*Australian Grape and Wine Authority Act 2013*) – 40C és 40E szakaszát. A kereset erre vonatkozó része elutasításra került.

Összegzés

A felperes keresetének az alperes közösségi médiában folytatott tevékenységére vonatkozó részét a bíróság helybenhagyta azzal, hogy az alperes médiamegjelenései valóban alkalmasak a közönség félrevezetésére és megtévesztésére. Ugyanakkor a bíró a felperes arra vonat-

kozó igényét, hogy az alperes közösségi médiában alkalmazott olyan megnevezései, amelyek a „champagne” nevet tartalmazzák, törlésre kerüljenek, nem tartotta megalapozottnak.

A felperes annak megállapítására vonatkozó kérelmét, hogy az alperes megsértette az ausztrál szőlő- és borhatóságról szóló törvényt és azt, hogy annak 44AB szakasza alapján a bíróság tiltsa el alperest a további jogsértéstől, a bíróság nem látta megalapozottnak, így elutasította. Az indokolás kitér arra, hogy – bár polgári keresetről van szó – az alperes tevékenységének szándékosságára vonatkozó bizonyítékok felvonultatása is szükséges lett volna, ahogy arra is, hogy – ugyan a Champagne megjelölés 1994 óta rendelkezik földrajzi eredetvédelmi megjelöléssel – ez csak 2011. szeptember 1. napjától került be hatályosan az ausztrál bor- és borpárlat-szabályozásba (*Australian Wine and Brandy Corporation Regulations 1981*). Ezzel kapcsolatban a bíró megállapítja, hogy az alperes ezen időszakot megelőző tevékenységének az interneten még ma is fellelhetőek nyomai.

A bíró a fenti indokokat elhanyagolhatónak tartotta, ugyanis álláspontja szerint a felperes keresetének erre a jogsértésre vonatkozó részét az alperesnek az ausztrál Arras pezsgőmárkával kapcsolatos marketingtevékenységére alapítja. Egyrészt helyt adott az alperes azon érvelésének, hogy a felperes nem állított elégséges bizonyítékot tevékenységének szándékos károkozó voltát illetően, másrészt nem látta megállapíthatónak, hogy az alperes tényleges kereskedelmi tevékenységet folytatott volna. A fentiekre tekintettel a felperes által hivatkozott törvényhelyek szerint az alperes nem volt elmarasztalható.

Az ítéletet első fokon eljáró bíróság hozta, így az nem jogerős, tehát a felek jogorvoslattal élhetnek ellene.

A SZERZŐI JOG MEGJELENÉSE A VÉDJEGYJOGBAN – II. RÉSZ^{*}

II. A VÉDJEGY ESETE A SZERZŐI JOGGAL – GYAKORLATI TAPASZTALATOK

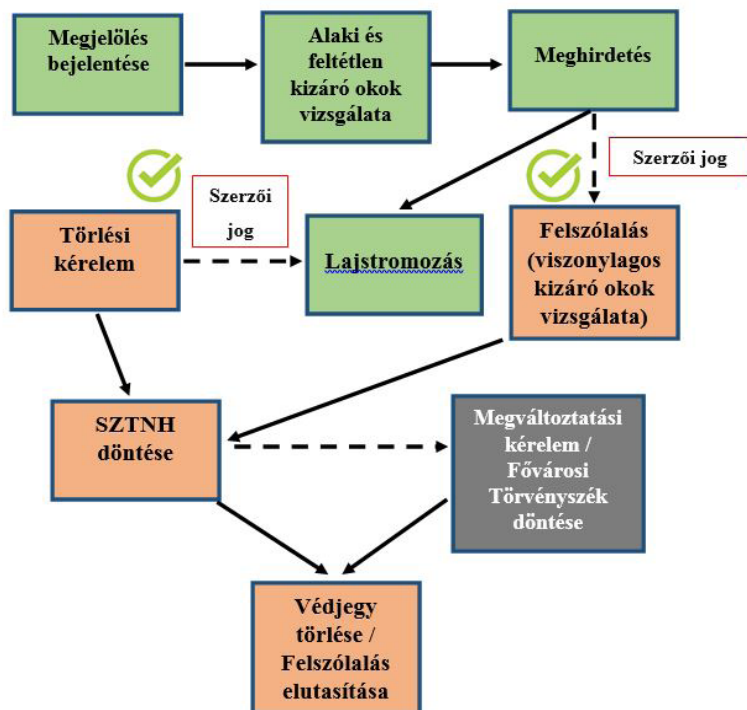
6. A szerzői jog megjelenése a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) előtti ügyekben

Ebben a fejezetben az SZTNH előtti zajló egy-egy érdekesebb, erős szerzői jogi lábakon álló felszólalási vagy törlési eljárást mutatunk be. A négy vizsgált jogesetben két ábrás, egy térbeli és egy szóvédjegy vagy megjelölés került a szerzői jog kereszttüzébe, azon belül is két esetben a merchandisingjog (Kisvakond, Harry Potter), egy esetben a többszörözés és terjesztés jogának (Pálinka dal) egy esetben pedig a címvédelem (JogTárház) sérelme merült fel. Érdekesség, hogy a korábbi szerzői jogra történő hivatkozás mellett az észrevételt tevők vagy felszólalók jellemzően megjelölték (Kisvakond, Pálinka dal, JogTárház) jogalapként a Vt. 3. § (1) bekezdésének c) pontját, amely a rosszhiszemű bejelentést mint feltétlen kizáró okot foglalja magában.

Az SZTNH a korábbi szerzői jog vizsgálatakor a következő vizsgálati folyamatot követi: „...a szerzői jogra történő hivatkozás esetében legalább három körülményt meg kell vizsgálni. Elsőként azt kell igazolni, hogy létezik egy műalkotás, amelynek szintje eléri azt a szintet, ahol már szerzői jogi védelemben részesülhet. Meg kell állapítani továbbá, hogy a szerzőség kit illet meg, ugyanis a felszólalásnál az érintett viszonylagos kizáró okra csak az hivatkozhat, aki az érintett joggal rendelkezik. Végül azt is alá kell támasztani, hogy a szerzői jog sérelme a konkrét ügyben miként állapítható meg.”¹¹² A hazai védjegybejelentés útját az alábbi ábra szemlélteti, a korábbi szerzői jogra való hivatkozás lehetőségét feltüntetve.

^{*} A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyama keretében készített szakdolgozat szerkesztett változata, konzulens dr. Legeza Dénes Phd.

¹¹² A védjegyjogi eljárásokra vonatkozó módszertani útmutató. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, é. n., p. 118: https://www.sztnh.gov.hu/hu/vedjegy/vedj_modszertan/vedjegy_modszertan.pdf.

A hazai védjegybejelentés útja

6.1. A Kisvakond sem áshat mindenhol

Az SZTNH által lajstromozott KISVAKOND KERTÉPÍTÉSZET színes ábrás védjegy ellen a törlést kérelmező – többek között – a Vt. 5. § (1) bekezdés *b*) pontjára (korábbi szerzői jogba ütközés) hivatkozott. A hivatkozott jogalap alaposságával, így a védjegy törölhetőségével kapcsolatban az SZTNH megállapította, hogy mind a vakondot ábrázoló figura (mint grafikai mű, jellegzetes figura; amely egyébként a cseh Zdeněk Miler grafikus alkotása), mind annak „Kisvakond” elnevezése (egybeírva, mint a szerzői jogi oltalom alatt álló karakter neve, amely utal a figurára) eléri az Szjt.-ben biztosított szerzői jogi védelem szintjét.

A 190248 lajtsromszámú színes ábrás védjegy

Zdeněk Miler: Krtek,
a szerzői jogi védelem alatt álló
karakter¹¹³

Bár a szerzőség – pontosabban a törlést kérelmező eljárási jogosultságának – megállapítására a határozat nem tért ki,¹¹⁴ a törlési kérelem alapjául szolgáló műalkotás és a támadott ábrás védjegy összehasonlítása kapcsán a hivatal arra az álláspontra jutott, hogy a „Kisvakond” figura a védjegy domináns elemének tekinthető, amely gyakorlatilag megegyezik a hivatkozott művel, valamint hogy a védjegyben található „[k]ertépítészet szóelem csupán az árujegyzékbe tartozó szolgáltatások jelölésére szolgál, [ezért] a szerzői jog sérelmének megállapítása körében nem bír jelentőséggel”.¹¹⁵ Mindezekre tekintettel az SZTNH a védjegy más korábbi szerzői jogába való ütközését állapította meg, és a védjegyet keletkezésére visszaható hatállyal törölte.

6.2. Pálinka szerelme a szerzőt illeti

A bejelentő színes térbeli megjelölésének bejegyzését több, törvény által biztosított lehetőséggel is élve próbálták megakadályozni az arra jogosultak az SZTNH előtti lajstromozási eljárás során. Egyfelől észrevétel benyújtása útján az észrevételt tevő a Vt. 3. § (1) bekezdés c) pontja alapján a bejelentés rosszhiszeműségére hivatkozott, amely jogalapot mint feltétlen kizáró okot az SZTNH indokolásában megalapozottnak találta, másfelől felszólalás benyújtása útján, amelyben a felszólaló a Vt. 5. § (1) bekezdés b) pontja szerinti korábbi szerzői

¹¹³ <https://www.nlcfe.hu/magyarorszagkul/20180203/retro-mese-rajzfilm-kisvakond/>.

¹¹⁴ Csupán utalást tett a Kisvakond rajzfilm nyitó- és záróképeire, amelyben a művön szokásos módon való szerzői névfeltüntetés megtörténhetett. Továbbá utalást tartalmazott a határozat az Szjt. 94/B. § (1) bekezdésére is, amely a szerzőség véelmét tartalmazza.

¹¹⁵ Az SZTNH M0600892/14 számú határozata.

jogába ütközést is megjelölte mint lajstromozási akadályt képező viszonylagos kizáró okot. A tanulmány témájára tekintettel most csak a felszólalási eljárásban az SZTNH által hozott döntés releváns megállapításait mutatjuk be.

*A bejelentő színes térbeli megjelölése
(M1001081)*

*A bejelentő újabb, lajstromozott védjegye
(221091)*

Az SZTNH a felszólaló által hivatkozott „Pálinka dal” című zenemű szövegét (amely dalszöveg refrénje egyébként a bejelentett színes térbeli védjegyben megtalálható)¹¹⁶ vizsgálta a tekintetben, hogy az Szjt. alapján szerzői műnek tekinthető-e. Miután megállapítást nyert a dalszöveg egyéni, eredeti jellege, vagyis annak szerzői jogi védelme, az SZTNH a felszólaló által benyújtott iratok alapján megállapította, hogy a felszólaló a dalszöveg szerzője, ezért a felszólalásra való jogosultságot is igazoltnak tekintette. Végül az Szjt. 16. § (1) bekezdése alapján a dalszöveget kizárólag a szerző vagy szerzői engedéllyel a felhasználásra jogot szerző használhatja fel, és a bejelentő ilyen felhasználási engedéllyel nem rendelkezett az érintett dalszöveggel kapcsolatban. „Mivel a bejelentett színes térbeli megjelölés szó szerint tartalmazza – szív alakban elhelyezve – a ... dalszövegíró által alkotott Pálinka dal c. szerzemény két – a zeneszöveg refrénjét képező – versszakát, ... a bejelentett ... színes térbeli megjelölés sértené (a) ... felszólalónak a Pálinkadal c. mű szövegéhez kapcsolódó szerzői

¹¹⁶ Szabó Tibor, Kara Mihály, Mező Mihály: Pálinka dal, részlet: „Álmaim kéklő egén, / Gyümölcsfáim tetején, / Pálinka, szerelmem, légy az enyém! // Nyújtsd hát a karod felém, / Nélküled meghalok én, / Pálinka, szerelmem, légy az enyém!”

jogát.”¹¹⁷ Mindezekre tekintettel az SZTNH e jogalap tekintetében a felszólalást megalapozottnak találta, a védjegybejelentést pedig elutasította.

Az érintett cég a grafikai kialakítást megtartva néhány évvel később újabb színes térbeli megjelölést jelentett be, a szív alakú szövegbe már a pálinka saját nevét írták be ismétlődve, és így már az SZTNH el tudta fogadni a bejelentést, és azt 221091 számon lajstromozták is.

6.3. „Tudjukki” Harry Potter

A bejelentő a 14. áruosztályba tartozó „óra” tekintetében nyújtotta be a HARRY POTTER szóvédjegyet, amely bejelentést az SZTNH elutasított, mert az azonos a J. K. Rowling közismert regényében szereplő jellegzetes alak nevével, ezért annak szerzői engedély nélküli bejegyzése sértette volna az Szt. 16. § (3) bekezdése alapján a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának vagy az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos jogát, vagyis a merchandisingjogot.¹¹⁸

*Harry Potter stilizált grafikai megjelenítése*¹¹⁹

Valamennyi szerzői név (pl. ROALD DAHL 86536780 lajstromszámú színes ábrás védjegy), egyéni, eredeti cím (pl.: CHARLIE AND THE CHOCOLATE FACTORY 183684 lajstromszámú szóvédjegy), vagy a műben szereplő jellegzetes alak kereskedelmi hasznosításához szükséges a szerzői jogosult hozzájárulása, csak így lehet megfelelően védjegyként lajstromozni.

6.4. Jogok egész tárháza

A bejelentő színes térbeli megjelölése (M1001081)

¹¹⁷ Az SZTNH M1501828/20 számú határozata.

¹¹⁸ SZTNH M0101455 számú ügy.

¹¹⁹ <http://www.lovelyevents.fr/anniversaire-harry-potter.html>.

A bejelentő „JogTárház” feliratot tartalmazó színes ábrás megjelölésével kapcsolatban a felszólaló a Vt. 5. § (1) bekezdés *b*) pontja szerint korábbi szerzői jogára hivatkozott a „jogtár” szóval összefüggésben. A „jogtár” szó azonban nem részesülhet szerzői jogi oltalomban, mert nem tekinthető az Szjt. 16. § (2) szerinti sajátos címnek, hiszen egyéni, eredeti jelleggel nem bír. Más kérdés, hogy „a megjelölésre vonatkozó védjegybejelentést azonban a felszólaló korábbi JOGTÁR védjegye alapján elutasították,”¹²⁰ az használata révén már megszerezte a megkülönböztetőképességét.¹²¹

7. A szerzői jog megjelenése a European Intellectual Property Office (EUIPO) előtti ügyekben

E fejezetben az EUIPO¹²² fellebbezési tanácsának szerzői jogi szempontból releváns döntéseit és indoklásait mutatjuk be hat kiválasztott jogeseten keresztül. Az I.5.1. alfejezetben kifejtettek alapján valamennyi ügy kiindulópontja törlési kérelem volt, a megtámadott védjegyek pedig (összhangban azzal, hogy a szerzői jog és a védjegy jog ütközése túlnyomórészt a grafikai ábrázolás színpadán zajlik) ábrás védjegyként kerültek lajstromozásra. A szerzői művek és a védjegyek összevetése során a fellebbezési tanács (Board of Appeal, BoA) több esetben vizsgálta a szerző mű átdolgozásához való jogának sérelmét.

Mielőtt a konkrét jogesetek szerzői jogi aspektusa bemutatásra kerülne, együttesen szükséges kitérni a védjegyrendeletre és a Bizottság felhatalmazáson alapuló, az európai uniós védjegyről szóló (EU) 2017/1001 európai parlamenti és tanácsi rendelet kiegészítéséről és az (EU) 2017/1430 felhatalmazáson alapuló hatályon kívül helyezéséről szóló, 2018. március 5-i 2018/625/EU számú rendeletére (a továbbiakban: *kiegészítő rendelet*), amelyek a törlési kérelemre és a fellebbezésre (illetőleg ezek tartalmára) vonatkozóan fogalmaznak meg szabályokat.¹²³ E rendelkezések hiányos ismerete (mint az a lentiekből kiderül) több

¹²⁰ Gödölle István, Bacher Gusztáv: Viszonylagos kizáró okok (Vt. 4. §-Vt. 6. §). In: Faludi Gábor, Lukácsi Péter (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014, p. 172.

¹²¹ SZTNH M1001081/7 számú határozat.

¹²² A módosító rendelet hatására a 2016. március 23. napjától a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM) megnevezést az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUIPO), valamint a „közösségi védjegy” megnevezést az „európai uniós védjegy” váltja fel, ezért a továbbiakban az esetjogban is eképpen lesznek megnevezve, tekintet nélkül a döntések meghozatalának idejére. Az egyes döntések során a régi védjegyrendeletre való hivatkozások helyébe az annak megfelelő, a védjegyrendelet szerinti hivatkozások lesznek feltüntetve azzal, hogy ahol a helyettesítő hivatkozás a régi rendelet szövegétől tartalmilag eltér, az külön említésre kerül.

¹²³ E rendelet a törlési kérelem kellékeire, a kérelem elfogadhatóságára vagy annak vizsgálatára vonatkozó rendelkezéseiben lényegi változást nem tartalmazott a korábbi, a Bizottság a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról szóló 1995. december 13-i 2868/95/EK rendeletéhez képest – amely utóbbi rendelet néhány jogeset tekintetében az alkalmazandó rendelet volt – ezért a rövid elemzés során csak a hatályos rendeletet vettük alapul az előkérdések szemléltetése végett.

esetben eredményezte a kérelmek vagy fellebbezések elutasítását még olyan helyzetekben is, amikor egyébként korábbi szerzői jognak lett volna „keresnivalója” az adott ügyben.

A *törlési kérelem* esetén a törlésre irányuló kérelemnek – a kérelmező, az esetleges képviselő adatain, a díjfizetésen és az EUIPO nyelveinek egyikére történő fordításon túl – tartalmaznia kell többek között a támadott védjegy lajstromszámát és jogosultját, *a korábbi szerzői jog megjelölését és bemutatását*, amelyen a kérelem alapul, annak bemutatását, hogy a megjelölt jog az egész Unióban, vagy csak egy vagy több tagállamban érvényes (megjelölve ezen tagállamokat), valamint a tények, érvek és bizonyítékok ismertetését nyilatkozat formájában.¹²⁴ A kérelem megfelelő alátámasztásához az alábbiakat szükséges benyújtani: a korábbi jog megszerzésére és fennállására vonatkozó bizonyítékok, a kérelmezői jogosultságra vonatkozó bizonyítékok (ideértve a hivatkozott nemzeti jog tartalmának világos megjelölését és a releváns rendelkezések csatolását), a nemzeti jog tartalmával kapcsolatos hivatkozások és rendelkezések csatolása (az eljárás nyelvén vagy az eljárás nyelvére történő fordítás útján annak terhe mellett, hogy a határidőn túl benyújtott fordítások nem vehetők figyelembe).¹²⁵ Amennyiben a kérelmező a kérelme alátámasztására *a fenti tényeket, érveket vagy bizonyítékokat nem nyújtja be, az EUIPO a kérelmet elutasítja annak megalapozatlansága miatt*.¹²⁶ Az EUIPO-nak az előtte folyó törlési eljárásokat a felek által előterjesztett okokra és érvekre kell korlátoznia¹²⁷ (ez az ún. kérelemhez kötöttség elve). Figyelman kívül *hagyhatja*¹²⁸ az EUIPO azon bizonyítékokat és tényeket, amelyeket a törlést kérelmező nem kellő időben terjesztett elő.¹²⁹ Ebből adódik, hogy például a nemzeti jogok nem megfelelő vagy nem kellő időben történő hivatkozása vagy bemutatása a törlést kérelmező szempontjából hátrányos döntést eredményezhet.

A törlési kérelem elleni fellebbezésről a fellebbezési tanács határoz.¹³⁰ A fellebbezésnek a fellebbező és esetleges képviselője adatain, valamint a fellebbezett határozat megjelölésén túl tartalmaznia kell a fellebbezésben hivatkozott okok alátámasztására szolgáló tényeket, bizonyítékokat és érveket.¹³¹ Nem kellő időben előterjesztett bizonyítékokat és tényeket a fellebbezési tanács csak akkor fogadhat el, ha azok első ránézésre relevánsnak tűnnek, és alapos ok miatt nem lettek kellő időben benyújtva, különösen ha csupán kiegészítik a korábbi releváns tényeket és bizonyítékokat, vagy a törlési osztály megállapításait vitatják.¹³² Az európai uniós védjegybejelentés útját az alábbi ábra szemlélteti, a korábbi szerzői jogra való hivatkozás lehetőségét feltüntetve.

¹²⁴ Kiegészítő rendelet, 12. cikk.

¹²⁵ Kiegészítő rendelet, 16. cikk.

¹²⁶ Kiegészítő rendelet, 17. cikk.

¹²⁷ Védjegyrendelet, 95. cikk (1) bekezdése

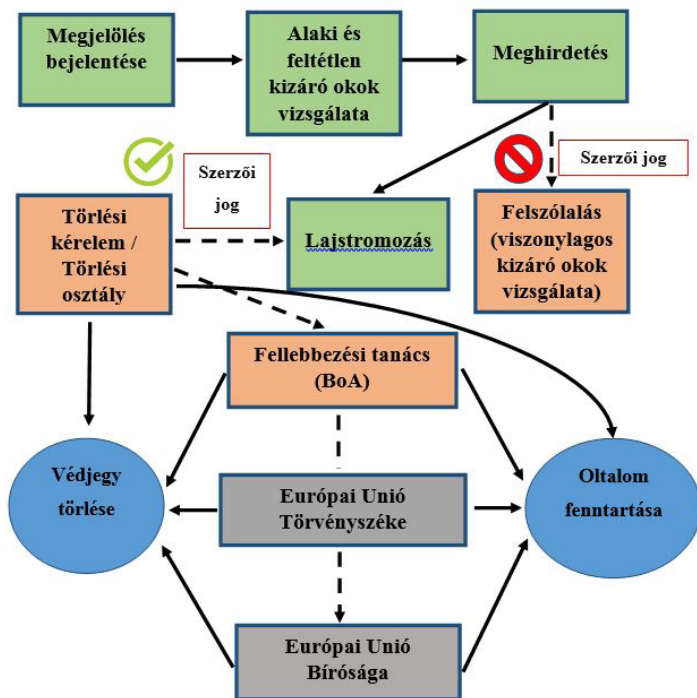
¹²⁸ A „hagyhatja” szó egyértelműen kifejezi, hogy a határidőn túl előterjesztett bizonyítékok figyelembevétele tekintetében mérlegelési jogköre van az eljáró szervnek.

¹²⁹ Védjegyrendelet, 95. cikk (2) bekezdése.

¹³⁰ Védjegyrendelet, 71. cikk (1) bekezdése.

¹³¹ Kiegészítő rendelet, 22. cikk.

¹³² Kiegészítő rendelet, 27. cikk.

Az európai uniós védjegybejelentés útja

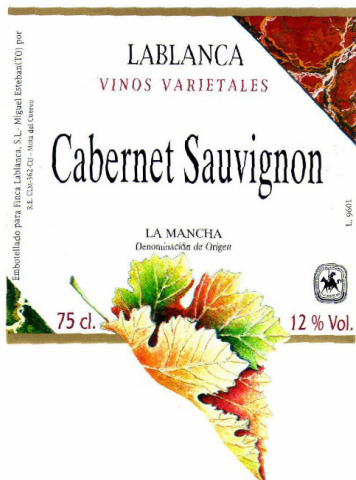
7.1. Nyílt levél a borokhoz

Az EUIPO törlési osztályának határozata elleni fellebbezés során a fellebbezési tanács az R 869/2004-1¹³³ számú ügyben a következő döntést hozta.

Az 1999. június 14-én lajstromozott CABERNET SAUVIGNON LABLANCA VINOS VARIETALES LA MANCHA közösségi védjeggyel (jelenleg, ezért a továbbiakban: *európai uniós védjegy*) szemben a törlést kérelmező amerikai egyesült államokbeli E. & J. Gallo Winery a 40/94/EK rendelet¹³⁴ 52. cikk (1) c) pontja [jelenleg: védjegyrendelet 60. cikk. (2) c)] szerinti korábbi szerzői jogára hivatkozva kérte a védjegy törlését. Mind a hivatkozott mű, mind a megjelölés borcímke.

¹³³ <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/000474957>.

¹³⁴ Ez volt az első, a közösségi védjegyről szóló rendelet, amely létrehozta a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalt és a közösségi védjegyek intézményét.

A 000474957 lajstromszámú védjegy

A hivatkozott szerzői jogi védelem tárgya

A fellebbezési tanács indokolása szerint hibás volt a törlési osztály vizsgálata, amely a két összehasonlítható grafikai művet csak az egész ábrák egy részére, a szőlőlevélre szűkítette, azt a borcímkek egésze tekintetében kellett volna elvégezni. Nem elhanyagolható a hasonlóság tekintetében ugyanis, hogy mindkét levél a címke alsó részének közepén található, és mindkettő kilóg a címke négyzet alakjából, valamint aranyszínű vonallal vannak keresztezve. Emellett a törlési osztály határozatában – hibásan – arra a megállapításra jutott, hogy eleve a szőlőlevél sem tekinthető egyéni, eredeti alkotásnak, mert az egy borcímke része, és mivel a szőlőlevél borral kapcsolatos ábrázolása az adott területen mindennaposnak mondható, ezért az eredetiség hiánya miatt a szerzői jogi védelem sem állhat fenn a hivatkozott mű tekintetében. A hivatkozott mű szemrevételezése során a tanács megállapította, hogy az az Egyesült Királyság joga szerint bizonyosan szerzői műnek tekinthető akár a levelet, akár az egész címkét vizsgáljuk, és 1994-től védelemben részesül.¹³⁵ A szőlőlevelekre leszűkített vizsgálat során a törlési osztály olyan különbözőségekre helyezte a hangsúlyt, amelyek a szőlőlevél ábrázolásának alapvető elemei, és az összehasonlítást tekintve nem bírnak jelentőséggel (például a levelek erezte és szára más tájolású, a levél pöndörödése egyiknél kisebb mértékű mint a másiknál), valamint a hasonlóságokat (például a levelek színezése, pozíciója és

¹³⁵ Bár a mű szerzője és elsődleges felhasználása az Amerikai Egyesült Államokhoz köthető, azonban az Egyesült Királyságban is felhasználásra került, és tekintettel arra, hogy mindkét érintett állam tagja a BUE-nek, ezért a kölcsönös elismerés elve alapján annak megítélésére, hogy a mű védelmet élvez-e, és mikortól élvez védelmet, az Egyesült Királyság szerzői jogi törvényét kell alkalmazni, amely szerint – az Szjt.-hez hasonló módon – a művek keletkezésüktől kezdve oltalomban részesülnek az egyéni jelleg fennállása esetén.

pöndörödése) pont ezen elvnek ellentmondva és az összehatást tekintve nem kellő súllyal vette figyelembe.

A védjegyjogosult számos borcímkére hivatkozott beadványában, amelyen szintén található szőlőlevél. Ezt vizsgálva a törlési osztály eleve hibás következtetésre jutott. Egyrészt mert az a tény, hogy számos boros címkén található szőlőlevél, szerzői jogi szempontból – az alkotói mozgástér értékelésekor – teljesen irreleváns, másrészt, még ha nem is tekintenénk irrelevánsnak, a példaként bemutatott szőlőlevelek lényegesen eltérnek mind a védjegyben, mind a hivatkozott műben található szőlőlevéltől.

Mindezekre tekintettel a fellebbezési tanács megállapította, hogy a lajstromozott védjegy olyan mértékű hasonlóságokat mutat a korábbi szerzői művel, amelyeknek alapján az csak másolat eredménye lehet, ezért a megjelölést korábbi szerzői jogba ütközés miatt törölni kell.

Figyelemre méltó, hogy egy megjelölés szerzői művel történő összevetése esetén *nem a védjegyjogi értelemben vett összetéveszthetőségi vizsgálat történik*, hanem annál szűkebb, kizárólag az ábrákra szűkített vizsgálat, összhangban a szerzői jog alapelveivel. Ugyanis a címkék összevetése során irreleváns volt az áruosztály, az átlagos fogyasztó összehasonlítása és a kereskedelmi forgalomban való aktív részvétel is, amelyek a megjelölések összetéveszthetőségi vizsgálata során szempontok.

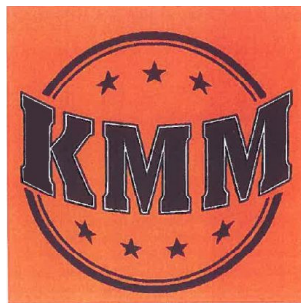
A tanács vizsgálata megfelelt azon szerzői jogi elveknek, mely szerint egy műnek nem újnak, csupán eredetinek kell lennie. A szőlőlevelek ugyan hasonlóak, de szerzői jogi szempontból akár több száz eltérő és ezáltal önálló ábrázolás hozható létre, és mindegyik önállóan állhat szerzői jogi védelem alatt.

7.2. Hol szorít a cipő?

Egy másik, az R 904/2013-4¹³⁶ számú ügyben a törlést kérelmező – többek között – saját szerzői jogára hivatkozással kérte az alábbi, KMM THE ORIGINAL STYLE európai uniós ábrás védjegy törlését.

A 009553934 lajstromszámú védjegy

A szerzői műként hivatkozott ábra

¹³⁶ <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/009553934>.

A törlési osztály megtámadott határozatát vizsgálva a fellebbezési tanács az alábbi megállapításokat tette a kérelmező által hivatkozott régi védjegyrendelet 53. cikk (2) c) pontja [jelenleg: védjegyrendelet 60. cikk (2) c)] szerinti korábbi szerzői jog mint viszonylagos törlési ok fennállásával kapcsolatban.

Tekintettel arra, hogy az uniós jogalkotás nem hozott létre egységes szerzői jogi rendelkezéseket, a tagállami jogszabályok határozzák meg,¹³⁷ hogy melyik tagállamban mik a szerzői jogi védelem feltételei. Ezért annak, aki szerzői jogára hivatkozik, a megfelelő tagállami jogszabályokkal alátámasztva kell ezt megtennie. Ezt a törlést kérelmező elmulasztotta megtenni, ugyanis a törlési osztályhoz intézett kérelmében marginális szerzői jogi rendelkezésekre nem, csupán arra hivatkozott, hogy a hivatkozott műnek ő a szerzői jogi jogosultja. Egyrészt e jogosultság igazolásával kapcsolatban is aggályok merültek fel, ugyanis a benyújtott megállapodás szerint a hivatkozott mű szerzője a kérelmezőre átruházta szerzői jogait, mivel azonban a lengyel szerzői jogi törvény a szerzői jogok átruházását főszabály szerint nem teszi lehetővé (csak a felhasználás engedélyezését), a csatolt megállapodást nem lehet akként értékelni, hogy a kérelmező kétséget kizáróan jogosult eljárni az ügyben. Másrészt az arra történő hivatkozást, hogy a mű a lengyel szerzői jogi törvény melyik paragrafusai alapján élvez védelmet, illetve ebbe a védelemben mi tartozik bele, valamint, hogy a védelem alapján a kérelmező megtilthatná a későbbi védjegy használatát, a kérelmező késve és hiányosan, csak a fellebbezési eljárásban nyújtotta be, ezért azt figyelmen kívül kell hagyni.

Végül, ha mindezen feltételeknek a törlést kérelmező eleget is tett volna – vagyis a szerzői jog fennállását megfelelően igazolta volna a lengyel szerzői jogi törvényre támaszkodva, valamint megfelelően alátámasztotta volna azt, hogy ő a szerzői jogi jogosult – még akkor sem állt volna meg az 53. cikk (2) c) pontjában hivatkozott jogalap. Előfordulhat ugyanis, hogy egy adott megjelölés szerzői jogi mű is egyben, azonban a hivatkozott ábrában található „KMM” betűk, az azokat körülvevő kör, a csillagok, és a háttér ebben az összetételben „banális”, így nem áll szerzői jogi védelem alatt. Mindezekre tekintettel a tanács a fellebbezést a többi hivatkozott jogalappal együtt elutasította.

A hivatkozott logóval kapcsolatos – egyéni értékítéletre alapozott – megállapítás, amely szerint banálissága miatt az nem lehet szerzői mű, több okból is megkérdőjelezhető. Egyfelől az eredetiségnek megfelelhet a logó annyiban, amennyiben nem egy másik mű szolgai másolata. Az egyéniség szintén kifejeződhet rajta, mert az alkotói mozgáster – bármilyen szűknek is ítéltessék – fennáll, legyen szó az elemek hajlításáról vagy akár elhelyezésükről, a szín- és betűtípus-választásról. Amennyiben a kérelmező körülmekintőbben járt volna el, a „műviség” tanács általi értékelése kapcsán az Európai Unió Bírósága (EUB) könnyen más álláspontra juthatott volna egy jogorvoslat esetén.

¹³⁷ Természetesen a BUE-nek köszönhetően ezek az alapvető szabályok a tagállamokban harmonizáltak.

Ha egy iskolai, tömeggyártásban készült portréfotó esetében az EUB megállapította a szerzői jogi oltalom fennállását,¹³⁸ akkor az eljárás tárgyát képező alkalmazott grafika esetében erősen megkérdőjelezhető e megállapítás hiánya.¹³⁹ A stilizált betűk, a csillagok, a kör és a színes háttér összességében alkalmassá tehetné volna a hivatkozott művet szerzői jogi oltalomra, és így törölni kellett volna a cseh bejelentő uniós védjegyét.

7.3. *G mint GUCCI*

A következő, R 1757/2007-2¹⁴⁰ számú ügyben a világhírű GUCCI divatmárka nyújtott be kérelmet az EUIPO-hoz a 2003-ban regisztrált G GLITZY európai uniós védjegy nyilvántartásból való törlése céljából, hivatkozva a 40/94/EK rendelet 52 cikk (2) c) [jelenleg: védjegyrendelet 60. cikk (2) c)] pontjára. A korábbi szerzői jog alapján fennálló viszonylagos törlési okot a francia szerzői jogi törvény rendelkezéseinek alapján kívánták igazolni.

A 2357671 lajstromszámú
védjegy

A szerzői műként hivatkozott
ábra

Egy tipikus g betű¹⁴¹

Az EUIPO törlési osztálya a kérelmező által megjelölt korábbi mű szerzői jogi megítélése kapcsán arra az álláspontra jutott, hogy a kérelmező által hivatkozott nemzeti jog (amely alapján a törlési kérelmét szándékozta megalapozni) ténykérdés, nem jogkérdés, ezért a kérelmezőnek megfelelő gondossággal kell eljárnia ahhoz, hogy az EUIPO a nemzeti jog rendelkezéseit megfelelő mélységben értékelje. Azonban a kérelmező nem nyújtott be sem eredeti szöveget, sem hivatalos fordítást a francia szerzői jogi törvényről.

A kérelmező által megjelölt korábbi művel kapcsolatban azzal érvelt a törlési osztály, hogy mivel e megjelölés csupán egy „G” betű egyszerű, stilizált változata, korántsem rendelkezik olyan fokú eredetiséggel, mint más szerzői művek (például regények).

¹³⁸ Lásd a C-145/10. sz. ügyet a 2.2. alfejezetben.

¹³⁹ Az eredetiség hazai és nemzetközi összehasonlító elemzését lásd: *Békés Gergely, Mezei Péter: Eredetiség és azonosíthatóság*. In: *Grad-Gyenge Anikó, Kabai Eszter, Menyhárd Attila* (szerk.): *Liber Amicorum – Studia G. Faludi Dedicata: Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018, p. 23–47: http://faludi65.hu/res/pdf/04_Bekes_Mezei.pdf.

¹⁴⁰ <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/002357671>.

¹⁴¹ <http://lugezi.com/images/>.

Másrészt, ha a védelem fennállásához szükséges eredetiségi kritériumot ennyire szélesen kellene értelmezni, bárki monopolizálhatná az ábécé egy kismértékben átdolgozott, stilizált betűjét. Ezért a megtámadott európai uniós védjegy nem tekinthető a hivatkozott ábra másolatának. A törlési kérelmet a jogalapok fennállásának hiánya miatt a törlési osztály határozatával elutasította, ami ellen a kérelmező fellebbezést nyújtott be, mellékelve a francia szerzői jogi törvény kivonatát és hivatalos angol nyelvű fordítását.

A fellebbezési tanács által meghozott döntés (amely elsősorban az ügy szerzői jogi megítélésére hagyatkozott) szerint a törlési osztály hibás döntést hozott. Érvei a következők voltak.

A hivatkozott nemzeti jog nem tény-, hanem jogkérdés, ezért az EUIPO-nak adott esetben szükséges megfelelő információkat szereznie a hivatkozott nemzeti jog tartalmáról. A francia szerzői jogi törvény szerint a szerzői jogi védelem a mű eredetiségének fennállása esetén annak létrejöttétől kezdve megilleti a szerzőt. Részben észszerű a törlési osztály egyes betűk monopolizálásához kapcsolódó érve, azonban ezt általánosságban kizárni – legalábbis szerzői jogi alapon – nem lehet. A szerzői műként hivatkozott ábra esetében a „G” logó eredetiségét kell vizsgálni, mert a szerzői jogi védelemhez ez szükséges, és nem pedig a védjegyjogból ismert megkülönböztetőképesség. Attól még, hogy a hivatkozott „G” betű egyszerűnek ítéltetik, nem jelenti azt, hogy nem rendelkezik eredetiséggel, ahhoz ugyanis elég a szerző személyiségének lenyomata, és nem függhet művészi színvonalról vagy értékítélétől. Az ilyen egyszerű művészi kifejeződés egyébként a kortárs művészetben jól ismert, gondoljunk csak az egyszerű geometriai alakokból álló modern festményekre vagy éppen a minimalista bútorokra. Továbbá, a hivatkozott „G” logó nem felel meg, és nem is hasonlít semmilyen közismert betűtípusra. Mindezek eredményeképp rendelkezik eredetiséggel, ezért a francia szerzői jogi törvény alapján szerzői műnek tekintendő.

A csatolt iratok alapján megállapítható, hogy a hivatkozott „G” logó munkaviszonyban alkotott mű, ezért a kérelmező a szerzői jogok érvényesítése tekintetében jogosult eljárni.

Attól függetlenül, hogy a hivatkozott logó intenzív használatát a fellebbezési tanács igazoltnak véli, meg kell jegyezni, hogy szerzői jogi szempontból az ilyen logóval ellátott termékek értékesítése felhasználásnak minősül, annak intenzitása pedig irreleváns. Sőt, tekintettel arra, hogy a francia szerzői jogi törvény szerint a védelem a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzőt, nem szükséges a felhasználás kérelmező általi bizonyítása sem.

Mivel a francia szerzői jogi törvény alapján a szerzői jogosult megtilthatja azon használatot, amely kizárólagos felhasználási jogát sérti, következő lépésként szükséges összevetni a szóban forgó két megjelölést. A fellebbezési tanács ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy bár a két logó nem teljesen azonos, azonban részleges másolás figyelhető meg, ugyanis minden lényeges jellemzőben azonosak, az eltérések pedig kismértékűek. Annak megítélésénél pedig, hogy a védjegy a korábbi „G” logó átdolgozásának minősül e, elsősorban a hasonlóságokat kell vizsgálat tárgyává tenni. Tekintettel arra, hogy a védjegyjogosult az átdolgozáshoz

a korábbi „G” logó jogosultjától engedélyt nem kért, a védjegy felhasználása (védjegyjogi értelemben vett használata) jogellenes. A jogellenesség miatt a törlési osztály határozatát meg kell semmisíteni. Végezetül a fellebbezési tanács hozzáteszi, hogy a korábbi szerzői jogba ütközés miatt a többi, kérelmező által hivatkozott jogalap vizsgálata felesleges.

A betűtípusok (fontok) szerzői jogi védelme Magyarországon is kérdéses volt. A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) nevében eljáró tanács megállapítása szerint a betűtípusok jelentős része évszázadok óta használt, így kevés lehetőség van egyéni, eredeti betűtípusra szert tenni. „Ha azonban valaki ’kitalál’, megrajzol egy alkotásnak minősülő (tehát egyéni-eredeti) betűtípust, és ebből betűkészletet készít, akkor a betűk arculata, képe, rajza szerzői jogvédelem tárgya lehet.”¹⁴² Így Magyarországon is elképzelhető olyan stilizált betű vagy akár betűtípuscsalád is, amely szerzői jogi védelem alatt áll.

7.4. *Goodbye Kitty*

Az R-1925/2011-4¹⁴³ számú ügyben törlést kérelmező – hivatkozva a világhírű Hello Kitty! karakter ábrázolására – a régi védjegyrendelet 53. cikk (2) c) pontja [jelenleg: védjegyrendelet 60. cikk (2) c) pontja] szerinti korábbi szerzői jog fennállása miatt kérte a HAPPY ANGELS bejegyzett, ábrás európai uniós védjegy törlését.

A japán Sanrino Company mint kérelmező fél a német szerzői jogi törvényre hivatkozott, mivel Németországban már régóta jelen van a megjelölt, 1974-ben keletkezett grafika. Előadta továbbá, hogy az alkotás munkaviszony keretein belül történt, ezért a kérelmező jogosult fellépni a szerzői jogok érvényesítése és a későbbi európai uniós védjegy nyilvántartásból való törlése érdekében.

Az olasz védjegyjogosult vitatta a szerzői jogi jogsértés tényét, szerinte ugyanis a védjegyben látható grafikai mű egyéni, saját kreatív alkotása, és nem hasonlít a kérelmező hivatkozott grafikájára. Az EUIPO törlési osztálya a kérelmet elutasította, ugyanis a német szerzői jogi törvény kérelmező által hivatkozott rendelkezései csak azt mutatják, hogy a kérelmező grafikái szerzői jogi védelem alatt állhatnak. Azonban a megjelölések annyira különbözőek (például különböző fajta állatokat ábrázolnak), és olyan kevés hasonlóság van köztük, hogy a vitatott ábrás védjegy nem a hivatkozott grafika másolata, ezért nem ütközik a német szerzői jogi törvény rendelkezéseibe.

A kérelmező fellebbezésére, miszerint a törlési osztály határozatában tévesen értelmezte a német szerzői jogi törvényt, a fellebbezési tanács a következő megállapításokat tette.

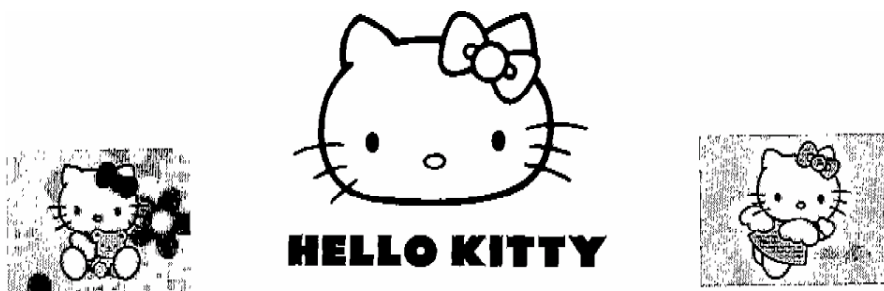
¹⁴² SZJSZT-20/2004: A „font” (betű-, illetve karakterkészlet) szerzői jogi védelme és felhasználása: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_2004_020.pdf.

¹⁴³ <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/008277428>.

A 8277428 lajstromszámú védjegy

Az, hogy a művet munkaviszonyban alkotott műnek kell tekinteni, nincs megfelelően bizonyítva a kérelmező által, ezért a kérelmező eljárási jogosultsága sem bizonyított. Márpedig szerző nélkül nem lehet szerzői jogról sem beszélni. A kérelmező beadványában csupán utalást tesz arra, hogy a hivatkozott grafikát 1974-ben hozták létre, azonban ezt nem tudta megfelelő módon alátámasztani, ezért nem állapítható meg, hogy a hivatkozott grafika és annak szerzője mikortól részesül szerzői jogi védelemben. Nem világos továbbá, hogy a kérelmező által csatolt három grafikát osztottan, vagy egyben szükséges-e vizsgálni. Amennyiben a grafikákra a kérelmező megosztva kívánt volna igényt érvényesíteni, azt jeleznie kellett volna kérelmében.¹⁴⁴ A hivatkozott grafikák és az európai uniós védjegy nem hasonlítanak egymásra.

A szerzői műként hivatkozott ábra / ábrák

¹⁴⁴ A kérelmező valószínűleg a két oldalsó grafika felett fennálló szerzői jogra gondolt, amelyekben a figura teljes alakjában látható. A középső, a karakter fejét és a HELLO KITTY feliratot ábrázoló grafika ugyanis 1998-ban 000103721 lajstromszámon védjegytalomban részesült, amelynek jogosultja a kérelmező.

Hovatovább, egyik hivatkozott grafika sem minősíthető alkotásnak. Alkotás egy festmény, egy rajz vagy egyéb kreatív grafikai megnyilvánulás, azonban egy stilizált macskafej vázlatos vonalakkal rajzolva nem alkotás. Ami a hivatkozott grafikáknak a bejegyzett védjegy általi másolását illeti, meg kell jegyezni, hogy a német szerzői jogi törvény szerint más munkája alapján, azt kvázi ihletként használva létrehozott önálló, eredeti mű nem tekinthető a korábbi munka felhasználásának. Vagyis egy grafika, ami emlékeztet egy másikra, önmagában nem jelenti a korábbi átdolgozását.

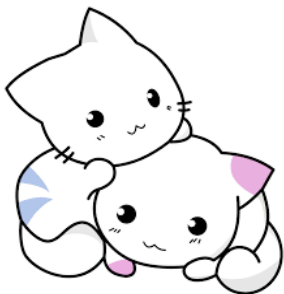
Mindezektől eltekintve, a részletes összehasonlítást nem lenne helyénvaló elvégezni, mert a kérelmező nem alapozta meg kellőképpen szerzői joga fennállásának törvényi feltételeit, és a szerzőségi vélelmet sem tudta igazolni (a Wikipédia-oldalra történő hivatkozás nem tekinthető elégségesnek ennek igazolására, hiszen az egy felhasználók által szabadon szerkeszthető online enciklopédia). A fentiekre tekintettel a fellebbezést el kell utasítani.

Úgy tűnik, a fellebbezési tanács tévesen degradálta a grafikákat akként, hogy lehet azokat nem alkotásnak nevezni, az egyéni mozgástér ugyanis valamennyi grafikai alkotás esetében fennáll.¹⁴⁵ A „nem védett” Hello Kitty figuracsalád 2015-ben közel 6,5 milliárd dollár licenciadíjat termelt a jogtulajdonos Sanrio vállalatnak.¹⁴⁶

A szerzői jogi átdolgozás kérdéséhez megjegyzendő, hogy az elsősorban gyerekek számára készült, rajzolt kisállatfigurák szerzői az alkotáskor sokszor a területre jellemző sablonokkal dolgoznak, gondoljunk itt elsősorban a kidolgozott részletek hiányára, a gombszemekre, az aránytalanul nagy és kerek fejre, az orr vagy a száj elnagyolt ábrázolására vagy éppen hiányára, az alsó- és felsőtestek összemosódott, henger- vagy gömbszerű ábrázolására, vagy éppen a puffadt, rövid és kidolgozatlan végtagokra, amelyek mind a védjegyjogosult megjelenésében, mind a hivatkozott grafikában jelen vannak. Ezért az összevetéskor a figyelemfelkeltő különbségekre kell fókuszálni, mint például az ábrázolt állat fajtájára, a ruhájára, a fenéjén található „extrákra” (pl. bajusz vagy masni) vagy a figura kezében található tárgyakra.

¹⁴⁵ Az SZJSZT 10/2015 számú, az arculati elemek szerzői jogi védelméről szóló szakvéleménye szerint az átdolgozás és az „ihlet” közti különbség, hogy ihletként fogható fel „olyan művek létrehozása, amelyekhez bár felhasználták egy másik mű azonos vagy hasonló formai vagy tartalmi elemét, de amelyekben ez többé már nem lényeges alkotórész. Ez utóbbi esetben tehát arra van szükség, hogy az eredeti mű pusztán ösztönzést, ihletet adjon az újabb mű elkészítéséhez, de attól kellő távolságot tartson, és attól független szellemi alkotásként jelenjen meg”: http://www.szttnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakvelemenye_10_2015.pdf.

¹⁴⁶ *Sophia Yan: How Hello Kitty built a massive business empire: <https://money.cnn.com/2015/08/20/news/hello-kitty-sanrio-business/index.html>.*

Macsakábrázolás 1.¹⁴⁷

Macsakábrázolás 2.¹⁴⁸

7.5. Kenyeret és cirkuszt a szerzői jognak!

A következő, R 113/2005-2¹⁴⁹ számú ügyben a kérelmező a régi védjegyrendelet 53. cikk (2) c) pontja [jelenleg: védjegyrendelet 60. cikk (2) c) pontja] szerinti korábbi szerzői jogára hivatkozással kérte a később bejegyzett európai uniós védjegy törlését. Az EUIPO törlési osztálya a kérelemnek helyt adva határozatában érvénytelennek nyilvánította a védjegyet. A védjegyjogosult Fondazione Arena di Verona a határozat ellen benyújtott fellebbezése okán hozott döntésében a fellebbezési tanács a következőket állapította meg.

A szerzői jogra hivatkozó felek megfelelő módon igazolták szerzői jogi jogosultságukat, valamint azt is, hogy a hivatkozott szerzői mű az európai uniós védjegybejelentés előtt keletkezett. A hivatkozott olasz szerzői jogi törvény szerint a szerzőnek kizárólagos joga van a mű átdolgozására.

A 1571421 lajstromszámú védjegy

A szerzői műként hivatkozott ábra

¹⁴⁷ <https://www.clipart.email/clipart/kitten-clipart-224.html>.

¹⁴⁸ https://society6.com/product/asexual-pride-cats-anime-ace-pride-cute-kitten-stack_print.

¹⁴⁹ <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/001571421>.

A tanács a szerzői mű és a hivatkozott védjegy összevetése során kiemelte a két megjelölés azonos alakját, valamint azt, hogy a perspektíva szinte teljesen megegyezik, ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy a védjegyjogosultnak a perspektíva megválasztásában számos lehetősége lett volna eltérni a szerzői mű perspektívájától, de mégis azonos nézőpontot választott. Emellett szembetűnő és lényeges egyezés az aréna oldalának az íve és az azon végigfutó spirális vonal, amelyek azonos ponton válnak el az arénától, és mutatnak az ég felé. További azonosság, hogy az arénák oldalán található hangjegyek teljesen megegyeznek. Mindezek alapján az a fajta kreativitás, amellyel a védjegyjogosult rendelkezett a megjelölés létrehozásakor, nem függetleníthető a korábbi szerzői műtől. Végül a tanács hozzátette, hogy egyetért a törlési osztály azon benyomásával, hogy az összehasonlítandó grafikákat elnézve olyan, mintha azoknak ugyanaz lenne a szerzője, csak más célra készítette volna, és megerősítette a törlési osztály döntését.

7.6. *Csehül áll a zászló*

Az EUIPO törlési osztályának döntését [amely döntésben egy másik, nem szerzői jogi jogalapon a megjelölt európai uniós védjegyet bizonyos áruosztályok tekintetében részben érvénytelenítette] követő fellebbezéssel kapcsolatban a fellebbezési tanács az R 1299/2011-4¹⁵⁰ számú ügyben a következő megállapításokat tette a régi védjegyrendelet 53. cikk (2) c) pontja [jelenleg: védjegyrendelet 60. cikk (2) c) pontja] tekintetében.

Az egységes uniós szerzői jogi szabályozás hiányára tekintettel a korábbi szerzői jogra mint viszonylagos kizáró okra való hivatkozás esetében – összhangban a BUE rendelkezéseivel – a cseh szerzői jogi törvény szerint szükséges megítélni, hogy a hivatkozott alkotás szerzői jogi műnek minősül-e. A cseh szerzői jogi törvény (hasonlóan a többi tagállam szerzői jogához) az alkotás eredetiségétől teszi függővé a szerzői jogi védelmet, ezért a hivatkozott logókat a tanács az eredetiség (a kreativitás) szintjén értékeli.

A hivatkozott logó egy egyszerű, hajlított oldalú, háromszög alakú grafikus elemből áll, amely egy zászlót ábrázol benne a világtérképpel. A zászlóelem alatt található „Czech Trade” felirat egyrészt általános betűtípussal jelenik meg a logón, másrészt a felirat logón való elhelyezése a kérelmező jogi személy neve, vagyis a szóelemek feltüntetésének objektív indokai vannak. Tekintettel arra, hogy a szóelemek megjelenése nélkülözi az eredetiséget, és a felette található zászló is csak egy térkép egyszerű, stilizált változata egy szintén egyszerű alakzatban, a logó a fellebbezési tanács szerint nem éri el a cseh szerzői jogi törvény által megkövetelt eredetiségi szintet.

¹⁵⁰ <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/004311981>.

A 4311981 lajstromszámú védjegy

A szerzői műként hivatkozott logó

Így hiába adna lehetőséget a cseh szerzői jogi törvény a kérelmezőnek a későbbi európai uniós védjegy használatának megtiltására, mivel a logó a fentiek alapján nem minősül szerzői műnek, ezen joggal a kérelmező nem élhet. Az SZJSZT egy „hasznló” megjelölés esetében vizsgálta, hogy az alperes cégnevének stilizált megjelölése és a mellette elhelyezett, stilizált földgömblogó szerzői jogi védelem alatt állt-e. Az eljáró tanács sem a cégnév grafikai ábrázolása, sem a földgömb ábrázolása esetében nem állapította meg a szerzői jog fennállását, ugyanis „[a] földgömb sokszor és általánosan felhasznált motívum, (grafikai közhely). A felperes által megrajzolt földgömb-kiegészítés stiláris és formai megoldásakor divatot tükröz, melynek variánsai megtalálhatók a szakkönyvekben és az interneten. Nem tekinthető egyéni, eredeti megoldásnak a földgömb szélességi és hosszúsági körökkel való ábrázolása, sem a földgömb enyhén döntött, sem annak csak részleges ábrázolása.”¹⁵¹ Ebből az esetből is látható, hogy a védelem küszöbe igen alacsonyan van, amit igen könnyű megelégni, azonban egy utazási iroda vagy térképészettel foglalkozó cég megjelölésében alkalmazott földgömbrajz nem teszi feltétlen szerzői művé a megjelölést.

A fentiekre tekintet nélkül a tanács elvégezte a hivatkozott logó és az európai uniós védjegy összehasonlítását is, amellyel kapcsolatban megállapította, hogy a védjegy nem a korábbi logó reprodukciója. Mivel a mindkét logóban megtalálható „Czech Trade” felirat a jogosultak nevéből következő, indokolt elem, azt nem lehet másolatként értékelni. Még ha a kérelmező logója meg is felelne a szerzői jogi műviség követelményének, az átdolgozáshoz való kizárólagos jogának sérelmét ebben az esetben sem lehetne megállapítani (azaz a későbbi védjegy nem a korábbi logóból származtatható), mert az értékelhető grafikai megoldások (a felirat feletti alakzatok) lényegesen különböznek egymástól, hiszen az egyik háromszög alakban ábrázol világtérképet, a másik pedig négyzet alakban vonultatja fel a Cseh Köztársaság zászlájának kék-fehér-piros színeit. Mindezekre tekintettel a korábbi szerzői jogot mint viszonylagos kizáró okként megjelölt jogalapot el kell utasítani.

E sorok szerzőjének véleménye szerint mind a hivatkozott logó, mind a védjegy rendkívül alacsony fokon ugyan, de bír eredetiséggel. A két zászló formáját tekintve, illetve a betűtípusok és a betűméretek, valamint a grafikai elemek elhelyezésében felfedezhető az egyéni,

¹⁵¹ SZJSZT-17/2012: Logó szerzői jogi védelme: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2012_17.pdf.

eredeti jelleg. „A betűformák megválasztása és a szövegnek struktúráján belüli elhelyezése saját alkotótevékenységnek minősül, még akkor is, ha ez egyes alkotóelemek bárki számára rendelkezésre állnak.”¹⁵² Mindenesetre az eredetiséget a többi esethez képest a fellebbezési tanács elfogadhatóbban értékelte.

7.7. Tapasztalok az EUIPO esetjogával kapcsolatban

A fenti esetek kapcsán megjegyzendő, hogy a korábbi szerzői jogra való hivatkozás mellett a törlési kérelemben több esetben jelölték meg a védjegyrendelet 60. cikk (1) bekezdés c) pontját, amely a 8. cikk (4) bekezdése szerinti *nem lajstromozott védjegyekkel* kapcsolatos korábbi jogokra utal, valamint az 59. cikk (1) bekezdés b) pontját, amely a *rosszhiszemű védjegybejelentést* mint feltétlen törlési okot tartalmazza. Ezen okokra a tanulmány tárgyához való kötöttség miatt nem térünk ki.

A fellebbezési tanács döntéseiben gyakran hivatkozott a korábbi esetjogra, érzékeltetve ezzel azt, hogy az ügy megítélése kapcsán a korábbi döntéseket analógia útján kellő súllyal figyelembe veszik. Azonban „az EUIPO által sugallt esetjog gyakorlatának ... hiányossága, ... hogy nélküli azokat a rendezőelveket és analitikus szemléletet, ami a valóban precedensjogi rendszerek sajátja.”¹⁵³ Ami az EUIPO szerzői jogi mérlegelését illeti, e tekintetben meglehetősen következtelnek a tanácsi döntések. Az eredetiségi küszöböt például (ezáltal a szerzői jogi védelem fennálltának megítélését) a különböző döntésekben lényegesen más szintre helyezték a tanácsok, pl. amíg a KMM-, a Hello Kitty- és a Czech Trade-ügyben az eredetiséggel kapcsolatos elvárások túlzottan magasak voltak, ehhez képest a GUCCI-ügyben kifejtett eredetiség megítélése lényegesen alacsonyabb volt,¹⁵⁴ ami megkérdőjelezi az esetjog kiszámíthatóságát és érthetőségét. Abban sem látható a tanácsi döntések következetessége, hogy milyen mértékű elvárásokat támasztanak a kérelmezővel szemben a hivatkozott nemzeti joggal kapcsolatos bizonyítékok ismertetésének mélységét illetően. Így a korábbi döntések „relevanciájának megítélése valójában kiszámíthatatlan”,¹⁵⁵ és az „esetjog alkalmazása bármilyen álláspont alátámasztására alkalmas.”¹⁵⁶

¹⁵² SZJSZT-1/2005: Grafikai alkotás szerzői jogi védelme: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_2005_001.pdf.

¹⁵³ Gonda Imre: Esetjog az európai védjegyjogban. Jogtudományi Közlöny, 73. évf. 6. sz., 2018, p. 308.

¹⁵⁴ „... az egyetlen betűből álló védjegyek oltalomképességét különösebb esetjogi kutakodás nélkül is könnyen meg lehet állapítani – ti. ilyenkor nem vagy csak kivételes esetben rendelkeznek ...” Uo.

¹⁵⁵ Uo.

¹⁵⁶ Uo., p. 305.

8. A szerzői jog megjelenése az Európai Unió Törvényszéke és az Európai Unió Bírósága előtti ügyekben

Az Európai Unió Törvényszéke és az EUB döntései közül jelen tanulmány olyan esetjogot dolgoz fel, amelyeknek a Törvényszék vagy EUB elé kerülése az egyes fellebbezési tanácsi döntések elleni másodfokú fellebbezés (az EUB elé a Törvényszék döntése elleni ismételt fellebbezés nyomán kerülhet) eredménye. Ezekben az ügyekben az EUIPO alperesként, a megtámadott döntésben részt vevő másik fél (rendszerint a védjegyjogosult) ezen a fórumon már beavatkozóként vesz részt a perben. A védjegyrendelet 72. cikk (2) bekezdése értelmében a Törvényszék előtti eljárás „hatáskör hiányára, lényeges eljárási szabálysértésre, az EUMSZ¹⁵⁷ vagy e rendelet, illetve az ezek alkalmazásával kapcsolatos bármely jogszabály megsértésére vagy hatáskörrel való visszaélésre alapítva indítható.” Az alábbiakban két szó- és egy ábrás védjegyet elemzünk. A megjelölésekkel kapcsolatban a szerzői jogi címvédelem, a névfeltüntetés és az átdolgozás jogának sérelme merült fel.

8.1. A 007-es ügy

Az első, T-435/05¹⁵⁸ számú ügyben a felperes kérte, hogy az EUB helyezze hatályon kívül a megtámadott tanácsi határozatot, és adjon helyt a bejelentett európai uniós szóvédjegy lajstromozása elleni felszólalásának. Az EUIPO előtti ügyben a beavatkozó Danjaq LLC lajstromoztatni kívánta a DR. No szómegjelölést (4810438). A felperes felszólalással élt a lajstromozással szemben, egyfelől a korábbi közismert DR. No és DR. NO¹⁵⁹ védjegyével való összetéveszthetőség miatt, másfelől ugyanezen megjelölések korábbi lajstromozatlan védjegyként való használatára mint lajstromozást kizáró okra hivatkozva. Az eset nem tartalmaz kifejezetten korábbi szerzői jogra történő hivatkozást, azonban a címvédelemmel kapcsolatban hozott bírósági megállapítások miatt érdemes közelebbről megvizsgálni azt.

Ami a szerzői jogi megközelítést illeti, a Bíróság a következő megállapításokra jutott: egyazon megjelölés egyaránt oltalomban részesülhet eredeti szellemi alkotásként a szerzői jog alapján és kereskedelmi eredetjelzésként a védjegyjog alapján. Ezért a műcím és a védjegy közötti különbségtétel sokszor elengedhetetlen, hiszen egy filmcím, még ha önállóan, annak eredetisége nyomán egyes tagállamok joga szerint részesülhet is szerzői jogi védelemben, nem lesz automatikusan kereskedelmi eredetjelzés is, amely jelzés a védjegyjogi oltalom feltevése.¹⁶⁰ A DR. No és a DR. NO megjelölés használata könyveken, plakátokon vagy DVD-ken

¹⁵⁷ Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés.

¹⁵⁸ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76283&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4939559>.

¹⁵⁹ A Dr. No a James Bond sorozatba tartozó filmek közül az első alkotás címe, egyben a képregény és az annak alapján készült film egyik főszereplőjének a neve. A film 1962-ben került bemutatásra Terence Young rendezésében.

¹⁶⁰ A T-435/05 számú ítélet [26.] pontja.

nem védjegyként való használat, hanem egyfajta termékleírás, amely jelzi a fogyasztók számára, hogy a Dr. No című film zenéjéről, vagy a Dr. No nevű szereplőről szóló képregényről van szó. Egyébként az említett termékeket rendre ellátják a 007 és a JAMES BOND jelzéssel is, amely már eredetjelzésként szolgál arra, hogy a „Dr. No” filmmel vagy a szereplővel kapcsolatos áruk kereskedelmi eredete megegyezik a James Bond sorozatba tartozó filmekével.”¹⁶¹ Mindezekre tekintettel a hivatkozott címet nem lehet védjegyként értékelni, mivel annak védjegy módjára történő használatát nem igazolták.

*Dr. No – az első James Bond-film plakátja*¹⁶²

A film címének mint műcímnek a szerzői jogi oltalmára a felszólalási eljárás keretein belül nem lehet hivatkozni, ezért annak vizsgálata szükséges, hogy a felhasználás helye szerinti hivatkozott nemzeti jog (jelen esetben az Egyesült Királyság joga) az ilyen alkotások címeinek önmagában biztosít-e védelmet, és ha igen, akkor az szerzői jogi eredetű, vagy inkább kereskedelmi vonatkozással rendelkező, nem lajstromozott megjelölésként védjegyjogi eredetű. Mivel a Bíróság rendelkezésére álló iratanyag alapján nem lehetett megállapítani, hogy az Egyesült Királyság joga milyen feltételek mellett ismeri el a DR. NO és a DR. NO megjelölés szerzői jogtól különböző oltalmát, ezért e hivatkozott jogalapot a bíróság elutasította.

¹⁶¹ T-435/05 számú ítélet [27.] pontja.

¹⁶² <http://entertainment.time.com/2012/11/09/007-movie-posters-five-decades-of-bond/slide/dr-no/>.

8.2. A név kötelez

A T-255/08¹⁶³ számú ügy csak érintőlegesen kapcsolódik a konkrét szerzői jogi jogalaphoz, azonban a szerző névfeltüntetési jogát érdekes védjegyjogi kontextusba helyezi a Törvényt. A felperes (José Padilla zeneszerző jogutódja) felszólalásának célja az azonos szóvédjegy, azaz a JOSE PADILLA (002844066) lajstromozásának megakadályozása volt.

A felperes a Padilla név korábbi védjegyként való hivatkozására a fellebbezési tanács megállapította, hogy a Padilla név filmek stáblistáján, CD-borítókön, zenejegyzékeken, bélyegeken való megjelenése önmagában nem bizonyítja, hogy a felperes a nevet kereskedelmi céllal használta, ezért a név védjegyként való használata felperesi oldalról nem állapítható meg, így ütköző védjegyekről vagy megjelölésekről nincs szó.

*José Padilla nevével és arcképével ellátott bélyeg*¹⁶⁴

A José Padilla nevet kizárólag zenei művek szerzőjének azonosítására használták, nem pedig áruk eredetének megkülönböztetése céljából. Ezekhez a megállapításokhoz a Törvényszék hozzátette, hogy – az egyébként közismert – szerző nevének feltüntetésekor a zene művészeti jellegével kapcsolatos tájékoztatásról van szó, nem pedig a névvel fémjelzett áruk és szolgáltatások kereskedelmi eredetének jelzéséről. Végül a bíróság megállapította, hogy egyrészt a nem lajstromozott korábbi megjelölés mint hivatkozott jogalap nem hozható összefüggésbe a szerző névfeltüntetési jogának gyakorlásával, vagyis ilyen értelemben a szerzői jog nem minősülhet kereskedelmi forgalomban használt megjelölésnek, a rendelet szerint ugyanis az ilyen korábbi jogokba nem tartozik bele a szerzői jog, arról külön cikk rendelkezik a viszonylagos törlési okok között. Másrészt a szerzői jogokra különben sem le-

¹⁶³ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81090&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4940016>.

¹⁶⁴ <http://stamps-p.blogspot.com/2013/01/padilla-jose.html>.

hetne felszólalási eljárásban hivatkozni. Márpedig az iratokat vizsgálva az eset összességéből kitűnik, hogy a felperes kérelme valójában a szerzői jogokon alapult.¹⁶⁵

A szerzőt megillető személyhez fűződő jogok közül a névfeltüntetés joga elsősorban akkor sérülhet, ha a konkrét mű felhasználása során a szerző nevét a felhasználó nem közli megfelelő módon. Ebből következik, hogy a névfeltüntetés joga szorosan kapcsolódik a műhöz, ezért annak sérelme sem állapítható meg a mű felhasználása nélkül. Ahhoz, hogy a szerzői művek helyett a szerző nevének kereskedelmi-reklámcélú hasznosítása megtörténhessen, magának a szerzőnek (jogutódjának) kell azt arculátávitellel (merchandising) vagy brandszerűen hasznosítani.¹⁶⁶

8.3. Állati keresztezés

A T-151/17¹⁶⁷ számú ügyben a védjegyjogosult bejegyzett ábrás védjegyével összefüggésben a fellebbezési tanács a törlési kérelemmel kapcsolatos fellebbezés kapcsán hozott határozata ellen a felperes korábbi, nem lajstromozott megjelölésére hivatkozva jogorvoslattal élt. A korábbi szerzői jogra mint viszonylagos kizáró okra az Egyesült Királyságban történt felhasználás alapján hivatkozott a felperes.

A Bíróság szerint a tanács tévedett akkor, amikor arra az álláspontra jutott, hogy a megtámadott védjegy és a hivatkozott megjelölés között nincs vizuális azonosság, és a későbbi mű nem a koraiból származik, hiszen más a két ábrázolt állat fajtája (a griff egy közismert mitológiai lény, a másik nem), testtartása és egyes testrészeinek kidolgozása, és önmagában az, hogy mindkét megjelölésen egy állat fekete sziluettje látható ülő pozícióban, még nem eredményez hasonlóságot.

A 010511723 számon lajstromozott ábrás védjegy

A hivatkozott szerzői mű

¹⁶⁵ T-255/08 számú ítélet, p. 60, 65, 69, 70.

¹⁶⁶ Pogácsás Anett: Szerzők és műveik a meggyőzés szolgálatában – reklámalkotás és reklámarcok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 2. sz., 2007. április, p. 26.: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200704-pdf/02.pdf>.

¹⁶⁷ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=200271&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4940145>.

A Bíróság ezzel szemben megállapította, hogy a hivatkozott megjelölés – mint az Egyesült Királyság szerzői jogi törvénye által védett szerzői mű – és a védjegy olyan mértékű hasonlóságot mutat, hogy az utóbbi csak az előbbi átdolgozásaként jöhetett létre. Erre tekintettel – mivel a hivatkozott korábbi szerzői jogba ütközés a Bíróság szerint fennáll – valamennyi többi jogalap vizsgálata felesleges, a fellebbezési tanács megtámadott határozatát ugyanis korábbi szerzői jogba ütközés miatt meg kell semmisíteni.

9. Összegző gondolatok

A tanulmányban igyekeztünk kielégítő mélységben körbejárni a védjegyjog és a szerzői jog korántsem zökkenőmentes kapcsolatát. A jogszabályokból és az esetjogból levont együttes konklúzió, hogy uniós szinten mind a szerzői jogosult jogérvényesítésének terén, mind a szerzői jogi védelem fennállásával szemben támasztott követelmények értelmezése és alkalmazása terén fellelhetők olyan problémák, amelyek megoldása a közeljövőben nem feltétlenül fog megoldódni. Egyrészt azért, mert a szerzői jogot érintő rendelkezések nem változtak a korábbi védjegyrendeletekhez képest (vagyis egyfajta szabályozási állandóság látszik kialakulni), másrészt azért, mert a tanulmány által kérdőre vont rendelkezések szerzői jogilag pozitív irányú módosítása nem áll az uniós jogalkotás érdekében az EUIPO gyors bejelentési eljárásokat biztosító törekvései miatt. Továbbá (az esetjogi rendszert ért kritikával kapcsolatban) „időszerűnek látszik az esetjog ilyen mértékű dominanciájának felülvizsgálata”¹⁶⁸ is, mert az egyes esetekben döntést hozó szervek szubjektív (és széles körben elfogadott precedenseket nélkülöző) eredetiségmérlegelése hosszú távon csak mélyíti a két jogterület ütközésével kapcsolatos bizonytalanságot. Ez utóbbi indoka talán abban a sajátosságban kereshető, hogy alapvetően a védjegyjogban járatos szakembereknek kell mérlegelni olyan tényeket és értelmezni olyan jellegű jogszabályokat, amelyek természetüknél fogva számos ponton különböznek a szellemi tulajdon-védelem általuk munkált területétől.

A jövőben részleges megoldásként szolgálhat azon alapvető, eddigi hagyományokkal szaktító rendelkezés, hogy a grafikai ábrázolhatóságot kivezették a védjegyvoltalomban részesíthető megjelölések feltételei közül, utat nyitva ezzel bizonyos *új típusú védjegyek* (pl. multimedia-védjegy) lajstromozásának. Az új típusú védjegybejelentések szaporodásával ugyanis bizonyosan együtt jár majd a jogviták sűrűsödése is, viszont tekintettel arra, hogy ilyen új típusú védjegyekkel kapcsolatban még releváns esetjog nem áll rendelkezésre, a döntést hozó fórumok kezében van annak a lehetősége, hogy az új típusú védjegyekre egy korábbinál egysegesebb, átgondoltabb és kiszámíthatóbb esetjogi rendszert munkáljanak ki.

Ami a szerzői jogot illeti, az új típusú védjegyek kapcsán számos új, szerzői jogi érintettségű jogvitát lehet elképzelni. Például egy multimedia-védjegy lajstromba vétele számos alkotói, szomszédos jogi vagy más jogosult csoportot érinthet, így például előadóművészeket,

¹⁶⁸ Gonda: i. m. (153), p. 309.

filmelőállítókat és filmszerzőket, zeneszerzőket és szövegírókat, hangfelvétel-előállítókat, vizuális művek és fényjátékok szerzőit, jelmez- és díszlettervezőket stb. Nem csak a szerzői jog terén okozhat majd gondot, hogy vajon a mesterséges intelligencia által létrehozott vizuális mű, zenemű vagy éppen multimédiás tartalom műnek tekinthető-e vagy sem. Ha valamelyik tagállam elismeri a parfümök illatának védelmét, egy illatvédjegy esetén lehet-e korábbi szerzői jogra hivatkozni? Az új típusú védjegyek körében például a hangvédjegyek korábbi konverziójának (kottaként vagy partitúraként való grafikai ábrázolás) visszassága is kiküszöbölésre kerülhet, ugyanakkor nyitott kérdés, hogy egy emberi hang (tehát nem Tarzan üvöltése, hanem Johnny Weissmuller előadóművészi teljesítménye) lehet-e védjegyyaltalom tárgya,¹⁶⁹ és az emberi hang milyen fokú eltorzítása szükséges akkor, amennyiben a válasz nem, és ez mennyiben érinti az előadóművész személyiségi jogait. Érdekes kihívás elé állíthatja a hatóságokat a sportmozdulatok lajstromba vételének kérdése is.¹⁷⁰ A potenciális jogosulti kör szélesedése a védjegyeljárásokban előbb-utóbb a korábbi szerzői jogra hivatkozó érintettek körének kiszélesítését eredményezi. Ugyanis nem lesz hosszútávon tartható megoldás az igényérvényesítésre való jogosultság egyszerű felhasználási szerződéssel történő igazolása akkor, amikor a különböző szerzői jogok ilyen halmozott módon jelenhetnek meg egy megjelölésben.

Az EUIPO indíthatna olyan kezdeményezést, amely összefoglalja az egyéni-eredetiség egyes tagállami feltételrendszerét, tagállami és uniós szinten ismertethetne néhány figyelemre méltó jogesetet, valamint összeállíthatná, hogy melyik tagállamban milyen módon történhet meg az engedélyezés vagy jogátruházás, és milyen módon lehet megfelelően igazolni a jogszerzést, továbbá milyen mélységben kell kikötni a felhasználó-jogszerző számára a jogérvényesítési fellépési lehetőséget. Mindezt jó volna, ha nem csak leíró, hanem összehasonlító jogi szemléletben¹⁷¹ végeznék el, akár eljutva arra a következtetésre, hogy a BUE előírásai miatt az eredetiség küszöbe valamennyi tagállam esetében igen alacsony. Ehhez hasonló tevékenységet az EUIPO már támogatott néhány évvel ezelőtt, amikor Michel Vivant professzor vezetésével összefoglalták a tagállamok szellemi tulajdoni esetjogát.¹⁷²

Ami a felhasználáshoz való jog igazolását illeti, a szerzői jogi igényérvényesítéssel kapcsolatban rendkívüli jelentőséggel bír a szerzői jogi felhasználás jogának megszerzését megfelelően dokumentálni, legyen az felhasználási szerződés, egy reklámozás céljára megrendelt

¹⁶⁹ Lásd: Szalai Péter: A megkülönböztető képesség jelentése a védjegyjogban. UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2015, p. 163.

¹⁷⁰ Mezei Péter: Copyright Protection of Sport Moves. In: Nicola Lucchi, Enrico Bonadio (szerk.): Non-Conventional Copyright – Do New and Non Traditional Works Deserve Protection? Edward Elgar, Cheltenham, 2018, p. 271–297.

¹⁷¹ Mezei Péter: Bevezetés az összehasonlító szerzői jogba. In: Legeza Dénes (szerk.): Szerzői Jog mindenkinek. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2017, p. 305–330.

¹⁷² Michel Vivant (szerk.): European Case Law on Infringements of Intellectual Property Rights. Bruylant, Bruxelles, 2016. A részletes könyvismertetőt lásd: Legeza Dénes. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 12. (122.) évf. 4. sz., 2017. augusztus, p. 183–192: <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2017-04/szemle.pdf>.

mű vagy épp egy munkaviszonyban alkotott mű. Ahhoz, hogy szerzői jogainkat megfelelően érvényesíteni tudjuk, a precíz, jogszabályoknak megfelelő, körütekintő és több eshetőségre felkészülő dokumentáció elengedhetetlen, és e tanulmány rávilágít arra is, hogy számos szerzői jogosult éppen a dokumentáció hanyagsága miatt szenved sérelmet.

A *Gucci v. José Alba Fernández*- (R 1757/2007-2) és a *HELLO KITTY Sanrio v. Bifulco Distribuzione* (R-1925/2011-4)-ügyben is a kérelmező munkaviszonyban alkotott művek szerzői jogosultja volt. Egyrészt ez felhívja a figyelmet arra, hogy a felhasználási-jogát ruházási szerződések körén belül érdemes külön is foglalkozni a munkaviszonyban létrehozott művek kérdésével, hisz ezt a területet országoként és időben is eltérő (tag)állami megoldások jellemzik. Az amerikai egyesült államokbeli „work made for hire” megoldás csak néhány országban figyelhető meg¹⁷³ (pl. Hollandia, Egyesült Királyság), a legtöbb tagállamban nincs külön rendelkezés a munkaviszony jellegű alkotófolyamatra. A magyar szabályozás is gazdag abban, hogy 1970 előtt lehetőség volt átruházni a szerzői jogokat, de nem volt külön rendelkezés a munkaviszonyban létrehozott alkotásokra, 1970 és 1999 között a munkáltató csupán engedélyt szerzett a saját tevékenysége körén belül történő felhasználásra.¹⁷⁴ A munkáltató a vagyoni jogok teljes jogutódává csak 1999. szeptember 1-jét követően válhatott.¹⁷⁵ Az eltérő időszakokban kötött szerződésekre más-más szabályok az irányadók. Így tehát külön kell vizsgálni a felek szerződéskötéskori akaratát mind a jogát ruházás terjedelmére, mind a jogérvényesítési felhatalmazásra.

A szerzői jog és védjegyjog kapcsolatát érdemes lehet a tagállamok és az Amerikai Egyesült Államok esetjogában tovább vizsgálni, kitérni talán arra is, hogy lehetséges-e védjegyjogi eszközökkel tovább védeni a már közkincsbe tartozó szerzői műveket.

¹⁷³ *Legeza Dénes*: Development of the Hungarian ‘Work Made for Hire’ Provisions. In: *Varga Norbert, David A. Frenkel* (szerk.): *New Studies in History and Law*. Athens Institute for Education and Research, Athens, 2019, p. 47: https://www.researchgate.net/publication/330810946_Development_of_the_Hungarian_'Work_Made_for_Hire'_Provisions.

¹⁷⁴ *Legeza Dénes*: Rendelkezés a munkaviszonyban létrehozott művekkel: Változó szerzői jogi szabályok egy művészi életpálya során. In: *Cseporán Zsolt* (szerk.): *Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai*. MMA MMKI, Budapest, 2016, p. 93–106: https://www.researchgate.net/publication/328719244_RENDELKEZES_A_MUNKAVISZONYBAN_LETREHOZOTT_MUVEKKEK_-_Valtozo_szerzoi_jogi_szabalyok_egy_muveszi_eletpalya_soran.

¹⁷⁵ *Legeza Dénes*: A munkaviszonyban létrehozott művek joggyakorlata napjainkban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 3. sz., 2016. június, p. 100–128: <http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2016-03/05-legezadenes.pdf>.

A KÍNAI SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSE – II. RÉSZ AZ ÁLLAMI KONTROLLTÓL AZ ÉBREDŐ SÁRKÁNYIG

A kínai szerzői jog fejlődésével kapcsolatos tanulmány⁶⁸ felvezetésként és elvi alapozóként szolgált ahhoz, hogy sikerrel megérthessük a hatályos kínai szerzői jog elméleti és gyakorlati alapjait. Ennek a résznek a célja, hogy ismertesse a hatályos kínai szerzői jogi törvényt és a kapcsolódó joganyagot, valamint betekintést engedjen Kína nemzetközi szerzői jogi szerepébe (és vitáiba).

5. A hatályos kínai szerzői jogi törvény és a joggyakorlat bemutatása

Ugyan a statisztikák – amennyiben hihetünk nekik – a jogsértések arányának lassú csökkenését jelzik az új évezredben,⁶⁹ a kínai szerzői jog, különösen a jogérvényesítés, további fejlesztésre szorult a 2001-es módosítást követően. Az eddigi legutolsó, 2010-es törvényt módosítást is elsősorban a jogok érvényesítésének kiszámíthatatlanságai indokolták. E módosításokat ezúttal is erős külföldi nyomás kísérte. Kína 2001 végi WTO-s csatlakozásának köszönhetően azonban a vitarendezés a kétoldalú diplomáciai csatározás helyett a WTO keretei között zajlik. 2007-ben az Egyesült Államok két vitarendezési eljárást is kezdeményezett Kínával szemben: egyet a szerzői jogok érvényesítésének elégtelenségével

* Habilitált egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi Intézet, címzetes egyetemi docens (dosentti), University of Turku. E-mail cím: *mezei@juris.u-szeged.hu*. A tanulmányban szereplő kínai jogesetek egy része a szerző Bayu ösztöndíja keretében megvalósított, 2018. áprilisi és 2019. márciusi tanulmányútja során került lefordításra. A kutatást a szerző a csungkingi Southwest University of Political Science and Law Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Karán végezte. A kutatómunkában nyújtott segítségéért köszönet illeti Jie Qin professzort, valamint Shen Haolan, Liu Kui, Luo Jie, Li Yuhang, Xiao Boyang, Yang Yulong, Xu Zongyu és He Shuqin szellemi tulajdonvédelmi mesterképzéses hallgatót, továbbá dr. Sili is Unaloto Lolohea Aneta Sili és dr. Haile Andarige PhD-hallgatót. A tanulmány keretében a kínai szavak írásmódjának két változata is megjelenik. Az irodalmi források szerzőinek a neve a megjelenés szerinti formában került feltüntetésre. Ezzel ellentétben a történelmi nevek (császárok, kortárs személyek és dinasztiák neve) és néhány további kínai kifejezés az egyszerű magyar írásmód szerint került megjelölésre.

⁶⁸ Mezei Péter: A kínai szerzői jog fejlődése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 14. (124.) évf. 3. sz., 2019. június, p. 58–70.

⁶⁹ Daniel C. K. Chow: The Legal System of the People's Republic of China in a Nutshell, Third Edition. West Academic Publishing, St. Paul, 2015, p. 451–453.

(DS362),⁷⁰ egy másikat az amerikai audiovizuális tartalmak kínai behozatalával (DS363)⁷¹ kapcsolatosan.⁷²

A DS362-es számú eljárás keretében az Egyesült Államok négy kereseti követeléssel állt elő:

- 1 a TRIPS-megállapodás büntetőjogi igényérvényesítéssel és szankcionálással kapcsolatos 61. cikkének elégtelen implementálása;⁷³
2. a határokon lefoglalt jogsértő termékek kínai vámhatóság általi elégtelen kezelése;
3. a Kínában nyilvánosságra nem hozható vagy terjeszthető művek szerzői jogi védelmének tilalma;
4. büntetőjogi eljárások hiánya többszörözést és terjesztést egyaránt magába foglaló bűncselekmények esetén.

Mivel a felek a konzultatív szakaszban a negyedik kérdést rendezték, a WTO-panelnek csak az első három kérdésben kellett állást foglalnia. A jelentés 2009 januárjában született meg, és részben mindkét fél győztesnek hirdethette magát. A panel egyrészt úgy találta, hogy az Egyesült Államok nem tudta alátámasztani az első pontban foglaltakkal kapcsolatos álláspontját. Kínát ugyanakkor elmarasztalta a tanács a cenzúrázott művek védelmének tilalma kapcsán. A művek felhasználásának speciális tilalmát jelentő cenzúra, amelyet a Berni Unió Egyezmény 17. cikke végső soron lehetővé tesz, nem eredményezheti ugyanis

⁷⁰ Panel Report, China – Measures Affecting the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights, WT/DS362/R (Jan. 26, 2009).

⁷¹ Panel Report, China – Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products, WT/DS363/R (Aug. 12, 2009).

⁷² A vitarendezési eljárásokról lásd: *Rostam J. Neuwirth*: Der WTO-Bericht zu China – Measures Affecting the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights: ein Kommentar. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 2009. 5. sz., p. 367–376; *Peter K. Yu*: The U.S.–China Dispute over TRIPS Enforcement. Occasional Papers in Intellectual Property Law, Number 5, 2010, p. 1–44; *Peter K. Yu*: The TRIPS Enforcement Dispute, Nebraska Law Review, 89. évf. 4. sz., 2011, p. 1046–1131; *Tianxiang He*: Copyright and Fan Productivity in China – A Cross-jurisdictional Perspective, Springer Nature Singapore, Singapore, 2017, p. 65–66.

⁷³ Így például 1998 és 2004 között – a büntetőjogi jogérvényesítést elsőként elismerő szabályok alapján – a bűncselekményi értékhatár magánszemélyek esetén 200 000, jogi személyek esetén egy millió jüanban került meghatározásra. Ezeket az összegeket egy 2004-es módosítás nyomán minimum 50 000 jüan kár vagy minimum 30 000 jüan jogellenes bevételben határozták meg magánszemélyek eseténben; cégeknél pedig az iménti összegek háromszorosa lett a büntetethezérti értékhatár. A DS362-es eljárás megindítását megelőzően, de már az amerikai kritikái hangok fényében további változtatásokra került sor. Így az eljárás akkor is megindítható lett, ha 500 jogellenes példány került előállításra, illetve a jogi személyek esetén is a magánszemélyekre alkalmazandó bűncselekményi értékhatárt kellett alkalmazni. Ezenfelül a közigazgatási bírságnak el kellett érnie a jogsértéssel elért bevétel összegét, de nem haladhatta meg ennek ötszörösét; avagy az okozott kárt, de legalább annak 50 százalékát. Az amerikai kormányt egyik reformintézkedés sem győzte meg. Lásd: *Xie Huijia*: Empirical Research on Criminal Copyright Infringement in China. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 8. évf. 1. sz., 2018, p. 37–38. A korszak elégtelen büntetőjogi jogérvényesítése kapcsán lásd még: *Jingzhuo Tao*: Problems and New Developments in the Enforcement of Intellectual Property Rights in China. In: *Paul Torremans, Hailing Shan, Johan Erauw* (szerk.): Intellectual Property and TRIPS Compliance in China – Chinese and European Perspectives. Edward Elgar, Cheltenham, 2007, p. 113–114.

a jogvédelem fennálltának a tilalmát is, amelyet ugyanezen egyezmény 5. cikke garantál. A harmadik pont vonatkozásában az eljáró tanács szerint Kína vámjogi gyakorlata nem áll ellentétben a TRIPS 46. és 59. cikkével, sőt, az egyezményben foglalt minimumkövetelményeknél szélesebb körű előírásokat fogalmaz meg.⁷⁴ A DS363-as számú eljárás keretében az Egyesült Államok azt nehezményezte, hogy Kína a WTO előírásaival ellentétesen akadályozza a zenei, filmes és nyomtatott tartalmak szabad piacra jutását, különösen a cenzúra eszközével és importkvóták alkalmazásával.⁷⁵

A szerzői jogi előírások módosítását ugyancsak befolyásolta, hogy Kína, ha csekély mértékben is, de az évezredfordulót követően le volt maradva az új technológiai megoldások alkalmazásában. Így például a DVD csak viszonylag későn, 2002-ben jelent meg az országban, és csak ekkor szorította ki a piacról a nyugaton régóta elvetett „video-CD” (VCD) formátumot.⁷⁶ Hasonlóképp, az internet is gyerekcipőben járt, az elérhető tartalmakat pedig az állam korlátozta. A televíziós csatornák száma is jóval alacsonyabb volt, mint manapság. A reform időszerűségét tovább növelte, hogy 2007. június 9-i hatállyal alkalmazható lett Kínában a WIPO két internetszerződése is.

A jelenleg hatályos legfontosabb szerzői jogi törvények és kapcsolódó jogszabályok – az említett alkotmányos rendelkezéseken felül – a következők: a 2010-es (anyagi) szerzői jogi törvény (a továbbiakban: KSzjt.),⁷⁷ annak legutóbb 2013-ban módosított végrehajtási rendelete (a továbbiakban: KSzjt. Vhr.),⁷⁸ az utoljára ugyancsak 2013-ban módosított szoftverrendelet,⁷⁹ és a nemzetközi szerződések végrehajtásáról szóló 1992-es rendelet.⁸⁰ E normákat számos közigazgatási rendelet egészíti ki, így például a könyvpiac, az internetes publikációk, a közigazgatási büntetések, a közös jogkezelés, az önkéntes műnyilvántartás, az online videojátékok stb. tárgyában.⁸¹

A 2010. április 1-ével hatályba lépett jelenlegi szerzői jogi törvény anyagi jogi rendelkezései alapvetően összhangot mutatnak a nemzetközi előírásokkal, illetve eleget tesznek a WTO-s vitarendezési eljárásban tett megállapításoknak.

Szerzői jogokkal a kínai állampolgárok és a kínai honosságú szervezetek, valamint a Kínában elsőként publikáló külföldiek és hontalanok rendelkezhetnek. Az utóbbiakat akkor is megilleti a védelem, ha az állampolgárságuk vagy tartózkodási helyük szerinti ország

⁷⁴ Peter K. Yu: TRIPS Enforcement and Developing Countries. American University International Law Review, 2011. 3. sz., p. 730–743.

⁷⁵ Tianxiang He: i. m. (72), p. 69–92.

⁷⁶ Uo., p. 21.

⁷⁷ Angol nyelven elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/6062>. A jogszabály vázlatos ismertetését lásd: Chow: i. m. (69), p. 446–450; Thomas Pattloch: China. In: Carlo Scollo Lavizzari, René Viljoen: Cross-Border Copyright Licensing – Law and Practice. Edward Elgar, Cheltenham, 2018, p. 9–13.

⁷⁸ Angol nyelven elérhető: <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/13428>.

⁷⁹ Angol nyelven elérhető: www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn002en.pdf.

⁸⁰ Chow: i. m. (69), p. 445.

⁸¹ Vö.: Pattloch: i. m. (77), p. 4–6.

részese valamely olyan nemzetközi szerződésnek, amelyhez Kína is csatlakozott.⁸² A szerzői jogok az alkotót, fordítót, filmelőállítót, a gyűjtemény összeállítóját illetik meg.⁸³ A jogszabály – az európai mintát követve – rendezi a munkaviszonyban létrehozott és a megbízásra készített művek jogi sorsát is.⁸⁴

A jogvédett művek köre a Berni Unió Egyezmény felsorolását követi,⁸⁵ ám tekintettel van a TRIPS előírásaira is.⁸⁶ Így bár a KSzjt. nem rendelkezik speciálisan az adatbázisokról,⁸⁷ azok a gyűjteményes művek közé illeszthetők,⁸⁸ a számítógépes programok védelmének részleteit pedig továbbra is a külön szoftverrendelet tartalmazza.⁸⁹ A szerzői jog azokat a kreatív műveket illeti meg, amelyek kifejezést és rögzítést nyertek, valamint fizikai vagy immateriális formában másolhatók.⁹⁰ A KSzjt. kizárja a védelemből az állami irányítás eszközeit, a jogszabályokat, a bírósági ítéleteket, a napi eseményekről szóló híreket, a nap-tárakat.⁹¹ A 4. cikkben foglalt, az állami cenzúrát biztosító rendelkezés – a WTO DS362-es eljárásának nyomán – oly módon változott (és került összhangba a nemzetközi szerzői joggal), hogy a kínai hatóságok csak az alkotmányba vagy a közrendbe ütköző tartalmak közzétételét és terjesztését ellenőrizhetik, ám a jogvédelem létezését nem kérdőjelezhetik meg.⁹² Külön érdekesség, hogy a KSzjt. 6. cikke külön jogszabály útján rendeli védeni a folklór kifejeződéseit. 2011-ben ugyan született egy törvény a kulturális örökség védelméről, azonban az se szerzői jogi védelmet nem teremtett e kifejezések vonatkozásában, se nem

⁸² KSzjt. 2. és 9. cikk. A gyakorlatban ez a Berni Unió Egyezmény és a TRIPS nyomán a világ majdnem minden országára kiterjed. Vö.: *Yimeei Guo: Modern China's Copyright Law and Practice*. Springer Nature Singapore, Singapore, 2017, p. 59–61.

⁸³ KSzjt. 11–15. cikk. Kínai sajátosság az ősi kínai szövegek modern átirataival kapcsolatos szerzőség kérdése. A kiadók gyakorlata jelentős változatosságot mutat: a modern átiratok (*dianjiao*), illetve a szerkesztett változatok több formája is létezik, s ezek vonatkozásában nem tűnik kiforrottnak a bírói gyakorlat. A jelenséggel kapcsolatosan lásd: *Zhiwen Liang: Copyright Works vs. the Public Domain: Copyrightability Requirements Pertaining to the Restoration and Reconstitution of Ancient Books under Chinese Judiciary Opinions*. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 6. évf. 4. sz., 2016, p. 478–492. A kapcsolódó joggyakorlatból lásd: *Tao Li: News from China – Recent Developments in Chinese Copyright Law*. *Revue Internationale du Droit D'Auteur*, 2015. 3. sz., p. 449–451.

⁸⁴ KSzjt. 16–17. cikk. Vö.: *Guan H. Tang: Copyright and the Public Interest in China*. Edward Elgar, Cheltenham, 2011, p. 156–157.

⁸⁵ Szétfeszítené a jelen tanulmány kereteit, ha a védett művek és a védelemre nem jogosult tartalmak joggyakorlatát részleteiben bemutatnánk. Ugyanakkor ismertek olyan döntések, amelyek a vizsgakérdéseket, az egyetemi előadásokat, sőt az óravázlatokat is védett műnek ismerték el. Vö.: *uo.*, p. 147–157.

⁸⁶ KSzjt. 3. cikk. A művek típusait illetően lásd: *Guo: i. m.* (82), p. 8–53.

⁸⁷ *Lei Yi: Daten als eigentumsrechtlicher oder immaterialgüterrechtlicher Gegenstand in China. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil*, 2019. 3. sz., p. 245.

⁸⁸ KSzjt. 14. cikk.

⁸⁹ Ennek alapjául a KSzjt. 3. cikk (8) bekezdése szolgál. A szoftverek szerzői jogi védelméről lásd: *Guo: i. m.* (82), p. 159–177.

⁹⁰ *Uo.*, p. 1–8.

⁹¹ KSzjt. 5. cikk. Vö.: *Guo: i. m.* (82), p. 53–57.

⁹² KSzjt. 4. §.

bizonyult elég hatékonyak.⁹³ 2014 óta folynak az előkészületek a tradicionális irodalmi és művészeti alkotások szerzői jogi védelme tárgyában, ám ez máig nem került elfogadásra.⁹⁴

A törvény a személyhez fűződő jogokat a nemzetközi trendek szerint – és többek között a magyar szabályozással megegyezően – szabályozza, elismerve az első nyilvánosságra hozatal, a névfeltüntetés, a visszavonás és az integritás jogát.⁹⁵

Ezenkívül 12 nevesített vagyoni jogot sorol fel a KSzjt., valamint egy tizenharmadik, nyitott szabállyal „minden további jogot” a törvény oltalmába vesz.⁹⁶ A legújabb bírói gyakorlat a jogsértést az amerikai joggyakorlatból jól ismert lényeges hasonlóság („*substantial similarity*”) tesztje⁹⁷ mentén vizsgálja.⁹⁸

Sajátos a jogi környezete a WIPO internetszerződése által életre hívott, a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogának. Mint említettük, ezek az egyezmények 2007 óta hatályosak Kínában, ám a vagyoni jog megítélését máig számos vita övezi. Még 2006-ban született egy olyan rendelet, ami a vagyoni jog – illetve a közvetítőszolgáltatók felelőssége – részletkérdéseit szabályozta.⁹⁹ E rendeletet 2012-ben váltotta a ma is hatályos szabályozás, amely 2013. január 1-jén lépett hatályba.¹⁰⁰ A rendelet közvetlen jogsértésnek nyilvánítja a jogvédett művek információs hálózaton keresztül bármely technológiai megoldással történő továbbítását. Ugyancsak rögzítést nyertek a közreműködő szolgáltatók felelősségkorlátozási esetkörei.

Ezen jogszabályi/értelmezési háló érdekes joggyakorlatot eredményezett Kínában.¹⁰¹ Így például a pekingi szellemi tulajdon-védelmi bíróság úgy találta, hogy a mélylinkek kiválasz-

⁹³ Vö.: *Luo Li*: Extraordinary Landmark in the Protection of Intangible Cultural Heritage of China. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 1. évf. 3. sz., 2011, p. 285–296; *Luo Li*: Does Intangible Cultural Heritage Law Resolve Everything in China? *Journal of International Commercial Law and Technology*, 2012. 4. sz., p. 355–362.

⁹⁴ A tervezet legrészletesebb elemzését lásd: *Luo Li*: The Saviour of Chinese Traditional Cultural Expressions? Analysis of the Draft Regulations on Copyright Protection of Folk Literary and Artistic Works. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 6. évf. 1. sz., 2016, p. 27–54.

⁹⁵ KSzjt. 10. cikk (1)–(4) bekezdés. Vö.: *Guo*: i. m. (82), p. 73–77.

⁹⁶ KSzjt. 10. cikk (5)–(17) bekezdés. Igaz ugyanakkor, hogy a KSzjt. például az átdolgozást és a fordítást külön pontban nevesíti [vö. a (14) és (15) bekezdéssel]. Vö.: *Guo*: i. m. (82), p. 78–87.

⁹⁷ A teszt amerikai szerepét illetően lásd: *Mezei Péter*: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban – Sírba szálltok, „groove robbers”? *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június, p. 11–12.

⁹⁸ *Qiong Yao v. Yu Zheng* (2015) Beijing Higher People's Court Civil No. 1039 Final Civil Judgement. Ebben az ügyben az alperes Yu Zheng 2014-es televíziós sorozatában a Qiong Yao által az 1990-es években készített film alapvető karaktereit, kapcsolati hálóját és történetvezetését is átvette az eredeti alkotó engedélye nélkül. Vö.: *Tao Li*: i. m. (83), p. 439–443; *Guo*: i. m. (82), p. 80–83. Számítógépes játékokhoz készített kiegészítő („plug-in”) szoftverek hasznoszerzési célú készítése és értékesítése esetén is a forrás és a származékos szoftver közötti hasonlóság mentén ítélte meg a bíróság a jogsértés (egyúttal a büntetőjogi felelősség) kérdését. Lásd: *Yu and Others* (2011) Shanghai Xuhui District People's Court Criminal First No. 984 Criminal Judgement.

⁹⁹ *Guo*: i. m. (82), p. 181–184.

¹⁰⁰ Uo., p. 185–194.

¹⁰¹ Legrészletesebben lásd: Uo., p. 197–221.

tása, elhelyezése, valamint a jogosult technológiai intézkedéseinek a tudatos megkerülése nem eredményezi azt, hogy az alperes linkelési magatartása jogellenes lenne, mivel magát a jogvédett tartalmat a linkelő nem helyezte el saját tárhelyein.¹⁰² Az e-sportok népszerűsége folyamatosan nő Kínában. Nem meglepő módon számos jogvita eredt már abból, hogy az események online közvetítését harmadik személyek engedély nélkül online továbbközvetítették vagy lehívásra hozzáférhetővé tették. A kínai szabályozás hiányosságának tudható be, hogy az események szervezőinek követelései rendre elbuktak. A joggyakorlat – hasonlóan az európai és amerikai értelmezéshez – kizárta a közvetítések szerzői műként való minősítését. Mivel azonban a KSzjt. 45. cikke alapján a televíziószervezeteket csak a földfelszíni továbbközvetítés joga illeti meg, a sportközvetítőknek nincs jogalapjuk harmadik személyek magatartását a KSzjt. alapján megtiltani.¹⁰³ Bár a vonatkozó joggyakorlat a tisztességtelen verseny tilalmáról szóló rendelkezések alapján jogellenesnek nyilvánította a továbbközvetítési magatartásokat, ám ezzel együtt olyan joghézag áll fent a KSzjt.-ben, amely a nemzetközi jogi kötelezettségeknek ellentmond.

A KSzjt. – a terjesztés jogára vonatkozóan – nem tartalmaz utalást a jogkimerülésre (vagy a párhuzamos importra),¹⁰⁴ és a kínai bíróságok sem foglalkoztak még eddig ezzel a kérdéssel.¹⁰⁵ Hűen tükrözi e jogelv hiányát az alábbi jogeset. Qian Zhounghu, híres kínai szerző 1998-as halálát követően örökösei a magánleveleit átadták (elajándékozták) Li Guoqiannak, a család barátjának és egyben egy hongkongi magazin szerkesztőjének. Li a leveleket a család tudta és beleegyezése nélkül továbbadta a Sheng Jia cégnek, amely online aukció keretében kívánta értékesíteni a kéziratokat. Az örökösök perre vitték a dolgot, és a bíróság helyt adott a kérelemnek, 100 000 jüan vagyoni és ugyanilyen összegű nem vagyoni kártérítést megítélve a családnak.¹⁰⁶ Azon országokban, ahol a jogkimerülés elve érvénye-

¹⁰² Beijing Yilianweida Technology Co., Ltd. v. Shenzen Tencent Computer System Co., Ltd. (2016) Beijing Intellectual Property Court J73MZ No. 143. A 2016-os ítélet összességében az amerikai joggyakorlatban „szerverteszt” néven ismert megoldást tette a magáévá. Érdekesség, hogy a legfrissebb amerikai joggyakorlat kifejezetten a „szerverteszt” alkalmazása ellen szól. Lásd: Justin Goldman v. Breitbart News Network, LLC, et al., 302 F.Supp.3d 585 (2018).

¹⁰³ Vö.: Guangzhou Betta Network Technology Co., Ltd. v. Shanghai Yaoyu Culture Media Co., Ltd. (2015) Shanghai Zhimin Intellectual Property Court Final No. 81; CCTV v. Beijing WoAiLiafor, (2014) No. 1. Intermediate People's Court, Civil Final No. 3199 Civil Judgement.

¹⁰⁴ KSzjt. 18. cikk.

¹⁰⁵ *Huaiwen He*: Denial of Permanent Injunction for Copyright Infringement under Chinese Law. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 6. évf. 3. sz., 2016, p. 349. Más – a szerző megítélése szerint téves – álláspont szerint a törvény hallgatása „beleegyezésként”, vagyis a párhuzamos import elfogadásaként értékelhető. Vö.: *Guo*: i. m. (82), p. 132.

¹⁰⁶ *Chuan Feng, Leyton P. Nelson, Thomas W. Simon*: China's Changing Legal System – Lawyers & Judges on Civil & Criminal Law. Palgrave Macmillan, Houndmills, 2016, p. 124.

sül, a tulajdonátruházással járó ajándékozás is alapot adhat a terjesztés jogának a kimerülésére. Láthatóan nem ez a helyzet Kínában.¹⁰⁷

A védelmi idő nem terjed túl a Berni Unió Egyezmény által megkövetelt *post mortem auctoris* 50 éven a vagyoni jogok vonatkozásában,¹⁰⁸ a személyhez fűződő jogok azonban időben korlátlanok.¹⁰⁹

A törvény 12 számozott szabad felhasználási esetkört tartalmaz,¹¹⁰ köztük a nemzetközi szabályanyagból is jól ismert idézési, oktatási és hírközlési célú, valamint a látássérült személyek tartalomhoz való hozzáférését célzó felhasználásokat. Ezenfelül – sajátos kínai esetként – megengedett a kínai nyelvről kisebbségi nyelvekre történő fordítás.¹¹¹ Érdekes, hogy a Legfelsőbb Népi Bíróság 2009-ben lehetővé tette, hogy a technológia és az üzlet fejlődésének biztosítása érdekében egyedi ügyek elbírálásakor a bíróságok – az amerikai fair use-teszt¹¹² megegyezően – figyelembe vegyék a felhasználás jellegét és célját, a felhasznált mű jellegét, a felhasznált rész mennyiségét és minőségét, a forrásmű potenciális piacára gyakorolt hatásokat, valamint – a háromlépcsős tesztel összhangban – bármely olyan körülményt, amely nem ütközik a mű rendes felhasználásába, illetve nem károsítja indokolatlanul a szerző jogos érdekeit.¹¹³

¹⁰⁷ A kutatás keretében nem nyert megerősítést, hogy a hatályos jogszabály miért zárkózik el még a nemzeti jogkimerüléstől is. A fenti gyakorlat a régi – az Európai Unió regionális jogkimerülési tételének bevezetése óta okafogyottá vált – francia *droit de destination* logikáját tűnik követni, lehetővé téve a szerző (örököse) számára, hogy a mű minden jövőbeli terjesztését ellenőrizze. Lásd: Mezei Péter: Jogkimerülés a szerzői jogban. Médiatudományi Könyvtár 20., Médiatudományi Intézet, Budapest, 2016, p. 45. Ugyanakkor Kína tagja a WIPO két internetszerződésének, s ezért a WCT és a WPPT vonatkozó rendelkezéseinek tükrében kijelenthető, hogy a 18. cikk ellentétben áll Kína vállalt nemzetközi kötelezettségeivel.

¹⁰⁸ KSzjt. 21. cikk.

¹⁰⁹ KSzjt. 20. cikk.

¹¹⁰ KSzjt. 22. cikk. A szabad felhasználások e körét a kínai elemzők sok esetben az amerikai jogból ismert fair use kifejezéssel illetik. Ugyanakkor se tartalmában, se logikájában nem állítható párhuzamba a jelenlegi 12 esetkör az amerikai doktrínával. E vonatkozásban lásd például: Guo: i. m. (82), p. 89–101; Jie Wang, Tianxiang He: To Share is Fair: the Changing Face of China's Fair Use Doctrine in the Sharing Economy and Beyond. Computer Law and Security Review, 35. évf. 1. sz., 2019, p. 15–28. A szabad felhasználások helyes rendszertani és tartalmi értelmezést lásd: Chenguo Zhang: Die Revision des chinesischen Urheberrechtsgesetzes unter dem Eindruck der internationalen Debatte um adäquate Schutzstandards. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2015. 3. sz., p. 200–201.

¹¹¹ KSzjt. 22. cikk (11) bekezdés.

¹¹² A teszt amerikai gyakorlatát illetően lásd: Mezei Péter: A fair use doktrína az amerikai szerzői jogban. Acta Juridica et Politica, Tomus LXVII., Fasc. 13., Szeged, 2005; Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 6. sz., 2008, p. 26–68; Mezei Péter: Jogerős döntés a Google Books ügyben: fair use! In: Gál Andor, Karsai Krisztina (szerk.): Ad Valorem – Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, p. 273–282.

¹¹³ Wang, He: i. m. (110), p. 26.

A KSzjt. Vhr. ugyancsak előírja, hogy valamennyi szabad felhasználási esetnek összhangban kell állnia a háromlépcsős teszttel.¹¹⁴ A törvény díjigényre szorítja a szerzők azon jogát, hogy műveik kis része vagy kis írói vagy zeneműveik, valamint egyedi képző- és fotóművészeti műveik a kilenc évig tartó közoktatás keretében használt tankönyvekbe felvételre kerüljenek, kivéve ha ezt a jogosult előzetesen kifejezetten megtiltotta.¹¹⁵

A szerzői jogok gyakorlását érintő szabályok némileg következetlenek. A törvény ugyan tartalmazza a közös jogkezelés kereteit,¹¹⁶ azonban a részletszabályok megalkotását rendeleti szintre utalja.¹¹⁷ Jelenleg Kínában öt közös jogkezelő szervezet működik (zenei, audiovizuális, irodalmi, fényképészeti és filmes területen). A szervezetek azonos jog vonatkozásában nem folytathatnak versenyt egymással, vagyis adott területen monopoljogokkal rendelkeznek.¹¹⁸

A törvény egyaránt lehetővé teszi a felhasználási szerződések kötését és a jogátruházást,¹¹⁹ jogutódlás esetén pedig a jogok átszállnak az örökös(ök)re vagy az utódszervezetre.¹²⁰ A felhasználási és a jogátruházási szerződésekre vonatkozó közös szabályokat a törvény külön (III.) fejezetben helyezi el.¹²¹ A hatályos kínai jog nem írja elő a szerzői művek (és a külön rendelet alapján a szoftverek) központi regisztrációját, a jogvédelem a mű megalkotásától kezdve illeti meg a szerzőt.¹²² A szerzői jogi tudatosság erősítése céljából, illetve bizonyítási okokból ugyanakkor ajánlott a bejelentés. A legújabb – 2019. márciusi – adatok szerint 2018-ban közel 3,5 millió tartalmat vettek nyilvántartásba, ami az előző évi adatokhoz képest 25,83%-os növekedést jelent.¹²³

¹¹⁴ KSzjt. Vhr. 21. §. A rendelkezésből – a magyarhoz hasonlóan – hiányzik az „első lépcső”, vagyis hogy a szabad felhasználásnak „meghatározott speciális esetnek” kell lennie. A kínai jogalkotó érthető módon úgy ítélte meg, hogy a KSzjt.-be foglalt 12 esetkör tekinthető ilyen szűk esetnek. Vö.: *Zhang*: i. m. (110), p. 200–202.

¹¹⁵ KSzjt. 23. cikk.

¹¹⁶ KSzjt. 8. cikk. Vö.: *Chao Xu*: Collective Administration of Copyright in China. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2006. 5. sz., p. 589–591. A közös jogkezelés Kínában 1992 óta létezik (ekkor jött létre az azóta is legjelentősebb Music Copyright Society of China), ám e tevékenység keretei jogszabályi szinten – a 2001-es szerzői jogi törvény felhatalmazása nyomán – csak 2004-ben kerültek megalkotásra. Lásd: *Xu*, p. 587–588; *Tang*: i. m. (84), p. 145–147.

¹¹⁷ A rendeleti előírások részleteiről lásd: *Xu*: i. m. (116), *Tang*: i. m. (84), p. 591–599.

¹¹⁸ A közös jogkezelés diszfunkcionális működéséről lásd részletesen: *Haijun Lu*: Chinese Collective Management of Copyright: the Need for Extensive Changes. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 6. évf. 1. sz., 2016, p. 175–206; *Guo*: i. m. (82), p. 143–157.

¹¹⁹ KSzjt. 10. cikk utolsó két szám nélküli bekezdése. A szerződésekkel kapcsolatos joggyakorlat részletes ismertetését lásd: *Pattloch*: i. m. (77), p. 13–17. és 22–40.

¹²⁰ KSzjt. 19. cikk.

¹²¹ KSzjt. 24–29. cikk.

¹²² KSzjt. Vhr. 6. §.

¹²³ *Tian Lu*: The 2018 Copyright Registration Statistics of China. The IPKat, March 17, 2019 (<http://ipkitten.blogspot.com/2019/03/the-2018-copyright-registration.html>).

A KSzjt. a kapcsolódó jogi jogosultak körében oltalmazza az előadóművészeket, a hangfelvétel- és filmelőállításokat, a rádió- és televíziós szervezeteket, valamint a könyv-, folyóirat- és napilapkiadásokat.¹²⁴

A KSzjt. különbséget tesz a magánjogi, a közigazgatási és a büntetőjogi jogérvényesítés esetei között.¹²⁵ A „pusztán” magánérdekek megsértésével járó magatartások esetén a szankciók – az eset körülményeitől függően – a jogsértés abbahagyásától, a jogsértés okozta hátrány megszüntetésén és a nyilvános bocsánatkérésen át a kártérítésig terjedhetnek.¹²⁶ A kártérítésnek elsősorban az aktuális kár megtérítésére kell irányulnia. Amennyiben az aktuális kár nem megállapítható, akkor a jogsértéssel elért előnyt kell alapul venni. Amennyiben pedig ez sem kiszámítható, úgy maximum 500 000 júan kártérítést állapíthat meg a bíróság. A kártérítés részeként az elkövetés megakadályozásának költségei is megtéríthetők a sértett részére.¹²⁷ A hatályos kínai jog tehát elveti a büntető kártérítés alkalmazását szerzői jogi perekben.¹²⁸ A jogosult ezeken felül a peres eljárást megelőzően indítványozhatja ideiglenes intézkedés elrendelését és a bizonyítékok megőrzését.¹²⁹ A kínai eljárásjog lehetővé teszi a bírósági meghagyás alkalmazását szerzői jogi perekben, ám a gyakorlatban a bíróságok feltűnően tartózkodnak ettől az eszköztől. Számos olyan ítélet hozható fel példaként amelyben a kínai bíróságok harmadik személyeknek okozott, sőt akár a jogsértő oldalán keletkező jogsérelemre, a közérdek potenciális súlyos sérelmére, a rosszhiszemű joggyakorlásra vagy az indokolatlanul késedelmes igényérvényesítésre hivatkozással elutasították a bírósági meghagyás alkalmazását.¹³⁰

Abban az esetben, ha a jogsértés közérdeket is sért, az adminisztratív hatóságok lefoglalhatják a jogsértéssel elért előnyöket, lefoglalhatják és megsemmisíthetik a jogsértéssel előállított másolatokat, bírsággal sújthatják a jogsértőt, és meghagyást adhatnak ki.¹³¹ Kínában – első fokon – közigazgatási eljárásban kell vizsgálni a közvetítőszolgáltatók elektronikus kereskedelmi felelősségét. Eszerint – a magyar jogrendhez hasonlóan – a jogosult eltávolítás iránti értesítéssel élhet a közvetítőszolgáltatónál, aki köteles azonnal eltávolítani a vitatott tartalmat, és az értesítést hat hónapig megőrizni. Az eltávolított tartalom eredeti

¹²⁴ KSzjt. 30–46. cikk. Vö.: *Guo*: i. m. (82), p. 103–116.

¹²⁵ A jogérvényesítés általános kereteiről lásd: China IPR SME Helpdesk: Enforcement of Intellectual Property Rights in China, 2016 (http://www.china-iprhelpdesk.eu/sites/all/docs/publications/EN_Enforcement_Mar-2016.pdf); *Guo*: i. m. (82), p. 117–140.

¹²⁶ KSzjt. 47. cikk.

¹²⁷ KSzjt. 49. cikk.

¹²⁸ *Huaiwen He*: i. m. (105), p. 357.

¹²⁹ KSzjt. 50–51. cikk. E vonatkozásban a Legfelsőbb Népi Bíróság 2018. december 12-én fogadta el a szellemi tulajdon-védelmi perekben alkalmazható ideiglenes intézkedésekkel kapcsolatos legújabb, 2019. január 1-je óta hatályos értelmezési rendelkezéseit. Vö.: *Zhengzhi Wang*: A New System for Preliminary Injunction in the Intellectual Property Law. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Internationaler Teil*, 2019. 5. sz., p. 463–467.

¹³⁰ *Huaiwen He*: i. m. (105), p. 350–356.

¹³¹ A közigazgatási jogérvényesítés történeti és kulturális okairól, a közigazgatási szervek hatásköréről, valamint számos gyakorlati példát illetően lásd: *Tang*: i. m. (84), p. 101–116.

gazdája kifogással élhet az intézkedéssel szemben, amelynek nyomán a tartalom helyreállítható. Mind az eltávolítás iránti kérelem, mind a kifogás tartalmát közigazgatási normák írják elő. Abban az esetben, ha a közvetítőszolgáltató elmulasztja eleget tenni az eltávolítás iránti kérelemnek, a közigazgatási hatóság határozatban kötelezheti a jogsértés abbahagyására, és közigazgatási bírsággal sújthatja a céget.¹³² A kínai jogszabályok ugyanakkor – az európaihoz hasonlóan – nem írnak elő általános nyomonkövetési kötelezettséget a közvetítőszolgáltatók számára.¹³³

A „kínai DMCA” jelentős változást hozott a kínai joggyakorlatban. A szabályozás 2006-os bevezetését megelőzően számos ügyben marasztalták el – a végső soron eljáró rendes bíróságok – a *Yahoo! China* keresőmotort linkelés és mp3 fájlok közvetlen megosztásáért. A 2006-ot követően indított eljárásokban az alperes – rendre a Baidu – ugyanakkor sikerrel hivatkozott a felelősségkorlátozás intézményére.¹³⁴

Érdekesség, hogy a kínai bíróságok rendre tartózkodtak a felelősségkorlátozási előírások alkalmazásától a fájlcsereoldalak üzemből tartóival szemben, ugyanakkor széles körű alkalmazást nyert a kínai polgári jogi törvénykönyvnek a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó szabályai keretében elhelyezett egyetemleges felelősség intézménye.¹³⁵ Legújabbban, a kínai jogszabályok bírósági értelmezési módszereinek 2013 változása nyomán és az amerikai közreműködői felelősség („contributory” és „inducement liability”) mintájára, jogsértéseket elősegítő magatartásukért közvetlenül felelősségre vonhatók a fájlcsereoldalak üzemből tartói.¹³⁶

Számos bírósági döntés tárgyalta a közvetítőszolgáltatók felhasználók által elkövetett szerzői jogi jogsértésekért fennálló közvetett felelősségét. A Legfelsőbb Népi Bíróság értelmezése szerint a közvetett felelősség előfeltétele, hogy a szolgáltató tudott vagy tudnia kellett volna a közvetlen jogsértésről. Amennyiben a jogaiban sértett fél nem élt eltávolítás iránti kérelemmel a szolgáltató felé, úgy a bíróságoknak arra kell fókuszálniuk, hogy az ügy valamennyi körülményéből következően a szolgáltató világosan felmérhette-e a jogsértés fennállását. A Baidu Library több esetben is védekezni kényszerült a felhasználók által feltöltött tartalmak jogellenes volta miatt. Egy esetben az eljáró bíróság ugyan úgy ítélte meg,

¹³² A 2006-ban bevezetett „kínai DMCA” előzményeiről és rendelkezéseiről lásd: *Dong Yiliang, Jiang Yaoping*: Haftung des Internetdiensteanbieters in China. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 2005. 4. sz., p. 282–292; *Tao*: i. m. (73), p. 120–121; *Jiang Zhipei*: Legal Protection of Copyright and Trademarks in Cyberspace in China. In: *Torremans, Shan, Erauw*: i. m. (73), p. 129–132; *Shujie Feng*: Should Alibaba be Liable for the Counterfeiting Activities of Online Stores? On the Secondary Liability of Internet Service Providers in Chinese Trade Mark, Copyright and Tort Law. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 7. évf. 2. sz., 2017, p. 191–210.

¹³³ *Weixiao Wei*: Filtering Mandate: a Cure for Peer-to-Peer File-Sharing Copyright Infringement in China? *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 2. évf. 2. sz., 2012, p. 191.

¹³⁴ *Tang*: i. m. (84), p. 32–34; *Wei*: i. m. (133), p. 192.

¹³⁵ *Uo.*, p. 185–189.

¹³⁶ A módosítások tartalmáról és kritikájáról lásd: *Xiao Ma*: Regulating Peer-to-Peer Technology in China: Inspiration from the United Kingdom. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 8. évf. 4. sz., 2018, p. 290–299.

hogyan a Baidu nem rendelkezett objektív ismerettel az alperes által feltöltött tartalom jogellenes voltáról; nem szerkesztette a feltöltött tartalmat; nem tett szert közvetlen gazdasági előnyre a jogsértő tartalom megosztása révén; valamint a tény, hogy a feltöltőket a letöltések számában honorálta, nem értékelhető a Baidu hátrányára, mert ez bevett üzleti gyakorlat. Ugyanakkor arra a tényre tekintettel, hogy a kérdéses jogsértő művet közel 300 000 példányban töltötték le a végfelhasználók, amely szám messze meghaladja az átlagos letöltési arányt, a Baidunak fel kellett volna ismernie a tartalom jogellenes voltát.¹³⁷ Más esetben a jogerős ítélet elvetette a tárhelyszolgáltató felelősségét a felhasználók által feltöltött jogellenes tartalmakért, mivel az érintett filmművészeti alkotás nem volt népszerű; a szolgáltató a honlapján nem helyezte el kiemelt helyen a tartalmat; semmilyen lépést nem tett a tartalom szerkesztése vagy népszerűsítése iránt; a szolgáltató honlapján elhelyezett reklámok „általánosak”, és nem a jogsértő tartalomból származó bevételnek számítanak; illetve mert a felperes nem küldött előzetesen értesítést a jogsértésről a szolgáltató részére.¹³⁸

A közérdek súlyos megsértése esetén büntetőeljárás indítható az elkövetővel szemben.¹³⁹ A büntetőeljárás feltétele a hatályos legfelsőbb bírósági és legfőbb ügyészségi jogértelmezés szerint, hogy a jogsértéssel előidézett kár összege meghaladja az 50 000 jüant, vagy a jogellenesen előállított példányok száma az ötszázat. A nyilvánosságához közvetítési jog online megsértése esetén további alternatív feltételként alkalmazható a jogsértő tartalomra történő minimum 50 000 kattintás, tagságot feltételező szolgáltatás esetén a minimum 1000 regisztrált felhasználó. Ha a két általános és az utóbbi két alternatív feltétel egyike sem teljesül, de két feltétel esetén legalább a minimumkövetelmény fele bizonyítható, ugyancsak eljárás alá vonható az elkövető.¹⁴⁰

Hűen a kínai vitarendezés hagyományaihoz, a KSzjt. lehetővé teszi a jogvita mediációs vagy arbitrációs eljárás segítségével történő megoldását. Ezen eljárások azonban nem előfeltételei a bírósági eljárás lefolytatásának.¹⁴¹

¹³⁷ Beijing Zhongqingwen Cultural Media Co., Ltd. v. Beijing Baidu Netcom Technology Co. Ltd., Beijing Higher People's Court, (2014) Gao Ming Zhong Zi No. 2045 civil judgement. Vö.: *Li*: i. m. (83), p. 455–457. A jogerős ítélettel – annak eredményét nézve – egy európai vagy amerikai szemlélő is egyetérthet, de az alkalmazott érveket tekintve komoly fenntartásokkal kell élnünk. Különösen igaz ez a vagyoni előnyt és az üzleti modellt illetően.

¹³⁸ Beijing Shoushouchangchang Cultural Media Co., Ltd. v. Shanghai Quan Tudou Cultural Communication Co., Ltd., Shanghai Intellectual Property Court, (2017) Shanghai 73 Min Final No. 224 civil judgement. A sanghaji fórum érveinek egy része európai vagy amerikai szemmel nézve nem tűnik helytállónak. A „népszerűség” olyan körülmény, amely sem a jogvédelem fennállását, sem annak gyakorlását nem befolyásolhatja. Hasonlóan indokolatlan a reklámozással elért bevételek elhatárolása a jogsértő magatartástól. Az pedig, hogy a felperesnek előzetesen eltávolítási kérelmet kellett volna küldenie a bírósági igényérvényesítés előtt, a „tudnia kellett volna” fordulat létalapját számolja fel.

¹³⁹ Vö.: KSzjt. 48. cikk. A KSzjt. e szakasz szerint rendeli védeni a hatásos műszaki intézkedéseket és a jogkezelési adatokat is. Lásd: KSzjt. 48. cikk (6)–(7) bekezdés. A hatásos műszaki intézkedések védelmét illetően lásd: *Huijia Xie*: The Regulation of Digital Rights Management in China. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2008. 6. sz., p. 662–679.

¹⁴⁰ Uo., p. 39.

¹⁴¹ KSzjt. 55. cikk.

Egészen 2010-ig várni kellett, amíg Kína megalkotta a nemzetközi magánjogról szóló törvényét, melyben – többet között a szellemi tulajdon-védelmet is érintően – megnyugtatóan rögzítést nyertek a joghatósággal és az alkalmazandó joggal kapcsolatos szabályok. Ennek megfelelően a – 2011. április 1-jétől hatályos – norma szerint a szerződő felek szabadon megválaszthatják az alkalmazandó jogot. A szellemi tulajdon-jogok fennállásával kapcsolatos kérdésekben a *lex loci protectionis* elvet kell alapul venni. Érdemi szabály ugyanakkor, hogy a külföldi jog tartalmáról a felek kötelesek a bíróságot tájékoztatni, aminek az elmaradása esetén a kínai jog alkalmazandó. Jogválasztás hiányában a jogszabály a jogviszony szerinti legközelebbi ország jogát rendeli alkalmazni. A gyakorlat azt mutatja, hogy szerzői jogi esetekben a jogok kínai gyakorlására és a díjfizetésre tekintettel a bíróságok Kínát találják ilyen országnak.¹⁴²

6. A KSzjt. készülő harmadik reformja

A hatályos kínai szerzői jogi előírások ismertetése után számos esetben kritikus véleménynek adhat hangot az átlagos olvasó. A legtöbb esetben e vélemények még akkor is indokoltak, ha tudjuk, hogy a nemzetközi szerzői jogi előírások számos kérdésben kellő rugalmasságot engednek a szerződő feleknek. Ennek ellenére sok olyan eleme van a KSzjt-nek, a kapcsolódó jogszabályoknak és bírósági gyakorlatnak, ami módosításra szorul. Ráadásul 2010 óta az internetes felhasználások olyan mértékű változásokon mentek keresztül, amelyek számos esetben eredményezték már a fejlett országok szerzői jogi előírásainak a felülvizsgálatát is. Sőt, Kína fokozódó nemzetközi szerepvállalásának köszönhetően egyre kevésbé teheti meg az ország, hogy notórius jogsértőként tartsák számon világszerte. A szerzői jog modernizálása, egyben a nyugati mintához való közelítése elengedhetetlennek tűnik. A KSzjt. „legújabb” reformja 2011-ig vezethető vissza, amikor a jogalkotó illetékes szerveiben megkezdődött a törvénymódosítás előkészítése. A fenti évszám nem tévedésen alapul. Az első, hivatalos koncepciót 2012. március 31-én tették közzé,¹⁴³ melyet nyilvános konzultáció, és egy második, módosított tervezet publikálása követett 2014. június 6-án.¹⁴⁴

¹⁴² A nemzetközi magánjogi kérdések vonatkozásában lásd: *Pattloch*: i. m. (77), p. 7–9.

¹⁴³ A tervezet nem hivatalos angol nyelvű fordítása az alábbi linkről érhető el: <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2012/03/31/copyright-law-of-the-peoples-republic-of-china-revision-draft/>. A tervezet tartalmát illetően lásd: *Li Luo*: Chinese Copyright Law: the Third Revision. *Comparative Law Journal of the Pacific / Journal de Droit Compare du Pacifique*, 18. évf., 2012, p. 49–65; *Hong Xue*: A User-Unfriendly Draft: 3rd Revision of the Chinese Copyright Law. *The Journal of International Commercial Law and Technology*, 2012. 4. sz., p. 350–354.

¹⁴⁴ A tervezet nem hivatalos angol nyelvű fordítása az alábbi linkről érhető el: <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2014/06/06/copyright-law-of-the-peoples-republic-of-china-revision-draft-submission-version/>; a hivatalos, kínai nyelvű változat az alábbi linkről érhető el: http://www.gov.cn/xinwen/2014-06/10/content_2697701.htm. A tervezet tartalmát illetően lásd: *Tao Li*: i. m. (83), p. 373–427; *Zhang*: i. m. (110), p. 188–204; *Chenguo Zhang*: What are Works? Copyright Law Subject Matter in the Transition to the Digital Era: Perspectives on the Third Amendment to the Chinese Copyright Act. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 7. évf. 4. sz., 2017, p. 468–484.

Az erre a változatra érkező vélemények alapján úgy tűnik, hogy egy harmadik szövegváltozat is készült, ez azonban máig nem érhető el nyilvánosan. Összességében a nyolc éve zajló folyamat vége továbbra sem látható.¹⁴⁵

Az egyértelműen „minden idők” legjelentősebb szerzői jogi reformja keretében – a rendelkezésre álló információik szerint – a reform legfontosabb elemei a következők lehetnek. Az alkalmazott művészeti alkotások [új 4. cikk és 5. cikk (9) bekezdés] és szoftverek [5. cikk (15) bekezdés] bekerülnek a törvény által védett művek körébe. A reform felszámolná a „kreatív” filmművészeti alkotások szerzői jogi és a „nem kreatív” vagy mechanikus videotartalmak (például flash, 3D és egyéb animációk, reality showk, gálaműsorok) kapcsolódó jogi védelmének különbségtételét,¹⁴⁶ és bevezetné az egységes audiovizuális alkotás fogalmát [5. cikk (12) bekezdés és 19. cikk].¹⁴⁷ Ezzel együtt a jogok gyakorlása továbbra is film-előállító-centrikus marad (19. cikk). Kikerülne a jogszabályból a visszavonás személyhez fűződő joga (vö.: 13. cikk), ugyanakkor beiktatásra kerülne a követőjog intézménye (14. cikk), illetve az árva művek felhasználásának szabályozása (51. cikk). Rendeleti szintről kerülne átmenetelésre az értesítési és eltávolítási eljárás (73. cikk), valamint a közös jogkezelés számos részletszabálya, ideértve a kiterjesztett hatályú közös jogkezelést (61–67. cikk). A reform megduplázná a kártérítés maximális összegét (1 millió jüanra), egyúttal a jogaiban sértett félre bízna, hogy aktuális kárát, a jogsértéssel elért bevételek, a licenccdíj ésszerűen megállapított többszörösét, avagy az 1 millió jüant követelje (76. cikk 1. nem számozott bekezdés). Szándékos jogsértések esetén lehetővé válna (nem csekély értelmezési nehézséget szülve) az előzőekben megállapított összeg két- vagy háromszorosára rúgó büntető kártérítés alkalmazása is (76. cikk 2. nem számozott bekezdés).¹⁴⁸ A módosítási javaslat ezek mellett olyan további „apróságokat” tartalmaz, mint az átdolgozás fogalmának definiálása [13. cikk (8) bekezdés], a munkaviszonyban létrehozott művek (20. cikk) és az előadóművészi teljesítmények (36. cikk) védelmének finomhangolása. A tervezet kizárja a fotóművészeti alkotások esetében a jogok feléledését (vagyis a védelmi idő meghosszabbodása révén sem részesülhetnek ismét védelemben az egyszer már közkincsbe került alkotások; vö.: 29. cikk 5. nem számozott bekezdés). További pontosítást nyerne (ugyanakkor egyértelműen fennmaradna) a magánjogi, büntetőjogi és közigazgatási jogérvényesítés hármas rendszere (77–86. cikk). Végül, különös unikumként, a tervezet a korlátozások és kivételek keretében elhelyezné a háromlépcsős tesztet [egészen pontosan annak második és harmadik lépcső-

¹⁴⁵ A törvényt módosítás nehézkessége részben a kínai közigazgatási és alkotmányos rend bonyolultságából fakad. E lépcsőzetes rend lényegét lásd: *Li Mingde: The Process of Intellectual Property Law Reform in China*. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 8. évf. 1. sz., 2018, p. 26–35.

¹⁴⁶ KSzjt. Vhr. 5. § (3) bekezdés. Vö.: *Seagull Haiyan Song: China's Copyright Protection for Audio-Visual Works – A Comparison with Europe and the U.S.* IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2015. 4. sz., p. 423–428; *Pattloch*: i. m. (77), p. 10.

¹⁴⁷ A reform indokoltságát illetően lásd: *Song*: i. m. (146), p. 428–437.

¹⁴⁸ A kínai jogalkotó már korábban bevezette a szabadalmi jogvitákban a büntető kártérítést, ahol a bíróságok a kártérítés kiszabásakor a jogsértéssel okozott kár ötszöröséig mehetnek el. Vö.: *Cai Yin, Zhang Yi: Nation Strengthens IPR Protections*. China Daily, March 13, 2019, p. 3.

jét; vö.: 43. cikk (13) bekezdés]. Igaz, olyan információ is ismert, miszerint a jogalkotó a fair use-tesztet is kodifikálná,¹⁴⁹ ám ezt a rendelkezésünkre álló nyilvános tervezetek nem támasztják alá.

7. Közelebb a retorikához – szerzői jogi jogérvényesítés a gyakorlatban

Még 1995-ben fogalmazott úgy William Alford, hogy a kínai szerzőijog-védelem messze nem tökéletes, és sokkal közelebb áll a retorikához, semmint a realitáshoz.¹⁵⁰ E megállapítás az elmúlt negyed évszázadban természetesen már nem fogadható el ennyire nyersen, hiszen tagadhatatlanul komoly fejlődés ment végbe e jogterületen. 1995-ben, amikor Alford könyve megjelent, egy év alatt összesen 385 új szerzői jogi per indult Kínában; a perek éves száma csupán 2001-ben lépte át az ezret; 2003-ban 2493 szerzői jogi ügy indult, és ugyanezen évben az összes szellemi tulajdon-védelmi per száma továbbra is csak 13 424 volt.¹⁵¹ Összességében 1985 és 2009 között 166 048 magánjogi per és 6387 közigazgatási szintről érkező szellemi tulajdon-védelmi ügy indult a kínai bíróságokon.¹⁵² Az összes új szellemi tulajdon-védelmi per 2010-ben már 41 718-ra,¹⁵³ 2014-ben pedig 116 528-ra rúgott.¹⁵⁴ Ez az előző évhez képest 15,6%-os, a 11 évvel korábbiakhoz képest viszont több mint ezerszázalékos növekedést jelentett. 2015-ben csak az új szerzői jogi perek száma 66 900-ra rúgott, s ezek 60%-a online szerzőijog-sértés miatt indult.¹⁵⁵ Ez a viharos fejlődési tendencia nagyban köszönhető a fokozatosan kiépített szellemi tulajdon-védelmi különbíróóságok munkájának, és az online szerzői jogi jogsértések sikeresebb felderíthetőségének.

Ugyancsak érdekesség, hogy a törvényes kártérítés maximális összegét 1990-ben 100 000 jüanban határozták meg, majd 2001-ben 500 000 jüanra emelték. Igaz, hogy az átlagos kártérítés összege napjainkban is csak 2000 és 50 000 jüan között mozog,¹⁵⁶ ugyanakkor egy-

¹⁴⁹ A tervezett szabályozással összefüggésben lásd: Wang, He: i. m. (110), p. 23–28.

¹⁵⁰ William P. Alford: To Steal a Book is an Elegant Offense – Intellectual Property Law in Chinese Civilization. Stanford University Press, Stanford, 1995, p. 1.

¹⁵¹ Martin K. Dimitrov: Piracy and the State – The Politics of Intellectual Property Rights in China. Cambridge University Press, Cambridge, 2009, p. 105.

¹⁵² Tang: i. m. (84), p. 97.

¹⁵³ Cui Zhou: Recent Developments in Litigation Involving Intellectual Property in China. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2012. 1. sz., p. 22.

¹⁵⁴ International Chamber of Commerce: Adjudicating Intellectual Property Disputes – An ICC Report on Specialised IP Jurisdictions Worldwide, 2016, p. 7. A rendelkezésre álló adatok nem részletezik, hogy a 2010-es és 2014-es perek közül hány kapcsolódott szerzői jogi vitához. Az éves átlagok jelentős szórást mutatnak, a szerzői jogi perek átlagosan 20–50% között mozogtak az összes jogvitához mérten. Ez valószínűsíti, hogy 2014-ben is legalább 40–50 ezer új szerzői jogi per indult Kínában. A 2015-ös adatok ezt megerősíteni látszanak.

¹⁵⁵ Xie: i. m. (139), p. 45.

¹⁵⁶ Pattloch: i. m. (77), p. 37.

részt a bíróságok elsődlegesen az aktuális kárt kötelesek megállapítani, másrészt számos példa hozható a jelentős összegű, több százezer, illetve millió jüanra rúgó kártérítésekre.¹⁵⁷

Ezzel együtt sem lehet azt mondani, hogy a kínai szerzői jogi jogérvényesítés hatékonyan működne.¹⁵⁸ Mint alább látni fogjuk, szervezeti, eljárási, politikai és kulturális okokkal is magyarázható, hogy várnak még kihívások a kínai jogalkotóra, valamint a közigazgatási és bírósági szervezetrendszerre, hogy a lehető leghatékonyabban szolgálhassák a szerzői jogosultak érdekeit.

7.1. Bírósági szervezetrendszer

A kínai szellemi tulajdon-védelmi jogérvényesítés erős bástyái a specializált szellemi tulajdon-védelmi bíróságok. E bíróságok célja, hogy „előmozdítsák és végrehajtsák az innovációvezérelt fejlődés nemzeti stratégiáját, erősítsék a szellemi tulajdon-védelem bírósági védelmét, oltalmazzák a gyakorlatban és a törvények által a szellemi tulajdon-védelmi jogosultak jogait és érdekeit, és hogy oltalmazzák a társadalom és a közösség érdekeit”.¹⁵⁹ A speciális szellemi tulajdon-védelmi fórumok száma 2001-ben még „csak” 48 volt,¹⁶⁰ 2006-ban viszont már 312-re rúgott,¹⁶¹ 2008-as adatok szerint pedig a szellemi tulajdon-védelmi ügyekkel foglalkozó bírák száma elérte a 2126-ot.¹⁶² A tanácsok munkáját laikus ülnökök, technikai kérdésekben pedig szakértők segítik.¹⁶³

2008-ban a kínai államtanács elfogadta a nemzeti szellemi tulajdon-védelmi stratégiát, amelynek egyik célja volt, hogy Kína 2020-ra a világ egyik leginnovatívabb országa legyen.¹⁶⁴ E stratégia részeként került végül felállításra 2014. november 6. és december 28. között három „csúc” IP-bíróság Pekingben, Kuangtungban és Sanghajban. Ezek saját provinciájuk területén (Kuangtung esetében Sencsen kivételével) számos szellemi tulajdon-védelmi kérdésben elsőfokú hatáskörrel rendelkeznek, továbbá az illetékességi területükön található alsóbíróságok ítéletei vonatkozásában fellebbviteli fórumként járnak el. A pekingi bíróság ezenkívül kizárólagos hatáskörrel bírálja el a Szabadalmi és Védjegyjogi Hivatal köz-

¹⁵⁷ 2016-os adatok szerint az addigi legnagyobb kiszabott kártérítés szerzői jogi perben 50,61 millió jüan volt. Lásd: *Huaiwen He*: i. m. (105), p. 357.

¹⁵⁸ *Naigen Zhang*: Intellectual Property Law Enforcement in China: Trade Issues, Policies and Practices, Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law, Autumn 1997, p. 66–70; *Bryan Mercurio*: The Protection and Enforcement of Intellectual Property in China since Accession to the WTO: Progress and Retreat. China Perspectives, 2012. 1. sz., p. 23–28.

¹⁵⁹ I. m. (154), p. 9.

¹⁶⁰ *Dimitrov*: i. m. (151), p. 102.

¹⁶¹ Uo., p. 103.

¹⁶² *Zhou*: i. m. (153), p. 22.

¹⁶³ I. m. (154), p. 16.

¹⁶⁴ *Zhang Ligu, Nari Lee*: Institutional Reforms and Governance of Intellectual Property Rights in China – the Case of Specialized Intellectual Property Courts. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 8. évf. 1. sz., 2018, p. 63.

igazgatási döntéseivel szembeni fellebbezéseket.¹⁶⁵ Elemzők kiemelik, hogy bár e bíróságok hatásköre nem fedi le egész Kína területét, az „IP-intenzív” régiók számára megnyugvást jelenthet a képzett munkaerő, a bírói függetlenség, az egységes értelmezés és az irányadó döntések (precedensek) publikálásának erősödése.¹⁶⁶ Az országos lefedettséget ugyanakkor garantálja, hogy e csúcsszerveken túl további 17 fellebbviteli és felsőbbbíróságon működnek szellemi tulajdon-védelmi tanácsok.¹⁶⁷ A rendszer további bővítéseként 2018. szeptember 9-én pekingi székhellyel létrehozták Kína első internetbíróságát is. Az első internetes szerzői jogi jogsértéssel kapcsolatos eljárás a Douyin és a Huopai, rövid videotartalmakat streamelő platformokkal szemben indult.¹⁶⁸ Végül 2019. január 1-jével megkezdte működését – ugyancsak pekingi székhellyel – a Szellemi tulajdon-védelmi Fellebbviteli Bíróság.¹⁶⁹

A kínai szellemi tulajdon-védelmi rendszer sajátossága (persze nem egyedülként a világon), hogy a bíróságok mellett párhuzamosan működő közigazgatási szervek is hatáskörrel rendelkeznek a szerzői jogi jogsértések felszámolásában.¹⁷⁰ A terület legfontosabb szereplője a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága alá tartozó *National Copyright Administration of China* (NCAC), amely a regisztrációs eljáráson túl a jogérvényesítésben is kiemelt jelentőséggel bír. Ezenfelül további szervezetek rendelkeznek hatáskörrel a pornográf és online szerzői jogi jogsértések visszaszorítása, a számítógépes programok nyilvántartásba vétele, avagy a sajtóorgánumok és filmelőállítók munkájának cenzúrázása terén. Érthető módon e szervek elsődleges feladata az állam és a közösség érdekeinek az érvényesítése. Ennek köszönhetően a szerzői jogosultak az adminisztratív eljárások keretében elsősorban csak a jogsértések abbahagyását, a jogellenesen előállított/terjesztett termékek lefoglalását/megsemmisítését érhetik el, kártérítésre nem tarthatnak igényt.

7.2. Jogérvényesítési nehézségek

Sok esetben hallani arról a felvetésről, hogy a kínai társadalom alacsony szintű (szellemi tulajdon-védelmi) jogtudatossága a konfuciánus hagyományokkal magyarázható. Kiválóan tükrözi mindezt a kínai társadalomban bevett „sancsajv” („*shanzhai*”) gyakorlata, amely kifejezést a kínai nyelvben egyaránt használják másolat, utánzat, koppintás, hamisítás,

¹⁶⁵ Vö.: Li: i. m. (83), p. 437–439; Liguó, Lee: i. m. (164), p. 64.

¹⁶⁶ Uo., p. 64–65.

¹⁶⁷ Tian Lu: At last, the sun rises: China will establish the National IP Appeals Court in 2019. The IPKat Blog, December 30, 2018 (<http://ipkitten.blogspot.com/2018/12/at-last-sun-rises-china-will-establish.html>).

¹⁶⁸ Tian Lu: The 10 Highlights of Copyright in China 2018. The IPKat, March 28, 2019 (http://ipkitten.blogspot.com/2019/03/the-10-highlights-of-copyright-in-china_28.html).

¹⁶⁹ Lu: i. m. (168).

¹⁷⁰ A szerzői joggal kapcsolatban hatáskörrel rendelkező közigazgatási szervekről lásd: Dimitrov: i. m. (151), p. 126–130; Tang: i. m. (84), p. 103. A KSztj. 56. §-a értelmében a közigazgatási szervek döntései a bíróságokon megtámadhatók.

szabványellenes, karikatúra, sőt, paródia jelentéstartalommal is.¹⁷¹ Oszttjuk azonban a véleményyt, hogy ez a felvetés felületes, sőt akár kifejezetten téves is. Számos elemző világosan igazolta,¹⁷² hogy Konfuciusz nem a szolgai másolást, hanem az átalakító, innovatív átvételt hangsúlyozta. Sokkal inkább köszönhető a fejletlen jogérvényesítés a jelenkori kínai politikai berendezkedésnek: a Kínai Kommunista Párt korlátlan hatalma a császári rendszer és a kommunista ideológia hagyományait ötvözi. Ahogy Tianxiang He jelezte: a mai kommunista vezetés számára a kalózkodással szembeni küzdelem csak eszköz arra, hogy az információk áramlását felügyelje.¹⁷³

A szellemi tulajdon képlékeny védelme azonban nem magyarázható kizárólag a pártállami rendszer fennállásával. Számos oka van annak, hogy a jogérvényesítéssel megbízott szervek nem képesek kiszámíthatóan eljárni. Ezek közül is első helyre kívánczik a helyi protekcionizmus. E jelenség leginkább az adminisztratív eljárásokra jellemző. A legfrissebb sajtóhírek szerint a külföldi jogosultak kínai bírósági eljárások során elért győzelmi rátája 80%-os.¹⁷⁴ Ha ez az adat valóban helytálló, akkor az azt jelenti, hogy a bíróságokon a helyi protekcionizmus látványosan visszaszorulóban van.

A közigazgatási protekcionizmust erősíti, hogy a kompetens szervek magas fokú decentralizáltsága nyomán a jogviták helyi szinten indíthatók, másrészt e helyi szervek – eltekintve egyes, a központi kormányzatnak alárendelt területektől – a helyi önkormányzatok felügyelete és irányítása alatt állnak, az önkormányzatok pedig abban érdekeltek, hogy területük komoly gazdasági fejlődést mutasson fel. A helyi gazdaság működése érdekében jellemző a következtelen jogérvényesítés (önkényes döntések arról, melyik ügyben járjon el a hatóság,

¹⁷¹ A jelenség társadalmi gyökereiről lásd: *Jü Hua: Kína tíz szóban*. Magvető, Budapest, 2018, p. 231–254. E vonatkozásban különös figyelmet érdemelnek Jü alábbi gondolatai: „a shānzhài-, vagyis utánzat-jelenségnek vannak bizonyos pozitív vetületei is a mai Kínában, és innen nézve az utánzat-jelenség tulajdonképpen a 'kisemberek' kultúrája és az elit kultúra, a népi és a hivatalos, a gyenge és az erős közötti párbaj megnyilvánulása. ... Véleményem szerint az utánzat mint jelenség felbukkanása és megállíthatatlan előretörése szociológiai szemszögből a kínai társadalom részleges fejlődésének természetes velejárója. A mindenütt jelen lévő társadalmi ellentétek kiéleződése az emberek világ- és értékszemléletének összekuszálódásához vezetett, és megszülette az utánzat-jelenséget”. Lásd: *uo.*, p. 239–240. A „sancsaj” („shanzhai”) jelenségének szellemi tulajdon-védelmi elemzését lásd: *Ming Cheung: Shanzai Phenomenon in China – The Disparity Between IPR Legislation and Enforcement. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2012. 1. sz., p. 11.

¹⁷² Vö.: *Peter K. Yu: The Confucian Challenge to Intellectual Property Reforms. In: The Rise of China and Other Middle Intellectual Property Powers. Occasional Papers in Intellectual Property Law*, 2013. 8. sz., p. 6; *Tianxiang He: i. m. (72)*, p. 63–65.

¹⁷³ *Tianxiang He: i. m. (72)*, p. 65 és 94–96. Lásd továbbá: *Alford: i. m. (150)*, p. 119; *Anne Stevenson-Young, Ken DeWoskin: China Destroys the IP Paradigm. Far Eastern Economic Review*, 2005. március, p. 10.

¹⁷⁴ *Jing Shuiyu, Hu Meidong: Adviser Calls for Tech to Play Role in Efforts to Safeguard IPR. China Daily Business*, March 13, 2019, p. 14.

és melyikben ne),¹⁷⁵ a bennfentes információk kiszivárogtatása és a lefoglalt áruk visszaadása a jogsertőőknek.¹⁷⁶

Hűen tükrözi mindezeket a Csöcsiang tartományban található Yiwu városának az esete, amelynek 33 000 kiskereskedelmi üzletét naponta több mint 200 000 ember keresi fel, s ahol iparági szakértők szerint a hamis termékek aránya meghaladja a 90%-ot. E cégek a helyi önkormányzat felé előre leegyeztetett, fix összegű adót fizetnek, egyszerre erősítve a régió gazdaságát, illetve elfedve a valós forgalmi adatokat. A helyi önkormányzat ilyen körülmények mellett „természetesen” nem érdekelt abban, hogy az üzemi méretű kalózkodást felszámolja.¹⁷⁷

A közigazgatási jogérvényesítés további hátrányai közé sorolható, hogy a nem hivatalos kiadások, amely a razziaikat végző alkalmazottak ebédjének költségeitől a kenőpénzig terjednek,¹⁷⁸ megdrágíthatják egy eljárást. Ugyancsak költségnövelő tényező, hogy a jogosultnak számos esetben előzetes bizonyítékokat kell gyűjtenie annak érdekében, hogy a közigazgatási szerv „komolyan vegye” az ügyet, miközben a magánnyomozási tevékenység hivatalosan jogellenes a Kínai Népköztársaság területén.¹⁷⁹

Ugyancsak az adminisztratív eljárásrend hátránya, hogy a rendszeres ellenőrzések helyett az eseti, kampányszerű fellépés jellemzi a hivatalokat.¹⁸⁰ Ez ugyanis garantálja, hogy alkalmanként ugyan, de nagyobb számokat felmutatva kerülhetnek be a helyi vagy országos hírekbe.¹⁸¹ Elemzők hangsúlyozzák, hogy ez a logika azt eredményezte, hogy a kínai közigazgatási jogérvényesítés mennyiségi értelemben jelentős, minőségi értelemben azonban gyenge.¹⁸² Ugyancsak problémákat szültek az egyes hatóságok bürokratikus ellentétei, különösen a hatásköri összeütközések, és rendre komoly kritikával illetik a szakemberek az adminisztratív eljárásrend átláthatóságának a hiányát.¹⁸³

Az adminisztratív szervektől bírósági szakba jutó eljárások száma rendkívül alacsony, még ha lassan javuló tendenciát is mutatnak az ismert adatok. Eszerint 2010-ben 56 034 közigazgatási eljárásból 175 folytatódott büntetőfeljelentéssel (1:320 arány), 2012-ben ezek

¹⁷⁵ Kristie Thomas: *The Fights Against Piracy: Working Within the Administrative Enforcement System in China*. In: *Torremans, Shan, Erauw*: i. m. (73), p. 96–100; *Tao*: i. m. (73), p. 110–111; *Dimitrov*: i. m. (151), p. 243–244.

¹⁷⁶ Vö.: *Thomas*: i. m. (175), p. 97–98; *Tao*: i. m. (73), p. 109–110.

¹⁷⁷ *Chow*: i. m. (69), p. 457–458.

¹⁷⁸ *Uo.*, p. 464.

¹⁷⁹ *Uo.*, p. 463.

¹⁸⁰ *Tianxiang He*: i. m. (72), p. 92–97.

¹⁸¹ A legfontosabb 2018-as közigazgatási jogérvényesítési kampány, a Sword Net 2018 keretében a rövid videotartalmakat megosztó platformokat ellenőrizte az NCAC. Lásd: *Lu*: i. m. (168). A 2019-es (egyhetes, februári) tavaszi fesztivál alkalmával pedig további 361 weboldalt és 57 appot „semmisített” meg Kína Közbiztonsági Minisztériuma, illetve rendelte el 251 személy letartóztatását. Lásd: *Andy*: China Shuts 361 Movie Piracy Sites, 57 Apps, and Arrests 251 Suspects. *TorrentFreak*, April 30, 2019 (<https://torrentfreak.com/china-shuts-361-movie-piracy-sites-57-apps-and-arrests-251-suspects/>).

¹⁸² *Dimitrov*: i. m. (151), p. 222.

¹⁸³ *Tao*: i. m. (73), p. 114–115; *Dimitrov*: i. m. (151), p. 234–236.

a számok 66 227 és 576 voltak (így az arány két év alatt 1:115-re „javult”).¹⁸⁴ Az akták csekély mértékű áthelyezésének egyik legfontosabb oka, hogy amint az adminisztratív szervtől elkerül az ügy, többé nem áll módjában közigazgatási bírsággal sújtani az eljárás alá vont személyt. Ugyanakkor nem állnak rendelkezésre adatok abban a vonatkozásban, hogy a bíróságok által kiszabható szabadságvesztés-büntetéseket ténylegesen letöltötték-e az elítéltek.¹⁸⁵ A büntetőjog hatékony alkalmazásának számos olyan korlátja létezik, amelyeket – legalábbis elvben a DS362-es vitarendezési eljárás részeként – Kínának már orvosolnia kellett volna. Ilyen eljárási akadály például, hogy a kínai bíróságok a megtörtént értékesítésre vonatkozó bizonyítékokat várnak el a jogsértés megállapításához, ám a helyszínen lefoglalt hamis árukat, a csomagolásokat, a jogsértéshez használt eszközöket – a lefoglalt áruk mennyiségétől függetlenül – nem veszik figyelembe.¹⁸⁶

Ugyancsak érdekes, hogy miközben a digitális technológiák előretörése megállíthatatlan, a kínai büntetőjogi gyakorlat nem igazolja vissza ezeket a tendenciákat. Egy ebben a tárgyban készült empirikus kutatás szerint a vizsgált 1554 közül csak 12 ügyben indult büntetőeljárás online szerzői jogi jogsértés miatt.¹⁸⁷ Az eljárások meggyőző többségben magánszemélyekkel szemben indultak, ami azt is igazolhatja, hogy a hatóságok nem ástak le a gyökerekig.¹⁸⁸ Habár az irányadó szabályok többféle lehetőséget is engednek a büntetés kiszabásakor, a felmérés szerint a bíróságok túlnyomó többségben (88,4%) a jogellenesen előállított példányok számától függő szankciót alkalmaznak.¹⁸⁹ Jelentős vagy nagyon súlyos károkozás esetén a bíróságok három, illetve háromtól hét évig terjedő szabadságvesztés büntetést szabhatnak ki. Ugyancsak az említett empirikus kutatás jelezte, hogy az esetek 84%-ában nem érte el a büntetés a hároméves szabadságvesztést,¹⁹⁰ sőt, amikor a bíróság egyáltalán kiszabott ilyen büntetést, akkor is (összesen valamennyi vizsgált eljárás) 61%-ban éltek a bíróságok a próbára bocsátás intézményével.¹⁹¹ A vizsgált esetek alapján az is megállapítást nyert, hogy az átlagos bírság óriási szórást mutat Kína-szerte. Miközben Csiangszu tartományban az átlagos bírság összege 48 978 jüanra rúgott, addig Pekingben ugyanez csak 2877 jüant ért el.¹⁹² Ha ezek az adatok nem lennének elegendők annak igazolására, hogy a büntetőjogi jogérvényesítés nem működik tökéletesen, álljon itt egy utolsó adat: a már említettek szerint 2015-ben 66 900 új szerzői jogi per indult az egész országban – ugyan-ezen évben az új büntetőjogi eljárások száma 504-et tett ki.¹⁹³ Szakértők javaslatai szerint a

¹⁸⁴ Chow: i. m. (69), p. 461.

¹⁸⁵ Uo., p. 462.

¹⁸⁶ Uo., p. 462.

¹⁸⁷ Xie: i. m. (139), p. 40–41.

¹⁸⁸ Uo., p. 41–42.

¹⁸⁹ Uo., p. 42.

¹⁹⁰ Uo., p. 43–44.

¹⁹¹ Uo., p. 43–44.

¹⁹² Uo., p. 45.

¹⁹³ Uo., p. 45–46.

büntetőjogi jogérvényesítésnek a jövőben a közvetítőszolgáltatókra, valamint a jogsértések forrásait adó szervezetekre kellene fókuszálnia, indokoltnak tűnne a jogszabályi terminológián változtatni, csökkenteni kellene a próbára bocsátás alkalmazását, egyúttal növelni indokolt a bíróságok összegét.¹⁹⁴

Ismerve a kínai jog fejlődéstörténetét, ugyancsak figyelmet érdemel a bírói függetlenség kérdése. A bírói függetlenség több módon is korlátozott. A bírák kinevezése és elmozdítása a konkrét bírói fórumot létesítő politikai szervek (helyi népi gyűlések, tartományi kormányok) hatáskörébe tartozik. Ez az igazságszolgáltatás csúcsán is érvényesül, hiszen a Legfelsőbb Népi Bíróság elnökét az Országos Népi Gyűlés saját megbízási idejére (öt évre) választja, s tisztségében legfeljebb egyszer újítható meg. Mindemellett az említett politikai szervek hatáskörébe tartozik a bírói fizetések megállapítása. A bírák elvileg a jogszabályokat alkalmazzák, ha azonban a Kommunista Párt egy jogi kérdésben a hatályos szabályoktól eltérően vélekedik, már annak módosítását megelőzően utasításban juttatják el a jogalkalmazókhoz a követendő irányvonalat. A szakmai függetlenséget tovább csorbitja, hogy bár nem kötelező, ám a bírák több mint 90%-a tagja a Kommunista Pártnak. Az intézményi függetlenséget zárja ki a kínai alkotmány 128. cikke, amely szerint „a Legfelsőbb Népi Bíróság felelősséggel tartozik az Országos Népi Gyűlésnek és az Állandó Bizottságnak. Az alacsonyabb szintű népbíróságok annak az államhatalmi szervnek tartoznak felelősséggel, amelyik létrehozta őket.” Sőt, valamennyi ügyészség ellenőrzi a vele egy szinten található bíróság munkáját.¹⁹⁵ Ugyancsak utaltunk már arra, hogy az egyes tartományok gazdasági fejlődése indokolta teheti a helyi protekcionizmust, amely – ha jóval szerényebb módon is, de – a bíróságok szintjén is érvényesül.¹⁹⁶

Az egyéni bírák és általában a bíróságok függetlensége sokat javult az elmúlt évtizedben. A pártállami rendszer logikájából, az alsófokú bíróságok elnökeinek a helyi népi gyűlés általi megválasztásából, az alsóbb fokú bíróságok jogkövetési hajlandóságából (a felsőbbbírósági gyakorlattól történő feltűnő eltérés csökkenti az előrelépés esélyét valamennyi bíró számára), valamint a költségvetési függőségből egyaránt következik azonban, hogy a bíróságok nem rendelkeznek teljes körű autonómiával.¹⁹⁷ Saját területükre nézve ugyanakkor a felsőbbbíróságok jogértelmezési szabadsággal rendelkeznek. Az a fajta függetlenség azonban, amikor az egymástól független fórumok szabad belátásuk szerint mérlegelhetik a jogvita körülményeit, esetenként kiszámíthatatlanságot szülhet a peres felek számára. Zhang Liguó és Nari Lee említi például, hogy a pekingi felsőbbbíróság jogértelmezési iránymutatásai szerint a jogosultat ért kárt valamennyi mű vonatkozásában külön kell számolni. Ezzel szemben a

¹⁹⁴ Uo., p. 46–48.

¹⁹⁵ Lásd részletesen: *Mezei Péter*: Betekintés a kínai jog világába. In: *Badó Attila, Bencze Máttyás* (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Studio Batiq, Szeged, 2007, p. 215–216.

¹⁹⁶ *Cheung*: i. m. (171), p. 3–20.

¹⁹⁷ Finomabb észrevételeket lásd: *Tang*: i. m. (84), p. 100–101. Élesebb kritikát lásd: *Dimitrov*: i. m. (151), p. 100–101.

csiangszui felsőbbíróság hasonló dokumentuma szerint a megsértett jogok száma szerint kell kiszámolni a kárt.¹⁹⁸ Érthető módon a két számítási metódus nyomán számottevő eltérés mutathatnak a megállapított kártérítési összegek.

8. Küzdelem a sárkánnyal

A híres kínai közmondás szerint egy hegy mögé nem bújhat két tigris.¹⁹⁹ A költői képekről híres kínaiak e mondása hűen tükrözi mindazokat a feszültségeket, amelyek Kína nemzetközi szellemi tulajdon-védelmi szerepét illetően érzékelhetők. A hegy oltalmát kereső két tigris jelen esetben az Egyesült Államok és Kína. (Igaz, harmadik – jóval félősebb – tigrisként az Európai Unióval is számolni kell.²⁰⁰) A Csendes-óceán túlpartján a költői képekben hasonlóan járatos amerikai elemzők – jóval direktebb módon – a „hadihajó-” vagy „ágyúnaszád-diplomácia” („*gunboat diplomacy*”),²⁰¹ illetve az amerikaiak „*cavalier-attitűdjével*”²⁰² jellemzik a két nemzet viszonyát.

A történelemben vesző konfliktusok mára átalakulóban vannak. A tény, hogy Kína a világ második gazdasági hatalmává, legnagyobb munkaerő- és fogyasztói piacává és a világ 17. leginnovatívabb országává nőtte ki magát,²⁰³ szükségképpen új alapokra helyezi a szellemi tulajdon-védelem élharcosai és az „ifjú” sárkány kapcsolatát.

A kínai szerzői jog ciklikus reformjai elsődlegesen nyugati (főleg amerikai) nyomásra születtek meg.²⁰⁴ Az amerikai nyomásgyakorlás formái az 1990-es években az együttműködési megállapodásoktól a kereskedelmi főképvisező Section 301-es jelentésének Kínára

¹⁹⁸ Zhang Liguó, Nari Lee: Institutional Reforms and Governance of Intellectual Property Rights in China – the Case of Specialized Intellectual Property Courts. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 8. évf. 1. sz., 2018, p. 61.

¹⁹⁹ Peter K. Yu: Sinic Trade Agreements. U.C. Davis Law Review, 44. évf. 3. sz., 2018, p. 1023.

²⁰⁰ Az Európai Unió Kínával szembeni, szellemi tulajdon-védelmi területen megfigyelhető fellépése messze elmarad az amerikai aktivitástól. Legújabbán az Európai Bizottság hamisítási és kalózkodási jelentésében hozott világos példákat kínai állampolgárok és weboldalak szellemi tulajdon-védelmi jogsértésekben játszott látványos szerepére, ám e jelentés nem jár közvetlen következményekkel. Lásd: Commission Staff Working Document, Counterfeit and Piracy Watch List, Brussels, 7.12.2018 SWD(2018) 492 final.

²⁰¹ Chow: i. m. (69), p. 429.

²⁰² Alford: i. m. (150), p. 1. A „cavalier” szónak a magyarban két alapvető jelentése ismert: a gavallér és a királypárti. Utóbbi jelentés eredete az 1642–1651-es angol polgárháború időszakáig vezethető vissza, amikor a „cavalier” kifejezéssel illették az I. Károly királyhoz hű nemeseket, akik a parlament híveinek tartott „kerekefejekkel” („roundheads”) álltak harcban. Lásd: Marc Morris: Castle – A History of the Buildings that Shaped Medieval Britain. Windmill Books, London, 2012, p. 237. A „cavalier” tehát e tekintetben a fennálló rend híveit jelenti, ám a királypárti szó használata a függetlenségét épp az angol koronától háborúval kivívó Egyesült Államok vonatkozásában történelmi paradoxonként hatna.

²⁰³ Kína globális szellemi tulajdon-védelmi helyzetéről lásd legfrissebben: Cornell University, INSEAD, WIPO: WIPO Global Innovation Index – Energizing the World with Innovation, 2018 (https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf).

²⁰⁴ Vö.: Mezei: i. m. (68); Zhang: i. m. (158), p. 70–76.

nézve terhelő publikálásán és védővámok belebegtetésén át a WTO-tagság megvétózásáig terjedtek. Kína 2001-es WTO-tagságát követően a feleknek jogvitáikat egyeztetést követő WTO-vitarendezés keretében kellett utalniuk. Napjainkban az amerikai nyomásgyakorlás harmadik hullámának lehetünk szemtanúi: ennek keretében a jelenlegi amerikai elnök, Donald J. Trump, valamint kereskedelmi főképviselője, Robert E. Lighthizer²⁰⁵ – a WTO diszfunkcionális működésére hivatkozással, és sokak szerint a WTO szabályaival ellentétesen – ismét bilaterális útra terelte az amerikai–kínai kereskedelmi vitákat.

A legújabb „kereskedelmi háború”²⁰⁶ elsősorban abból a vélt vagy – legnagyobb valószínűség szerint – valós amerikai kritikából ered, miszerint a kínai állami vagy vegyes tulajdonú cégek közvetlen (direkt jogsértések) vagy közvetett módokon (például kierőszakolt technológiatranszfer²⁰⁷ útján) amerikai szellemi tulajdon-védelmi javakat tulajdonítanak el.²⁰⁸ Habár az Egyesült Államok a kereskedelmi főtárgyaló 2018-as Section 301-es jelentésében foglalt visszaélésekre hivatkozással 2018 márciusában és augusztusában két WTO-vitarendezési eljárást is indított (amelyeket hasonló kínai beadványok követtek), ám az amerikai elnök, meg sem várva az eljárások végét, 2018 áprilisában és szeptemberében védővámok kiszabását helyezte kilátásba. A kínai fél a fenyegetésre azonnali és arányos intézkedésekkel reagált. A végső cél azonban a jelek szerint „mindössze” annyi volt, hogy az amerikai elnök tárgyalóasztalhoz kényszerítse a kínai vezetőséget. A leglátványosabb különbség a korábbi kereskedelmi csörtékhez képest az, hogy Kína mára olyan mértékben megerősödött gazdasági és politikai értelemben, hogy az amerikai fél a „hadihajó-diplomáciával” már messze nem érhet el annyit, mint két-három évtizede.²⁰⁹

²⁰⁵ Lighthizer 1983 és 1985 között, Ronald Reagan elnöksége alatt helyettes kereskedelmi főképviselőként sajátította el a védővámok szankciószerű alkalmazásának a gyakorlatát.

²⁰⁶ A kereskedelmi háború fejleményeiről lásd a Copy21 blog folyamatosan (1–2 havonta) frissülő „Szabadkereskedelem és IP” blogbejegyzés-sorozatát (<http://copy21.com/tag/szabadkereskedelem/>).

²⁰⁷ Egyes elemzők hangsúlyozzák, hogy a technológiatranszfer nem is elsősorban jogszabályi előírások, sokkal inkább informális nyomás hatására kötelező, ami legalább annyira hatékony megoldás, mint a szabályozás, viszont sokkal nehezebben bizonyítható és megtámadható. Lásd: Dean A. Pinkert: Inside Views: US Complaints About Technology Transfer in China: Negotiating the Endgame. Intellectual Property Watch, January 24, 2019 (<https://www.ip-watch.org/2019/01/24/us-complaints-technology-transfer-china-negotiating-endgame/>).

²⁰⁸ Vö.: Office of the United States Trade Representative: Findings of the Investigation into China's Acts, Policies, and Practices Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation under Section 301 of the Trade Act of 1974, March 22, 2018 (<https://ustr.gov/sites/default/files/Section%20301%20FINAL.PDF>); Office of the United States Trade Representative: Update Concerning China's Acts, Policies, and Practices Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation, November 20, 2018 (<https://ustr.gov/sites/default/files/enforcement/301Investigations/301%20Report%20Update.pdf>).

²⁰⁹ Kína dominanciájának növekedését és mindezek – elsősorban az Egyesült Államokkal szemben megmutató – geopolitikai vagy geostratégiai következményeit illetően lásd: Robert Kagan: Made in America – Avagy kitart-e az amerikai világrend? Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015, p. 77–98; Henry Kissinger: Világrend. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017: 219–240; Tim Marshall: A földrajz fogságában – Tíz térkép, amely mindent elmond arról, amit tudni érdemes a globális politikai folyamatokról. Park Könyvkiadó, Budapest, 2018, p. 51–81.

A két fél érdemi tárgyalásai 2019 januárjában vették kezdetüket, eredetileg azzal a céllal, hogy az amerikai védővámok hatálybalépésére megjelölt 2019. április 1-je előtt szülessen meg a megállapodás. E határidő előtt, 2019. március 15-én, a jelzésértéknél jelentősebb lépésként a Kínai Népi Gyűlés elfogadta a külföldi beruházások védelméről szóló új törvényt, amelynek célja, hogy nagyobb biztonságot teremtsen a külföldi cégek számára kínai beruházásaik, különösen szellemi tulajdonuk védelme kapcsán. Ennek keretében a jogdíjak szabadon átutalhatók kínai vagy külföldi bankszámlákra (21. cikk), a szellemi tulajdon-jogok megsértése esetén szigorú jogérvényesítés indokolt (22. cikk, 1. bekezdés), a beruházókat nem kötelezhetik a közigazgatási szervek a technológiatranszferre (22. cikk, 2. bekezdés), valamint a kínai piac további nyitásaként a jogalkotó csökkenti a külföldi beruházások tilalmát rögzítő „negatív lista” tételeit (4. cikk). A jogszabály – a kapcsolódó rendeletek elfogadására is időt hagyva – 2020. január 1-én lép majd hatályba.²¹⁰ A jelek szerint azonban (legalábbis e tanulmány kéziratának 2019. június 1-jei lezárásával) a kínai vezetés e törekvései sem bizonyultak elegendőnek, hogy az amerikai és kínai delegáció sikerrel zárja le az egyeztetéseket. Az ily módon kibontakozni látszó „technológiai hidegháború” új – sajnos negatív – távlatokat nyithat a két ország egyébként is fagyos kapcsolatrendszerében. A megállapodás elmaradása (de legalábbis csúszása) pedig csak tovább rontja mindkét ország gazdasági potenciálját, és nem segíti a kínai szellemi tulajdon-védelem további erősödését.

Kína nem csupán saját gazdaságának erősítése érdekében fáradozik (érzékeltetően a végletekig kihasználva a szellemi tulajdon-védelmi szabályok kiskapuit), de egy ideje kereskedelmi és diplomáciai eszközöket is bevet nemzetközi helyzetének erősítésében. Az Egyesült Államok és az Európai Unió az elmúlt közel másfél évtizedben előszeretettel hivatkozik a WTO elégtelen megoldásaira, amelyet kiindulópontként alkalmaznak két- vagy többoldalú, ún. TRIPS+ megállapodások kötésére.²¹¹ Peter Yu találó megjegyzése szerint Kína így két szendvics közé szorult: az egyik oldalon az Egyesült Államok és az Európai Unió, a másik oldalon a fejlődő országok állnak.²¹² Ha Kína nem akar lemaradni a globális kereskedelmi kapcsolatokban, lépnie kell. A jelek szerint ez meg is történt. Kína az elmúlt évek során sorra kötötte a kereskedelmi megállapodásokat a szomszédaival, sőt még Új-Zélanddal, Izlanddal, Chilével és számos afrikai országgal is. Kína ezenfelül a *Regional Comprehensive*

²¹⁰ *Jing Shuiyu, Zhong Nan: Investment Law to Boost Business Environment. China Daily, March 16–17, 2019, p. 1 és 4.* A törvény vázlatos elemzését lásd: *Tian Lu: A Brief Introduction of the New Chinese Foreign Investment Law and its Protection for IPR. The IPKat, March 18, 2019 (<http://ipkitten.blogspot.com/2019/03/a-brief-introduction-of-new-chinese.html>).*

²¹¹ Az Európai Unió szellemi tulajdon-védelmet érintő szabadkereskedelmi gyakorlatát lásd különösen: *Mezei Péter, Harkai István: Szabadkereskedelem és szerzői jog. Az Európai Unió Kanadával, Dél-Koreával és a CARIFORUM-államokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodásainak szerzői jogi vonatkozásai.* In: *Görög Márta, Mezei Péter: A szellemi tulajdon-védelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései, A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 71., Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2018, p. 25–43; Mezei Péter: Acquis communautaire+ – The Copyright Aspects of the EU's Free Trade Agreements (kézirat) (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3321077).*

²¹² Yu: i. m. (199), p. 1002.

Economic Partnership (RCEP) megállapodás tárgyalásainak egyik vezetője, amely megállapodás nyíltan a TPP/CPTPP²¹³ ellenpárjaként szolgál.²¹⁴

Ellentétben az amerikai vagy európai uniós megállapodásokkal, melyeket hagyományosan „észak-dél” jelzővel illethetünk [vagyis ahol a fejlettebb partner dominálja a kevésbé fejlett partnerország(ka)t], a kínai szabadkereskedelmi megállapodások teljesen más logika szerint épülnek fel. Egyrészt a megállapodások fókuszában a természeti erőforrások kiaknázása, a kereskedelem előmozdítása, a külföldi tőkebehozatal erősítése, a diplomáciai kapcsolatok szélesítése, Kína pozitív megítélésének növelése (a „békés növekedés” mentén), és az ország WTO-s helyzetének stabilizálása áll.²¹⁵ A megállapodásokat ennek mentén az „alkalmazkodás és nem átalakítás” jellemzi; a nemzeti szuverenitás, az önmeghatározás és a be nem avatkozás elvén nyugszanak; kínai részről folyamatos fejlesztésen mennek keresztül (rugalmasan igazodnak a partnerállam igényeihez is); nem célozzák a kínai jog áttemelését, és nem szolgálnak sablonként egy szélesebb kereskedelmi megállapodás megkötése érdekében.²¹⁶

9. A kínai szerzői jog jövője

A kínai szerzői jog fejlődése vitathatatlan tény, a mikéntje azonban izgalmas vita tárgya. A jogalkotás lassúsága és vontatottsága szembeötlő. Az 1990-es törvény 11 év előkészítő munka után látott napvilágot. Az első módosításra másik 11 évet, a második módosításra 9 évet kellett várni. Azóta újabb 9 év telt el (csupán a kézirat lezárásáig). A változások azonban elengedhetetlenek, többek között Kína nemzetközi befolyásának változásai miatt is. A lassú fejlődés ellenpólusa azonban a magasfokú innovatív gondolkodás. Így – ha nem is törvény formájában, hanem kifejezetten kormányzati intézkedés részeként 2018 augusztusában került meghirdetésre – a kínai sajtóterminológia szerint – az „internet plusz” szellemi tulajdon-védelmi terv. Ez a program alapvetően a blockchain technológiának a szerzői jogi jogérvényesítés során – az iparjogvédelemben pedig például a nyilvántartások keretében – történő alkalmazását tűzte ki célul.²¹⁷

Ugyancsak érdekes, hogy amilyen vontatott a jogalkotói munka, olyan lendületes a bírói jogfejlesztés. A Legfelsőbb Népi Bíróság – és sok esetben az alsóbb fokú bíróságok – jogértelmező tevékenysége és a példaértékű bírósági határozatok közzététele hatékony eszköze a jogvédelem fejlesztésének.²¹⁸ A jogesetek száma folyamatosan nő. A sajtóban elérhető leg-

²¹³ Teljes nevükön: Trans-Pacific Partnership Agreement, illetve Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership.

²¹⁴ *Peter Drahos*: China, the TPP and Intellectual Property. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2016. 1. sz., p. 1–4

²¹⁵ *Yu*: i. m. (199), p. 987–1002.

²¹⁶ *Uo.*, p. 1002–1018.

²¹⁷ *Shuiyu, Meidong*: i. m. (174), p. 14.

²¹⁸ *Chenguang Wang*: Law-making Functions of the Chinese Courts: Judicial Activism in a Country of Rapid Social Changes. *Frontiers of Law in China*, 2006. 4. sz., p. 524–549.

újabb adatok szerint miközben a kínai bíróságokon 2018-ban 28 millió új ügy indult, ami 8,8%-os növekedést mutat az előző évi adathoz képest,²¹⁹ addig a szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos magánjogi ügyek száma elérte a 288 000-et, ami 42 százalékos emelkedést jelent egy év alatt.²²⁰ A két statisztikát összevetve világossá válhat, hogy a szellemi tulajdon-védelem „felfutóban van”.

A tudatos fogyasztói társadalom fejlesztése²²¹ és a kínai szerzői jogi ipar erősítése²²² prioritásként lebeg a kínai vezetők szeme előtt. Ezen elvárások időszerűségét kiválóan példázza a kínai online irodalmárok diszfunkcionális és aszimmetrikus védelme a nyomtatásban megjelent írói művek alkotóival szemben. Miközben az online irodalom piaci részesedése messze meghaladja a hagyományos irodalmi műveket,²²³ e szerzők mind anyagi jogi, mind jogérvényesítési szempontból jóval csekélyebb szerzői jogi jogvédelemre tarthatnak számot.²²⁴ Az ilyen és ehhez hasonló belső aránytalanságok kiküszöbölése nélkül nehezen várható el a szerzői jog és a kreatív ipar fejlődése.

A fentieknél is izgalmasabb kérdés lehet Kína nemzetközi szellemi tulajdon-védelmi szerepének a jövőképe. Ahogy arra Peter Yu is utalt, alig három évtized alatt Kína az eredeti-átvevő-fázisból („taker”) a nemzetközi közösség „felrázójává” („shaker”), majd – legalábbis egyes területeken – a nemzetközi fejlemények alakítójává („maker”) nőtte ki magát.²²⁵ Mindaddig azonban, amíg Kína nem válik nettó exportórré a szellemi tulajdon-védelem területén, addig nem fogja megérni az országnak teljes körűen (valamennyi védelmi formára kiterjedően) és legmagasabb szinten védeni a szellemi alkotásokat.²²⁶ Ha az ország elérné ezt a fordulópontot, a korábban hírhedt „kalóznemzet” Egyesült Államokhoz hasonlóan a szellemi tulajdon-védelem élharcosává válhatna.

Hogy ez mikor következik be, egyelőre nehéz megítélni. Ha csak a pusztán számokat nézzük, akkor akár azt is mondhatnánk, hogy soha. Kína 2018-ban is 230 milliárd jüan jogdíjat fizetett ki külföldi jogosultak felé, ám mindössze 37 milliárd jüan jogdíjat szedett be a külföldi felhasználások után. Ezen összegek mértéke közötti feltűnő különbségnél már csak a növekedési ütemek beszédesebbek: az előbbi ugyanis 20, az utóbbi viszont csak 15

²¹⁹ Zhang Yan: Pressure Still High on Graft During Supervision Reform. China Daily, March 13, 2019, p. 1.

²²⁰ Yin, Yi: i. m. (148), p. 3.

²²¹ Xie: i. m. (139), p. 48–49.

²²² Dimitrov: i. m. (151), p. 222.

²²³ Az internetes tartalomfogyasztás és a könyvolvasás 2014–2015-ös statisztikáit lásd: Junfeng Zong: New Developmental Strategies for Educational Publishing in the Digital Era. Publishing Research Quarterly, 2015. 3. sz., p. 225–226.

²²⁴ Zhigang Wang, Mark Wing: Asymmetry and Helplessness: the Copyright Ecology of Online Literature Writers in China. Queen Mary Journal of Intellectual Property, 8. évf. 4. sz., 2018, p. 348–357.

²²⁵ Peter K. Yu: The Middle Kingdom and the Intellectual Property World. Oregon Review of International Law, 2011. 2. sz., p. 233–258.

²²⁶ Peter K. Yu: Three Questions that Will Make You Rethink the U.S.–China Intellectual Property Debate. Occasional Papers in Intellectual Property Law, 2008. 2. sz., p. 13.

százalékos növekedést mutat a 2017-es adatokhoz képest.²²⁷ Ha ez a tendencia tovább folytatódik, akkor Kína nemhogy felzárkózik majd a nyugati országokhoz, de még tovább is szélesedik a köztük tapasztalható „szellemitulajdon-védelmi olló”. Ez azonban csak az érme egyik oldala. Ugyancsak a számok igazolják, hogy a kínai szerzői jogi ipar hatalmas méreteit: 2017-ben e terület 6 milliárd jüannal járult hozzá az ország gazdasági teljesítményéhez.²²⁸ Ezek az összegek pedig már világosan megalapozhatják a jogterület hatékony védelme iránti igényt is. Kiválóan tükrözi mindezt a 2019. februári közigazgatási jogérvényesítési kampány, amelynek keretében audiovizuális tartalmakat kínáló weboldalakat és alkalmazásokat zártak be a kínai hatóságok.²²⁹ A kampány egyik kimondott célja az olyan, nagy sikerű kínai gyártású filmek engedély nélküli online elérhetővé tételének a megakadályozása volt, mint a „Wandering Earth”, a „Flying Life” vagy a „Crazy Alien”, amelyek együttesen közel egymilliárd dolláros jegyárbevételt produkáltak az első két hét vetítési időszaka alatt.²³⁰

Ha Kína nem is válik majd a szellemitulajdon-védelem „hagyományos” területeinek globális vezetőjévé (például filmipar, zeneipar, autóipar, gyógyszeripar stb.), nemzeti szellemitulajdon-védelmi ipara a továbbiakban is erősödhet, és számos ipari és kulturális területen nemzetközi vezető szerepre törhet. Utóbbi kapcsán lehet releváns a mesterséges intelligencia és a robotika kutatása, a negyedik generációs ipari forradalom (például az 5G technológia), az agráripár vagy a tradicionális ismeretek/folklór globális védelme. E kihívásokra pedig Kína kész és képes választ adni.²³¹

Mindenesetre addig, amíg Kína kreatív ipara nem erősödik meg eléggé, a nyugati országok jobban teszik, ha szellemitulajdon-védelmi érdekeik nyers védelméről letesznek, követeléseik ugyanis kontraproduktívak lehetnek. A kínai állami vezetés előszeretettel hivatkozik a külföldi jogok védelmére annak érdekében, hogy szigorú ellenőrzését megőrizze a kínai állampolgárok felett.²³² Ehelyett jobban teszik a nyugati szerzői jogosultak és kormányok, ha segítséget nyújtanak a kínai gazdaság és jog fejlődésének előmozdításában.²³³ A mélyreható – a jogérvényesítést és a külföldi beruházások védelmét is érintő – változások híján ugyanis elképzelhető, hogy miközben a kínai fejlődés láttán számos nyugati cég áthelyezi termelését Kínába, az elégtelen jogérvényesítés miatt jelentős károkat szenvednek úgy, hogy közben az *outsourcing* „mellékhatásaként” saját országukban is csökken a teljesítményük és a bevételük.²³⁴ Ennek tükrében különösen fontos lehet a 2019. március 15-én elfogadott

²²⁷ Yin, Yi: i. m. (148), p. 3.

²²⁸ Lu: i. m. (168).

²²⁹ Vö.: 115. lábjegyzet.

²³⁰ Andy: i. m. (181).

²³¹ Tianxiang He: i. m. (72), p. 217–226.

²³² Uo., p. 112–113.

²³³ Peter K. Yu: When the Chinese Intellectual Property System Hits 35. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 8. évf. 1. sz., 2018, p. 9.

²³⁴ Yu: i. m. (226), p. 10.

külföldi beruházások védelméről szóló törvény, amely a belső gazdasági stabilitás erősítését (és az amerikai érvek elhallgatását) célozza.

A nemzetközi jogviták pedig jó ideig bizonyosan fennmaradnak. Ezt erősíthetik a kulturális és nyelvi különbségek, valamint a nemzetközi ellenőrzés korlátozottságai;²³⁵ az általános bizalmatlanság (amely részben az ismeretek hiányával magyarázható); és a digitális technológiák megállíthatatlan fejlődése. Kínának számos olyan kérdésre kell (vagy az elmúlt néhány évben kellett) választ adnia, amelyek a nyugati országokban is mindennapos jelenségek: a fan fictiontól²³⁶ és a digitális könyvtári programoktól²³⁷ kezdve a linkelésen²³⁸ át a platformok szellemi tulajdon-védelem területén játszott szerepéig.²³⁹ Nem is beszélve arról, hogy Kína vajon milyen megoldást talál a nyugati világgal,²⁴⁰ illetve az ázsiai hatalmakkal vagy más fejlődő országokkal²⁴¹ kapcsolatos szellemi és gazdasági kihívásokra, sőt, vajon – fejlődő országgént – egyáltalán követni kívánja-e a nyugati szellemi tulajdon-védelmi modelleket, vagy előáll saját koncepciójával.²⁴²

²³⁵ Hűen tükrözi ezt a plágiumügy, amely 2019 februárjában látott napvilágot. Ebben a csungkingi székhelyű Sichuan Fine Arts Institute festészetprofesszorát, Ye Yongqinget vádolták meg azzal, hogy a belga Christian Silvain festményeit plagizálta. Ye számos esetben kiemelte korábban, milyen nagy hatást gyakorolt rá Silvain művészete, ám a plágiumgyanúra csak annyit reagált, hogy igyekszik felvenni a kapcsolatot Silvainnal, hogy tisztázzák a kérdést. A belga művész nyilatkozatai szerint azonban ilyen kapcsolatfelvétel nem történt. Az esetről szóló híradások kiemelték, hogy a belga alkotó ügyvédei mérlegelik, van-e értelme pert indítani Kínában Yevel szemben, tekintettel a szerzői anyagi jogi szabályok és a joggyakorlat eltéréseire. Az ugyanakkor tény, hogy az eset rossz árnyékot vet a kínai képzőművészeti ágazatra, s annak tisztázása és lezárása ezért indokolt volna. Lásd: *Li Yang: The Sorry Tale of a 'Deeply Influenced' Chinese Artist*. China Daily – Business, March 9–10, 2019, p. 7.

²³⁶ *Tianxiang He*: i. m. (72), p. 123–233; *Li*: i. m. (83), p. 429–433.

²³⁷ *Tang*: i. m. (84), p. 194–207.

²³⁸ *Li*: i. m. (83), p. 443–449; *Jingrong Long*: Different Solutions for Similar Questions: Hyperlinks and the Right of Communication to the Public in China and the EU. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2018. 4. sz., p. 413–435.

²³⁹ *Li*: i. m. (83), p. 433–437 és 451–459; *Jie Wang*: Development of Hosting ISPs' Secondary Liability for Primary Copyright Infringement in China – As Compared to the US and German Routes. IIC – The International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2015. 3. sz., p. 275–309; *Jie Wang*: Regulating Hosting ISPs' Responsibilities for Copyright Infringement – The Freedom to Operate in the US, EU and China. Springer Nature Singapore, Singapore, 2018.

²⁴⁰ A „pekingi konszenzus” fogalmát illetően – amely az addigi „washingtoni konszenzus” néven ismert amerikai világrendet kérdőjelezheti meg – lásd például: *Joshua Cooper Ramo*: The Beijing Consensus. The Foreign Policy Center, 2004 (www.chinaelections.org/uploadfile/200909/20090918021638239.pdf).

²⁴¹ Kína és India, Japán vagy épp Brazília szellemi tulajdon-védelmi területen fennálló viszonyára lásd: *Peter K. Yu*: Intellectual Property and Asian Values. Marquette Intellectual Property Law Review, Summer 2012, p. 329–399.

²⁴² *Jerome H. Reichman*: Intellectual Property in the Twenty-First Century: Will the Developing Countries Lead or Follow? Houston Law Review, 2009, p. 1115–1185. E kérdés a fentiekben tárgyaltak tükrében nehezen megválaszolható. A kínai reformtörekvések igazolják, hogy a legfontosabb nyugati mintákat Kína át kívánja venni. A kínai preferenciák azonban évről-évre szemmel láthatóan erősödnek, így a külön utas modell sem elképzelhetetlen.

Jü Hua „Kína tíz szóban” című könyvében azt írta: „a forradalom idején nem létezett szerzői jog”.²⁴³ Az akkor még gyermek, azóta elismert irodalmár akár elismeréssel is adózhatna a kínai jogrendszer – ideértve a szellemi alkotások jogának – elmúlt három-négy évtizedes fejlődése láttán. Híres, Kínában betiltott könyvében azonban a rohamos kínai reformoknak inkább a társadalom pilléreire gyakorolt negatív hatásaira fókuszál. Ez az ambivalencia pedig sokak – köztük e sorok írójának – gondolkodását átjárja. A kínai reformok messze esnek a tökéletestől, ezzel együtt sem mondható az, hogy ne érdemelnének különös figyelmet most és a közeljövőben is.

²⁴³ Hua: i. m. (171), p. 15.

Paku Dorottya Irén

DIGITÁLIS SAMPLING A MAGYAR ÉS A NÉMET SZERZŐI JOGBAN – I. RÉSZ^{*}

Az utóbbi évtizedekben jelentősen felgyorsult az életünk, ami többek között a digitális technológia egyre nagyobb térnyerésének köszönhető. A forradalmi fejlődés eredményei a zeneiparra is nagy hatást gyakoroltak, s mind a zeneművek előállításában, mind azok terjesztésében átütő változásokat hoztak. A zeneipar rohamos technikai fejlődése az elmúlt húsz-harminc évben odáig vezetett, hogy az eredetileg analóg úton előállított zeneszámok a digitalizálás, illetve a számítógépes feldolgozás által ma már bárki számára azonnal hozzáférhetővé váltak. A jelen tanulmány az ilyen felhasználások egyikét, az ún. digitális samplingelés jelenlegi helyzetét vizsgálja.

A téma aktualitását elsődlegesen az adta, hogy a német Szövetségi Alkotmánybíróság 2016-os, majd az Európai Unió Bíróságának 2019 júliusában hozott döntése alapjaiban formálja át a kérdéskör eddigi megítélését, új perspektívát adva a samplingelés megengedhetőségének (részletesebben tárgyaljuk a tanulmány második részében, illetve <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216552&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4702352>).

Hazai joggyakorlatunkban sajnos nem található olyan ügy, amely itthon nyert volna elbírálást, azonban samplingre a magyar zeneiparban is van példa. Az esetek többségében viszont vagy nem alakult ki jogvita,¹ vagy pedig nem Magyarországon indult eljárás az ügyben.² A kifejezetten Magyarországon lefolytatott bírósági eljárás hiányában a hazai szabályozás jelenlegi állásának ismertetése után arra keressük a választ, hogy egy hasonló jogvitában a zenei részletek ilyen jellegű felhasználásához minden esetben szükség van-e a szerzői és szomszédos jogi jogosultak előzetes engedélyére, vagy az esetleg a szabad felhasználás valamely körébe esik.

A téma megfelelő és mindenki számára elfogadható szabályozásához szükség van az egyes társadalmi csoportok és az egyes országok széles körű, folyamatos együttműködésére mind a normaalkotás, mind pedig a jogszabályok betartása, illetve betartatása területén.

^{*} A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán folytatott tanulmányok keretében készült, a Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület Apáthy István-pályázatán első helyezést elért diplomamunka szerkesztett változata, amely elnyerte az Új Nemzeti Kiválósági Program és az SZTE Tehetségpont támogatását is. Témavezető: dr. habil. Mezei Péter PhD, egyetemi docens.

¹ Lásd a 2.7. alfejezetben ismertetésre kerülő azon esetet, amikor Christina Aguilera Woohoo című számában felismerhetően samplelte Kovács Kati Add már, Uram, az esőt! című dalát, amelyben nem indítottak eljárást az érintettek.

² Lásd Juhász Miczura Mónika (Mitsou) és Beyoncé későbbiekben részletesebben bemutatott esetét, valamint a Presser Gábor–Kanye West-jogvitát.

Hiszen csakis így biztosítható a művészi szabadság törvényi keretek közötti kibontakozása és folyamatos megújulása.

1. BEVEZETÉS

*„...a nagy zene nem mitikus homályból
vagy etnikai törzsközösségből keletkezik,
hanem öntudatlan indítékok és tudatos
módszer közreműködése által csináltatik...”*
(Wolfgang Hildesheimer: Mozart³)

A zene mindig is meghatározó helyet foglalt el kulturális kincseink között. Az emberiség történetében a zene sokszor egyfajta kommunikációs eszközként jelent meg, hiszen – más művészeti ágakhoz hasonlóan – kiválóan alkalmas gondolatok, érzelmek, hangulatok átadására, fontosnak tartott értékek közvetítésére.

A zeneipar rohamos technikai fejlődése következtében a számítógépes programok nagymértékben megkönnyítik új zenei művek létrehozását nemcsak a tapasztalt szakemberek, hanem egy olyan átlagember számára is, aki talán csak a kifejezetten erre a célra fejlesztett számítógépes programok használatában mozog otthonosan. E tevékenységük során a felhasználók többsége nincs tisztában azzal, hogy ilyen esetben szükség van az eredeti mű szerzőjének és előállítóinak az engedélyére. A jogosulatlan felhasználással megsértik a szerzői jogi jogosultak személyéhez fűződő és vagyoni jogait.

Annak ellenére, hogy a sampling a zeneipar már évtizedek óta elterjedt és meghatározó eleme, a nagyközönség számára mégsem túl ismert technika. A „hangmintázás” egy olyan eljárást takar, amelyben egy hangfelvétel bizonyos részét (annak, hogy mennyire szignifikáns része ez az eredeti műnek, még a későbbiekben jelentősége lesz) lemásolják, kiemelik az eredeti műből, majd ezután vagy változtatás nélkül, vagy kisebb-nagyobb módosítással egy új zenébe illesztik be. Ha az átlaghallgató fel is ismeri a két zenemű közötti hasonlóságot, azt egyszerű „lopásként”, másolásként kategorizálja be, pedig ennek megítélése nem ilyen egyszerű. Bizonyos feltételek betartásával ugyanis ez is jogszerű cselekmény lehet. Sajnos e jelenség jogi megítélése sem egyértelmű, pedig ennek mielőbbi tisztázása gazdasági szempontból is fontos lenne minden érintett számára.

E dolgozatban a samplinget támogatók mellett kívánunk kiállni, egyetértve azokkal, akik a zenei részletek bizonyos jogi keretek közötti felhasználását megengedhetőnek tartják, hiszen a sampling nem csak és kizárólag hátrányokat okozhat a jogosulti oldalon, hanem se-

³ Wolfgang Hildesheimer: Mozart. A magyar fordítást készítette: Györffy Miklós. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985, p. 10.

gítheti az eredeti mű szélesebb körben való megismerését, s további bevételeket hozhat az eredeti mű szerzőinek is.

A sampling egyfajta „körforgást” is létrehozhat a zenei életben. A korábbi slágerek samplingelése ugyanis újra felhívhatja a hallgatóság figyelmét már elfeledett zenei stílusokra, dalokra. Egy-egy stílus „leporolása” pedig alkotásra sarkallhat akár feltörekvő, akár már ismert vagy éppen „veteránnak” számító szerzőket is. Így a kreatív, költségkímélő feldolgozások végső soron hozzájárulhatnak a zeneművészet megújulásához, a zenei divat alakulásához.

A zeneszámok minél jobb minőségű, gyorsabb és olcsóbb előállítása pedig újabb és újabb technikai vívmányt hozhat magával, amelyek alkalmazása sok esetben nem a törvényi keretek között zajlik, s felhasználóik gyakran kijátsszák a szabályozatlanul hagyott „jogi kiskapukat” vagy az időmúlás miatt keletkezett joghézagokat. Ezért fontos, hogy e gyors technikai változásokkal lépést kell tartaniuk a jogalkotóknak is.

1.1. Az alapfogalmak meghatározása

A szerzői jogi és műszaki szakkifejezések vizsgálatakor megállapítható, hogy az 1965-ös német szerzői jogi törvény (*Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte*, röviden: *Urheberrechtsgesetz*, a továbbiakban: UrhG) és a magyar szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) igen hasonló terminológiai és szerkezeti felépítést követ. Sok helyen nem tapasztalhatunk lényegi eltérést az ismertetésre kerülő fogalmak között, hiszen az Európai Unió két tagállamaként az uniós jogalkotás jogharmonizációs törekvéseit láthatjuk mindkét ország szerzői jogában.

„Az Sztj. nem ad kimerítő felsorolást a szerzői műnek minősülő alkotásokról, csak egy példálódzó (és emiatt a bírói gyakorlat által is rugalmasan bővíthető, a technikai és a művészeti fejlődésre nyitott) felsorolást ad arra nézve, melyek a tipikusan szerzői műnek tekinthető alkotások.”⁴ Ennek során természetesen rendelkezik az Sztj. a zeneművek⁵ (szöveggel

⁴ Bérczes László, Gyenge Anikó (szerk.), Lendvai Zsófia: A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről. Segédanyag a gyakorlat számára. ASVA, Budapest, 2005, p. 11.

⁵ A zenemű fogalmára a következő definíciót ajánlja egy zenei lexikon: „a mű a zenében elsősorban az írásban rögzített, önmagában zárt, időtálló, többszólamú kompozíció, amely egy szerző individuális alkotása.” Brockhaus Riemann zenei lexikon (szerk.: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal), II. kötet. Zeneműkiadó, Budapest, 1983, p. 599, in Scholz Ildikó: Eredetiség és átdolgozások a zeneművek körében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 3. sz., 2011. június, p. 30–58: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201103-pdf/03-szolc-ildiko.pdf>. Az „önmagában zártság” fogalma itt arra utal, hogy a zenemű egy befejezett, lezárt egységet alkot önmagával. E definíció megköveteli továbbá a mű „időtállóságát” és „többszólamúságát” is, azonban sem a magyar, sem a német szerzői jogi törvények nem támasztanak ilyen feltételeket a zeneművel szemben a szerzői jogi védelem beálltához. A zárt logikai egységből adódik az elkészült mű egyedisége, így, ha ez az egység hiányzik, nem beszélhetünk eredeti műről sem. Lásd Frank Tyra: Alter Hut bleibt in Mode – Rechtliche Aspekte des Samplings im Bereich der sog. Dancemusic in: Mezei Péter: Digitális sampling és fájlcseré. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi Intézet, 2010, p. 96.

vagy anélkül) szerzői jogi védelméről is.⁶ E védelem a szerzőt és alkotását a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. „Ez az egyetlen kritérium, amelyet a törvény meghatároz a védelemben részesíthető alkotásokkal szemben, hiszen mennyiségi, minőségi szempontok szerint nem differenciálhat.”⁷

Élesen szembetűnő hasonlóságot tükröz az UrhG és az Szjt. szabályozásában és terminológiájában a következő szakasz is: „*szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.*”⁸ Ezeket származékos szerzői műveknek nevezzük. Ilyen műveknek tekintjük a samplingelés eredményeként létrehozott másodlagos műveket is.⁹

Az UrhG 1. § szerint „*az irodalmi, tudományos és művészi alkotások szerzőinek műveit védelem illeti meg e törvény rendelkezései szerint.*”¹⁰ Az általános elv ismertetése után a törvény példálózó felsorolást ad a 2. §-ban, hogy melyek a védett művek.¹¹ Az UrhG a 2. § (2) bekezdésében külön kiemeli, hogy a törvény értelmében csak az egyéni és szellemi befektetéssel létrehozott alkotások tekinthetők szerzői jogilag védett műveknek.¹² A dolgozat témáját illetően külön jelentősége lehet az UrhG 3. §-ának, amely szerint „*egy mű olyan fordítását és más átdolgozását, amelyek az átdolgozó egyéni szellemi alkotásai, az átdolgozott művön fennálló szerzői jog sérelme nélkül önálló védelem illeti meg. Szerzői jogi védelem alatt nem álló zenemű jelentéktelen [mértékű] átdolgozását nem illeti meg önálló védelem.*”¹³

A zeneművek szövege kapcsán elmondható, hogy azok bizonyos esetekben akár külön, irodalmi alkotásként is védelemben részesülhetnek, ha olyan plusztartalommal, művészi kifejezéssel rendelkeznek, amely önmagában, a dallam nélkül is egyéni, eredeti alkotásnak minősül.¹⁴ Viszont az olyan szövegek, amelyek önmagukban nem, csak dallammal együtt, a dal részeként értelmezhetőek – attól elválaszthatatlan egységet képezve – az előadás részeként élvezhetnek védelmet.¹⁵ Több német szerzői jogász szerint ez a tartalmi plusz hiányzik például az ún. halandzsaszövegek („Scat-Gesangok”, „halandzszaénekek”) esetén. Salagean

⁶ Szjt. 1. § (2) bekezdés e) pontja.

⁷ Scholz: i. m. (5), p. 31; A mennyiségi, minőségi jellemzőkről az Szjt 1. § (3) bekezdése a következőképpen rendelkezik: „a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől”.

⁸ Szjt. 4. § (2) bekezdés.

⁹ Mint ahogy az az előbbi törvényi szakaszból kiolvasható, a samplingtechnikával készített másodlagos művekkel szemben is követelmény az egyéni, eredeti jelleg, plusztartalom az eredeti műhöz képest, s az nem sértheti a samplingelt mű szerzőjének jogait.

¹⁰ UrhG 1. § (saját fordítás).

¹¹ Az UrhG 2. § (1) bekezdés 2. pontjában nevesíti a német jogalkotó a zeneműveket.

¹² UrhG 2. § (2) bekezdés.

¹³ UrhG 3. § (saját fordítás).

¹⁴ Erre például szolgálhatnak a megzenésített versek, amelyek önállóan (irodalmi alkotásként) is szerzői jogi védelemben részesülnek.

¹⁵ Emil Salagean: Sampling im deutschen, schweizerischen und US-amerikanischen Urheberrecht, 1. Aufl., Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2008, p. 85.

szerint ez tartalom mégis adottnak tekinthető, ha a felhasznált hangok segítségével sikerül zenei élményt, hangulatot vagy érzelmeket kifejezésre juttatni.¹⁶

A szerzői jogi védelem alanya, azaz a szerzői jogok elsődleges, eredeti jogosultja az irodalom, a tudomány és a művészet területén létrehozott egyéni, eredeti alkotás *alkotója/szerzője*.¹⁷ A szerző csakis természetes személy, vagyis ember lehet. (Az olyan műveket, amelyek nem emberi – egyedi, egyéni – szellemi tevékenységen alapulnak, például egy számítógép önálló, emberi beavatkozás nélküli „alkotását” vagy egy állat által létrehozott produktumot nem tekinthetünk szerzői jogi értelemben vett műnek.)

Szerzői művet létrehozhat egyetlen személy, de akár több személy együttműködésének az eredménye is lehet. A szerzőket megillető jogok ekkor együttesen és egyenlő arányban illetik meg a szerzőtársakat. Amikor a közös mű részei jól elkülöníthetőek a szerzőik tekintetében, azok önállóan is felhasználhatók. Ebben az esetben a saját részek vonatkozásában a szerzői jogok önállóan is gyakorolhatók az alkotók által, azonban az egész, közös műre nézve a jogosultságok ilyenkor is együttesen illetik meg a szerzőtársakat. A közös műveken belül létezik továbbá az *együttesen létrehozott mű* kategóriája is. Ezeknek a műveknek szintén több szerzőjük van, viszont az ő szellemi tevékenységük eredményei „olyan módon egyesülnek a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni.”¹⁸

A szerző fogalmának meghatározásakor az UrhG nemes egyszerűséggel úgy rendelkezik, hogy „*szerző a mű alkotója*”.¹⁹ A 8. §-ban úgy fogalmaz, hogy a mű szerzőtársai azok, akik egy művet közösen úgy hoznak létre, hogy az egyes szerzőkhöz tartozó részeket nem lehet meghatározni.²⁰

A témánk szempontjából relevanciával bíró *szomszédos jogi jogosultak* a zeneművek előadói (énekesek, zenészek), illetve a hangfelvétel-előállítók. Az utóbbiak meghatározása nem egyszerű kérdés, hiszen ebbe a kategóriába nemcsak a hétköznapi értelemben vett kiadók, zenei producerek, hangmérnökök tartoznak, hanem akár maga a szerző is. A német jogirodalom mindazokat idesorolja, akik közreműködnek az ún. „Masterband” elkészítésében, illetve akiket az UrhG 85. §-a jogosultjainak tekinthetünk.²¹

A *sampling* kifejezés etimológiai szempontból angol gyökerekkel rendelkezik. Magát a „*sample*” kifejezést magyarul a minta szóval lehet leginkább visszaadni,²² bár Salagean hasz-

¹⁶ Salagean: i. m. (15), p. 73.

¹⁷ „A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).” Lásd Szjt. 4. § (1) bekezdés.

¹⁸ Lásd Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 9–10.

¹⁹ UrhG 7. § (saját fordítás).

²⁰ UrhG 8. § (1) bekezdés.

²¹ E két jogosult körre vonatkozó nemzetközi, magyar, illetve német szabályozást lásd részletesen jelen dolgozat 2.3–2.4., illetve 3.6–7. pontjában.

²² Markus Häuser: Sound und Sampling. Der Schutz der Urheber, ausübenden Künstler und Tonträgerhersteller gegen digitales Soundsampling nach deutschem und US-amerikanischem Recht. Urheberrechtliche Abhandlungen des Max-Planck-Instituts für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht; Heft 43., Verlag C.H. Beck, München, 2002, p. 5.

nálja rá a „rész, darab” kifejezést is.²³ A sampling kapcsán el kell határolnunk egymástól a samplinget és a samplert, hiszen e két, a zeneiparban használatos kifejezés nem egy és ugyanaz.

A *sampler* olyan eszköz, amely lehetővé teszi az eredeti zeneművek egyes, a mű szempontjából lényegesnek tekinthető részeinek „kinyerését”, izolálását és digitális formában való mentését, majd a részletek átdolgozását követően egy új zeneműbe való integrálását, beillesztését.²⁴ Digitális felvételkészülékként alkalmas továbbá arra is, hogy az analóg formában (pl. mikrofon segítségével) rögzített hangok digitális jelekké való átalakítását elvégezze.²⁵ Ezenfelül lehetővé teszi az egyes hangok magas színvonalú, minőségromlás nélküli átvételét is.²⁶ A *samplingrendszer* („*sampling-system*”) is használható a sampler szinonimájaként, ugyanis így emlegetik műszaki berkekben azokat a számítógépeket, amelyek alkalmasak digitális hangok felvételére, átalakítására, rögzítésére.²⁷ A sampler nemcsak azt teszi lehetővé használója számára, hogy bármilyen hangszínt bármilyen hangmagasságon visszaadjon, hanem a variációs lehetőségek olyan végtelen tárházát kínálja fel egyetlen multifunkciós eszközben, amelynek csak használója kreativitása szabhat gátat. Ezek alapján a samplert akár egy újgenerációs „hangszernek” is tekinthetjük.

A *digitális sampling* jelöli azt az eljárást, amelynek során valaki teljes hanganyagokat, illetve annak részleteit digitális formában lemásol, azokat módosítja és más elemekkel kombinálja,²⁸ majd a folyamat végén egy új zenét hoz létre.²⁹ Az előbbi meghatározásból ki kell emelnünk az „eljárás” kifejezést, ugyanis a samplingelés alatt nem egy zenei stílus, hanem egy több technikai lépésből álló, összetett zenealkotási folyamat értendő.³⁰

A samplingelési eljárás számos előnnyel jár: az előadóművészeknek nem kell egy helyen, egy időben jelen lenniük, sőt akár egyáltalán nem kell előadókat felkérni, hiszen azok régebben készült felvételeik felhasználásával is készíthető új zene (s így olcsóbbá tehető a felvétel elkészítése). A felvétel során ejtett hibák, illetve a behallatszó zörejek is egyszerűen kivághatóak, s pontos műszerbeállításokkal kristálytiszt hangzás érhető el, amely kitűnő minőségű hangfelvételt eredményez.

A fentiekből is kiolvasható, hogy a sampling szerzői jog által védett és védelem alatt nem álló részleteket egyaránt érinthet. Jelen dolgozat szempontjából természetesen a szerzői jogi

²³ *Salagean*: i. m. (15), p. 20.

²⁴ Lásd *Häuser*: i. m. (22), p. 1.

²⁵ Lásd *Salagean*: i. m. (15), p. 20.

²⁶ *Salagean*: i. m. (15), p. 21, valamint *Häuser*: i. m. (22), p. 30.

²⁷ *Salagean*: i. m. (15), p. 20.

²⁸ David Sanjek az eljárás ezen részét „rekontextualizálásnak”, azaz „új környezetbe való beillesztésnek” nevezte a jelenséggel foglalkozó művében. Ehhez Lásd *David Sanjek*: „Don’t Have to DJ No More”: Sampling and the “Autonomous” Creator. *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal*, 10. évf., 1992, p. 608.

²⁹ *Mezei Péter*: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban. Sírba szálltok „groove robbers”? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június, p. 6. A samplingelési eljárás részeinek rövid ismertetését lásd a következő pontban.

³⁰ *Mezei*: i. m. (5), 2010, p. 78.

védelemben részesített művek, illetve ezek védett részeinek több-kevesebb (jelentős vagy elhanyagolható) mértékű másolása bír relevanciával, hiszen ez alapozhat meg szerzői jogi jogértést. Arról is szót kell ejteni, hogy a samplingtechnikával a felhasználó akár természetben előforduló hangokat vagy műszaki berendezések zajait is rögzítheti, s beépítheti saját alkotásába.³¹ Akkor is jogszerűnek tekinthető a samplingelés, ha valaki olyan mintákat, részleteket használ fel, amelyek köztulajdonban állnak azért, mert a védelmi idejük már lejárt,³² nem rendelkeznek egyedi, egyéni jelleggel, vagy eleve nem részesültek védelemben.³³

Idekapcsolódik az ún. „*sound-sampling*” fogalma is, amely alatt konkrét hangszekvenciákat számítógép által felvevő, feldolgozó, módosító eljárást értünk. Mindezek alapján a sampling fogalma magába foglalja nemcsak a felvételi, rögzítési, hanem a rögzített részek módosítására irányuló eljárást is.³⁴ Természetesen a jogszerű hangmintázás legkézenfekvőbb esetéről sem szabad elfelejtkeznünk, amikor a részletek felhasználására az eredeti mű jogosultjaival kötött megállapodás alapján kerül sor.³⁵

³¹ Erre példaként hozható fel a német elektronikus zenei stílust képviselő zenekar, a Kraftwerk – akiknek a „Metall auf Metall” című számuk miatt indított per a 3. fejezetben részletesen bemutatásra kerül – 1991-es „Radioaktivität” című dala, amelyben egy radioaktivitás mérésére szolgáló Geiger-számláló ütemes jelzései hallhatóak. Ehhez Lásd *Mezei*: i. m. (5), p. 79, (285) lábjegyzet.

³² A védelmi időről Lásd Sztj. 31. § „(1) A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.

(2) A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, közös művek esetében az utóljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.

(3) Ha a szerző személye nem állapítható meg, a védelmi idő a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év. Ha azonban ez alatt az idő alatt a szerző jelentkezik, a védelmi időt a (2) bekezdés szerint kell számítani.

(4) Több részben nyilvánosságra hozott mű esetében az első nyilvánosságra hozatal évét részenként kell számítani.

(5) Az együttesen létrehozott mű védelmi ideje a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.

(7) Ha a védelmi időt nem a szerző, illetve az utóljára elhunyt szerző vagy szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani, és a művet a létrehozását követő év első napjától számított hetven éven belül nem hozzák nyilvánosságra, a mű a továbbiakban nem részesülhet szerzői jogi védelemben.”

32. § „A szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű jogi védelem illeti meg azt, aki a védelmi idő vagy a 31. § (7) bekezdésében meghatározott időtartam lejártát követően jogszerűen nyilvánosságra hoz valamely korábban még nyilvánosságra nem hozott művet. E védelem időtartama az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított huszonöt év.”

³³ Itt az Electric Light Orchestra 1973-as „Roll Over Beethoven” című dala emelhető ki példaként, amelyben Beethoven Ötödik Szimfóniájából származó részlet hangzik el egyfajta „felvezetésként” a sláger első néhány másodpercében. Ez és további példák itt olvashatók részletesebben: *Mezei*: i. m. (5), p. 81; valamint *Eric Shimanoff*: The Odd Couple: Postmodern Culture and Copyright Law. Media Law and Policy, 2002, p. 23–24.

³⁴ *Salagean*: i. m. (15), p. 20–21.

³⁵ Ilyen megállapodásra lehet példa Rick James és MC Hammer egyezsége, amely alapján „Rick James 50%-ban részesedik 'Super Freak' című dalának MC Hammer általi feldolgozásából („U Can't Touch This”) eredő minden bevételből.” Ezt Lásd *Mezei*: i. m. (29), 2008, p. 8.

1.2. A samplingelési eljárás részeinek ismertetése

A modern stúdiótechnika már évtizedek óta lehetővé teszi, hogy a hangfelvételek elkészítése során az egyes hangszeres, illetve vokális előadásokat külön-külön, önálló felvételi sávokon rögzítsék. Ezt követően a felvételek közül a legjobban sikerülteket kiválogatják, majd „mérnöki pontossággal” illesztik őket egymás után.³⁶

A samplingelési eljárás az alábbi lépésekből tevődik össze:

1. a hangfelvétel digitalizálása („*digital recording*”);
2. a hanganyag analízise, azaz a kérdéses részlet „kiemelése” és digitális módosítása („*computer sound analysis*”);
3. a kiemelt hangminták másodlagos műbe való beillesztése („*playback*”).³⁷

1.2.1. A hangfelvétel digitalizálása

A samplingelési eljáráshoz digitalizált hangmintákra van szükség, hiszen a további munkafolyamatok csak ezekkel folytathatóak le könnyedén. A hangfelvételek digitalizálása nem minden esetben szükséges, hiszen manapság azok többsége már ebben a formában is elérhető.³⁸ De ha mégis szükséges az átalakítás, annak megkezdése előtt a másodlagos mű előállítójának először fel kell vennie a kívánt hangokat egy mikrofon segítségével, és le kell mentenie a samplerre.³⁹

1.2.2. A hanganyag analízise

A samplingelési eljárás lehetővé teszi az énekes vagy hangszeres előadásokból történő mintavételt, akár az egyes hangok rögzítését is. Ennek során az egyes hangok megváltoztatására is alkalom nyílik: fel- és letranszponálható egy egész hanggal vagy akár egy egész oktávval.⁴⁰ Éppen ezért probléma léphet fel az eljárás során. Sérülhet a minta minősége, ha a rögzített

³⁶ SZJSZT-20/2001 – „A zenei alkotások, illetve az azok előadásait tartalmazó hangfelvételek 'remix' változatának fogalma. A 'remix' változatok elkészítése során végzett változtatások szerzői jogi megítélése. Az előadók személyhez fűződő jogainak védelme az ilyen változtatások esetén” in: A szerzői jog a gyakorlatban – A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye (1997–2003), KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004, p. 142.

³⁷ Mezei: i. m. (29), p. 6.

³⁸ Lásd Mezei: i. m. (29), p. 6.

³⁹ Häuser szerint egy erre alkalmas operációs rendszer által működtetett mikroprocesszorral („central processing unit”) mindez már megoldható. Lásd ehhez: Häuser: i. m. (22), p. 5. Így, ha adott a megfelelő hardver- és szoftverhátér, bárki elvégezheti az analóg hangfelvételek átalakítását.

⁴⁰ Az oktáv a latin „octava”, azaz „nyolcadik” jelentésű szóból származik. „A zenében a diatonikus hangsor nyolcadik fokát jelenti, illetve azt a hangközöt, amely az első fokot a nyolcadiktól elválasztja. Jelölheti még az egy oktáv hangközön belüli hangok összességét is.” Lásd <https://hu.wikipedia.org/wiki/Okt%C3%A1v>. A hangok megváltoztatása viszont sértheti a mű, illetve az előadás integritásához fűződő jogot, amely ellen a jogosultak felléphetnek. A szerző ezen jogosultságát lásd részletesebben a 2. pontban.

hanganyag más, oda nem illő zajokat is tartalmaz, és ezekkel együtt kerül sor a hangok transzponálására. Ahhoz, hogy az ilyen torzulásokat elkerüljék, gyakran különböző hangmagasságokban játszik fel a kiválasztott mintákat, és ebben a formában is rögzítik őket.

1.2.3. A kiemelt minták egyes felhasználási formái a másodlagos műben

Attól függően, hogy milyen hosszúságú minták kerülnek felhasználásra a másodlagos műben, a sampling alábbi *felhasználási fajtáit* különböztetjük meg:

- az eredeti műből csak egy-egy hang,⁴¹ vagy
- teljes hangsorok, dallam-, illetve ritmusrészletek⁴² kerülnek felhasználásra.

Az egyes hangok samplingelésével általában akkor találkozhatunk, ha egy bizonyos hangszer vagy ismert emberi (ének)hang karakteres hangzását szeretnénk digitalizálni. A zenész ekkor az egyes hangokat különböző magasságokban, hangerősségen és tagolással játssza le, egy mikrofon segítségével rögzíti, majd végül egy számítógéppel (sampler) átvizsgálja és digitalizálja a mintákat. Így állítják elő az ún. „*multimintákat*” (*multisamples*), új hangmintákat.⁴³ Miután elkészült az eltervezett eredeti mű, ugyanazok az alapul szolgáló hangminták akár egy másik műben is felhasználásra kerülhetnek a későbbiekben.⁴⁴

Az egész hangsorokból, harmóniákból, jellegzetes ritmus- és dallamrészletekből készült hangminták talán még kedveltebb forrásai a mai zeneiparnak, hiszen az ezekből összeállított másodlagos művekkel még többet spórolhatnak a stúdiók. Ezeket a samplingelt zene-részleteket a hangmérnökök az új produkciójukban egyszerűen úgy illeszthetik össze, akár egy kirakó vagy kollázs darabkáit.

1.3. Samplingelési módszerek

Az első ismertetésre kerülő samplingelési módszer az ún. „*biting*”, amelynek során a másodlagos mű előállítója egy hip-hop előadótól samplingel. A „*flipping*” során a felhasználónak a mintaként használt részlet lényeges módosítására kell törekednie, az a végső cél, hogy kreatív módon, új érték hozzáadásával kerüljön sor az eredeti mű átdolgozására. A harmadik módszer, az ún. „*chopping*” alatt olyan eljárás értendő, amikor az alapul szolgáló művet részekre szedi a felhasználó, majd ezeket az eredetitől eltérő sorrendben illeszti egymás után. Végezetül pedig létezik a „*looping*”, amelynek során a kiválasztott részek új dalban való

⁴¹ Häuser ezt „Einzeltonsampling-nek” nevezi. Lásd ehhez Häuser: i. m. (22), p. 10.

⁴² Ezt a samplingfajtát pedig „hangsorsamplingként” („Tonfolgensampling”) emlegeti Häuser. Lásd Häuser: i. m. (22), p. 11–14.

⁴³ A technika leírását lásd részletesebben fentebb.

⁴⁴ Lásd részletesebben Häuser: i. m. (22), p. 10.

többszöri, sok esetben akár módosítás nélküli megismétlése (például zenei alap készítése céljából) történik.⁴⁵

1.4. A sampling történeti kialakulása

A sampling kialakulása elsősorban a hip-hop szubkultúra⁴⁶ megjelenéséhez köthető. A hip-hop (rap) stílus alapvetően Jamaicából származik, s különböző zenei stílusok (például jazz, antebellum, doo-wop, R&B) szolgáltak alapul jellegzetes jegyeinek a kialakulásához. A jamaicai DJ-k⁴⁷ kedvelt technikájának számított az a megoldás, amikor egy-egy instrumentális zenei darabot élő „ráénekléssel” töltöttek ki, ezzel is egyedibbé téve műsorukat.

A rapstílus és a hozzá köthető samplingtechnika a hetvenes években kezdte meg hódító útját az Egyesült Államokban.

Az első samplerszámítógépet, az ún. „Mellotron” 1963-ban azzal az elgondolással hozták létre, hogy olyan eszközt szeretnének alkotni, amellyel egy akusztikus hangszer minden elképzelhető hangja visszaadható. A Mellotronra sokan a „modern samplerek analóg előfutáraként” tekintenek.⁴⁸

Az első, sorozatgyártásban is megjelent, „digitális hangszerként” is funkcionáló számítógépet („*fairlight computer music instrumentet*”, röviden: CMI-t) 1979-ben kezdték el forgalmazni. Ez egy olyan digitális szintetizátor volt, amely egy „samplingfunkcióval” is rendelkezett. Az eszközön rögzített digitális formátumú hangokat bármilyen hangmagasságban megszólaltathatta a felhasználó a billentyűzet segítségével, így ezek remek nyersanyagokat képeztek egy később született másodlagos műnek.⁴⁹

A sampling elterjedésével azonban megszorodtak a jogszerűtlen felhasználásokból eredő jogviták is, amelyeket eleinte a felek peren kívüli megegyezéssel (és például utólagos fizetéssel) igyekeztek megoldani.⁵⁰ Ha sikerült megállapodást kötni az eredeti mű szerzőjével,⁵¹ vagy ha a felhasznált dallam köztulajdonban (*public domainben*) állt, mert a védelmi ideje

⁴⁵ A samplingelési módszerek részletezését lásd *Amanda Webber*: Digital Sampling and the Legal Implications of its Use after Bridgeport. *Journal of Civil Rights and Economic Development*, 22. évf. 1. sz., 2007; <https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1062&context=jcred>, valamint *Mezei*: i. m. (29), p. 7, (11) lábjegyzet.

⁴⁶ A hip-hop kultúra összetettségét jellemzi, hogy saját zenei stílusa (rap) mellett, egyedi táncműveléssel (break), festői stílussal (graffiti), valamint egy különleges utcai sportággal (streetball) rendelkezik, s ezekkel együtt alkot egy színes életstílust. Lásd hozzá: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Hiphop>.

⁴⁷ Közülük Lee „Scratch” Perry és King Tubby nevét érdemes kiemelni. Lásd *Mezei*: i. m. (5), p. 78 (280) lábjegyzet.

⁴⁸ Lásd *Salagean*: i. m. (15), p. 43.

⁴⁹ *Salagean*: i. m. (15), p. 46–47.

⁵⁰ Példákhoz lásd *Shimanoff*: i. m. (33), p. 28–29.

⁵¹ Az amerikai joggyakorlatban kialakult engedélyeket együtt „synchronization license-ként” emlegetik. Az egyes engedélyeket lásd részletesebben *Robert M. Szymanski*: Audio Pastiche: Digital Sampling, Intermediate Copying, Fair Use. *UCLA Entertainment Law Review*, 3. évf. 2. sz., 1996, p. 289–297; valamint *Jeffrey H. Brown*: „They Don’t Make Music The Way They Used To”: The Legal Implications of ‘Sampling’ in Contemporary Music. *Wisconsin Law Review*, 1992, p. 195–196.

lejárt, vagy eleve nem illette meg védelem,⁵² jogszerű volt a felhasználás. Ha nem, annak kártérítési perek és személyiségi jog megsértése miatt indított eljárások lettek a következményei.

A samplingelési eljárás később áterjedt más, ritmikusságon alapuló zenei stílusokra, így elsősorban az elektronikus (ún. „techno”, „house” vagy a „dance”), illetve a popzenére.

Az újabb mérőöldkövet a Roland és a Yamaha által gyártott *Musical Instrument Digital Interface* (röviden: *MIDI*) szintetizátorok 1982-es megjelenése, majd gyors elterjedése jelentette a sampling történetében.⁵³ A szintetizátorok (samplerként) már képesek voltak az egyes dallamokat részekre bontani, s digitális formában a memóriájukban eltárolni, így lehetővé vált, hogy azokat később is szükség szerint visszajátszák.

A digitális technika gyors fejlődésével megjelentek a „*digitális sequencerek*”, amelyek elvégzik a zenei adatok szinkronizálását, így azok alkalmassá válnak a további feldolgozásra, és akár több minta egyidejű feldolgozását is lehetővé teszik. Ezek olyan elektronikus eszközök vagy szoftverek, amelyek egymás után, sorozatban következő utasítások végrehajtására alkalmasak emberi beavatkozás („sequencing”) nélkül is.⁵⁴

A huszonegyedik század elején a samplingtechnika fejlődését egyrészt az adathordozók kapacitásának fejlődése, másrészt pedig az adatátvitel gyorsulása határozza meg. A sampler-készülékek és -programok ma már szinte bárki számára elérhetőek (egyre olcsóbbak és egyre könnyebben beszerezhetőek), így a jól felszerelt stúdiók mellett manapság már akár az otthonunkban is képesek vagyunk samplingelni.⁵⁵

A zeneipar évtizedek óta szignifikáns eleme a sampling. Így mind jogilag, mind gazdaságilag létfontosságú lenne tisztán látni e kérdésben. Kezelésére, szabályozására az Egyesült Államokban azonban máig nem született – néhány bírósági ítélettől eltekintve – egyértelmű, egyöntetű és megnyugtató válasz.⁵⁶ Ezért is tekinthető rendkívüli jelentőségű döntésnek a német Szövetségi Alkotmánybíróság 2016. május végén a *Metall auf Metall*-ügyben⁵⁷ hozott ítélete, amely szerint a másodlagos mű szerzőinek művészi szabadságjoga akár az eredeti mű szerzőinek szerzői jogai megsértésével is érvényesülhet bizonyos feltételek fennállása esetén. Az Európai Unió Bírósága 2019. július végén hozott döntésében szintén beilleszthetőnek találta a samplinget a művészi szabadság alapjogába.

⁵² Mezei: i. m. (29), p. 8, valamint további példák: *Shimanoff*: i. m. (33), p. 23–24.

⁵³ Nem ez volt az első szintetizátor, azt ugyanis még 1964-ben egy amerikai fizikus és hangmérnök, Robert Abraham Moog találta fel, s róla nevezték el „Moog-szintetizátornak”. Lásd *Salagean*: i. m. (15), p. 41.

⁵⁴ *Salagean*: i. m. (15), p. 48–49.

⁵⁵ Az aktuális technikai állásról részletesebben itt lehet olvasni: *Salagean*: i. m. (15), p. 49–50.

⁵⁶ Békés Gergely, Mezei Péter: A sampling megítélése a magyar szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december, p. 5.

⁵⁷ Urteil des Ersten Senats vom 31. Mai 2016- 1 BvR 1585/13; Innen elérhető online is: <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BVerfG&Datum=31.05.2016&Aktenzeichen=1%20BvR%201585%2F13>. Az eset részletes ismertetését és elemzését lásd a tanulmány II. részében.

2. A DIGITÁLIS SAMPLING ELLENI VÉDELEM A MAGYAR SZERZŐI JOGBAN

A szerzőket műveik vonatkozásában Magyarországon (is) „egymással szorosan összefüggő (egyesek szerint szétválaszthatatlan), személyhez fűződő és vagyoni jellegű jogosultságok illetik meg.”⁵⁸ A szerzőnek a művével való egyedi kapcsolatát a jog garantálja. „Ezeket a jogokat elsősorban a szerző maga gyakorolhatja, és csak meghatározott feltételek mellett érvényesítheti más személy. Megsértésük esetén is elsősorban maga a szerző jogosult fellépni a jogsértő ellen, és csak különleges esetekben van módja más személynek (tipikus esetben a felhasználónak⁵⁹) a fellépésre.”⁶⁰

2.1. A személyhez fűződő jogok védelme a magyar szerzői jog tükrében

2.1.1. A sampling és a szerzőket megillető, egyes személyhez fűződő jogosultságok

A szerzőt megillető személyhez fűződő jogok az Szjt. szerinti sorrendben a következők:

- a nyilvánosságra hozatal joga (Szjt. 10. §), ehhez kapcsolódóan pedig a mű visszavonásához való jog (Szjt. 11. §);
- a névfeltüntetéshez való jog (Szjt. 12. §);
- a mű integritása védelmében fellépéshez való jog (Szjt. 13. §).

E törvényi sorrendtől kissé eltérő logika alapján kerülnek majd bemutatásra e jogosultságok a későbbiekben.

Hazánk (is) részese a Berni Uniós Egyezménynek (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, a továbbiakban: BUE),⁶¹ amely a szerzői jogok alapidokumentumának tekinthető a nemzetközi szerzői jogban. A fenti, személyhez fűződő jogok közül kettőt emel ki a BUE a *6bis* cikk (1) bekezdésében: a névfeltüntetéshez való jogot és a mű integritásához való jogot.⁶² Az egyezmény nem foglalkozik a mű nyilvánosságra hozatalával, illetve a visszavonás jogával. A Békés–Mezei szerzőpáros a már idézett művé-

⁵⁸ *Bérczes, Gyenge, Lendvai*: i. m. (4), p. 14, ahol a szerzők egy igen érzékletes példával mutatták be a szerzői mű, a művön fennálló jogok és az ehhez kapcsolódó egyes felhasználások kapcsolatát. Eszerint egy fát kell magunk elé képzelni, amelynek a törzse maga a mű. Ebből nőnek ki az egyes ágak, azaz a művön fennálló jogok. Az ágakat nem lehet letörni, mert az úgy sérti meg a fát, akárcsak a jogsértések a szerző kizárólagos jogait. S csupán a fa ágain növekvő gyümölcsöket (vagyis az egyes felhasználásokat) lehet leszakítani a fáról, ezért csak az egyes felhasználások eredményeit élvezheti más személy is.

⁵⁹ Lásd ehhez az Szjt. 15. §-át: „A szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó is felléphet, ha ahhoz a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult.”

⁶⁰ *Bérczes, Gyenge, Lendvai*: i. m. (4), p. 14.

⁶¹ Magyarországon az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet hirdette ki.

⁶² *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 19; A BUE *6bis* cikk (1) bekezdése így szól e két, személyhez fűződő jogról: „Függetlenül a szerző vagyoni jogaitól, sőt még azok átruházása után is, a szerző megtartja azt a jogát, hogy magának követelhesse a mű szerzőségét, és hogy tiltakozzék a mű mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása, illetve csorbitása ellen, amely a becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

ben e jogok elemzését szintén mellékesnek tartotta a samplingelés szempontjából.⁶³ Szerintük a samplingelés az esetek többségében már megjelent műveket érint – kihasználva a samplingelt mű népszerűségét is, de az alábbiakban a nyilvánosságra hozatal jogát más oldalról közelítjük meg (információadás/-visszatartás), s így e jognak is helye lehet a tanulmányban.

A) A név feltüntetésének joga

A BUE által is említett, személyhez fűződő jogosultság a szerzőség elismerésének a joga. A BUE már korábban idézett 6bis cikkének (1) bekezdése szerint a szerző jogosult magának követelni a mű szerzőségét. E jogosultságból vezethető le a névfeltüntetés joga.⁶⁴

A szerző és műve közötti szoros kapcsolat e jogban nyer először kifejezést. Az alkotó bármilyen felhasználás, átdolgozás esetén követelheti nevének feltüntetését a létrehozott másodlagos művön,⁶⁵ illetve az anyagi hordozót mellőző egyéb felhasználási formák (például sugárzás) esetén is.⁶⁶ „A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.”⁶⁷ A szerző ezen jogosultsága kiterjed a mű egyes elkülöníthető részleteire, azok idézésére, ismertetésére, valamint minden, művel kapcsolatos közleményre is.⁶⁸

A nemzetközi szerzői jogi normák és az Szjt. széles mozgásteret enged a szerzőnek a néviselés kapcsán, amely alapján úgy is rendelkezhet, hogy a művön egyáltalán nem kívánja feltüntetni a nevét, esetleg más, felvett vagy álnevet is használhat. De akár ezt megfordítva, arra is lehetősége van, hogy egy korábban név nélkül nyilvánosságra hozott művének további felhasználásainál mégis kérje nevének feltüntetését.⁶⁹ A szerzői jogok ilyen esetben történő gyakorlásáról az Szjt. a következőképpen rendelkezik: „Ha a művet név nélkül, vagy felvett néven hozták nyilvánosságra, a szerzői jogokat a szerző fellépéséig az gyakorolja, aki a művet először hozta nyilvánosságra.”⁷⁰ A szerzők ez irányú döntésére a felhasználók is kötelesek figyelemmel lenni, s ha kell, túrni kötelesek a szerző korábbi néviselési gyakorlatának megváltoztatását.⁷¹

⁶³ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 19.

⁶⁴ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 21.

⁶⁵ „A zeneművet tartalmazó hangfelvétel fizikai hordozón többszörözésre vagy terjesztésre kerül, akkor is szükséges a sampling-gel érintett szerző nevének megjelenítése, ha egyébként a hangfelvétel nem az ő (eredeti) albumán jelenik meg.” Lásd Békés, Mezei: i. m. (56), p. 22.

⁶⁶ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 21; illetve Lásd Szjt. 12. § (2) bekezdés.

⁶⁷ Szjt. 12. § (1) bekezdés 3. mondata.

⁶⁸ Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 18; Szjt. 12. § (1) bekezdés 2. mondata.

⁶⁹ Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 18; illetve Szjt. 12. § (3) bekezdés.

⁷⁰ Szjt. 8. §.

⁷¹ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 21; valamint Szjt. 12. § (4) bekezdés.

A névviselés vonatkozásában azonban arról is szót kell ejteni, hogy a szerző műhöz kapcsolt neve ugyanakkor jogkezelési adatnak is minősül, amely így az Szjt. 96. §-a⁷² szerint külön védelem alatt áll. E törvényi szakaszból az következik, hogy „ha a szerző, vagy engedélye alapján más személy a szerző nevét a műhöz kapcsoltan megjelenítette, e jelölést más személy csak a szerző előzetes engedélye alapján távolíthatja el.”⁷³ Így a jogkezelési adathoz kapcsolódó védelem is a név feltüntetésének túrésére kötelezi az ilyen mű minden felhasználóját.

Végezetül megjegyzendő, hogy a névfeltüntetés jogának érvényesítése az észszerűség jegyében történik, törekedni kell ennek a lehetőségekhez mérten való betartására. Ha ez objektív akadályokba ütközne, a felhasználó felelőssége nem állapítható meg,⁷⁴ ha ezek fennállását kétséget kizáróan bizonyítani tudja.

B) A mű nyilvánosságra hozatala

A mű nyilvánosságra hozatala ad lehetőséget arra, hogy a szerző másoknak is bemutassa alkotását, hogy a „nagyközönség” is megismerhesse azt. A nyilvánosságra hozatal kapcsán a szerzőnek joga van ahhoz, hogy eldöntse, műve milyen állapotban/formában kerüljön a közönség elé. Ez kiterjed a műről adott mindennemű információra is. Mivel a külső megjelenési forma a reklámozás, s az, hogy hol, mekkora és milyen összetételű célközönség számára kínálják fel (összességében az, hogy milyen információkat tesznek róla közzé⁷⁵ vagy tartanak vissza), megalapozhatja a mű későbbi sikerét, elismertségét. Mindezt nagyon fontos, hogy az információadás feletti rendelkezés joga is a szerzőt illesse.⁷⁶

Ugyanakkor az idő előtti és/vagy a szerző engedélye nélküli nyilvánosságra hozatal hatalmas károkat okozhat a szerző személyhez fűződő és vagyoni jogaiban.⁷⁷ Ha pedig erre egy samplingtechnikával készített másodlagos műbe illesztett jellegzetes részletek kapcsán kerül sor, nehézkes lehet már magának a szerzőség kérdésének a bizonyítása is egy jogvi-

⁷² Az Szjt 96. §-a így szól erről: „(1) A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni a jogkezelési adat jogosulatlan eltávolítására vagy megváltoztatására, továbbá olyan művek jogosulatlan terjesztésére, terjesztés céljából történő behozatalára, sugárzására vagy a nyilvánossághoz másként történő közvetítésére, amelyekről eltávolították vagy amelyeken megváltoztatták a jogkezelési adatot, feltéve, hogy a felsorolt cselekmények bármelyikét elkövető személy tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett e személynek tudnia kellene, hogy cselekményével lehetővé teszi, megkönynyíti vagy leplezi a szerzői jog megsértését, vagy mást arra indít.

(2) Jogkezelési adat a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánossághoz történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg.”

⁷³ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 23.

⁷⁴ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 22.

⁷⁵ A mű nyilvánosságra hozatala előtti tájékoztatásról az Szjt. 10. § (2) bekezdése is rendelkezik: „A mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról csak a szerző hozzájárulásával szabad a nyilvánosság számára tájékoztatást adni.”

⁷⁶ Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 16.

⁷⁷ Lásd Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 16.

ta során.⁷⁸ (Így összefüggésbe kerülhet a névfeltüntetés jogával s egyéb vagyoni jogokkal.) Ugyanakkor ez kihathat az eredeti mű szerzőjének hírnevére is, ezáltal sérülhetnek a személyiségi jogai is.

A nyilvánosságra hozattal együtt a szerzőt megilleti a visszavonás joga is, azonban mások (például a hangfelvétel-előállító) emiatt (a nyilatkozat megtételének időpontjáig) keletkező kárát meg kell térítenie.⁷⁹

C) A mű egységének védelme

A mű nyilvánosságra hozatalát követően a közönség számára már nemcsak arra nyílik lehetőség, hogy a művet élvezze (zeneművek esetén hallgassa), hanem a digitális technika térnyerésével beavatkozhat abba, átdolgozhatja, vagy felhasználhatja saját művében a neki tetsző részeket.⁸⁰ A szerzői jog azonban tilt minden olyan beavatkozást, eltorzítást, megcsonkítást, a mű egyéb olyan megváltoztatását vagy a vele kapcsolatos minden további visszaélést, amely a szerző becsületére vagy hírnevére⁸¹ sérelmes lehet.⁸² Ez minden esetben

⁷⁸ Itt említést kell tenni az önkéntes műnyilvántartás lehetőségéről. „Mivel a szerzői jogi védelem nem regisztrált jog, jogvita esetén a bíróság előtt kell a művel kapcsolatos minden tényt és körülményt bizonyítani.” Ehhez nyújthat segítséget a szerzőnek, ha a művet a létrejöttét követően önkéntes műnyilvántartásba vetette a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál (a továbbiakban: SZTNH). Az SZTNH az önkéntes műnyilvántartásba vételre irányuló eljárást az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól szóló 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet alapján folytatja le. A művek – ideértve a kapcsolódó jogi teljesítményeket is – önkéntes műnyilvántartásba vételét a szerző, illetve a szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultja kérheti az SZTNH-től. Az önkéntes műnyilvántartás az Sztj. hatálya alá tartozó valamennyi műtípusra, illetve kapcsolódó jogi teljesítményre kiterjed. A mű önkéntes műnyilvántartásba vételére irányuló kérelmet az SZTNH által rendszeresített formanyomtatványon kell benyújtani. Az SZTNH a szabályszerűen benyújtott kérelemről ún. szerzőségi tanúsítványt (továbbiakban: tanúsítvány) állít ki, miután az előírt igazgatási szolgáltatási díjat lerótták. „Az okiratban az SZTNH azt igazolja, hogy a szerzőként megnevezett kérelmező(k) a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti művet vagy más teljesítményt sajátjaként (sajátjukként) ismerte(ék) el. ... A tanúsítvány sem szerzői jogi, sem a szellemi alkotásra vonatkozó más jogi védelmet nem keletkeztet, csupán bizonyítási eszközként szolgál annak igazolására, hogy a kérelmező által a sajátjaként nyilvántartásba vett szerzői mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény a tanúsítvány kiállításának napján a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti tartalommal létezett. Mindez a szerző, illetve a kapcsolódó jogok jogosultja számára megkönnyíti szerzői (jogosulti) mivoltának bizonyítását.” Az eljárásról részletesebben Lásd <https://www.sztnh.gov.hu/hu/ugyfelszolgalat/onkentes-munylvantartas>. Lásd ehhez még: 26/2010. (XII. 28.) KIM rendeletet és az Sztj. 94/B § (1)–(2) bekezdését.

⁷⁹ Az Sztj. 11. §-a ezt pontosan így fogalmazza meg: „A szerző alapos okból, írásban visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását pedig megtilthatja; köteles azonban a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárt megtéríteni.”

⁸⁰ Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 18.

⁸¹ Mivel a „hírnév” és a „becsület” fordulatot az Sztj. nem értelmezi, ezért polgári jogi fogalmakra kell támaszkodnunk ezek vizsgálata során. A 2013. évi V. törvény, a hatályos polgári törvénykönyvünk (továbbiakban: Ptk.) 2:45. § (1)–(2) bekezdése a következőképpen definiálja a becsület és a jó hírnév megsértését: „(1) A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolásra alkalmas, kifejezőmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás. (2) A jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényt állít vagy híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel.”

⁸² Sztj. 13. §.

szubjektív teszten alapul, azaz kizárólag a szerző azon megítélésétől függ, hogy milyen típusú vagy szintű beavatkozást tart magára nézve hátrányosnak,⁸³ és fellép-e jogai védelmében.

Az viszont még kérdéses maradt, hogy az Szjt. hol húzza meg a határt a jogszerű és a jogszerűtlen felhasználások között idevonatkozó szakaszai alapján.⁸⁴ A mű (előadás) bármilyen megváltoztatása, eltorzítása, illetve megcsonkítása egyidejűleg a személyhez fűződő jogok megsértését is eredményezi, vagy csak azon cselekményekről mondhatjuk ezt el, amelyek esetén bizonyított, hogy a szerző (előadó) hírnevére, becsületére sérelmesek?⁸⁵ Talán ez utóbbi pártolandó, hiszen ha minden egyes felhasználás egyben a szerző (előadó) hírnevét és becsületét is sértené, az a kreativitás és a művészet további fejlődését is gátolná, s végső soron a felhasználó önkifejezéshez, véleményformálásához való jogát is csorbitaná.

Mivel a samplingelés is károsan befolyásolhatja az eredeti mű szerzőjének ezen jogait, ezért *menyiségi és minőségi tesztek* lefolytatásával esetről-esetre kell vizsgálni e felhasználási forma hatásait.⁸⁶

A *menyiségi teszt* lefolytatása elsődlegesen azért fontos, mert így kiszűrhetőek a védelmet nem élvező és nem azonosítható zenei részletek, amelyek másodlagos műben való felhasználása a személyhez fűződő jogokra nem sérelmes.⁸⁷ Gondoljunk itt egy-egy olyan hang vagy dallam felhasználására, amelyek nem számítanak olyan jellegzetes, karakteres részeknek a samplingelt műnek, hogy azok egy másik műbe való beillesztése során is felismerhetőek maradnának a hallgató számára. Továbbá, mint ahogy arról már korábban szó esett, lehetséges, hogy ezek a részletek eleve nem részesültek védelemben (pl. népzenei motívum), vagy a védelmi idejük már lejárt, s így szabadon samplingelhetők.

Amennyiben a samplingelt részlet azonosítható, és szerzői jogi védelem alatt is áll, a *minőségi teszt* keretében meg kell vizsgálnunk, hogy a felhasználás alkalmas-e arra, hogy a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmesen hasson. A fentebb már ismertetett szubjektív teszt keretében a szerzőt terheli a bizonyítási teher a tekintetben, hogy a felhasználás gyakorolt-e bármilyen negatív hatást becsületére, személye társadalmi megítélésére. Azt is fontos kiemelni, hogy maga a stílusváltás önmagában nem eredményezi a személyhez fűződő jogok sérelmét, hiszen a sampling – mint ahogy azt a kialakulása kapcsán láthattuk – gyakran

⁸³ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 20.

⁸⁴ Az Szjt. 13. §-a szerzők esetében, 75. § (2) bekezdése pedig az előadóművészek esetében rendelkezik a mű, illetve az előadás integritásához való jogról.

⁸⁵ A második eset mellett áll ki az Szjt. kommentárja, és a BUE 6bis cikkének eredeti szövege is ezt támasztja alá. Azonban így bárminemű megváltoztatás ellen tiltakozhatna a jogosult, és végső soron a bizonyításkor ő kerülne kedvezőtlenebb helyzetbe. Az Szjt. 10–15. §-ához készített miniszteri indoklás pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy nem lehet minden felhasználás sérelmes a szerző hírnevére és becsületére, hiszen az aránytalan lenne a felhasználók szempontjából, s a BUE 6bis rugalmas cikkéhez kellene visszatérni e kérdés megítélésében. Lásd részletesebben: Békés, Mezei: i. m. (56), p. 20–21.

⁸⁶ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 22.

⁸⁷ Lásd Békés, Mezei: i. m. (56), p. 22.

különböző stílusirányzatokat érint, így a szerzőnek a becsületében, hírnevében okozott negatív hatást igazolnia kell.⁸⁸

2.2. Az előadóművészeket megillető, személyhez fűződő jogok

E jogokat az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló 1961-es, Rómában kötött nemzetközi szerződésből (a továbbiakban: Római Egyezmény)⁸⁹ vezethetjük le. Ha azonban jobban szemügyre vesszük ennek a rendelkezéseit, azt láthatjuk, hogy ez a multilaterális egyezmény nem helyezi oltalom alá a személyhez fűződő jogokat. Annak ellenére sem, hogy a kontinentális jogrendszerekben az előadóművészeket megillető kizárólagos jogok elismerése nem képzelhető el a személyiségi jogok kiemelt védelme nélkül. Ezt a hiányt csak jóval később a Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization, a továbbiakban: WIPO) oldotta fel az 1996-os Performances and Phonograms Treaty (a továbbiakban: WPPT) címet viselő szerződésében.⁹⁰ A korábban már hivatkozott BUE logikáját követő WPPT⁹¹ 5. cikkében olvashatunk részletesen az alábbi, személyhez fűződő jogokról:

- a név feltüntetéséhez, valamint
- az előadás integritásához fűződő jogokról.⁹²

2.2.1. Az előadóművész név feltüntetéséhez fűződő joga

Az bárki számára első olvasatra is egyértelmű lehet, hogy a WPPT 5. cikke igen hasonló a BUE 6bis cikkéhez. Azonban az eltérő alanyokon kívül (szerző-előadóművész) még két fontos eltérésre kell felhívni a figyelmet:

- az előadóművészeket a név feltüntetésének joga csak élő, illetve hangfelvételen rögzített előadásaik vonatkozásában illeti meg,⁹³ míg a szerzők esetében nincs ilyen korlátozás;

⁸⁸ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 22.

⁸⁹ Hazánkban az 1998. évi XLIV. törvény hirdette ki.

⁹⁰ Magyarországon a 2004. évi XLIX. törvény hirdette ki.

⁹¹ A WPPT Preambulumának 1. cikke rendelkezik részletesen a BUE-hoz fűződő viszonyáról, s lényegében a BUE elsőbbségét rögzíti.

⁹² Békés, Mezei: i. m. (56), p. 23.; A WPPT 5. cikkének (1) bekezdésében így rendelkezik e jogosultságokról: „Az előadóművész vagyoni jogaitól függetlenül és e jogok átruházását követően is, az előadóművészt hangokkal kifejezett élő előadásai, illetve hangfelvételeken rögzített előadásai tekintetében megilleti az a jog, hogy előadásainak előadójaként feltüntessék – kivéve, ha az előadás felhasználási módja ennek mellőzését elkerülhetetlenné teszi –, valamint, hogy tiltakozzon előadásainak minden olyan torzítása, megcsonkítása vagy egyéb megváltoztatása ellen, amely hírnevére sérelmes lehet.”

⁹³ E felhasználási módokat az Szjt. 73. §-ban találhatjuk meg.

- az előadóművészek névfeltüntetési joga akkor is korlátozható, ha a felhasználás jellege miatt nincs lehetőség az előadóművész nevének megjelenítésére.⁹⁴

Az előadóművészeknek a névfeltüntetéséhez fűződő jogát a fent kifejtett felhasználási módok és azok jellege is korlátozhatja.⁹⁵ Továbbá a sampling jogszerű formája, az idézés kapcsán az Szt. csak a szerző feltüntetéséről rendelkezik,⁹⁶ az előadóművészéről nem, így megállapítható, hogy sampling esetén az előadó névviselési joga nem gyakorolható.

Szerencsére, az Szt. a 73. § (1) bekezdésébe a WPPT-ben rögzítetteknel tágabb tartalommal implementálta a magyar jogrendszerbe a névviselés jogát. E szakasz több előadóművészi felhasználási módot szabályoz, amelyekre a névfeltüntetés joga ugyanúgy irányadó, mint az élő, illetve a hangfelvételben rögzített előadásra. Viszont a jogalkotó bizonyos előadói jogokat – mint például a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek nyilvánosságához közvetítését vagy a rögzített előadás haszonkölcsönét, illetve bérletét – az Szt. más részeiben helyezett el, így ezek vonatkozásában a névfeltüntetés joga nem gyakorolható.⁹⁷ Továbbá az Szt. a WPPT-hez hasonlóan a névfeltüntetést szintén a felhasználás jellegéhez igazítva írja elő, viszont adott esetben annak teljes elhagyásáról a magyar törvény nem rendelkezik. Azonban abban a tekintetben mégis csak láthatunk korlátozást, hogy együttesek esetében a névfeltüntetés jogát csupán az együttes nevére, vezetőjére és a főbb közreműködők megnevezésére szűkíti le.⁹⁸

A fentiekben elemzetteken túl azt is fontos rögzíteni, hogy az előadókat a névfeltüntetési jog kizárólag az előadás vonatkozásában illeti meg, s a kapcsolódó közleményekre – szemben a szerzők ez irányú jogával – már nem terjed ki. Míg a szerzők esetében a névfeltüntetés joga a részlet átvétele, idézése, illetve ismertetése esetén is gyakorolható, az előadóművészek esetében már csak az átvétel esetén kérhető a névfeltüntetése, mivel az idézés és a részlet ismertetése nem tartozik a 73. § (1) bekezdésében szabályozott felhasználási módok közé. Továbbá, míg az Szt. a szerzők esetében kifejezetten tiltja a szerzői minőség kétségbe vonását, addig ez az előadóművészek esetében hiányzik a törvényből.⁹⁹

Az Szt. nem szól az előadók esetében a felvett név használatáról, azonban annak háttér szabályaként a Ptk. 2:49. § alapján a szerzőkkel azonos jogok illetik meg az előadókat is a felvett név használata kapcsán. A hivatkozott törvényi szakasz csupán olyan kikötést tartalmaz, hogy e névviselési jog nem járhat mások jogos érdekének sérelmével. Különösen

⁹⁴ Például együttesek esetében „ez a jog az együttes, valamint az együttes vezetője és a főbb közreműködők nevének feltüntetésére terjed ki.” Lásd Szt. 75. § (1) bekezdés második mondata, valamint *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 24–25.

⁹⁵ Lásd *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 27.

⁹⁶ Lásd az Szt. 12. § (1) bekezdés 2. mondatát.

⁹⁷ Példaként hozható erre az előadók magáncélú másolásra és egyidejű változatlan formában történő továbbközvetítésre vonatkozó joga, amelyet az Szt. III. fejezetében találhatunk meg, illetve a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek nyilvánosságához közvetítése ellenében az előadóművészt megillető díjigényt tartalmazó 77. §.

⁹⁸ *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 24–25.

⁹⁹ *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 25.

a korábban már hasonló tevékenységet folytató, összetéveszthető nevű személy esetén szükséges egyéb megkülönböztetést (toldást vagy elhagyást) alkalmazni.¹⁰⁰

Az előadóművészi jogosultságra vonatkozó név – a szerzőkével egyező módon – jogkezelési adatnak minősül az Szjt. 96. §-a szerint. Ez alapján az előadóművész neve, mint jogkezelési adat, csak az érintett művész előzetes engedélye alapján távolítható el vagy módosítható.¹⁰¹

2.2.2. Az előadás integritásához való jog

Az előadás integritásához fűződő jog a névfeltüntetés jogával szemben már nemcsak a 73. § (1) bekezdésében rögzített felhasználási módokra korlátozódik, hanem annak hatálya valamennyi felhasználásra kiterjed. Az Szjt. – szinte megismételve a WPPT szövegét – kimondja, hogy az előadás torzítása, megcsonkítása vagy egyéb megváltoztatása a személyhez fűződő jog sérelmét jelenti. A jogsértést megvalósító magatartások ezen sorát az Szjt. a „megcsonkítás” fordulattal egészíti ki. A magyar szerzői jogi törvény a személyhez fűződő jog megítélése kapcsán a WPPT-vel szemben¹⁰² inkább a BUE 6bis cikkét követi, amikor nemcsak a hírnév, hanem a becsület lehetséges sérelmét is vizsgálja.¹⁰³ A személyhez fűződő jogok területén azonban a minőségi, esztétikai jellemzőknek, illetve az előadás színvonalának is jelentősége lehet. Ezen ismérvek azért sem hagyhatók figyelmen kívül, mivel az előadó társadalmi megítélésére az is kihatással lehet, ha előadásának egy részletét a megszokott műfajától idegen környezetben (attól élesen eltérő, más zenei műfajban) mutatják be. Ezek természetesen esetről-esetre vizsgálandóak az előadó társadalmi elismertségével együtt.¹⁰⁴

Fontos továbbá a személyhez fűződő jogok megsértésének vizsgálatakor a felhasznált részlet mennyisége is, illetve az, hogy a samplingelés felismerhető-e a közönség számára is. Ezért ha a samplingelés útján felhasznált részletek a közönség számára – például rövidségük miatt – nem azonosíthatóak, azok nem eredményezhetik a személyhez fűződő jog sérelmét. Előfordulhat olyan eset is, amikor nemcsak egy, hanem több előadást érint a samplingelés. Ez esetben a személyhez fűződő jogok egyediessége miatt a samplingelt előadás valamennyi

¹⁰⁰ Lásd ehhez Ptk. 2:49. § „(1) Irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével.

(2) Ha az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név – e tevékenység gyakorlása során – megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható.”

¹⁰¹ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 27–28, valamint Szjt. 96. §.

¹⁰² A WPPT elfogadott szövege ugyanis nem tartalmazza az „or other derogatory action” fordulatot, így az előadást csak a torzítás, megcsonkítás, illetve egyéb megváltoztatás cselekmény esetén illeti meg védelem, továbbá a szerzőkkel ellentétben az előadóművészek esetén nem találkozhatunk a becsületre („honorra”) sérelmes magatartásokra való hivatkozással. Lásd ennek elemzését: Békés, Mezei: i. m. (56), p. 24.

¹⁰³ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 25–26.

¹⁰⁴ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 27.

előadója (azok is, akiknek az előadása a konkrét esetben nem releváns) egyénileg érvényesítheti az előadás integritásához való jogát.¹⁰⁵

Az előadás integritásának megsértése kapcsán azonban arról is szót kell ejteni, hogy ez az eljárás általában nemcsak az előadás csonkításával, illetve más műfajban való felhasználásával jár együtt, hanem az adott részlet eltérő technikákkal történő megváltoztatásával is (pl. különböző effektek alkalmazásával vagy a hangszín, hangmagasság, esetleg a tempó módosításával). Ezek alkalmazásával pedig kivédhető, hogy a felhasznált részletek a közönség számára azonosíthatóak legyenek. E körülmény azonban – a hasznosított részlet hossza kapcsán elmondottakkal szemben – nem eredményezi azt, hogy ne lehetne gyakorolni a személyhez fűződő jogokat.¹⁰⁶

2.3. A sampling és a hangfelvétel-előállítók védelme

A hangfelvétel-előállítók jogainak nemzetközi szintű védelméről a hangfelvételek előállítóinak védelmére, hangfelvételeik engedély nélküli sokszorosítása ellen 1971-ben Genfben kötött egyezmény (a továbbiakban: Genfi Egyezmény),¹⁰⁷ illetve a WPPT gondoskodik. Ám egyik multilaterális egyezményben sem találkozhatunk személyhez fűződő jogokkal, hiszen a kiadókat (általában nem természetes, hanem jogi személyek) inkább vagyoni jogaik, befektetésük kapcsán részesítik védelemben a jogszabályok, bár nem kizárt számukra sem a személyhez fűződő jogok biztosítása. E kijelentés igazolására az Szjt. 79. §-a hozható fel példaként, hiszen e szakasz biztosítja a névjogot a hangfelvétel-előállítók számára, bár ezt a törvény nem minősíti „személyhez fűződő jognak”. Ennek a más megfogalmazásnak csak egy ponton lehet jelentősége, mégpedig az Szjt. 9. §-ának (2) bekezdése vonatkozásában, amely a személyhez fűződő jogok forgalomképesége kapcsán tartalmaz korlátozást.¹⁰⁸ Így e törvényi rendelkezés a hangfelvétel-előállítókra nem lesz alkalmazandó, az ő esetükben igenis forgalomképes lesz például a már említett, névfeltüntetéshez való jog. Mivel ezen jog a hangfelvétel-előállítót a hangfelvétel másolatain illeti meg, ezért annak érvényesítése nem jöhet szóba például a hangfelvétel nyilvánosságához való közvetítése esetén, hiszen ekkor általában nem keletkezik másolat, amelynek kapcsán alkalmazható lenne az Szjt. 79. §-a.¹⁰⁹

Mint ahogy azt a szerzők, illetve az előadóművészek esetében korábban már láthattuk, a hangfelvétel-előállítók neve is jogkezelési adatnak minősül, így rájuk is alkalmazandó az Szjt. 96. §-a.¹¹⁰

¹⁰⁵ Lásd Békés, Mezei: i. m. (56), p. 26.

¹⁰⁶ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 27.

¹⁰⁷ Eredeti címe: Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms. Hazánkban az 1975. évi 18. törvényerejű rendelettel került kihirdetésre.

¹⁰⁸ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 28.

¹⁰⁹ Lásd Békés, Mezei: i. m. (56), p. 28.

¹¹⁰ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 28., valamint Szjt. 96. §.

2.4. A sampling kapcsolata a vagyoni jogokkal

A vagyoni jogokkal összefüggésben (mind a szerzői jogosultak, mind a szomszédos jogi jogosultak tekintetében) két kérdést kell mélyrehatóan megvizsgálnunk a sampling kapcsán, mielőtt a vagyoni jogokra rátérnénk. Mivel a samplingelés során felhasznált kisebb-nagyobb hangminták nem feltétlenül állnak védelem alatt, így minden esetben meg kell vizsgálni, hogy az adott részlet rendelkezik-e szerzői jogi védelemmel. Ezt követően, második lépésként azt kell felmérni, hogy az adott cselekmény beilleszthető-e valamely szabad felhasználási körbe, hiszen ekkor mentesülhet a felhasználó az engedélykérési, illetve díjfizetési kötelezettsége alól.¹¹¹

Az Szjt. szabályrendszerében az alábbi vagyoni jogosultságokkal találkozhatunk:

- többszörözés joga (Szjt. 18–19. §),
- terjesztés joga (Szjt. 23. §),
- nyilvános előadás joga (Szjt. 24–25. §),
- nyilvánosságához közvetítés joga (sugárzással vagy másként) (Szjt. 26–27. §),
- a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánosságához történő továbbközvetítése (Szjt. 28. §),
- az átdolgozás joga (Szjt. 29. §),
- a kiállítás joga (Szjt. 69. §).

Mivel a sampling témája kapcsán csupán a többszörözés, illetve az átdolgozás rendelkezik nagyobb relevanciával, így a továbbiakban e két vagyoni joggal foglalkozunk részletesebben.

2.4.1. A sampling és a többszörözés

„Magyarországon a szerzői jogilag védett művek egészének vagy valamely azonosítható részének minden olyan anyagi formában való végleges vagy időleges rögzítése, amely az emberi érzékszervek által közvetlenül vagy közvetve hozzáférhetővé válik”, továbbá „egy vagy több másolat készítése” *többszörözésnek* tekintendő.¹¹² Ezek alapján ha megvizsgáljuk a samplingelési eljárás részeit,¹¹³ a következő magatartások kapcsán beszélhetünk többszörözésről:

¹¹¹ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 6.

¹¹² Békés, Mezei: i. m. (56), p. 9, valamint Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 19., továbbá lásd az Szjt. 18. § (1) bekezdését. A 18. § (1)–(2) bekezdésében felsorolt magatartások bármelyike szóba jöhet a samplingelés vonatkozásában, azonban a „másolat készítése a rögzítésről” [(1) bekezdés *b*) pont], illetve „a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön” [(2) bekezdés 4. fordulat], különös jelentőséggel bírhat a téma kapcsán.

¹¹³ A samplingelési eljárás részeinek részletes ismertetését lásd az 1. pontban.

- ha a hanganyagot egy új, az eredetitől eltérő adathordozón rögzítjük (bármilyen samplerkészüléken, például egy szintetizátor memóriájában vagy egy számítógép merevlemezén),
- ha a sampling eredményeként létrejött mű szerzője a hangmintát az új alkotásba beilleszti, illetve
- ha erről a műről további másolatokat készít.¹¹⁴

Mivel az Szjt. szerint a művet kizárólag a szerző, és a szomszédos jogi jogosultak többszörözhetik, illetve csak ők adhatnak erre másnak engedélyt,¹¹⁵ így az egész mű vagy annak valamely védelemre jogosult, azonosítható kisebb-nagyobb részletének a jogosultak hozzájárulása nélküli többszörözése ezen kizárólagos vagyoni jog megsértéséhez vezet. Azonban itt is fel kell hívni a figyelmet a szabad felhasználások jelentőségére, hiszen a többszörözésnél igen gyakran megtörik a vagyoni jogok korlátlan jellegét, s ha a többszörözés beilleszthető valamelyik szabad felhasználási körbe, a felhasználó mentesülhet az engedélykérés, illetve díjfizetés alól.¹¹⁶

2.4.2. A *sampling* és az átdolgozás

A szerzőnek kizárólagos joga van továbbá arra is, hogy a művét átdolgozza, illetve, hogy erre valaki másnak engedélyt adjon.¹¹⁷ Átdolgozásnak kell tekinteni az eredeti mű minden olyan átalakítását, amelynek eredményeképpen a forrásmű mondanivalója felismerhető marad az átdolgozásban is, viszont az eredeti mű formája vagy tartalma úgy kerül megváltoztatásra, hogy egy új, egyéni, eredeti jellegű alkotás jön létre.¹¹⁸ Az átdolgozás alkotóját is megilletik szerzői jogok a műve eredeti jellegére tekintettel, azonban nem gyakorolhatja ezen jogait az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelmére.¹¹⁹ Így „az átdolgozó szerzői joga csupán addig terjed, ameddig az eredeti művön végzett változtatásai.”¹²⁰

Mivel az Szjt. csak a szerzőket megillető vagyoni jogok között rendelkezik az átdolgozásról, ezért megállapíthatjuk, hogy az előadóművészek, illetve a kiadók engedélyezési joga erre nem terjed ki. Az előadó – személyhez fűződő jogai védelme érdekében – csak az olyan átdolgozást tilthatja meg, amely az előadását úgy torzítja, illetve csorbítja, hogy az egyidejűleg sérelmesen hat a becsületére vagy hírnevére is.

¹¹⁴ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 9.

¹¹⁵ Lásd Szjt. 16. §.

¹¹⁶ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 9–10.

¹¹⁷ Lásd Szjt. 29. §.

¹¹⁸ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 10; idesorolhatók a műfajok közötti átdolgozások, mint például egy mű fordítása, vagy egy szín- vagy zenés mű megfilmesítése. Lásd Szjt. 29. § 2. mondat. Átdolgozásnak tekinthető ezentúl az is, amikor az eredeti műre egy új hanganyagot kevernek. Lásd erről részletesen: SZJSZT-23/2003 – Filmalkotás jogosulatlan bemutatása közgyűjteményben. i. m. (36), p. 23–29.

¹¹⁹ Lásd Szjt. 4. § (2) bekezdés.

¹²⁰ Gyenge Anikó: Zeneművek átdolgozása a szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf. 3. sz., 2002. június: <http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200206/zenemuvek.htm#2>.

A samplingelés során az adott részlet a legtöbb esetben (de nem minden esetben) digitális változtatáson megy át. Éppen az jelenti a kulcskérdést az átdolgozás és a többszörözés elhatárolásában, hogy történik-e átalakítás vagy sem. Hiszen csupán addig beszélhetünk többszörözésről, amíg az eredeti műből csak részleteket emelünk ki (vágunk ki, rövidítünk le), de azokat nem módosítjuk, hanem változatlan formában használjuk fel. Viszont átdolgozás esetén már valamilyen új jelentéstartalommal vagy formával ruházzuk fel a kérdéses részletet, s ennek a folyamatnak a végén, az új és a régi elemek egyvelegeként jön létre egy új, egyedi mű.¹²¹

2.5. Szabad felhasználás és a sampling kapcsolata

A vagyoni jogok korlátozásának egyik nagy területe a szabad felhasználások csoportja, amelyek bizonyos törvényi feltételek teljesülése esetén bárki számára mentességet adnak a jogdíjfizetési kötelezettség alól, és szabad hozzáférést biztosítanak még azelőtt, hogy a mű védelmi ideje lejárt volna. Ebben az esetben nem kell engedélyt kérni a szerzőtől, és díjat sem kell fizetni a felhasználásért. Ha azonban nem áll fenn a szabad felhasználás esete, a jogosultak engedélyét kell kérni, különben jogsértő lesz a felhasználás.¹²² Érdemes azt is kihangsúlyozni, hogy a szabad felhasználás kizárólag a vagyoni jogosultságok vonatkozásában biztosít mentességet az engedélykérés alól, ennek megfelelően a személyhez fűződő jogok vonatkozásában egyéb vizsgálatokra van szükség.¹²³

A szabad felhasználások kapcsán a szerzői és a szomszédos jogi jogosultak egy tekintet alá esnek, mivel az Szjt. úgy rendelkezik, hogy ha egy felhasználáshoz nem szükséges a szerzőtől engedélyt kérni, akkor ahhoz a szomszédos jogi jogosult engedélye sem szükséges.¹²⁴

A szabad felhasználásra az alábbi példákat találhatjuk meg az Szjt.-ben:

- idézés [Szjt. 34. § (1) bekezdés],
- oktatási vagy tudományos ismeretterjesztési célra történő átvétel [Szjt. 34. § (2)–(3) bekezdés],
- magán- és intézményi célú többszörözés, másolatkészítés [Szjt. 35. § (1)–(3) bekezdés; 35. § (4)–(5) bekezdés],
- információs célú felhasználások (Szjt. 36–37. §),
- fogyatékos személyek igényeinek kielégítése [Szjt. 41. § (1) bekezdés],
- bírósági, illetve hatósági eljárásban történő bizonyítás céljából alkalmazott szabad felhasználás [Szjt. 41. § (2) bekezdés].

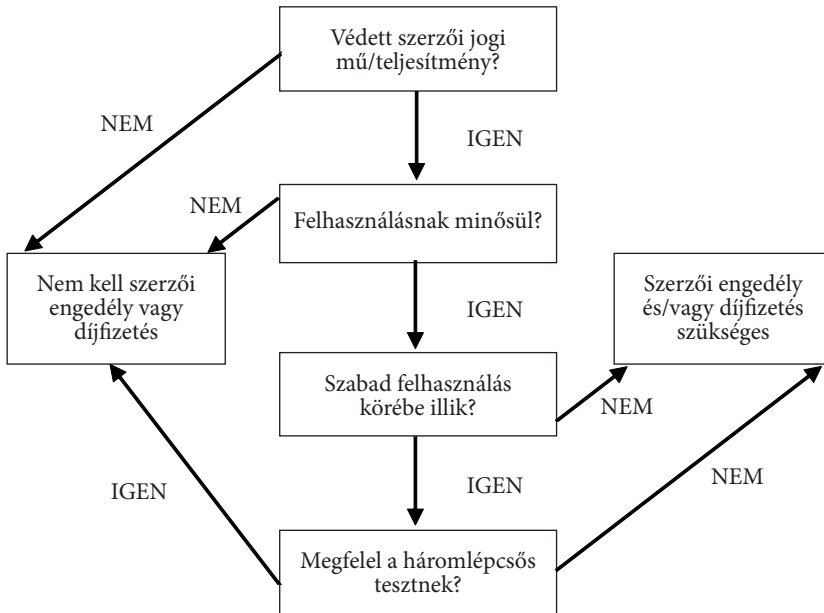
¹²¹ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 10–11.

¹²² Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 24–25.

¹²³ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 12.

¹²⁴ Lásd Szjt. 83. § (1) bekezdés, valamint Békés, Mezei: i. m. (56), p. 12.

Az Sztj. a szabad felhasználásokkal szemben a közvetlenül meghatározott feltételeken kívül¹²⁵ egy általános, három lépcsőből álló tesztet¹²⁶ is felállít. Ennek szintén meg kell felelni ahhoz, hogy ténylegesen a szabad felhasználás előnyeit élvezhesse a felhasználó. A *háromlépcsős teszt* elvégzése előtt azt is meg kell vizsgálni, hogy az adott mű vagy annak beazonosítható része szerzői jogi védelemre tarthat-e igényt. Ha erre a kérdésre igenlő a válasz, akkor azt kell górcső alá venni, hogy az adott magatartás a mű felhasználásának minősül-e. Ezt követően az vizsgálandó, hogy az új alkotás vagy ennek részlete beleilleszthető-e valamelyik szabad felhasználás esetkörébe.

A szabad felhasználáshoz szükséges vizsgálatok¹²⁷

A szabad felhasználás Sztj.-ben szereplő példái közül az alábbiakban a magáncélú többszörözést és az idézést vizsgáljuk meg közelebbről.

¹²⁵ Ilyen rendelkezésnek tekinthető pl. az idézés esetében, hogy az átvevő műnek csakis a jellege és célja által indokolt terjedelemben, valamint az idézett műhöz híven szabad idéznie az eredeti művet, továbbá a forrásművet és annak szerzőjét is fel kell tüntetnie.

¹²⁶ A jogirodalomban ezt a több részből álló vizsgálatot „háromlépcsős tesztként” emlegetik, és az Sztj. 33. § (2) bekezdése rendelkezik erről. Eszerint „A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.”

¹²⁷ Készült Szingler András, Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz, Novissima Kiadó, Budapest, 2004, p. 53. ábrája alapján.

2.5.1. Magáncélú többszörözés

„Természetes személy magáncélra készíthet a műről másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját¹²⁸ közvetve sem szolgálja.”¹²⁹

„A többszörözés csak addig történhet engedély nélkül, amíg arra a felhasználó érdekkörében kerül sor. ... A törvényi rendelkezések másik kikötése, hogy másolatok sosem készíthetők jövedelemszerzés céljával.”¹³⁰ A gyakorlatban viszont a samplingelők többsége igenis arra törekszik, hogy a samplingelés által készített művét nyilvánosságra hozza, sőt, abból hasznot szerezzen, így a szabad felhasználás ezen esetére csak ritkán lehet eredményesen hivatkozni.¹³¹

2.5.2. Mi a különbség a sampling és az idézés között?

Egy védelem alatt álló mű részletét – az azt átvevő másodlagos mű jellegére és céljára tekintettel indokolt terjedelemben és az eredeti műhöz híven – a cím, a szerző és a forrás pontos megjelölésével bárki szabadon idézheti.¹³² „Az idézés egyebek között szolgálhat önálló gondolatok kiindulópontjául, azok magyarázatául vagy ellenpontjául.”¹³³ Az idézés, mint szabad felhasználásba tartozó esetkör, alapvető célját tekintve a művészeti és tudományos élet szabadságát, azok előremozdítását hivatott szolgálni.¹³⁴

A sampling kapcsán kiemelkedő fontossággal bír az idézés, ugyanis sok esetben egyedül a szabad felhasználás ezen formája nyújthat érdemi segítséget akkor, ha egy sample-t felhasználó mentesülni kíván az engedélykérési procedura alól.

A samplingelés akkor illeszthető be az idézés keretei közé, ha az alábbi *konjunktív feltételek* egyidejűleg fennállnak. Szerzői jogi törvényünk több korlátot is felállít az idézés tárgyával kapcsolatban,¹³⁵ ám ezek között nem szerepelnek a zeneművek, előadói teljesítmények, valamint a (már nyilvánosságra hozott) hangfelvételek.¹³⁶

¹²⁸ Ennek értelmezéséhez lásd az Sztj. 38. § (2) bekezdését, amely így hangzik: „Jövedelemfokozás célját szolgálja a felhasználás, ha alkalmas arra, hogy a felhasználó (pl. üzlet, szórakozóhely) vevőkörét vagy látogatottságát növelje, vagy pedig, ha az üzlethelyiséget látogató vendégek vagy más fogyasztók szórakoztatását szolgálja. Jövedelemszerzésnek minősül különösen a belépődíj szedése, akkor is, ha egyéb elnevezés alatt történik. Díjazásnak minősül a fellépéssel kapcsolatban ténylegesen felmerült és indokolt költségeket meghaladó térítés is.”

¹²⁹ Sztj. 35. § (1) bekezdés 1. mondata.

¹³⁰ Mezei: i. m. (5), p. 107.

¹³¹ Mezei: i. m. (5), p. 107.

¹³² Lásd Sztj. 34. § (1) bekezdés.

¹³³ SZJSZT 33/2004 – „Idézés zenei műből”: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2004_033.pdf.

¹³⁴ Bérczes, Gyenge, Lendvai: i. m. (4), p. 25.

¹³⁵ Lásd az Sztj. 67. § (5) bekezdését.

¹³⁶ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 13.

Az idézés csak *nyilvánosságra hozott művekből* lehetséges.¹³⁷ Ezért, mivel ez általában a sampling esetében adott, ez a feltétel az esetek többségében érvényesülni látszik. Arról már korábban is volt szó, hogy a samplingelők előszeretettel használják ki az eredeti mű ismertségét, ezzel is megalapozva saját művük sikerét. Azonban az az eset sem elképzelhetetlen (csupán sokkal ritkább), hogy egy, még nyilvánosságra nem hozott mű vagy előadói teljesítmény kerüljön így felhasználásra.¹³⁸ Ekkor azonban e feltétel nem teljesül, így nem is hivatkozhat a felhasználó az idézésre.

Fontos kritérium továbbá, hogy az idézett részlet átvételével készített másodlagos műnek is *eredeti alkotásnak* kell lennie. Ez persze az eredeti mű szolgai másolásakor (plagizálás) nem állja meg a helyét, de ezt az esetet leszámítva e feltétel ugyancsak teljesül, hiszen a samplingelők többsége átdolgozza, módosítja az átvett részletet, mielőtt beilleszti saját alkotásába. Viszont itt felmerül a kérdés, hogy mi a helyzet a kizárólag samplingelt egységekből álló dalok (ún. „*mash-up-ok*”) esetén.¹³⁹ Erre az SZJSZT 33/2004 számú szakvéleménye világos választ ad: „Az átvevő mű terjedelmi, vagy más szempont alapján lényeges része azonban nem állhat pusztán idézetből, ellenkező esetben az átvevő mű már nem tekinthető önálló műnek.”¹⁴⁰

A névfeltüntetés jogából levezethető *forrásmegjelölés követelménye* ugyancsak könnyen teljesíthető samplingelés esetén, hiszen az eredeti mű szerzőjének, címének feltüntetése történhet a másodlagos mű borítóján vagy az adott művel kapcsolatos leírás során (pl. reklám-anyagokon) is.¹⁴¹

Kiemelkedő relevanciával bír az idézés azon fogalmi kelléke, miszerint *az eredeti és a másodlagos mű között tartalmi kapcsolatnak is fenn kell állnia*. Így az idézésnek minden esetben céllal kell történnie. Azonban ilyen konkrét esetköröket nem határoz meg vagy zár ki sem az Sztj., sem a BUE, ezért a célnak inkább a felhasználás mennyisége szempontjából van relevanciája. Mindezek alapján minden olyan esetben megengedett az idézés, amikor az megalapozott okkal és a fenti követelmények betartása mellett történik.¹⁴²

Az Sztj. 34. § (1) bekezdésében a „*cél által indokolt terjedelmet*” engedélyezi, s ez a hivatkozott műnek csak egy rövid része lehet. Ez világosan kiolvasható az előbb hivatkozott törvényi szakaszból, illetve az átvétel fogalma is segít az idézés felső határának meghatá-

¹³⁷ Lásd ehhez az Sztj. 34. § (2) bekezdését.

¹³⁸ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 13–14.

¹³⁹ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 14.

¹⁴⁰ Lásd i. m. (133), p. 2.

¹⁴¹ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 14; Mezei: i. m. (5), p. 115, valamint Gyenge: i. m. (120). Erre példaként hozható fel, ahogyan Christina Aguilera és menedzsmenje eljárta Kovács Kati: Add már, Uram, az esőt! című számából átvett vokálrészlet esetén. Ők ugyanis a világsztár lemezéhez készített bookleten feltüntették Kovács Katit mint előadót, a dal címét és a kiadóját (viszont hiányzik a szerző megjelölése, akinek mindenképpen szerepelnie kellene a bookleten ahhoz, hogy szabályos idézésről beszélhessünk). Ezt az esetet lásd részletesebben a 2.7. pontban, valamint Békés, Mezei: i. m. (56), p. 29–31.

¹⁴² Békés, Mezei: i. m. (56), p. 14.

rozásában.¹⁴³ Arra azonban nem létezik általános meghatározás, hogy mi tekinthető még „indokolt terjedelemnek”, így az csak a konkrét eset ismeretében dönthető el.

A fenti elemzésből végső soron az a következtetés vonható le, hogy a samplingelés is beilleszthető az idézés keretei közé. Azonban a már hivatkozott SZJSZT-szakvélemény szerint a popzenei előadások refrénjeit nem lehet az idézésre hivatkozva a szabad felhasználás körében a tartalmi korlátok miatt felhasználni, mivel a dal ezen lényeges része „... sűrített, tömörített módon tartalmazza az egész mű eszenciáját.”¹⁴⁴

A mű integritásából következik az idézés azon követelménye, miszerint a forrásművel egyezőnek vagy ahhoz hűnek kell lennie a másodlagos műnek.

A fenti elemzést a samplingelési eljárásra vetítve az látható, hogy ha a másodlagos mű a forrásművel szó szerint megegyezik, beleillik az idézés keretei közé, viszont ha a sample számottevő átalakításon, módosításon esik át – mint a gyakorlatban általában –, nem lehet a szabad felhasználás ezen esetkörüre hivatkozni. Ekkor az eredeti mű szerzőjének a mű integritásához való joga is sérül.¹⁴⁵

Végezetül az Infosoc-irányelv egy samplingelésre kedvezőtlen rendelkezésére is ki kell térni. „Az irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján, ha valaki a művek és más, jogi védelem alatt álló teljesítmények engedély nélküli felhasználásának megakadályozására hivatott technológiai intézkedéseket oly módon kerüli meg, hogy tudja, vagy kellő gondosság mellett tudnia kell arról, hogy cselekményének a célja ezen intézkedés megkerülése, akkor ezért felelősséggel tartozik.”¹⁴⁶ A 6. cikk (4) bekezdése rendelkezik ugyan kivételekről, de ezek között nem találkozhatunk az idézéssel. Az Szjt. 95/A. § (1) bekezdésének szövegezése pedig megegyezik az előbbivel, így innen is hiányzik az idézés kivétele.

Ez a szabályozásbeli hiányosság azonban mégsem okoz nagyobb problémát a gyakorlatban, mivel „a fizikai hanghordozók piacán igen kevés a hatásos műszaki intézkedéssel védett hangfelvétel.”¹⁴⁷ A hatásos műszaki intézkedés megkerülését viszont se a magyar szerzői jogi törvény, se a nemzetközi normák nem szankcionálják, ha „annak eredményeként csak szerzői jogilag irreleváns cselekmények válnak lehetővé.”¹⁴⁸

¹⁴³ „Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.” Lásd Szjt. 34. § (2) bekezdés utolsó mondata.

¹⁴⁴ I. m. (133); Erről lásd még: *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 15.

¹⁴⁵ *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 15.

¹⁴⁶ *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 18.

¹⁴⁷ Lásd *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 18.

¹⁴⁸ Lásd *Békés, Mezei*: i. m. (56), p. 18. E témáról lásd részletesen *Gyenge Anikó, Békés Gergely*: A digital rights management szerzői jogi természetéről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 1.sz., 2006. február: https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200602-pdf/03_tanulmanygyenge_bekes.pdf.

2.6. Engedélykérés szerzői jogi védelem alatt álló művek átdolgozásához¹⁴⁹

Magyarországon a szerzői jogi védelem alatt álló művek bármilyen felhasználásához – a szabad felhasználás eseteit leszámítva – a jogosultak előzetes engedélye szükséges. Hazánkban nem a rögzítéshez, a nyilvánosságra hozatalhoz vagy a többszörözéshez kell engedélyt kérni, hanem már az átdolgozás elkészítéséhez is – annak megkezdése előtt¹⁵⁰ – szükséges a hozzájárulásokat beszerezni.¹⁵¹ Amennyiben több kiadó is érdekelt a felhasználásban, mindegyiktől engedélyt kell kérni,¹⁵² hiszen az csak úgy lehet érvényes, ha minden jogosult hozzájárult az átdolgozáshoz.¹⁵³

A sampling esetére leszűkítve az átdolgozás engedélyezése iránt benyújtott kérelemnek az alábbi adatokat kell tartalmaznia:

- az új dal (másodlagos mű) adatai: az új dal címe, a szerzők adatai, a művész (előadó) adatai, a kiadó adatai, a tervezett megjelenési dátum, érintett terület (zenei piac), valamint az eladási terv;
- az elsődleges mű adatai: cím, szerzők, előadók, kiadó adatai, a samplingelni kívánt rész részletes leírása,¹⁵⁴ valamint
- más sample található-e a műben.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Jelen dolgozat csupán a sampling megértéséhez szükséges mértékben ismerteti az engedélyekre vonatkozó törvényi rendelkezéseket. Lásd ehhez még az Szjt. vonatkozó rendelkezéseit, illetve a Ptk. szerződésekre vonatkozó általános szabályait.

¹⁵⁰ Ezzel ellentétben a német szabályozás szerint az átdolgozás elkészítéséhez nem szükséges engedély, azt csak a hasznosítás (nyilvánosságra hozatal) előtt kell beszereznie a felhasználónak a jogosultaktól. Lásd ezt részletesen a 3.5. pontban.

¹⁵¹ Arról, hogy pontosan kitől kell engedélyt kérni, vagy ki képviseli a jogosultat, a zenemű kiadójánál, illetve az ARTISJUS-nál érdeklődhet a felhasználó.

¹⁵² Lásd ehhez az Szjt. 83. § (2) bekezdését: „Nincs szükség a szomszédos jogi jogosult hozzájárulására azokban az esetekben, amelyekben a törvény a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás felhasználásához sem kívánja meg a szerző hozzájárulását. Ha e törvény szerint a szomszédos jogi jogosultnak a felhasználásért díjazás jár, a 16. § (4)–(5) bekezdésének első mondatában a díjazás arányos mértékére vonatkozó rendelkezést a szomszédos jogi jogosultak esetében is alkalmazni kell.”

¹⁵³ *Tisler Szilvia* az Artisjus Szerzői Akadémián (2012) tartott, „Hogyan csinál? Engedélykérek a gyakorlatban belföldi és külföldi dalok átdolgozására” c. előadásához készített prezentációja: <http://www.slideshare.net/tothpb/tisler-szilvia-hogyan-csinald>.

¹⁵⁴ Fontos a felhasználási módszer ismertetése, hiszen az Szjt. 44. § (2) bekezdése is kimondja, hogy „a szerződés megkötésekor ismeretlen felhasználási módra vonatkozó felhasználási engedély érvényesen nem adható. A felhasználásnak a szerződés megkötését követően kialakuló módszere nem tekinthető a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módnak pusztán azért, mert a korábban is ismert felhasználási mód megvalósítását hatékonyabban, kedvezőbb feltételekkel vagy jobb minőségben teszi lehetővé.”

¹⁵⁵ *Tisler*: i. m. (153).

Pozitív válasz esetén az eredeti mű jogosultjainak és a felhasználónak ún. *felhasználási szerződés*¹⁵⁶ kell kötniük egymással írásban.¹⁵⁷ Mivel a samplingelés is olyan felhasználási forma, amely alapvetően az eredeti mű módosításával, átdolgozásával jár, ezért a felhasználási engedélynek kifejezetten ki kell arra térnie, hogy az milyen módon és mértékben kívánja felhasználni a forrásművet.¹⁵⁸ „Ha a szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, illetve nem határozza meg a felhasználás megengedett mértékét, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik.”¹⁵⁹ Mint ahogy azt az idézésnél is láthattuk, a felhasználás mértéke kötött. Ha ezt a felhasználó túllépi, azzal megszegi a szerződést, és a jogosult bírósági eljárásban¹⁶⁰ léphet fel a jogsértővel szemben. A sérelmet szenvedett jogosult az Sztj. 94. §-ában¹⁶¹ lévő, illetve személyiségi jogai sérelme esetén a Ptk. 2:51. § (1) bekezdésében szabályozott jogkövetkezmények alkalmazását kérheti az illetékes törvényszéktől, illetve sérelemdíjat és kártérítést¹⁶² is követelhet.

¹⁵⁶ Sztj. 55. § (1) bekezdés: „A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló szerződésre, valamint – a (2)–(3) bekezdésben foglalt eltérésekkel – az előadóművészi teljesítmények felhasználására és az előadóművészi vagyoni jogok átruházására vonatkozó szerződésre is.”

¹⁵⁷ Lásd Sztj. 45. § (1) bekezdés.

¹⁵⁸ „A felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására”. Sztj. 47. § (1) bekezdés.

¹⁵⁹ Sztj. 43. § (5) bekezdés.

¹⁶⁰ A szerzői és szomszédos jogi perekre első fokon a törvényszékek rendelkeznek hatáskörrel az 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: régi Pp.) 23. § (1) bekezdés c) pontja értelmében. [Ebben a 2018. január 1-jén hatályba lépett 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Pp.) sem hozott változást, s a szerzői és szomszédos jogi perek továbbra is a törvényszékek hatáskörében maradnak. (Lásd új Pp. 20. §-át.)]

¹⁶¹ Sztj. 94. § „(1) Jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben – az eset körülményeihez képest – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
b) követelheti a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
c) követelheti, hogy a jogsértő – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
d) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról;
e) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését;
f) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését.

(2) A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet. Az e törvényben szabályozott személyhez fűződő joga megsértése esetén a szerző a polgári jog általános szabályai szerint sérelemdíjat is követelhet.”

¹⁶² Ptk. 2:52 és 2:53 §-ai szerint.

Amennyiben az új dal elkészült, értesíteni kell a forrásmű szerzőjét és az ARTISJUS-t az átdolgozó eredeti műből való esetleges részesedéséről, valamint az új verzióhoz kapcsolódó kreditekről.¹⁶³

2.7. Magyar vonatkozású samplingelt dalok

2.7.1. *Add már, Uram, az esőt, avagy Kovács Katitól samplingelt a világsztár*

2010-ben óriási szenzációként robbant be a köztudatba az a hír, miszerint Christina Aguilera „Woohoo” című dalában¹⁶⁴ felismerhetően samplingelte Kovács Kati hangját az „Add már, Uram, az esőt!” című dalából.

A dalban Kovács Kati előadásából mindössze két rövid részlet (a művésznő hangjából egy kb. egy másodperces részlet,¹⁶⁵ illetve a dal egyik dobtémája, ún. „groove-ja”¹⁶⁶) került samplingelésre.¹⁶⁷ „A tapsból és dobból álló ritmusos dallam alapján azonban a mű egésze egyértelműen azonosítható. A Kovács Kati hangjából vett minta, annak hossza, illetve eredeti ’díszítő’ (’frazír’) funkciója miatt az eredeti mű, illetve előadás azonban nem azonosítható, de ennek az előző körülmény (a ritmusképlet azonosító jellege) miatt jogi jelentősége már nincs.”¹⁶⁸

A különféle magyar médiumok kiemelt témaként foglalkoztak az esettel,¹⁶⁹ végül azonban ebből az ügyből nem lett bírósági eljárás annak ellenére, hogy a felhasználás vitán felül állt, még ha azt a laikus fülek nem is ismerték fel azonnal.¹⁷⁰

¹⁶³ Lásd Tisler: i. m. (153).

¹⁶⁴ A dalt Christina Aguilera mellett Jamal Jones, Ester Dean és Claude Kelly jegyzi szerzőként.

¹⁶⁵ Ez az improvizatív énekszólamból származó részlet az „Add már, Uram, az esőt!” című dal 1:22 másodperce körül hallható.

¹⁶⁶ Más, itt megjelölt források ezt a dobszólamot nem „groove-ként”, hanem „loopként” emlegetik.

¹⁶⁷ Lásd a két szám összehasonlításához: <http://www.whosampled.com/sample/41061/Christina-Aguilera-Nicki-Minaj-Woohoo-Kov%C3%A1cs-Kati-Add-M%C3%A1r,-Uram-Az-Es%C5%91t!/>. Ezen a honlapon a dalok párban is meghallgathatók, és külön a samplingelt részlet is jobban megfigyelhető a „Jump” gombok használatával.

¹⁶⁸ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 29–30.

¹⁶⁹ Lásd http://index.hu/kultur/showbiz/2010/06/11/christina_aguilera_feldolgozta_kovacs_katit/; valamint http://hvg.hu/kultura/20100610_christina_aguilera_kovacs_kati_feldolgoza. Továbbá az esetet feldolgozta a Magyar Szerzői Jogi Fórum és a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület közös szakmai blogja, az E.SZER.INT is. Ezt Lásd http://eszerint.blog.hu/2010/06/15/a_kovacs_kati_ugy.

¹⁷⁰ Békés, Mezei: i. m. (56), p. 5.

2.7.2. A magyar énekesnő (Mitsou) és a világhírű díva (Beyoncé) esete

Először a Page Six amerikai zenei portál tette közzé,¹⁷¹ majd a magyar olvasók az Index hírportál főoldaláról¹⁷² értesülhettek arról hírről, miszerint Juhász Miczura Mónika (művésznevén: Mitsou) keresetet nyújtott be a világhírű énekesnővel, Beyoncéval szemben 2014 végén. Mitsou arra hivatkozott keresetében, hogy Beyoncé a „Drunk in Love” című, 2013-as dalában engedély nélkül samplingelte az ő egyik 1997-ben megjelent dalának vokális részét, hangját eltorzítva, amelyet még az Ando Drom zenekar énekeseként adott elő.

A „Bajba bajba pelém” című szám egy tradicionális roma dal, amelyet az énekesnő még a nagymamájától tanult, s mint a népdalok esetében, itt is igaz, hogy az nem sért szerzői jogot, ha valaki felhasználja ezt a dalt a saját művében.¹⁷³ Viszont ez esetben komoly esélyt láttak arra, hogy a magyar énekesnő igazolni tudja, hogy az ő hangját használták fel, s így az ő előadói személyhez fűződő jogait sértették meg. A keresetbe Mitsou azt is beleírta, hogy Beyoncé miatt „helyrehozhatatlan kár és érzelmi meghurcoltatás” érte.

A vitatott hangminta egy erősen túlfűtött hangulatú „intrót” követően jelenik meg az 57. másodperc környékén, s körülbelül másfél percig hallható a slágerben. A felperes szerint pontosan ez az erotikus kelet-európai hangzásvilág elérése volt a céljuk a jogsértőknek. Mivel a felperes hangfelvételét nem regisztrálták az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatalánál, ezért a Manhattan-i Legfelsőbb Bíróságra nyújtotta be a keresetét Mitsou, mivel „enélkül ... a szövetségi szerzői jogi törvény nyújtotta védelem nem hívható segítségül, kizárólag a tagállami jogra lehet támaszkodni.”¹⁷⁴

Sokan úgy vélték, hogy jó esélyei vannak a magyar énekesnőnek a világsztárral szemben, ha nem is feltétlenül a pernyertességre, de egy kedvező peren kívüli megegyezés megkötésére mindenképp, hiszen az amerikai társadalom erkölcsileg biztosan elítélte volna Beyoncé „szegény kis kelet-európai énekesnővel” szemben tanúsított jogsértését.

Végül azonban egy évvel a keresetindításról szóló hírek után már arról lehetett olvasni,¹⁷⁵ hogy a művészi szabadságra hivatkozva a bíróság elutasította Mitsou keresetét, az alperes világsztárnak igazat adva. „Az ügyet tárgyaló Cynthia Kern bírónő szerint ... a kereset alapjául szolgáló polgárjogi törvény nem vonatkozik művészeti alkotásokra, amelyeknek a szabadságát az alkotmány is védi. Nem kétséges, hogy a Drunk in Love című dal és a

¹⁷¹ <http://pagesix.com/2014/12/15/hungarian-singer-sues-beyonce-over-drunk-in-love/>.

¹⁷² Egészen pontosan 2014. 12. 15-én, a Stenk rovatban jelent meg ez a hír az Indexen. Továbbá a következő portálokon is lehetett olvasni az esetről 2014. decemberében: <http://www.borsonline.hu/celeb/hatalmas-penz-t-szedhet-ki-beyoncebol-a-magyar-enekes/92256>; <http://www.origo.hu/kultura/quart/20141230-miczura-monika-karteritesi-pert-inditott-beyonce-ellen.html>, valamint http://hvg.hu/plazs/20141215_Magyar_enekesno_pereli_Beyoncet.

¹⁷³ Lásd Szjt. 1. § „(7) A folklór kifejeződései nem részesülnek szerzői jogi védelemben. E rendelkezés nem érinti a népművészeti ihletésű, egyéni, eredeti jellegű mű szerzőjét megillető szerzői jogi védelmet.”

¹⁷⁴ Lásd <http://copy21.com/2014/12/breaking-news-ujabb-magyar-vonatkozasu-sampling-per/>.

¹⁷⁵ <http://nol.hu/mozaik/elbukta-a-pert-beyonce-ellen-a-magyar-enekesno-1580913> és <http://www.blikk.hu/sztarvilag/sztarsztorik/helyrehozhatatlan-kar-elbukta-a-pert-beyonce-ellen-a-magyar-enekesno/6j80fwg>.

videóklip művészi önkifejezés, így a polgárjogi törvény nem vonatkozik rá – áll az ítélet indoklásában.”¹⁷⁶

A felperessel egyetértőket valószínűleg rosszul érintette, hogy a „Drunk in Love” 2015-ben elnyerte a legjobb dalnak és a legjobb teljesítménynek járó Grammy-díjat is az R&B kategóriában.

2.7.3. Presser Gábor v. Kanye West és a „Gyöngyhajú lány” esete

Presser Gábor – három éven át tartó sikertelen egyezkedés után – 2016 májusában pert indított Kanye West amerikai rapper ellen. Keresetében a magyar zenész 2 és fél millió dollárt (vagyis átszámítva mintegy 700 millió forintot) követelt a rappertől, amiért az amerikai világsztár szerinte engedély nélkül használta fel a „Gyöngyhajú lány” című számot közel másfél perces időtartamban, szöveggel együtt¹⁷⁷ „New Slaves” című, 2013-as számában,¹⁷⁸ amely „Yeezus” című lemezén jelent meg.¹⁷⁹

Presser így nyilatkozott a Népszavának a perindításról: „... életemben egyszer pereltem, egy filmes céget. Azt megnyertem, lehet, hogy ezt meg elveszítem. Az is lehet, egyezkedni fognak, de még az is, hogy mindent szépen rendbe hoznak, és végre lesz szerződés.”¹⁸⁰ „Három éven át csak vártam, néztem, hogy mi történik a dallal, de mostanra be kellett lássam, hogy nem maradt más, mint bírósághoz fordulni. Ez lehet, hogy újabb éveket emészt majd fel. ... Lehet, hogy nyerünk, lehet, hogy elbukunk, de legalább nem fogok egész életemben arra gondolni, hogy meg sem próbáltam megvédeni magam.”¹⁸¹

A magyar félnek igazat adók már-már Presser győzelmét látták előrevetíteni, amikor a „New Slaves” című dal hivatalos klipjéből eltűnt a vitatott sample. Majd a következő nagy fordulatról 2016. november végén olvashattunk. Elsőként a Daily Mail adta hírül, hogy West ügyvédje november 11-én azt indítványozta, hogy a New York-i bíróság helyett Kaliforniában tárgyalják meg az ügyet, mivel az összes alperes (West, továbbá a kiadója, a Please Gimme My Publishing Inc. és a Sony Music, valamint a dalban éneklő művész, Frank Ocean is) ott él, illetve ott van a székhelye. West továbbá azt is állította, hogy engedély birtokában

¹⁷⁶ Uo.

¹⁷⁷ Megjegyzendő, hogy 1969-es Omega-sláger nem először került ilyen formában felhasználásra. Két olyan rapper (Wiz Khalifa 2007-es Buss Down című dalában, illetve Nutso a 4 Tha Streetz című számában) is van, aki szintén sampligelt a „Gyöngyhajú lányból”. Arról nincs a szerzőnek információja, hogy ezek a felhasználások jogszerűen történtek-e, illetve kértek-e engedélyt a jogosultaktól.

¹⁷⁸ 2013. május 18-án egy toronyházon kivетítve is látható és hallható volt a dal a végén a „Gyöngyhajú lánnyal”. Egyébként 2013-ban az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában és Ausztráliában is az eladási lista első helyén debütált Kanye lemeze: http://index.hu/kultur/zene/2016/05/21/presser_gabor_700_millio_forintra_pereli_kanye_westet/.

¹⁷⁹ Az is megjegyzendő, hogy Kanyét nem először perelték be a „Yeezus” című lemezén használt hangmin-ták miatt. Ugyanis a Panderosa Twins Plus One énekese, Ricky Spicer is azt állította, hogy nem fizettek neki elég pénzt a Bound 2-ban felhasznált részletért. Lásd i. m. (178).

¹⁸⁰ Lásd részletesen: <http://nepszava.hu/cikk/1099454-presser-gabor-a-kanye-west-perrol-elszakadt-a-cerna>.

¹⁸¹ <http://ifipress.hu/kanye-west-megprobalja-ellehetetleniteni-presser-gabort/>.

használta fel a magyar slágert. Presser erre úgy reagált, hogy abszurd, hogy a jelenlegi helyszín nehézséget jelentene Kanye West és a kiadói számára, mivel minden érintettnek van üzleti érdekeltsége, illetve lakása New Yorkban is. Presser úgy gondolta, hogy a per áthelyezése egyedül neki járna a hosszabb utazás miatt plusz anyagi, időbeli, illetve egészségügyi terhekkkel.¹⁸² Presser Gábor a következőképpen nyilatkozott a lehetséges áttételre: „Magyar szinten sikeres zeneszerző vagyok ugyan, de az anyagi lehetőségeim nincsenek egy ligában Kanye Westével. Nyilvánvalóan igazságtalan lenne, ha a vádlottak az anyagi fölényüket arra használnák, hogy megfosszanak engem attól, hogy az általam választott bíróság tárgyalja az ügyet.”¹⁸³

Presser szerint Kanye 2013-ban ugyan kért engedélyt a szám megjelenése előtt a felhasználásra, s ő bele is egyezett volna ebbe, de csak úgy, ha szerződést kötnek erről. A magyar zenész végül arra hivatkozva perelte be Westet, hogy annak ügyvédei mindössze 24 órát adtak neki a válaszra, illetve 10 ezer dolláros előleggel próbálták „előremozdítani” az ügyet, eleve feltételezve, hogy a magyar zeneszerző hozzájárul a szerzeménye felhasználásához. „Presser azonban nem fogadta el csekket, helyette tovább szeretett volna tárgyalni, de erre szerint West és ügyvédjei nem voltak hajlandók.”¹⁸⁴

Az Omega-dal kiadója, a Hungaroton igazgatója, Reisz Ildikó még 2016-ban úgy nyilatkozott, hogy ők tették jogi lépéseket az ügyben, és meg is állapodtak Westékkal. A kiadó kapott is pénzt a „Gyöngyhajú lány” használatáért, amelyet ők ötven-ötven százalékban megosztottak az előadóművészekkel a szerződéjük értelmében. Arról azonban nem szólt az igazgató, hogy ez pontosan mekkora összeg volt. „Mindenki megkapta a saját lóvéját” – erősítette meg az előbbi nyilatkozatot a Borsnak Laux József, az Omega korábbi dobosa is. Kóbor János is úgy nyilatkozott egy riportban, hogy ő sem érti, miért harcol Presser, és van-e egyáltalán jogalapja. Adamis Anna, a dal szövegírója „kiszállt a pereskedésből”, s az alábbiakat mondta egy interjújában: „Három éve tart ez az egész. Ebben a perben én már nem veszek részt. Olyan anyagi következményei lehetnek, amit én a magam részéről nem tudok már vállalni. Eddig egy magyar székhelyű, de nemzetközi cég képviselt minket, de nem sikerült sokat elérni. Előre engedélyt nem kértek, megegyeztünk, de nem fizettek.”¹⁸⁵ Így viszont kérdéses, hogy mindenkivel megegyeztek-e Kanye producerei, illetve mindenki megkapta-e ténylegesen a jogdíjból a részét.

Az Egyesült Államok jogrendje szerint mind a zeneszerző (Presser Gábor és Adamis Anna), mind az előadóművészek (Omega zenekar) rögzített előadásaik kapcsán, illetve a hanglemez kiadója (eredetileg a Hungaroton) rendelkeznek szerzői jogokkal. Az eredetileg 1968-ban íródott, majd 1969-ben rögzített sláger, mint ahogy az összes hangfelvétel az

¹⁸² Lásd <http://www.origo.hu/kultura/quart/20161201-kanye-west-athelyeztetne-a-presser-gabor-altal-inditott-szerzoi-jogi-pert.html>.

¹⁸³ http://index.hu/kultur/zene/2016/11/30/kanye_west_presser_gabor_gyongyhaju_lany_per_athelyezese/.

¹⁸⁴ Uo.

¹⁸⁵ <http://www.borsonline.hu/celeb/presser-gabor-maris-csatat-nyert-kanye-west-ellen/113191>.

akkor hatályos (1909-es) szövetségi szerzői jogi törvény alapján nem állt volna szövetségi szintű védelem alatt, viszont 1976-os új szövetségi szerzői jogi törvény (Copyright Law of the United States of America, a továbbiakban: USCA) már védelemben részesítette a hangfelvételeket is.¹⁸⁶ Azonban az 1976-ot megelőzően született hangfelvételek megítélése ezzel egészen 1993-ig kérdéses maradt.¹⁸⁷ „Akkor ugyanis az USA az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás nemzeti átültetésekor beiktatta az USCA 104A §-t, amelynek (h)(6)(C)(ii) pontja rögzíti, hogy az 1972-t megelőzően rögzített hangfelvételek, amelyek törvényi védelem híján szövetségi szinten a közkincs részét képezik, 1993-tól mégis a törvény hatálya alá kerülnek, vagyis ezek engedély nélküli felhasználása esetén is segítségül hívható az USCA.”¹⁸⁸ Mindezek alapján „tehát mind a három jogosulti körtől engedélyt kell kérni, ha egyéni, eredeti ... mű kerül felhasználásra.”¹⁸⁹

Azonban előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a felelősség kizárható (például az ún. „fair use-teszt”¹⁹⁰ alkalmazása esetén), viszont ez Kanye West esetében nem állt fenn. A magyar sláger felhasználása mindenképpen „üzleti célú” volt.¹⁹¹ S „bár valószínű nem képes a másodlagos mű helyettesíteni az eredetit a piacon, azonban a felhasználás mértéke és lényegessége feltűnően nagy.”¹⁹² Továbbá olyan lényegi módosítás sem tapasztalható a samplingtelt részletben, amely egyedi, eredeti jelleget sugározna. Illetve tekinthetnék a vitatott sample-t idézésnek is, azonban annak mértéke (hosszúsága) akkora, hogy nem állja meg ez esetben a helyét.¹⁹³ Így, amennyiben az bizonyosodott volna be az eljárás során,

¹⁸⁶ Lásd ehhez: USCA §102 (7).

¹⁸⁷ Mezei Péter: Kanye esete a gyöngyhajú lánnyal. Copyright21 – Szerzői jog a XXI. században, 2013.06.19.: <http://copy21.com/2013/06/kany-esete-a-gyongyhaju-lannyal/>.

¹⁸⁸ Lásd Mezei: i. m. (187).

¹⁸⁹ Lásd Mezei: i. m. (187).

¹⁹⁰ USCA §107 (2003): „A 106. és 106/A. szakaszok rendelkezései ellenére a szerzői joggal védett művek kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú fair használata, beleértve a másolatok vagy hangfelvételek készítésével, avagy az említett szakaszban meghatározott más módon való reprodukálással való felhasználást, nem képezi a szerzői jogok megsértését. Annak meghatározásakor, hogy a mű felhasználása az adott esetben fair volt-e vagy sem, a következő tényezőket kell figyelembe venni:

(1) a használat célja és jellege, beleértve, hogy e használat kereskedelmi természetű vagy nonprofit oktatási célú-e;

(2) a szerzői joggal védett mű természete;

(3) a felhasznált résznek a mértéke és lényegessége a szerzői joggal védett műhöz, mint egészhez viszonyítva; és

(4) a használatnak a szerzői joggal védett mű potenciális piacára vagy értékére kifejtett hatása.

Az a tény, hogy a művet még nem publikálták, nem akadályozza a fair használat megállapításának, ha ezt a fent említett tényezők alátámasztják.” A fair use-teszt (vagy más néven fair use-doktrína) részletes elemzését lásd Mezei Péter: A fair use doktrína az amerikai szerzői jogban. Acta Juridica et Politica, LXVII. évf., 13. sz., Szeged, 2005. Innen elérhető online is: http://acta.bibl.u-szeged.hu/37895/1/juridpol_067_fasc_013.pdf.

¹⁹¹ Mezei: i. m. (187).

¹⁹² Mezei: i. m. (187).

¹⁹³ Lásd Mezei: i. m. (187).

hogy Kanye West nem kapott minden jogosulttól engedélyt a „Gyöngyhajú lány” felhasználásához, jogsértést követett el, s el kellett volna marasztalnia az amerikai bíróságnak.

Egyesek szerint azonban „még az ügyvédi munkadíj megtérítése sem lehetséges, mert a hangfelvétel és a mű nem került bejegyzésre a Szerzői Jogi Hivatalnál az Egyesült Államokban.”¹⁹⁴ Ezt sajnos az USCA 412. §-a is alátámasztja. „Ezek szerint ugyanis a szerzői jogosult, amennyiben nem regisztrálja a művét a jogsértést megelőzően, akkor nincs lehetősége törvényes kártérítést követelni (melynek összege 750–30 000 dollár között mozog alapesetben) és az ügyvédje munkadíját megtéríttetni. Az egyetlen lehetséges út a mű/hangfelvétel regisztrálása, és az aktuális kár bizonyítása. Ez azonban minden bizonnyal nem olyan magas összeg, hogy azért megérje pereskedni.”¹⁹⁵

Végül 2017. márciusában egy peren kívül megállapodással sikerült pontot tenniük az érintetteknek a jogvita végére. Presser röviden csak annyit mondott erről az MTI-nek, hogy nagyon örül, hogy vége van. Azt is hangsúlyozta az interjújában, hogy zárt megállapodás született, amelynek tartalmáról sem az érintettek, sem ügyvédjeik nem nyilatkozhatnak.¹⁹⁶ Így arról nincs hivatalos közlemény, hogy miért éppen akkor sikerült tető alá hozni a megállapodást és mennyiben egyeztek meg a felek. Az viszont árulkodó lehet, hogy Presser elégedettnek tűnik, és a megállapodásra két nappal az előtt került sor, hogy Kanye Westnek tanúskodnia kellett volna a bíróság előtt.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Lásd Mezei: i. m. (187).

¹⁹⁵ Mezei: i. m. (187)

¹⁹⁶ <http://24.hu/kultura/2017/03/24/presser-gaborek-megallapodtak-kanye-westtel/>.

¹⁹⁷ A kérdéses dalt tartalmazó album egyébként platinalemezz lett, valamint a kapcsolódó koncertturnéból is 35 millió dollárt keresett Kanye West: http://index.hu/kultur/zene/2017/03/24/peren_kivul_megegyezett_kanye_west_es_presser_gabor/.

Dr. Palágyi Tivadar*

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Afrikai megállapodás

A Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) vezérigazgatója, *Francis Gurry*, az Afrikai Szellemi Tulajdoni Szervezet (Organisation Africaine de la Propriété Intellectuelle, OAPI) igazgatója és az Afrikai Regionális Szellemi Tulajdoni Szervezet (African Regional Intellectual Property Organization, ARIPO) igazgatója 2018. október 1-jén Genfben megállapodást írt alá a szellemi tulajdon harmonizációjának és jobb koordinációjának az elősegítésére az egész afrikai kontinensen.

A megállapodás hozzájárul majd a szellemi tulajdon oltalmára vonatkozó törvénykezés fejlesztéséhez, összehangolva a szellemi tulajdon oltalmát az egész kontinensen.

Egy nappal később, 2018. október 2-án a WIPO vezérigazgatója egy másik megállapodást írt alá a Nyugat-afrikai Gazdasági és Pénzügyi Unió (Westafrican Economic and Monetary Union, UEMOA) bizottsági elnökével, *Abdallah Soureimával* együttműködési kapcsolatok létesítéséről a szellemi tulajdon használatának megkönnyítésére.

Algéria

Az *Oilon International Oy* (Oilon) Algériában és világszerte jogos tulajdonosa a lajstromozott OILON védjegynek (1. ábra) a 11. áruosztályban.

Az Oilon tudomására jutott, hogy egy kínai vállalat, a *Ningbo Oulin Kitchen Utensils Co. Ltd.* (Ningbo) Algériában kérelmet nyújtott be az OULIN védjegy (2. ábra) lajstromozása iránt a 11. és a 25. áruosztályban.

The logo consists of the word "OILON" in a bold, black, serif typeface.

1. ábra

The logo consists of the word "OULIN" in a bold, blue, sans-serif typeface.

2. ábra

Az Oilon a bíróságnál törlési keresetet nyújtott be a Ningbo védjegye ellen a következő érvekkel:

* DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda.

- A védjegyek hasonlóak kiejtés, általános megjelölés és az árulisták összehasonlítása alapján.
- Az OILON védjegyet korábban lajstromozták Algériában és világszerte.
- Nyilvánvaló rosszhiszeműségen alapszik egy korábbihoz hasonló védjegy lajstromoztatása.

Az ügy alapos vizsgálata után a bíróság a Ningbo OULIN védjegyének a lajstromból való törlését rendelte el.

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) 2018. október 10-én publikált egy módosítástervezetet arról, hogyan kívánja korlátozni az amerikai szabadalmi törvény (America Invent's Act, AIA) alapján az igényponyszerkesztést a törvény által engedélyezett szabadalom-felülvizsgálati eljárásokban (post-grant reviews).

Mostanáig a felülvizsgálati eljárásokban az igényponyszerkesztés mértékadó elve a „lehető legtágabb értelmezés” (broadest reasonable interpretation, BRI) volt. A mostani módosítás szerint ez a Phillips-szabványra fog változni (az igénypontok azt a szokásos jelentést kapják, ahogy azokat az elővizsgálat története alapján egy szakember értelmezné), amelyet a kerületi bíróságok és a Nemzetközi Kereskedelmi Bizottság (International Trade Commission) használnak. Korábban a szabadalmak oltalmi köre tág értelmezésének eredményeként könnyebbé vált a szabadalmi jogok érvénytelenítése. Úgy vélhető, hogy a mostani módosítással könnyebb lesz fenntartani a szabadalmi jogokat.

Az USPTO 2018. október 29-én publikálta az AIA szerinti szabadalmi felülvizsgálati eljárások tervezett módosítását, és december 14-ig gyűjtötte a módosítási javaslatokat, amelyek figyelembevételével egy éven belül szándékozik elkészíteni a végleges tervezetet.

A jelenlegi rendszerben a jogtulajdonosnak csupán egyetlen lehetősége van az igénypontok helyesbítésére az AIA szerinti szabadalom-felülvizsgálati eljárásban. Az igénypontok további módosításához a kérelmezőnek érvényes okkal kell rendelkeznie.

A szabadalmi igénypontok helyesbítési eljárásának javasolt módosítása szerint a Szabadalmi Felülvizsgálati Tanács (Patent Trial and Appeal Board) nem kötelező előzetes döntést ad ki, miután a szabadalomtulajdonos előterjesztett egy javaslatot az igénypontok helyesbítésére. Ezen előzetes döntés alapján a jogtulajdonos jogosult lesz előterjeszteni egy további igénypont-helyesbítést. Így az eljárás módosításának eredményeként a jogtulajdonos képes lesz megnövelni az igénypontok helyesbítésével kapcsolatban a kiszámíthatóság szintjét, aminek következtében könnyebb lesz a szabadalmi jog fenntartása.

B) A történet 2011. augusztusban kezdődött, amikor a *Walmart* elkezdett grillsütőket árúsítani *Backyard Grills* néven, és nemsokára e név védjegyként való lajstromozását is kérte. A *Variety Stores Inc.* (Variety) azonban már 1997-ben kérte a *THE BACKYARD* védjegy lajstro-

mozását pázsit- és kertgondozási eszközökre, és az USPTO a kérésnek eleget is tett. A védjegy megszerzése után később a Variety elkezdte használni a BACKYARD és a BACKYARD BBQ védjegyet grillsütők eladásához is. Az ügy tényei alapján megállapítható, hogy a BACKYARD védjegy használata és lajstromozása ismert volt a Walmart számára, azonban ezt a tényt figyelmen kívül hagyta, amikor elkezdett BACKYARD GRILLS felirattal ellátott grillsütőket forgalomba hozni.

A Variety felszólalt a Walmart védjegybejelentése ellen, és a kerületi bíróságnál pert is indított a Walmart ellen védjegybitorlás és tisztességtelen verseny miatt. Az megállapította, hogy a Variety volt a lajstromozott védjegy tényleges tulajdonosa, és hogy a BACKYARD GRILL védjegy Walmart általi használata a fogyasztók körében valószínűleg zavart okoz. Ezért elrendelte, hogy a Walmart fizessen 32,5 millió USD-t a Varietynek. E döntés ellen a Walmart a Szövetségi Fellebbezési Bíróságnál (Court of Appeal for the Federal Circuit, CAFC) fellebbezést nyújtott be.

A CAFC három kérdést vizsgált a lajstromozott BACKYARD védjeggyel kapcsolatban: (1) a Variety védjegyének erősségét; (2) a védjegyek közötti hasonlóságot a fogyasztók szempontjából; (3) a Walmart zavarkeltési szándékát. Arra a következtetésre jutott, hogy a kerületi bíróság helytelenül utasította el a Walmart felülvizsgálati bizonyítékát, és helytelenül ítélte meg a benyújtott bizonyíték súlyát. Ennek eredményeként a CAFC hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság ítéletét és kártérítésre vonatkozó döntését, és az ügyet további eljárásra visszautalta az elsőfokú bíróságnak.

2019. februárban a kerületi bíróság értékelte a tényeket és az ügy bizonyítékait. Az esküdszék megállapította, hogy a BACKYARD GRILL név használata a Walmart által a grill-sütők eladásánál a közönség körében valószínűleg zavart okozott a Variety BACKYARD és BACKYARD BBQ védjegye miatt. Az esküdszék megállapította továbbá, hogy a Walmart szándékosan bitorlotta a Variety védjegyeit. E következtetések miatt az esküdszék 45,5 millió USD „ésszerű royaltyt” ítelt meg, és ezenkívül 50 millió USD kártérítést azért a haszonért, amelyre a Walmart tett szert grillsütőknek bitorló védjeggyel való eladása révén. Így a Walmartnak összesen 95,5 millió USD-t kellett fizetnie.

Ausztrália

A) 2018. november 9-én az ausztrál *Jagot* bíró a *Sigma v. Wyeth*-ügyben egy 400 oldalnál hosszabb ítéletet hozott, amely részletesen tárgyalja az egy gyógyszer szabadalmi ügyben hozott ideiglenes intézkedés miatt fizetendő kártérítéseket. Az igen széleskörű és részletes ítéletet megelőző tényeket röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

A Wyeth a venlafaxine nevű antidepresszánsra vonatkozó számos szabadalomnak volt a tulajdonosa, így az Efexor-XR néven ismert venlafaxine-készítménynek is, amely Ausztráliában vezető antidepresszáns volt 114 millió AUD éves forgalommal.

A *Sigma*, az *Alphapharm* és a *Generic Health* (együtt: generikus gyártók) szponzorálták az Efexor-XR generikus változataira a forgalmi engedély megszerzését. 2009-ben mindegyik generikus gyártó külön indított eljárást az Ausztrál Szövetségi Bíróságnál (Federal Court of Australia, FCA), kétségbe vonva a Wyeth eljárászabadalmának az érvényességét. A Wyeth ellenkeresetként mindegyik esetben bitorlási pert indított, és ideiglenes intézkedést kért a generikumok forgalmazásának meggátolására.

Az FCA 2009-ben elrendelte ezeket az ideiglenes intézkedéseket, és a Wyeth a szokásos feltételekkel vállalta az ilyenkor szokásos kötelezettséget.

2010. november 8-án *Jagot* bíró elutasította azokat a kereseteket, amelyek kétségbe vonták a Wyeth eljárászabadalmának érvényességét, és végső döntéseket hozott, amelyek megtiltották a generikus gyártóknak a szabadalombitorlást. A bíró az ideiglenes intézkedéseket is érvényesítette, és a Wyeth megszabadult minden egyes kötelezettségvállalásától. 2011. október 28-án azonban az FCA teljes tanácsa hatályon kívül helyezte az elsőfokú döntést, és megállapította, hogy az eljárászabadalom érvénytelen. A felsőbb bíróság (High Court, HC) 2012. májusban elutasította a Wyeth különleges fellebbezési kérelmét.

Az ezt követő eljárásban a generikus gyártók, valamint az *Alembic* és a *Pharmathen* (amelyek generikus venlafaxintermékeket gyártottak és szállítottak a Generic Healthnek és az Alphapharmnak) kártalanítást kértek a Wyeth által adott kötelezettségvállalásnak megfelelően. Mindegyik fél azt állította, hogy hátrányosan befolyásolta az ideiglenes intézkedés életbe léptetése.

Végül *Jagot* bíró megállapította, hogy a Wyeth köteles kártérítést fizetni minden egyes igénylőnek az ideiglenes intézkedések hátrányos hatása alapján.

Jagot bíró részletesen figyelembe vette az egyes generikus gyártók által rendelkezésére bocsátott bizonyítékokat annak meghatározásához, hogy a generikus gyártók mit tettek volna, ha a Wyeth nem kért volna ellenük ideiglenes intézkedéseket 2009-ben. Bár *Jagot* bíró megfontolásai a bizonyítékokról ebben az ügyben igen sajátos megállapításokra vezettek, az ítélet általános tanulságokkal is szolgál, mert a hangsúlyt a tárgyalt tényekkel egykorú feljegyzésekre helyezte, szemben a későbbi szóbeli és eskü alatti nyilatkozatokkal. *Jagot* bíró az ítéletben végig hangsúlyozta, hogy a tények megtörténte után érvekkel adott szóbeli és eskü alatti bizonyítékok valószínűleg kevésbé megbízhatók az utólagos bölcsesség és egyes esetekben az önérdek elkerülhetetlen hatása miatt, és valóban számos alkalommal elutasította az ilyen, „tények megtörténte utáni” bizonyítékokat. Ez hangsúlyozza annak a fontosságát, hogy üzleti döntésekről és tervekről egyidejű feljegyzéseket kell készíteni különösen olyan körülmények között, amikor ideiglenes intézkedés várható. Ez a megállapítás persze nem csak Ausztráliára érvényes.

B) Az Európai Unió 2017. augusztus 8-án 906 európai földrajzi árujelző listáját helyezte letétbe utalomszerzés céljából Ausztráliában. A lista egyes tagjai, így például a CHIANTI, a PORT, a PORT WINE és a SHERRY teljesen ismerősek az ausztráliai fogyasztók számára.

A lista egy további tagja volt az AVOLA földrajzi árujelző. A Nero d'Avola (avolai fekete) szőlőfajta eredetileg Szicíliából származik, és 1998-ban importálták Ausztráliába. Avola azonban egy város Szicília Siracusa tartományában, és ez a földrajzi hely adott okot arra, hogy kérelmezzék a földrajzi árujelzőként való oltalmat. Ez a lényege az Ausztrál Bortermelők Szövetsége (WFA) kifogásának. A WFA ugyanis azzal érvelt, hogy a Nero d'Avola egy általánosan használt szőlőfajta, és az AVOLA földrajzi árujelző lajstromozása hátrányosan érinthetné az ezzel a fajtaival dolgozó ausztrál bortermelőket.

Az Ausztrál Szőlő- és Borhatóság 1981. évi rendeletének 2. fejezetével összhangban az Ausztrál Szellemijajdon-védelmi Hivatal elvégezte a bejelentés vizsgálatát. Ezt követően a WFA felszólalt az „Avola” kifejezés lajstromozása ellen az 1981. évi Ausztrál Szőlő- és Borhatósági rendelet 58(5) cikke alapján, amely a következőket állapítja meg a közös használatról:

„Egy személy kifogásolhatja egy javasolt tétel meghatározását azon az alapon, hogy azt használják Ausztráliában

- a) egy szőlőfajta vagy -típus közös neveként vagy
- b) egy szőlőváltozat neveként.”

Egy földrajzi árujelző felszólalási eljárása különbözik a szokásos védjegyfelszólalási eljárástól. Miként az elővizsgáló megjegyezte: „A vonatkozó törvény szerint mindkét fél jogosult egyidejűleg bizonyítékot benyújtani álláspontjának alátámasztására, és azután egyidejűleg bizonyítékot szolgáltatni válaszként.” Különös módon, míg a WFA bizonyítékot nyújtott be kifogásának alátámasztására, az EU nem tett ilyet, sőt a WFA által benyújtott anyagra sem válaszolt.

2018. január 4-én a WFA mintegy 40 oldal terjedelmű bizonyítékot nyújtott be az Ausztrál Szellemijajdon-védelmi Hivatalnál alátámasztva az az elleni kifogását, hogy az EU Ausztráliában európai földrajzi árujelzőként kívánja lajstromoztatni az „Avola” kifejezést. A WFA anyaga konkrétan magában foglalt:

1. statisztikákat a *Wine Australiától*, amelyek azt mutatták, hogy 2013. november és 2017. november között Ausztráliából 31 245 liter Nero d'Avolat vagy annak keverékeit exportáltak; és
2. adatokat a *Vinehealth Australia* 2017. december 6-i szőlőlajstromából. Az adatok a dél-auztráliai Nero d'Avola-telepítésekre vonatkoznak, és azt mutatják, hogy Dél-Ausztráliában két olyan körzet van, ahol Nero d'Avola-ültetvényeket hoztak létre, és ez 28 különböző szőlőtulajdonos között oszlik meg. Dél-Ausztráliában 7,6 hektár Nero d'Avola-szőlőültetvény található.

Az ausztrál hivatal 2018. augusztus 6-án hozott döntést, amely megállapította, hogy a benyújtott bizonyíték szerint „a Nero d'Avolat Ausztráliában különböző szőlőfajták neveként használják”. Az elővizsgáló megjegyezte: „A rendelet 58(5)(b) cikke szerint az a kérdés, hogy valójában a javasolt kifejezést Ausztráliában különböző szőlők neveként használják-e. ... Lehetnek kivételek, így például, amikor bizonyíték alapján megállapítják, hogy a javasolt

árujelzést Ausztráliában olyan mértékben használták, hogy egy szőlőváltozat rövidített nevének tekintik”.

Azonban nem volt bizonyíték ilyen rövidítési irányzatra. Az elővizsgáló megjegyezte, hogy az ügyben a javasolt árujelző nem AVOLA, hanem NERO D'AVOLA volt. „Az előttem levő bizonyíték azt mutatja, hogy a javasolt AVOLA jelzés megtalálható egy szőlőváltozat, nevezetesen a Nero d'Avola nevében. Ez azonban nem önműködően egyenlő azzal, hogy az AVOLA jelzést egy szőlőváltozat nevéként használják. Továbbá a bizonyíték nem szemlélteti azt, hogy lenne Ausztráliában olyan irányzat, amely szerint a NERO D'AVOLA jelzést AVOLA-ra rövidítenék, és a WFA sem állította, hogy ez lenne a helyzet.”

Ennek megfelelően az Ausztrál Szellemtulajdon-védelmi Hivatal engedélyezte, hogy az „Avola” kifejezést földrajzi árujelzőként lajstromozzák. Az csak később fog kiderülni, hogy ez milyen mértékben okoz zavart a Nero d'Avola szőlőből készített bor és a szicíliai Avolában készített bor között.

Dél-Korea

A dél-koreai *The Face Shop* (Face Shop) kozmetikai cég bitorlási pert veszített a francia *Louis Vuitton* (Vuitton) világcéggel szemben. Az olcsó árukat árusító dél-koreai cég akkor kezdte bitorolni a Vuitton védjegyét, amikor az utóbbi 2016-ban megállapodást írt alá az amerikai bevásárlószatyros *My Other Bag* céggel. Ekkor a Vuitton védjegyebitorlásért beperelte a Face Shopot a szöuli Központi Körzeti Bíróságnál.

A Face Shop azzal védekezett, hogy termékein paródiaként alkalmazta a Vuitton védjegyét. Emellett arra hivatkozott, hogy a Vuitton 2016-ban a *My Other Bag* vállalat ellen indított bitorlási perét elvesztette, mert ellenfele eredményesen védekezett azzal, hogy paródiaként alkalmazta a Vuitton védjegyét. A szöuli bíróság azonban ezzel nem értett egyet, megállapítva, hogy a *My Other Bag* cég nem ismert széles körben a koreaiak számára. A bíróság azt is megállapította, hogy a két eset között lényeges különbség van, mert a *My Other Bag* termékein valóban felismerhető volt a paródiaként való használat, ellentétben a koreai vállalat termékeivel, amelyekben a paródia nem volt egyértelműen kimutatható. A bíróság továbbá arra kötelezte a Face Shopot, hogy fizessen 50 millió (kb. 10 millió HUF) won bírságot a Vuitton számára.

Egyesült Királyság

A) A *Pfizer* a felsőbbbíróságnál (UK High Court, HC) beperelt két generikusgyógyszer-gyártó céget, az *Actavist* és a *Mylant*, mert állítása szerint a két vállalat bitorolta sikeres pregabalin-termékét, amelyet „Lyrica” kereskedelmi névvel hozott forgalomba.

A HC megállapította, hogy a *Pfizer* szabadalma érvénytelen, mert nem nyilvánította ki megfelelő módon az igénypont oltalmi körét fájdalom kezelésével kapcsolatban. A HC

szerint a szabadalom hihetővé tette a pregabalin használatát bizonyos típusú fájdalmak, nevezetesen a gyulladási fájdalom és a perifériás neuropátiás fájdalom kezelésére, azonban nem tette hihetővé minden fájdalomtípus, különösen a központi neuropátiás fájdalom kezelését.

A Pfizer az elsőfokú bírósági döntés után kérte szabadalmának módosításával az igénypontok korlátozását neuropátiás fájdalom kezelésére, azonban a HC megállapította, hogy a kérelem elkésett volt, mert a szabadalmat ebben a szakaszban nem lehet módosítani; ahhoz ugyanis további tárgyalásra lenne szükség.

Ezt követően a Pfizer a fellebbezési bíróságnál (UK Court of Appeal, CA) támadta meg a HC döntését, amit azonban a CA teljes mértékben helybenhagyott.

Az elsőfokú bíróságok döntése ellen a Pfizer a legfelsőbb bírósághoz (Supreme Court, SC) fordult, azzal érvelve, hogy a kinyilvánítás hihetősége (plausability of disclosure) az Egyesült Királyság törvénye szerint nem volt követelmény ahhoz, hogy a bejelentő bizonyítsa találmánya működőképességét. Az SC azonban, rámutatva az Európai Szabadalmi Hivatal esetjogára, egyetértett az elsőfokú bíróságokkal abban is, hogy a kinyilvánítás hihetősége az Egyesült Királyság törvénye szerint követelmény a kielégítő kinyilvánítás megállapításához, tehát a szabadalomnak „észszerű lehetőséget” kell biztosítania ahhoz, hogy az igényelt indikációt igaznak lehessen ítélni.

Az SC 2018. november 18-i döntésében megállapította, hogy a Pfizer szabadalma nem tett hihetővé egyetlen neuropátiás fájdalomtípust sem, és megerősítette, hogy a Pfizer szabadalma érvénytelen. Az SC abban is egyetértett az elsőfokú bíróságokkal, hogy a Pfizer túl későn kérelmezte a tárgyalás után a szabadalom módosítását, ezt a tárgyalás megkezdése előtt kellett volna kérelmeznie.

Az SC azt is egyhangúlag állapította meg, hogy az Actavis nem bitorolta a Pfizer szabadalmát, bár a bírók nem voltak azonos véleményen azt illetően, hogy mire van szükség második gyógyászati indikációra vonatkozó szabadalmak bitorlásának megállapításához; néhány bíró szerint az Actavis szándéka volt döntő, míg más bírók azt mondták, hogy a termék csomagolásán a címkézés volt mérvadó. Ezért az SC döntése nem szolgáltatott jogi egyértelműséget ezen a területen, és a jövőben továbbra is vitás marad, hogy második gyógyászati indikációs termékek bitorlásának megállapításához milyen követelményekre van szükség.

B) A *Cadbury* éveken át próbálta védeni a bíbor (purple) színt egyesült királyságbeli védjegyként, és már 1995-ben benyújtott egy védjegybejelentést a bíbor színre. A bejelentés leírása azt állította, hogy a védjegy a bíbor színből áll, (i) amelyet bemutattak a bejelentési úrlapon, vagy (ii) az áruk csomagolásának teljes látható felületén alkalmazott túlnyomó színből.

A *Nestlé* 2013-ban eredményesen szólalt fel a színvédjegy ellen. A *Cadbury* 2010 óta része lett a Kraft amerikai élelmiszeripari óriásnak, és így a *Mondelez International*nek. A bíróság megállapította, hogy a „túlnyomó (predominant) szín” különböző ábrás alakzatok válto-

zatait teszi lehetővé, úgyhogy a lajstromozási kérelem számos ábrát mutat, amelyek nem voltak biztonsággal vagy pontosan leírva.

E döntés után a Cadbury megkísérelte megváltoztatni védjegybejelentésének második részét, amely a túlnyomó színt tartalmazta. Azzal érvelt, hogy egy állítólagos sorozatban két védjegy volt, amelyek közül az egyik leírja, hogyan kell alkalmazni a bíbor színt a teljes látható felületen, és a másik leírja, hogyan alkalmazzák a túlnyomó színt a teljes látható felületen. A Cadbury megkísérelte törölni a második részt ebben a sorozatban.

A Cadbury védjegybejelentésének idején a védjegybejelentésekre az 1994. évi védjegy-szabályokat kellett alkalmazni, ahol a 21. szabály megállapítja, hogy „számos védjegy tulajdonosa kérheti egyetlen lajstromozásban egy sorozat lajstromozását, és a bejelentésnek tartalmaznia kell a lajstromoztatni kívánt minden egyes védjegy ábrázolását. A lajstromozó akkor fogadja el a bejelentést, ha megállapította, hogy a védjegyek egy sorozatot képeznek”. Ezeket a szabályokat felváltották a 2008. évi, amelyek akkor voltak érvényben, amikor a Cadbury kérelmezte a túlnyomószín-változat törlését. A Cadbury erre azért hivatkozott, mert a 28. szabály a következőképpen rendelkezik: „Védjegyek egy sorozatának a lajstromozását kérő vagy lajstromozott védjegyek egy sorozatát birtokló (személy vagy vállalat) bármikor kérheti e sorozat egy védjegyének a törlését, és a lajstromozónak kérelem alapján törölnie kell ezt a védjegyet.”

Azonban sem a lajstromozó, sem a felsőbb bíróság nem fogadta el, hogy a leírás két változata védjegyek sorozatát képezte. A lajstromozó nem fogadta el azt a kérelmet, hogy változtatson meg egy lajstromozott védjegyet.

A CA 2018. decemberben szintén elutasította a Cadbury fellebbezését, mert a leírás szóhasználatára különböző jelek ismeretlen számához vezet, amelyek a bíbor szín használatának különböző változataiból állnak, és ezért nem írják le a szükséges pontossággal a színvédjegyet. A külső felületet képező összes elképzelhető alakra vonatkozó védjegybejelentés nem egy „jelzésre” vonatkozik, és ezért nem alkalmas arra, hogy a védjegytvény értelmében védjegyet képezzen.

A CA megállapította, hogy nincs elvi akadály a szín védjegyként való lajstromozásának, még ha az nincs is térben meghatározva, ha megállapítható, hogy a szín egy konkrét vállalat áruinak vagy szolgáltatásainak vonatkozásában disztinktívvá vált (*Libertel Groep BV v. Benelux-Merkenbureau*-döntés 2003-ban). A védjegyet azonban grafikusán kell ábrázolni olyan módon, amely egyértelmű, pontos, önálló, könnyen hozzáférhető, érthető, tartós és tárgyilagos.

A CA azt is egyértelműen megállapította, hogy egy elvont színvédjegy lajstromozásával kapcsolatos döntés mindig a szövegkörnyezettől függ. Az angol bíróság utalt az Európai Unió Bíróságának (Court of Justice of the European Union, CJEU) 2004. évi *Heidelberger Bauchemie*-döntésére, és abból a következő mondatot idézte: „Egy szín önmagában nem tekinthető jelzésnek, mert rendes körülmények között egy szín dolgok egyszerű tulajdonsága. Mindazonáltal lehet egy jelzés, ami attól a szövegkörnyezettől függ, amelyben a színt

használják. Egy termék vagy egy szolgáltatás vonatkozásában azonban egy szín önmagában képes jelzést 'képezni'".

A CA a fentebb idézett *Heidelberger Bauchemie*-ügy kapcsán arra is rámutatott, hogy két vagy több színből álló grafikus ábrázolást absztrakt módon és kontúrok nélkül megjelenítve szisztematikusan kell elrendezni, a színeket előre meghatározott módon és egységesen társítva. Két vagy több szín alak vagy kontúr nélküli egymás mellé helyezése, vagy két vagy több szín „bármilyen elképzelhető alakban” való említése nem mutat védjegylajstromozáshoz szükséges pontosságot vagy egységességet.

C) A hongkongi *Luen Fat Metal and Plastic Manufactory Co.* (Luen Fat) játékgyáros megállapította, hogy a jól ismert TRESPASS ruhamárka tulajdonosa, a *Jacobs & Turner Ltd.* (Jacobs) bitorolja mind az Egyesült Királyságban, mind az Európai Unióban lajstromoztatott FUNTIME védjegyet, amellyel ellátva több millió játékot exportáltak az Egyesült Királyságba, amelyeket a High Street fontosabb üzletei árusítanak online is.

A Jacobs azzal védekezett, hogy a Luen Fat FUNTIME védjegye csupán addig az ideig deskriptív, amíg egy gyermek foglalkozik a játékokkal. Emellett a Jacobs ellenkérelemként a Luen Fat védjegyének törlését kérte.

A bíróság azonban arra a következtetésre jutott, hogy Luen Fat FUNTIME védjegye inherens megkülönböztetőképeséggel rendelkezik, és hogy a FUNTIME védjegy Jacobs általi használata az átlagos fogyasztó szemében nem más, mint védjegyhasználat. A bíróság azt is megjegyezte, hogy a Jacobs játéksomagolásán a márkajelzés a fogyasztók számára a termék eredetként van bemutatva. A fentiek alapján a Jacobsot elmarasztalta védjegybitorlásért.

Az Európai Unió Bírósága

A) A CJEU 2019. január 21-i döntésében megállapította, hogy egy gyűrűvel és egy szalaggal ellátott palackdugó nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel. Az ilyen helyzeti védjegy szükségszerűen egybeolvad az áruk megjelenésével.

Az általános esetjog szerint az olyan megjelölések, amelyek egybeolvadnak az áruk megjelenésével, csak akkor rendelkeznek megkülönböztető jelleggel, ha jelentősen különböznek a terület normájától és szokásos gyakorlatától. Ezért különösen fontos egy helyzeti védjegy megkülönböztetőképeségének szempontjából annak meghatározása, hogy a védjegy egybeolvad-e a védjegyzett termék megjelenésével.

A vizsgált ügy bejelentője a Németországban megalapított *Windspiel Manufaktur GmbH* (Windspiel) volt. A bejelentő jogelődje 2016. január 21-én az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalánál (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) kérelmet nyújtott be egy háromdimenziós helyzeti védjegy lajstromozása iránt. A bejelentő szerint „a háromdimenziós védjegy egy hengeres külsejű palackdugó gyűrűvel és szalaggal. A gyűrű a palacknyak körül van elhelyezve. A szalag csatlakozik a dugóhoz, és áthalad a gyűrűn. A szalagnak ez

az elhelyezése és a gyűrű a helyzeti védjegy elemét képezi. A palack tetszés szerinti, és nem része a védjegynek.”

Ennyit mond a vitatott helyzeti védjegy leírása. Az EUIPO vizsgálati osztálya és fellebbezési tanácsa egyaránt elutasította a védjegybejelentést azon az alapon, hogy a védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel. A bejelentő ezután jogsértésre hivatkozva fellebbezést nyújtott be a CJEU-nál.

Fellebbezésének alátámasztása céljából a Windspiel azt állította, hogy helytelenül mérlegelték védjegyének megkülönböztető jellegét, mert a fellebbezési tanács nem vizsgálta, hogy a kérdéses védjegy egybeolvadt-e a védjegyzett termék megjelenésével. Egy palackot, amely, miként a jelen esetben, szeszes italt vagy likőrt tartalmaz, dugójával együtt ezekkel az italokkal egyenlőnek kell tekinteni – állapította meg a CJEU. Ezért az szükségszerűen egybeolvad ezeknek az áruknak a megjelenésével. A tanács helyesen állapította meg, hogy ezek a panaszok megalapozatlanok.

A CJEU arra is rámutatott, hogy egy fogyasztó egy folyékony termék csomagolásának csupán csomagolási funkciót tulajdonít, mert a csomagolás elengedhetetlen követelménye a forgalmazásnak.

A fellebbezési tanács azt is helyesen állapította meg, hogy a kifogásolt helyzeti védjegy nélkülöz minden megkülönböztető jelleget. Tömegfogyasztási termékek esetében a tanács nem volt köteles gyakorlati tapasztalati példákat szolgáltatni. Szeszes italokat nem egyetlen este fogyasztanak, hanem több alkalommal, és ezért a palackot szorosan kell lezárni. A tanács helyes megállapítása szerint a palack dugója mint olyan nem volt szokatlan a vonatkozó áruk esetében. További megalapozott állítása szerint, bár a lajstromoztatni kívánt védjegy mintájáról meg lehetett állapítani, hogy gyűrűje és szalagja révén eltér a szokásostól, de nem tudott semmiféle jelzést adni a termék kereskedelmi eredetéről. A CJEU megerősítette ezt a nézetet. A szalag és a gyűrű gyakorlati elhelyezése megfelel az összehasonlítható komponensek várt és szokásos piaci helyzetének.

Végül a fellebbező elfogadhatatlannak tekintette, hogy a fellebbezési tanács olyan palackdugók képére támaszkodott, amelyek másik áruosztályhoz tartoztak, annak bizonyításához, hogy a palackdugó nem volt szokatlan. Az a kérdés azonban, hogy a tanács helyesen állapított-e meg bizonyos tényeket, érveket vagy bizonyítékokat, a kifogásolt döntés lényegi törvényessége vizsgálatának a részét képezte, de nem volt része az eljárás szabályossága vizsgálatának – állapította meg a CJEU, és elutasította a törvénysértésre hivatkozó kifogásokat.

B) A Német Merck KGaA (Merck) 2018. november 19-én a CJEU előtt megnyerte FLEXAGIL védjegyének vitáját. A figyelem elsősorban a Merck uniós ábrás védjegyének tényleges használatára irányult. A bíróság megállapította, hogy elegendő a bizonyíték egyetlen európai uniós tagállamban akár három hónapnál rövidebb használat esetén is.

Az ügy háttere, hogy a zürichi székhelyű *DRH Licensing & Managing AG* (DRH) 2015. júniusban kérte a Merck védjegyének törlését azon az alapon, hogy a Merck által a lajstromozott uniós FLEXAGIL védjegyének használatával kapcsolatban szolgáltatott bizonyíték nem volt elegendő a megtámadott védjegy valódi használatának a megállapításához. Az EUIPO fellebbezési tanácsa – ellentétben a törlési osztállyal – 2017. októberben elutasította a törlési keresetet. Ezt követően a kérelmező a CJEU-nál nyújtott be fellebbezést azon az alapon, hogy a tanács döntése sérti a 207/2009 sz. rendelet 51(1)(a) cikkét.

A kérelmező arra az állításra alapozta fellebbezését, hogy a Merck által a használat igazolására benyújtott dokumentumok nem voltak elfogadhatók, és különösen a hirdetések mértéke nem volt elegendő bizonyíték, annál is kevésbé, mert azokra csupán Magyarországon került sor, és csupán nagyon rövid ideig.

Egy védjegy valódi használatának bizonyítékát az összes tény és körülmény fényében kell megvizsgálni, amelyek megalapozhatják, hogy a védjegyet kereskedelmileg valóban felhasználták. A 2017/1001 sz. rendelet előszavának 24. tétele szerint az uniós védjegy törölhető az EUIPO-nál benyújtott kérelem alapján, ha a védjegyet megszakítatlan öt év időtartamon belül az Unióban nem vették tényleges használatba azokkal az árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyekre lajstromozták.

A CJEU korábbi ügyekben úgy döntött, hogy a megtámadott védjegy használatának nem kell mindig széles körűnek lennie ahhoz, hogy valódinak legyen tekinthető. A használat minimális mértékét nem lehet kezdettől fogva és elvontan meghatározni. A tényleges használat erőssége a vonatkozó piac szerkezetétől és méretétől, valamint a termék és szolgáltatás jellegétől függ, de független a tulajdonos vállalkozói szervezetének terjedelmétől (az EUIPO *Colomer* nevű főtanácsnokának 2002. évi döntése).

Alább a bíróság által megválaszolt kérdéseket ismertetjük.

a) Elfogadhatók voltak a benyújtott dokumentumok?

A kérelmező azt állította, hogy a dokumentumok szerint a Merck a kifogásolt FLEXAGIL védjegyet a lajstromozottól eltérő alakban használta. A Merck a kifogásolt formában a véd-

jegyet a „krem” szó hozzáadásával használta. A kérelmező szerint ez a védjegy megkülönböztető jellegének jelentős változását jelenti. A CJEU elutasította ezt az érvet azon az alapon, hogy a „krem” szó másodlagos szerepet játszott, és csekély megkülönböztető jelleggel rendelkezett.

A számlák többségén az ábrás elem nem volt jelen. A bíróság azonban úgy döntött, hogy ez megengedhető volt. A bíróság tisztázta, hogy a számlák bemutatásának célja az eladott áruk listájának az igazolása volt, mert a vonatkozó cikk száma vagy neve megjelent rajtuk. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a számlák nem árukra vonatkoznak, de hirdetik azokat az árukat, amelyeken fel van tüntetve a védjegy.

A Merck által benyújtott dokumentumok lényegileg számlák voltak a kifogásolt védjegy különböző médiumokban megjelent hirdetéseiről, valamint weboldalkivonatokról. Magyarországon a hirdetési tevékenység különös fontossággal bírt. Ezek költsége 31 millió forint (közelítőleg 94 000 EUR) rúgott két hónapnál alig hosszabb, rendkívül rövid időszak alatt, amit a bíróság nem tekintett elhanyagolhatónak.

b) A hirdetés bizonyíthatja-e egy védjegy tényleges használatát?

A kérelmező különösen azzal érvelt, hogy a dokumentumok hiányosak voltak, és a hirdetési módok nem képeztek elegendő bizonyítékot. A CJEU ezt kifogásolta, és a hirdetési rendszabályokat teljes mértékben elfogadta a védjegy tényleges használatként, különös tekintettel arra, hogy a költségek igen magasak voltak. Ez ellensúlyozta azt a tényt, hogy a hirdetések nagyon rövid ideig voltak láthatók. A televízióban megjelent reklámfilmek az árukat eladott formájukban mutatták be – érvelt a bíróság.

c) A tényleges használatot nagyobb földrajzi területen kell bizonyítani?

A kérelmező azt is kifogásolta, hogy a megtámadott védjegy használatát nem bizonyították elég nagy földrajzi területen, mert a hirdetéseket csupán Magyarországon mutatták be. Ez területileg nem volt elegendő – érvelt a felperes. A CJEU ezt a panaszt is elutasította. Annak megállapításához, hogy az Unióban tényleges használat történt-e, el kell tekinteni a tagállamok határaitól és méretétől. A Magyarországon hirdetésre költött, nagy összegre tekintettel a használat bizonyítása elegendő csupán egyetlen tagállamban is.

A CJEU szerint tehát kisebb értékű használatot is ténylegesnek lehet tekinteni, ha a vonatkozó területen ez igazolt mértékű ahhoz, hogy a védjegy által védett áruk vagy szolgáltatások szempontjából meg lehessen tartani a piaci részesedést, vagy azt meg lehessen szerezni. Ez az eset érvényes akkor is, amikor ilyen bizonyíték csupán egyetlen EU-tagállamban érhető el, és csupán rövid időtartamon keresztül.

C) A CJEU szerint sem a FIT + FUN, sem a MULTIFIT szavak nem rendelkeznek megkülönböztetőképeséggel, ezért nem védhetők uniós védjegyként. A CJEU érdekes döntése a

védjegyek megkülönböztetőképessége mellett kitér a megkülönböztetőképesség használat útján való megszerzésére is.

A „fitness” szót egyre általánosabban használják, és a hirdetésekben is egyre gyakoribb a „fit” szóelem. A német *Multifit Tiernahrungs GmbH* (Multifit) ilyen megfontolásból 2016-ban kérelmezte uniós védjegyként a FIT + FUN és a MULTIFIT szóvédjegy lajstromozását. A védjegybejelentést a Multifit többek között az 5. áruosztályban (élelmiszer-kiegészítők, diétás ételek állatorvosi célokra), a 28. áruosztályban (játékszerek kedvenc háziállatok számára) és a 31. áruosztályban (kedvenc háziállatok élelmiszerei) nyújtotta be.

A bejelentést mind az EUIPO, mind annak fellebbezési tanácsa elutasította arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegyek szokásos szavakból állnak, amelyeket közvetlenül minden személy megért. A „fit” szó annak következtében, hogy sokféleképpen felhasználják hirdetési célokra, már nem érthető a vonatkozó áruk eredetének megjelöléseként.

A bejelentő mindkét szóvédjegyhez külön fellebbezést nyújtott be arra hivatkozva, hogy az EUIPO és a tanács döntései sértik a 2017/1001 sz. rendelet 7(1)(b) cikkében foglaltakat. A szóvédjegyek eredeti fogalmi alkotást képeztek, mert a vonatkozó áruknak emberi jellemzők tulajdoníthatók – érvelt a bejelentő. Egyik védjegy sem jelöl minőséget vagy jelent felszólítást vásárlásra, és egyik sem hirdetési szlogen. Emellett Multifit-esetjogra is hivatkozott: az a tény, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegyek pozitív hatást fejtenek ki, nem gátolja védjegyként való oltalmazhatóságukat. Mindezekon túl azonban a lajstromoztatni kívánt védjegyek nem szokásosak a védjegybejelentés által fedett áruk területén, és egyetlen más kérelmező sem használja azokat a piacon. A kérelmező azzal is érvelt, hogy a bejelentett védjegyek használat révén megkülönböztetőképességre tettek szert.

A CJEU megerősítette, hogy a hirdetési szlogenekből vagy minőségjelzésekből álló védjegyek, ha a 2017/1001 sz. rendelet 7(1)(c) cikke értelmében nem deskriptívek, tartalmazhatnak egy ténybeli állítást, és emellett alkalmasak lehetnek védjegyoltalom vonatkozásában eredetbizonyításra. Emellett a CJEU megállapította, hogy egy védjegy képzeletgazdag, meglepő és váratlan is lehet, ami azonban nem képezi szükségszerűen annak feltételét, hogy megalapozza egy hirdetési szlogen megkülönböztető jellegét; mindazonáltal elvben képes lehet arra, hogy egy hirdetési szlogennek megkülönböztető jelleget kölcsönözzön. Ezért egy hirdetési szlogen eredetiségét a megkülönböztetőképesség szempontjából figyelembe kell venni.

A jelen ügyben azonban a FIT + FUN védjegy egy szokásos hirdetési üzenet, amely nem vált ki a célközönségben sajátos gondolatokat.

Egy lajstromoztatni kívánt jelzés tényleges használatát a 2017/1001 sz. rendelet 7(3) cikke alkalmazásának összefüggésében kell csak megítélni – állapította meg a bíróság. Ez valójában lehetővé teszi egy olyan védjegy lajstromozását, amely kezdetben mentes a disztinktív jellegtől, ahol a védjegy megkülönböztető jellegre tett szert azokkal az árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek vonatkozásában lajstromozást kérnek annak a használatnak az eredményeként, amelyet végeztek vele.

A jelen esetben azonban a bejelentő egyrészt nem támaszkodott a 2017/1001 sz. rendelet 7(3) cikkére, másrészt nem igényelt ilyen hatású használatot. Ezért a CJEU mindkét fellebbezést teljes terjedelmében elutasította.

Az Európai Unió Törvényszéke (General Court, GC)

A) A skót St. Andrews várost, ahol hét golfpálya van, sokan a golf otthonának tekintik.

2010-ben a *St Andrews Links* ki akarta bővíteni védjegyportfólióját, amely tartalmazta a ST ANDREWS LINKS és a THE HOME OF GOLF védjegyek, és ezért a ST ANDREWS védjegy EU-védjegyként való lajstromozása iránt nyújtott be kérelmet a 25. áruosztályban (ruházat), a 28. áruosztályban (játékok és videojátékgépek), a 35. áruosztályban (kiskereskedelmi szolgáltatások) és a 41. áruosztályban (konferenciák, események, oktatás, könyvkiadás és online számítógépes játékok).

2016-ban az EUIPO elutasította a bejelentést az összes megjelölt áruosztályban azon az alapon, hogy a bejelentő nem bizonyított szerzett megkülönböztetőképességet, és a védjegy deskriptív volt a megjelölt áruk és szolgáltatások bizonyos pozitív jellemzőire nézve [EU-védjegyrendelet 7(1)(b) és (c) és (3) cikke].

Az elővizsgáló döntését 2017 októberében hatályon kívül helyezte a fellebbezési tanács a 25., 28. és 35. áruosztály áruai és szolgáltatásai, valamint a 41. áruosztály online számítógépes játékaival vonatkozásában, azonban fenntartotta az elővizsgáló döntését a 41. áruosztály fennmaradó szolgáltatásai kapcsán. Megállapította, hogy a lajstromoztatni kívánt ST ANDREWS védjegy a 41. áruosztály vonatkozásában földrajzilag leíró volt a 7(1)(c) cikk céljára, de csupán a golfra közvetlenül vonatkozó árukra és szolgáltatásokra, és nem vette figyelembe a ruházatot, videojátékokat és kiskereskedelmi szolgáltatásokat.

A *St Andrews Links* fellebbezést nyújtott be a GC-nél arra hivatkozva, hogy a tanács helytelenül állapította meg, miszerint a vonatkozó közönség a védjegyet földrajzi eredetjelzőként fogná föl.

A *St Andrews Links* első érve az volt, hogy a vonatkozó közönség nagyobb súlyt helyezne a védjegy hírnevére, mint a szolgáltatások földrajzi eredetére. A GC elutasította ezt az érvet, megjegyezve, hogy – érthető módon – a *St Andrews Links* nem vitatta sem azt, hogy St. Andrews város jelentős hírnévvel rendelkezik a golfsport révén, sem azt, hogy a golfrajongók a várost a golfal társítják.

Utalva a *Karelia*-ügyre és a hivatkozott esetjogra, a GC megerősítette, hogy a 7(1)(c) cikk céljára elegendő, ha egy védjegy lehetséges jelentései közül legalább egy a vonatkozó áruk és szolgáltatások egyik jellemzőjére vonatkozik. A a ST ANDREWS védjeggyel kapcsolatban a GC nem vitatta, hogy van némi összefüggés a város és a sport között, de annak nem volt jelentősége, hogy egy másmilyen jelentésnek (itt *St Andrews Links* hírnevének) nagyobb a súlya a vonatkozó közönség emlékezetében.

A St Andrews Links nem vitatta, hogy a vonatkozó közönség egyaránt magában foglalja az átlagos fogyasztókat, valamint hivatásos és amatőr golfozókat. Ugyanakkor a GC megerősítette, hogy a 7(1)(c) cikk szempontjából egy védjegy lajstromozásának kizárásához elegendő, ha a cikk a vonatkozó közönség egy nem elhanyagolható részére vonatkozik. Ha ezt meg lehet állapítani, a csoport egyéb fogyasztóinak a felfogása lényegtelen még akkor is, ha az átlagfogyasztó nem létesítene kapcsolatot a védjegy és a földrajzi eredet között.

A St Andrews Links azzal is érvelt, hogy a vitatott szolgáltatások nem társultak sajátosan a golfal, és ezért nem önműködően gondolná azt a vonatkozó közönség, hogy azok sajátosan a golfal függenek össze. A bíróság nem fogadta el ezt az érvelést, és leszögezte, hogy a fellebbezési tanács helyesen állapította meg, miszerint az összes szolgáltatás közvetlenül a golfhoz és az azzal társult eseményekhez kapcsolódhat, és hogy a szolgáltatások nem bírnak olyan jelleggel, amely arra vezetné a vonatkozó közönséget, hogy elkülönítse a földrajzi eredetet a földrajzi jelzéstől.

B) A *Wajos LLC* (Wajos) 2015. december 7-én kérte az EUIPO-nál az alábbi háromdimenziós alak lajstromozását uniós védjegyként a 29., 30., 32. és 33. áruosztályban különböző típusú étolajokra és italokra.

Mind az EUIPO, mind annak fellebbezési tanácsa elutasította a kívánt védjegylajstromozást, azt állítva, hogy a 207/2009 sz. rendelet 7(1)(b) cikke alapján a védjegy nélkülözi a megkülönböztető jelleget. Mindkét fórum sajátosan azt az álláspontot képviselte, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy a védeni kívánt árukra a szokásos alakot képviseli, így nem teszi lehetővé az átlagos fogyasztó számára, hogy megkülönböztesse a bejelentő áruit más vállalatok áruitól. A vonatkozó közönség a védjegyet egy mindennapi palack alakú tartály változataként fogná fel. Az ismert palackalakoktól való egyetlen eltérés a szokásosnál hatá-

rozottabban kiöblösödő központi rész. A tanács azonban azzal érvelt, hogy a kiöblösödés műszaki és funkcionális szerepet tölt be, ami kizárja, hogy olyan jellemzőnek legyen tekintendő, amely azonosítja a termék eredetét.

A GC elutasította ezt az álláspontot, rámutatva, hogy az élelmiszeriparban a versenytársak műszaki korlátozásokkal kénytelenek szembenézni áruik csomagolása és címkézése területén. Így az üzletek jelentős ösztönzést éreznek arra, hogy termékeiket megkülönböztessék versenytársaikétól, különösen a csomagolás megjelenése és mintázata kapcsán, annak érdekében, hogy megragadják a fogyasztók figyelmét. Emellett a GC kifejtette, hogy az átlagfogyasztó alapvetően képes felfogni a csomagolás alakját a termék eredetének jelzőjeként, feltéve, hogy ez az alak elegendő megkülönböztetőképességgel rendelkezik figyelmének felkeltésére. A háromdimenziós védjegyek területén az az elv érvényesül, hogy a lajstromoztatni kívánt háromdimenziós védjegy minél jobban megközelíti a kérdéses termékek szokásos alakját, annál kevésbé rendelkezik megkülönböztetőképességgel. Csak az olyan védjegy tekinthető disztinktívnek, amelyik jelentősen eltér a szokásos gyakorlattól, és ezért alkalmas annak a lényeges funkciónak a betöltésére, hogy azonosítsa a termék eredetét. Ilyen vonatkozásban a GC rámutatott, hogy az EU törvénye nem tesz különbséget a védjegyek különböző kategóriái között. Ezért magának a terméknek vagy a csomagolásnak az alakjából álló háromdimenziós védjegyek megkülönböztetőképességét nem szabad szigorúbb feltételekkel mérni, mint az egyéb védjegykategóriákban alkalmazottakat. Az elutasítás elkerüléséhez elegendő, ha a védjegy minimális megkülönböztetőképességgel rendelkezik.

A jelen esetben a GC megerősítette ezt a legkisebb megkülönböztetési fokot, amely adottan tekinthető a fentebb említett, az erősebb felső részt a keskenyebb alsó résztől elkülönítő kiöblösödés révén. A GC megállapította, hogy ez a vonás valóban műszaki és funkcionális jellegű, mindazonáltal esztétikai értéket is kölcsönös a kérelmezett védjegynek. Még ha egy átlagfogyasztó nem tulajdonít is jelentőséget az árucsomagolás alakjának, és az alak mögött nem gyanít eredetmegjelölést, a fogyasztók az olajokkal és italokkal kapcsolatban nincsenek hozzászokva olyan tartályokhoz, amelyek közepén görbült alakúak. Ennek megfelelően a kérdéses alak nem teljesen szokásos, és a vonatkozó közönség könnyen emlékezhet rá. Ezért a GC arra a következtetésre jutott, hogy a háromdimenziós védjegy egészében tekintve megkülönböztető jellegű a lajstromoztatni kívánt áruk vonatkozásában, minthogy ezek az elemek sajátos megjelenést kölcsönöznek az áruknak.

A fentiek következtében a GC 2018. október 3-i döntése hatályon kívül helyezte a fellebbezési tanács döntését.

C) Három európai bíróságnak négy évre volt szüksége ahhoz, hogy megállapítsa, vajon a körte hasonlít-e az almához.

A *Pear Technology* (Pear), egy kínai szoftvertársaság 2014-ben kérelmet nyújtott be az EUIPO-nál körte logójának védjegyként való lajstromozása iránt. Az amerikai *Apple* azonnal felszólalt a védjegyjelentés ellen arra hivatkozva, hogy a körte túlságosan hasonlít az

ő almájához. Az EUIPO 2016-ban az Apple javára döntött, ami ellen a Pear fellebbezést nyújtott be. Az EUIPO fellebbezési tanácsa 2017-ben megerősítette a hivatali döntést, és megállapította, hogy a körte logó megjelenése túlságosan közeli az Apple híres almájához, és hogy a lajstromozása tisztességtelen előnyt biztosítana a Pear számára az Apple-védjegy hírnevének megkülönböztető jellege alapján. Ezért a tanács is elutasította a védjegylajstromozás iránti igényt.

A kínai vállalat azonban nem adta fel, és az ügyet a GC-nél folytatta, amely végül az ő javára döntött. Ellentétben az EUIPO-val és a fellebbezési tanáccsal, a GC megállapította, hogy a két logó valójában nem eléggé hasonló ahhoz, hogy védjegybitorlás jöhessen szóba. Ezért úgy döntött, hogy a Pear védjegyét lajstromozni lehet.

Ez az ügy kissé különösnek tűnhet mind a piaci résztvevők, mind a védjegytulajdonosok számára: ügyvivők, jogászok és bírók négy éven keresztül törték a fejüket, vajon egy körte hasonlít-e az Apple almájához. A GC három bíróból álló tanácsa végül egy 17 oldal terjedelmű elemzésben arra a következtetésre jutott, hogy egy alma valóban nem ugyanaz, mint egy körte.

Hollandia

A) A Hágai Kerületi Bíróság 2018. augusztusban ideiglenes intézkedést hozott a holland *McGregor IP BV* (McGregor) korlátolt felelősségű társaság és az *Adidas* közötti perben.

A McGregor divatáru-kereskedést 1971-ben hozták létre. A McGregor a MCGREGOR szót Benelux és európai uniós védjegyként lajstromoztatta ruházati és kapcsolódó termékekre.

Az Adidas birtokolja a REEBOK védjegyet. Működtet egy holland online üzletet *reebok.nl* doménnévvel és egyéb online üzleteket egyéb európai uniós hatáskörrel. A Reebok online-üzlet egyéb áruk mellett ajánlja az ún. „Conor McGregor-kollekciót”, amely a Conor McGregor nevet viselő Reebok ruházatot foglal magában.

Conor McGregor egy vegyes küzdősport- (mixed martial arts, MMA) harcos és többszörös világbajnok.

A McGregor felszólította az Adidas, hogy azonnal hagyjon fel a MCGREGOR védjegyeknek megfelelő jelzések használatával az Európai Unióban, ideértve a CONOR MCGREGOR jelzés használatát. A McGregor szerint e jelzés használata az Adidas által az ő MCGREGOR védjegyre vonatkozó kizárólagos szellemi tulajdon-jogainak bitorlását jelenti.

Az Adidas azzal érvelt, hogy a McGregor kizárólagos szellemi tulajdon-jogai nem gátolják őt abban, hogy egy harmadik fél nevét használja kereskedelmi tevékenységében, ahol egy ilyen harmadik fél egy természetes személy (EU-védjegyrendelet, 14. cikk).

A McGregor azt állította, hogy a CONOR MCGREGOR jelzés használata az Adidas által ipari vagy kereskedelmi ügyekben sérti a tisztességes gyakorlat szabályait.

A Hágai Kerületi Bíróság döntése szerint az ügyben az a fő kérdés, hogy egy sporthős nevének az Adidas általi használata ruházati cikkeken, így kapucnikon, sortokon és sportmezeken, bitorolja-e a McGregor védjegyjogait.

A bíróság véleménye szerint a CONOR MCGREGOR jelzés használata az Adidas által ruházati cikkeken ipari vagy kereskedelmi ügyekben a tisztességes magatartás szabályaiba ütközik, amennyiben a használat az EU védjegyrendelete 14. cikkének hatálya alá esik.

A bíróság azt is megállapította, hogy a CONOR MCGREGOR jelzés „McGregor” komponense szerepel túlnyomóan a ruházati cikkeken. A „Conor” keresztnév kisebb betűkkel és a vezetéknevtől eltérő színnel szerepel, így a hangsúly a vezetékneven van. A vezetőbíró megállapította, hogy ha a vonatkozó közönség gyors pillantással veszi szemügyre a ruházati cikkeket, nem találhat kapcsolatot az MMA-harcossal.

A bíróság azt is megállapította, hogy az Adidasnak az az állítása, amely szerint a ruházatokon feltüntetett „Conor” név csak közelebbi szemügyre vételkor olvasható, nem volt csökkentő tényező, mert megegyezett a McGregor azon érvelésével, hogy a közönség a ruházati cikkeket nem mindig veszi közelről szemügyre. Ezt az érvet alátámasztotta az a tény, hogy a CONOR MCGREGOR jelzés kizárólag a kapucnik és sportruházatok hátoldalára volt nyomtatva. A bíróság szerint a ruházat eleje rendszerint több figyelmet von magára, mint a hátulja (amit az Adidas elismert). Így a bíróság megállapította, hogy igazolást nyert a McGregornak az az állítása, hogy a közönség nem venné észre a „Conor” elemet.

Ellentétben az Adidas érvelésével, a vegyes küzdősportok nem olyan jól ismertek Európában, mint a labdarúgás. Ezért a bíróság elutasította az Adidasnak azt az állítását, hogy a Conor McGregor név ugyanolyan hírnévnek örvend, mint a jól ismert labdarúgó játékosok nevei. Az a tény, hogy McGregor jól ismert az MMA követői között, hihető, azonban a bíróság úgy döntött, hogy a vizsgált esetben a közönség tágabb körét kell figyelembe venni.

A fentiek miatt a Hágai Kerületi Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a CONOR MCGREGOR jelzés használata az Adidas által bitorolja a McGregor szellemi tulajdon-jogait a MCGREGOR szóvédjegyre. A bíróság valószínűnek tartotta, hogy a közönség jelentős része azt gondolná, hogy a MCGREGOR és a REEBOK ruházati cikkek gazdaságilag kapcsolt vállalatoktól származnak.

B) A *Lacoste* a jól ismert holland *Hema* áruház ellen európai uniós és Benelux védjegyei (1. ábra) alapján, amelyek többek között a 25. áruosztályban (vagyis ruházati cikkekre) vannak lajstromozva, a Hágai Kerületi Bíróságnál ideiglenes intézkedés elrendelését kérte, mivel a *Hema* krokodilmotívumot (2. ábra) tartalmazó gyermekfehérneműt árúsít.

1. ábra

2. ábra

A Lacoste azzal érvelt, hogy a krokodilmotívum Hema általi használata ruházati cikkeken védjegyjogának egyértelmű bitorlását jelenti a 2017/1001 sz. európai uniós védjegyrendelet 9(2)(b) („A jelzés azonos az európai uniós védjeggyel vagy ahhoz hasonló, és olyan árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban használják, amelyek azonosak olyan árukkal vagy szolgáltatásokkal vagy azokhoz hasonlóak, amelyekre az európai védjegyet lajstromozták”) vagy (c) cikke alapján („ha nem hasonló az európai uniós védjeggyel lajstromozottakhoz, ahol az utóbbiak hírnevesek az Unióban, és ahol a jelzés megfelelő ok nélküli használata tisztességtelen előnyt jelent vagy károsan befolyásolja az európai uniós védjegy megkülönböztető jellegét vagy hírnevét”).

A Hema elsődlegesen azzal védekezett, hogy a krokodilmotívum általa való használata ruházaton díszítési célt szolgál, és nem fogható fel védjegyhasználatként.

A bíróság külön foglalkozott a) az ismétlődő krokodilábrázolást tartalmazó és b) az egyetlen krokodilábrázolást tartalmazó trikókkal.

a) A bíróság megállapította, hogy a vonatkozó közönség a többszörös krokodilábrázolást a kifogásolt ingeken és alsónadrágokon díszítésként fogná fel, vagyis azok használata nem minősül védjegyhasználatnak, mert

- a krokodilok ismételt használata azt idézi elő, hogy a szem nem egyes krokodilokat, hanem krokodiltengert lát; és
- gyermekruházatokon általános gyakorlat állatmotívumok használata.

A Lacoste piackutatást mutatott be a bíróságnak, amely azt a következtetést tartalmazta, hogy az alperesek a krokodilokat a ruházati cikkeken védjegyükkal társították. Ezt a bizonyítékot azonban a bíróság érvénytelenítette, mert:

- irányított kérdéseket tartalmazott; és
- nem a vonatkozó közönség válaszolta meg.

b) Az egyetlen, viszonylag kis méretű krokodilt ábrázoló cikkekkel kapcsolatban a bíróság megjegyezte, hogy a közönség egy része valószínűleg védjegyként fogná fel a krokodilt. Ezért a bíróság azt vizsgálta, hogy a Lacoste hivatkozhat-e az EU-védjegyrendelet 9(2)(b) vagy (c) cikkére. Arra a következtetésre jutott, hogy jelentős mértékű vizuális és fogalmi hasonlóság áll fenn a védjegy és a vizsgált krokodilmotívum között. A Lacoste védjegyei

- lényegüknél fogva disztinktívek;
- jól ismert hírnévnek és
- ezért széles körű oltalomnak örvendenek.

Mindazonáltal a bíróság megállapította, hogy nem forgott fenn összetévesztési valószínűség, mert:

- a ruházati cikkeket csak a Hema (online) üzleteiben árusították, ahol csupán Hema-termékek voltak hozzáférhetők; és
- az egyetlen krokodilt ábrázoló trikókat mindig olyan csomagban árusították, amely ismételődő krokodilábrázolást tartalmazó trikókat is tartalmazott.

A fenti megállapítások alapján a bíróság azon a véleményen volt, hogy azok a fogyasztók, akik egy Hema-üzletben látták az ingeket, nem hitték észszerűen, hogy azok a Lacoste-től származnak. A fenti okok miatt 2018. december 18-án elutasította a Lacoste keresetét.

India

A) Az Indiai Szabadalmi Hivatal felügyeletét ellátó ipari minisztérium 2018. december 5-én publikálta a szabadalmi törvény módosított rendeletének tervezetét (Draft Rules 2018). A tervezethez 2019. január 4-ig bárki hozzászólhatott. A tervezett változtatásokat röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

1. A tervezet szélesebb körben teszi lehetővé a gyorsított vizsgálatot, tágítva azoknak a körét, akik kérhetnek ilyen vizsgálatot. A kibővített kategóriákba tartoznak:
 - a kezdő és a kisvállalatok;
 - a hazai vagy külföldi kormányvállalatok; és
 - azok a bejelentők, akik külföldi szabadalmi bejelentést kívánnak benyújtani.
2. Egy másik fontos változást jelent engedélyezés előtti felszólalás esetén egy kéttagú elbíráló tanács bevezetése szemben a jelenlegi rendszerrel, ahol a bejelentést kezelő elővizsgáló dönt a felszólalás ügyében. Szükség esetén ez a tanács egy harmadik taggal is bővíthető.
3. A kisvállalati státuszt külföldi cég is kérheti.
4. Az e-mailen benyújtott PCT-bejelentések ügyében nem kell továbbítási díjat fizetni.

B) A *Sanofi*, a neves francia gyógyszervállalat védjegybitorlás miatt ideiglenes intézkedés elrendelését kérte a Delhi Felsőbíróságon (Delhi High Court, DHC) a *Faisal Mushtaq &*

Ors. CS (Faisal) ellen azt állítva, hogy az alperes SNOFINN kereskedelmi neve és logója (2. ábra) megtévesztően hasonlít az övére (1. ábra). Ennek az állításnak a megalapozottsága egyértelműen kitűnik a két vállalat védjegyeinek összehasonlítása révén.

1. ábra

2. ábra

Az alperes működtetett egy *www.snofinn.com* doménnevet, amely elárulja, hogy az alperes gyógyászati készítmények előállításával és eladásával foglalkozik SNOFINN védjeggyel. Az alperes védjegyként kérte lajstromozni kereskedelmi nevét és logóját. A Sanofi ez ellen tiltakozott.

A DHC megállapította, hogy az alperes védjegybitorlást követett el. Leszögezte továbbá, hogy az ügy kielégítette a hármas azonossági próbát, vagyis az „azonos védjegy – azonos áruk – azonos kereskedelmi csatorna” próbát.

Az alperes nem jelent meg a tárgyaláson, de a bíróság kinyilvánította, hogy a Sanofi állításai elegendőek voltak a bitorlás megállapításához. A bíróság minden további bizonyíték nélkül a Sanofi javára döntött, és a Faisalt példát statuáló költségek megfizetésére kötelezte, amelyek magukban foglalták az ügyvédi és a bírósági költségeket is.

Külön említést érdemel, hogy a bíróság gyorsan és meggyőzően kezelte az ügyet, és egy éven belül hozott döntést.

C) A *Kibow Biotechnology* (Kibow), egy amerikai gyógyszervállalat szabadalmi bejelentést nyújtott be RENADYL nevű termékére Indiában. Az Indiai Szabadalmi Hivatal a bejelentésre termékszabadalom mellett eljárászabadalmat is adott azon az alapon, hogy a Kibow felfedezte a probiotikumok alkalmazását veseműködés javítására, aminek alapján csökkenteni lehet a vesebetegek dialízisigényét.

A Gujarat székhelyű *La Renon Healthcare* (La Renon) indiai vállalat CUDO névvel hasonló gyógyszert árusított, és az Indiai Szabadalmi Hivatalnál a Kibow számára engedélyezett szabadalom megvonását kérelmezte azon az alapon, hogy a gyógyszer nem alapult találmányon, sem feltalálói tevékenységen, és hogy a szabadalom leírása nem ismertett műszaki

haladást a meglévő ismeretekhez vagy a technika állásához képest, vagyis szakember számára kézenfekvő volt.

A hivatal elutasította a La Renon téves szabadalomengedélyezésre vonatkozó érvelését, és megállapította, hogy a találmány új, és kizárólagos jogokat érdemel, de elutasította az eljárászabadalmat, mert a módszert kézenfekvőnek és feltalálói tevékenységet nélkülözőnek ítélte. A megvonási kérelmet elutasította.

Ezután a La Renon a Madrasi Felsőbíróságnál (Madras High Court, MHC) nyújtott be fellebbezést. Az megvizsgálta a La Renon azon állításait, hogy a szabadalmat helytelenül engedélyezték, megsértve a szabadalmi törvény számos rendelkezését, azonban megalapozatlannak találta La Renon állításait, és a szabadalmi hivatal döntésében sem talált hibát. Ezért a fellebbezést költség megállapítása nélkül elutasította.

Kanada

A) A Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) bírása, Locke bíró 2018. július 18-án helyt adott a Teva kérésének, hogy a bíróság ítéljen meg számára kártérítést a szabadalmazott gyógyszerekre vonatkozó rendelet [(Patented Medicines (Notice of Compliance), PMNC)] 8. cikke alapján azokért a veszteségekért, amelyeket annak következtében szenvedett el, hogy *bortezomib*termékének piacra lépését késleltette a Janssen PMNC-rendelet alapján benyújtott kérelme a 2 203 936 sz. ('936-os) szabadalommal és a 2 435 146 sz. ('146-os) szabadalommal kapcsolatban. A Teva mindkét eljárásban sikert ért el azzal az állításával, hogy mindkét szabadalom kézenfekvő.

A Janssen saját *bortezomib*termékét VELCADE néven forgalmazza.

A *Millennium Pharmaceuticals* (a '936-os szabadalom tulajdonosa és a '146-os szabadalom licencvevője), valamint a Janssen azzal érvelt, hogy a Teva nem volt jogosult a 8. cikk alapján kártérítésre, mert bitorolta a '936-os és a '146-os szabadalmat. A Millennium, a Janssen és további felperesek ellenkérelemként pert indítottak ugyanezen szabadalmak bitorlása miatt. A bíró elutasította ezt a védekezést az ellenkeresettel együtt, megállapítva, hogy a '936-os és a '146-os szabadalom vonatkozó igénypontjai kézenfekvők voltak.

A '936-os szabadalom igénypontjai többek között *bortezomib*ra (69. igénypont) és *bortezomib*ot is magában foglaló hat vegyület csoportjára (37. igénypont) vonatkoznak. A *bortezomib* egy proteázinhibitor, amelyet bizonyos vérrákok kezelésére használnak. Ez az anyag egy dipeptid bórsavas analógja. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mindkét igénypont kézenfekvő volt, és hogy a '936-os szabadalom nem tett eleget egy érvényes kiválasztási szabadalom követelményeinek.

A bíró szerint a *bortezomib* egy PCT-bejelentésben azonosított vegyületek köré esett, és a '936-os szabadalmat „lényegileg kiválasztási szabadalomnak” lehetett tekinteni, ahol a komponensek kiválasztása számos ok miatt – így azért, mert kézenfekvő volt bórsavakat kipróbálni proteázinhibitorokként – nem igényelt feltalálói tevékenységet.

Kézenfekvőségi elemzésének részeként a bíró megállapította, hogy a '936-os szabadalom azért sem volt érvényes kiválasztási szabadalom, mert a kiválasztás „nem a kiválasztott csoport egy sajátos jellemzőjének minőségére vonatkozott”.

A '146-os szabadalom azt a kihívást ismertette, hogy meg kell találni „a bórsavvegyületek olyan összetételét, amely könnyen előállítható, adagoláskor bioaktív hatású, és stabilabb, mint a szabad bórsav”.

A bíróság szerint a technika állása és a találmányi gondolat közötti különbség „mannit és liofilizálás alkalmazása egy bortezomib-észter előállításához”. A bíró döntése szerint „kézenfekvő volt a liofilizálás kipróbálása, és ezen döntést követően egy térfogatnövelő anyag alkalmazása. Továbbá kézenfekvő volt mannit kipróbálása ilyen anyagként.”

A Janssen VELCADE termékének kereskedelmi sikere nem befolyásolta a bíróság kézenfekvőségre vonatkozó elemzését. A kereskedelembe alkalmazott összetétel megjavult oldhatóságot és oldódási tulajdonságokat kínált, amelyek nem képezték az igényelt találmány részét.

A bíróság kézenfekvőséggel kapcsolatos következtetései eltértek az CAFC döntésétől az ekvivalens amerikai szabadalom kapcsán. A bíró nem találta az amerikai bíróság érvelését meggyőzőnek az alábbi tényezőkkel kapcsolatos különbségek miatt:

- az érvénytelenség megállapításához szükséges követelmények;
- a „szakember” meghatározása; és
- a technika állása.

A '706-os szabadalom eljárást igényel „bortezomib vagy annak bórsavas anhidridje” nagyipari előállítására. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a Teva-bortezomib és a Janssen-bortezomib gyártási eljárása nem bitorolta a '706-os szabadalmat. A bíró ezekkel az eljárásokkal kapcsolatban korlátozott mértékben közölt részleteket, azonban jelezte, hogy a bitorlás eljárási lépésektől függött, és ebben a kérdésben a Teva javára döntött. Ez együtt járt azzal, hogy elutasította a Millennium érvelését, amely szerint bizonyos oldószerek használata, amelyeket az igénypontokban említenek, nem lényeges, mert egy szakember ismert volna olyan változatokat, amelyeket helyettesítőként lehetett volna alkalmazni anélkül, hogy megváltoztatták volna a találmány működési módját. A bíró ezeket lényegesnek találta, mert a használt kifejezések „világosak és egyértelműek” voltak.

A fentiek alapján a bíróság helyt adott a 8. cikk szerinti kérelemnek, és elutasította az ellenkeresetet. A felek megegyeztek a kártérítés összegében, amit azonban nem hoztak nyilvánosságra.

B) 2018. november 14-én a *Canada Gazette*-ben bejelentették, hogy 2019. június 17-én új védjegy törvény lép hatályba. Az új törvény legfontosabb változásait röviden az alábbiakban foglaljuk össze:

- A védjegybejelentéseket egyszerűsíteni fogják, mert többé nem lesz szükség az első használat időpontjának azonosítására.

- Nem lesz többé szükség használati nyilatkozat benyújtására sem. Ez a rendelkezés érvényes lesz mind az új, mind a függő bejelentésekre.
- A védjegymeghatározást kiterjesztik mindenre, ami forrásjelzésre alkalmas. Ennek eredményeként oltalmazni lehet majd nem hagyományos jelzéseket, ideértve többek között a színeket *per se*, a hologramokat, a mozgóképeket, a hangokat, az illatokat és az ízeket.
- A bejelentéseket meg lehet majd osztani, ami stratégiai fontosságú lehet az elővizsgálati és a felszólalási eljárásban.
- Az új bejelentések lajstromozási időtartama tíz év lesz, de a már lajstromozott védjegyek 15 éves lajstromozási időtartama nem változik.
- Kanada csatlakozik a Madridi Jegyzőkönyvhöz.
- Eltörlik az új bejelentések lajstromozási díját.
- Az áruk nizzai osztályozását fogják alkalmazni.
- Be fogják vezetni az osztályonkénti díjat, mégpedig:
 - az első áruosztályért 330 CAD bejelentési díjat, a további osztályokért 100 CAD díjat kell majd fizetni a jelenlegi 250 CAD díj helyett, amely független az osztályok számától;
 - a megújítási díj 400 CAD lesz az első áruosztályért, és minden további osztályért 125 CAD díjat kell fizetni a jelenlegi 350 CAD díj helyett, amely független az osztályok számától.

C) Kanadában 2018. november 5-én módosított ipariminta-törvény lépett hatályba. A módosítások korszerűsítik Kanada ipariminta-törvényét, és jobban harmonizálják hasonló külföldi törvényekkel. A főbb változásokat röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

- Megosztott bejelentést lehet benyújtani az eredetileg kinyilvánított – nem csupán igényelt – bármelyik mintára. Megosztott bejelentést olyan esetekben is be lehet nyújtani, amikor a hivatal olyan végzést ad ki, amelyben kifogásolja, hogy a bejelentés egyenél több mintát tartalmaz.
- A módosított törvény szerint az oltalmi idő a lajstromozás napján kezdődik, és e naptól számított tíz év vagy a bejelentés napjától számított 15 év elteltével szűnik meg. Mindkét esetben egyetlen megújítási díjat kell fizetni. Korábban az oltalmi idő a lajstromozás napjától számított tíz évre volt korlátozva.
- Elsőbbség igénylése esetén a türelmi idő a legkorábbi elsőbbség napja előtti egy évre terjed ki, vagyis a bejelentő által ebben az időszakban eszközölt publikáció nem újdonságrontó.
- A legkülönbözőbb ábrázolási módokat is elfogadják, vagyis egy bejelentés tartalmazhat vonalas rajzot, fényképeket vagy számítógép segítségével készített mintamodelleket.
- Kanada megjelölhetővé vált a Hágai Rendszerben benyújtott nemzetközi bejelentésekben. Ennek megfelelően a Kanadai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal a nemzetköz-

zi bejelentésben szereplő minden egyes mintát különálló, ún. „hágai bejelentésnek” tekint, amelyet érdemi vizsgálatnak vet alá. Ha a hivatal a nemzetközi lajstromozás publikálásától számított egy éven belül nem ad ki elutasító határozatot, a hágai bejelentést önműködően lajstromozzák mint Kanadában érvényesíthető hágai lajstromozást. Ha a hivatal elutasító határozatot ad ki, a bejelentőnek ugyanolyan módon van lehetősége válaszolni, mint egy hazai bejelentésre kiadott elővizsgálati végzés esetén.

Kína

A) 2019. január 1-je óta Kínában működik a Szellemitulajdon-védelmi Fellebbviteli Bíróság, amely a szellemi tulajdon területén folyó valamennyi eljárásban fellebbezési bírósággént szolgál. E bíróság létrehozása arra vonatkozó jelzésként értékelhető, hogy a kínai kormány javítani kívánja a szellemi tulajdon jogi oltalmát Kínában mind a hazai, mind a nemzetközi vállalatok számára.

Az új bíróság felállítása egyúttal korszerűsíteni kívánja a nagyon szerteágazó kínai bírósági rendszert, amelyben a Legfelsőbb Népbíróság mellett vannak alapvető, közbenső és felsőbb népbíróságok, amelyek közül csupán néhány dönthet szabadalmi és védjegyügyekben.

Az új bíróság székhelye Pekingben van, és feladata, hogy elősegítse Kínában a bírósági döntések koordinálását a szellemi tulajdon területén. Azt remélik, hogy ez javítani fogja a pereskedés minőségét és hatékonyságát, és kedvező jogi környezetet fog létrehozni a műszaki innováció számára. Az új bíróság fellebbezési és kerületi bíróság, és Kína egész területén tarthat tárgyalást. E bíróság előtt a bizonyítás megengedett online módszerekkel.

Az új bíróságot a Legfelsőbb Népbíróság hozta létre. Joghatalmát a következő ügyekre terjed ki.

1. Polgári ügyek az első fok után. Idetartoznak: találmányi, szabadalmi és használatiminta-oltalmi, valamint integrált áramköri mintákkal kapcsolatos ügyek, számítógépszoftver- és növényfajtaügyek.
2. Olyan elsőfokú adminisztratív ügyek, amelyek bonyolultabb technikai kérdésekre vonatkoznak, ideértve a minta- és monopóliumvitákat.
3. Elsőfokú fellebbezés utáni fellebbezési ügyek, amelyek az első fok után léptek hatályba, függetlenül a fentebb említett polgári vagy adminisztratív ügyektől.

Az új bíróság kijelölhet egy alárendelt bíróságot a perújrafelvétel lefolytatására.

A Kínai Legfelsőbb Bíróság perújrafelvételét az új bíróság ugyanolyan módon fogja kezelni, mint a szellemi tulajdoni bíróságok döntésein alapuló fellebbezési eljárásokat. A legfelsőbb bíróság eredeti Szellemi Tulajdoni Bírói Tanácsa (amely 3. polgári tanácsként is ismert) a helyén marad, és perújrafelvételi ügyekkel foglalkozik.

B) A Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróság, amelynek jogköre kiterjed szabadalom-felülvizsgálati és -érvénytelenítési ügyekre, minden évben jelentős számú szabadalmi adminisztrációs ügyet kezel. 2016-ban a bíróság 2184 új ügyet fogadott be, és 1341 műszaki vonatkozású ügyet fejezett be. Annak ellenére, hogy 2015 óta a bíróság által befejezett ügyek száma 90%-kal nőtt, a bíróság továbbra is óriási nyomás alatt áll, hogy csökkentse elintézetlen ügyeinek számát, amelyeknek jelentős részét szabadalmi adminisztrációs ügyek képezik. Minthogy a bírók száma korlátozott, akik közül a legtöbb csupán jogi képzettséggel rendelkezik, a műszaki tények eldöntése jelentősen befolyásolja az ügyintézés hatékonyságát és tisztességét.

Az elintézetlen ügyek számának csökkentése érdekében a bíróság újabban elkezdte műszaki kutatók és műszaki szakértelemmel rendelkező esküdtek igénybevétele a bírósági eljárásokban. Összehasonlítva a műszaki kutatókkal, a műszaki szakértelemmel rendelkező esküdtek mind műszaki, mind jogi ügyekben adnak tanácsot a szabadalmi adminisztrációs ügyekben, és rugalmasabb alapon jelölhetők ki.

2014 óta műszaki kutatókat széles körben vettek igénybe szabadalmi adminisztrációs ügyekben. Ez azonban nem járt nehézségek nélkül. Minthogy csupán műszaki tények vizsgálatával vannak megbízva, a műszaki kutatóknak nehézségekkel kell szembenéznük olyan szabadalmi adminisztrációs eljárásokban, ahol a műszaki ténymegállapítás gyakran egybefonódik jogi kérdésekkel. Emellett a műszaki kutatók korlátozott humán forrást jelentenek. Így például a bíróságnak az ügyek túlnyomó részében csak öt műszaki kutató segít, akik nem képezik részét az állandó állományoknak.

A műszaki szakértelemmel rendelkező esküdtek az adott műszaki terület gyakorlott ismerői. Ez lehetővé teszi számukra, hogy műszaki elemzéseket végezzenek, és bizonyos szintű szakértelemre és hozzáértésre tegyenek szert. A műszaki szakértelemmel rendelkező esküdtek kérdéseket tehetnek fel, és véleményt nyilváníthatnak mind a ténymegállapítás, mind a törvényalkalmazás vonatkozásában. A népi esküdtekre vonatkozó törvény szerint a bíróságok a népi esküdtszékből tanácsokat képezhetnek, amelyek száma legfeljebb háromszorosa lehet a bírókéknak. Ez nagyobb szabadságot kölcsönöz a bíróságoknak.

A bírói gyakorlatban a műszaki szakértelemmel rendelkező esküdtek segítséget jelentenek a hatékonyság megjavításában. Az alábbi eset azt szemlélteti, hogy az ilyen esküdtek hogyan tudnak segíteni a bíróknak a műszaki tények gyors megítélésében és az ítélet meghozatalában adminisztratív szabadalomérvénytelenítési ügyekben.

Az ügy egy főzőkészüléket igénylő szabadalomra vonatkozott, amely egy érvénytelenítési eljárás nyolc körén esett át. A kilencedik körben a Szabadalomfelülvizsgálati Tanács megváltoztatta korábbi megállapítását, azt az álláspontot képviselve, hogy a vizsgált szabadalom nem volt új, és nem igényelt elegendő feltalálói tevékenységet. E döntés ellen a szabadalmas a Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróságnál adminisztratív peres eljárást indított. A bíróság tanácsa egy bíróból és két olyan esküdtből állt, akik megértették az ügy műszaki szempontjait, és így műszaki szakértő esküdtek voltak mechanikai területen.

A bíróság szóbeli tárgyalásán a felek heves vitát folytattak a szabadalom szerinti és a technika állásához tartozó műszaki megoldás közötti különbségekről. A felek véleményének meghallgatása után az esküdtek a vita lényegét abban foglalták össze, hogy „vajon szükség van-e zsír hozzáadására a technika állásához tartozó főzőeszközhöz a főzési eljárás alatt?”, és a feleket arra utasították, hogy adják elő álláspontjukat. Annak a kérdésnek az eldöntésekor, hogy a szabadalmazott találmány kidolgozásához szükség volt-e feltalálói tevékenységre, az esküdtek megállapították, hogy „a szabadalmazott főzőeszköz összeállítható a technika állásához tartozó alkotórészekből”, azonban „minthogy műszaki területen bármilyen új terméket elő lehet állítani összeállítás útján, nem lenne helyénvaló elfogadni azt a nézetet, hogy a vizsgált szabadalom kreativitását egyszerűen attól tennék függővé, hogy a szabadalmazott eszközt össze lehet-e állítani ismert elemekből.”

Az esküdtek elemzésére alapozva a Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróság döntése hatályon kívül helyezte az Szabadalomfelülvizsgálati Tanács érvénytelenítési döntését.

C) A *Guangzhou Aibeifu Cosmetics Co., Ltd.* (a továbbiakban: bejelentő) 2012. május 7-én 9369681 számmal lajstromoztatott egy védjegyet a 3. áruosztályban samponokra, kozmetikumokra, szájrúzsokra és körömlakkokra. Az *Artecoll Medical Investment Co., Ltd.* (a továbbiakban: kérelmező) 2015. június 23-án és 2016. április 26-án törlési keresetet nyújtott be a lajstromozott védjegy ellen arra hivatkozva, hogy a lajstromozott védjegyet három egymást követő éven keresztül nem használták. A Kínai Védjegy hivatal a törlési keresetet elutasította.

A kérelmező nem volt megelégedve ezzel a döntéssel, és a Védjegyfelülvizsgálati Tanácsnál fellebbezést nyújtott be. Az azon a véleményen volt, hogy bár a kérelmező együttműködési megállapodásokat, vásárlási és eladási szerződéseket, eladási és egyéb számlákat, nyomtatási megállapodásokat és hasonlókat nyújtott be, ezek a dokumentumok csak arcmaszkként való felhasználást tudnak igazolni, de nem igazolják a védjegy árujegyzékének megfelelő használatot. Ezért a védjegyet törölni kell.

A kínai védjegy törvény 2. cikkének 49. bekezdése szerint ha a lajstromozott védjegyet megfelelő igazolás nélkül három egymást követő éven keresztül nem használták, bármely vállalat vagy egyén törlési keresetet nyújthat be a védjegy hivatalnál a védjegy ellen. A védjegy törvény 56. cikke szerint a lajstromozott védjegy használatát azokra az árukra kell korlátozni, amelyekre a lajstromozást jóváhagyták. Ha egy lajstromozott védjegyet a jóváhagyott árukon használnak, a lajstromozást fenn kell tartani. Ha viszont egy lajstromozott védjegyet a jóváhagyott áruk körén kívül használnak, az ilyen használat nem képezi a védjegy tényleges használatát.

A vizsgált esetben a védjegyet „arcmaszk” árukon használták, amelyek hasonlítanak a lajstromozásnál megjelölt árukhoz, azonban az „arcmaszk” nem tartozik a jóváhagyott árukhoz. Így a Védjegyfelülvizsgálati Tanács megerősítette, hogy a lajstromozott védjegyet

nem használták ténylegesen és kereskedelmileg a lajstromozott védjegy árujegyzékében feltüntetett árukon három egymást követő éven keresztül, ezért azt törölni kell.

D) A Legfelsőbb Népbíróság 2018. április 26-án nyilvános tárgyalást tartott a *Christian Dior* (Dior) nemzetközi 3D védjegybejelentésének elutasításával kapcsolatban folytatott adminisztratív perben. Az alábbi ábrán bemutatott, vitatott védjegy szemcsepp alakú parfümüveg volt, felül egy kis gömbbel és ovális alakú alsó véggel; az üveg vékony nyakát aranyfonalkörök díszítették. A Dior a védjegyet *J'adore* (Imádom) parfümjének védjegyeként használta.

Az ügy előzménye, hogy a Dior a 3D védjegyet Franciaországban 2014. augusztus 8-án lajstromoztatta, majd 2014. november 6-án nemzetközi védjegybejelentést nyújtott be rá Kínára vonatkozó területi kiterjesztéssel a 3. áruosztályban, lényegileg parfümökre és illatosított árukra.

2015. július 13-án a Kínai Védjegyhivatal elutasította a védjegybejelentést azon az alapon, hogy „a védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel”.

2015. augusztus 30-án a Dior fellebbezést nyújtott be a Védjegyfelülvizsgáló Tanácsnál. 2016. február 22-én a tanács megerősítette az elutasítást a védjegy törvény 11.1(3) cikkére hivatkozva, amely szerint „az olyan jelzések, amelyek nélkülözik a megkülönböztetőképeséget, ... nem lajstromozhatók védjegyként”.

Ezután a Dior a Pekingi Szellemi Tulajdoni Bíróságnál nyújtott be fellebbezést, többek között az alábbi okokra hivatkozva.

- Az elutasítási eljárás alatt három nézetből készített rajzot nyújtott be, amelyet a Védjegyfelülvizsgáló Tanács nem vett figyelembe.
- A védjegy disztinktív volt, nem pedig a megjelölt áruk egy szokásos tartálya.
- A védjegy tartalmazta a megkülönböztető „*J'adore*” kifejezést, miként azt a három nézetből készített rajz is mutatja, ami lehetővé tette, hogy forrásazonosítóként szolgáljon anélkül, hogy a vonatkozó közönséget félrevezetné vagy összezavarná.
- Hosszú ideig tartó és széles körű hirdetés révén a védjegy erős megkülönböztetőképeségre tett szert.

A bíróság 2016. szeptember 29-én hozott döntést, fenntartva a Védjegyfelülvizsgálati Tanács döntését. A Dior ez ellen a Pekingi Felső Népbíróságnál nyújtott be fellebbezést, amely 2017. május 23-án megerősítette a tanács döntését.

Ez ellen a Dior felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Legfelsőbb Népbíróságnál, amely 2017. december 29-én tartott tárgyalást. 2018. április 26-án *Tao Kaiyuan*, a Legfelsőbb Népbíróság alelnöke és a felülvizsgálati ügyben elnöklő bírása bejelentette a bíróság döntését, amely hatályon kívül helyezte az alsófokú bíróságok és a Védjegyfelülvizsgálati Tanács döntéseit, és elrendelte, hogy a tanács vizsgálja felül az ügyet.

Kuvait

A *Bee Fly Sarl* (Bee) kuvaiti vállalat 2011. november 1-jén kérte a Kuvaiti Védjegyhivatalnál a STAR FLY védjegy (1. ábra) lajstromozását a 25. áruosztályban. A védjegybejelentést 2013. március 10-én publikálták a hivatalos közlönyben.

1. ábra

2. ábra

A *Stonefly S. P. A.* (Stonefly), egy olasz cég, 2011. november 1-jén felszólalást nyújtott be a védjegybejelentés ellen arra hivatkozva, hogy az hasonlít az ő lajstromozott STONEFLY védjegyéhez (2. ábra). A felszólaló még a következőkre hivatkozott.

- A védjegyek mind kiejtésben, mind általános megjelenésben hasonlítanak.
- A STONEFLY védjegyet 1988-ban lajstromoztatta számos áruosztályban, ideértve a 25.-et is.
- A STONEFLY jól ismert védjegynek minősül.
- A kifogásolt védjegy lajstromozása félrevezetné a fogyasztókat a termék eredetét illetően.
- A felszólalás tárgyát képező védjegy lajstromozása ellentmond mind a kuvaiti védjegy törvénynek, mind a nemzetközi megállapodásoknak.

Válaszában a Bee bizonyítékot nyújtott be annak igazolására, hogy a két védjegy nem hasonlít egymásra. Emellett nyomatékosan érvelt azzal a ténnyel, hogy a Stonefly kifejezés nincs lajstromozva Kuvaitban.

Érvelése alapján az elővizsgáló elutasította a felszólalást, és engedélyezte a STAR FLY védjegy lajstromozását.

Marokkó

A *Skyworth Group Co., Ltd.* (Skyworth) 2014. szeptember 23-án kérelmet nyújtott be a Marokkói Védjegyhivatalnál a SKYWORTH védjegy (1. ábra) lajstromozása iránt a 7., 9. és 11. áruosztályban. A bejelentést 2014. november 13-án publikálták a hivatalos közlönyben. A *Sky International AG* (Sky) a 60 napos határidőn belül felszólalt a védjegybejelentés 9. áruosztályban való lajstromozása ellen arra hivatkozva, hogy a SKY védjegyet (2. ábra) és annak szóösszetételeit (SKY NEWS ARABIA, SKY SPORT és SKY NEWS) korábban, 2003-ban és 2011-ben lajstromoztatta Marokkóban a 9. áruosztályban.

1. ábra

2. ábra

A Skyworth az alábbi ellennyilatkozatot nyújtotta be:

- 868420 számmal Marokkóban a 9. áruosztályban 2010 óta korábbi lajstromozása van;
- az említett korábbi lajstromozással számos országban rendelkezik az egész világon;
- a SKYWORTH védjegy nem hasonlít a SKY védjegyhez sem kiejtésben, sem általános megjelenésben;
- a „Sky” szó általánosan használt, és senki sem szerezhethet rá kizárólagos jogot.

Az elővizsgáló az ellennyilatkozat alapján a Skyworth javára döntött, és engedélyezte a SKYWORTH védjegy lajstromozását.

Németország

A) A Mannheimeri Kerületi Bíróság 2019. februárban fontos döntést hozott a szabványokhoz elengedhetetlen szabadalmakkal kapcsolatban.

Az *IP Bridge* Németországban beperelte a *HTC*-t a 2 294 737 sz. ('737-es) európai szabadalom bitorlása miatt. A '737-es szabadalmat eredetileg a *Panasonic* nyújtotta be, és ezt követően átruházta az *IP Bridge*-re. A '737-es szabadalom olyan szabadalmak SEP-portfóliójához tartozik, amelyeket az adatátviteli LTE-szabványhoz elengedhetetlennek (SEP = Standard Essential Patent) nyilvánítottak.

2014 végén az *IP Bridge* először tárgyalta a *HTC*-vel az SEP-portfólióval kapcsolatos licencmegállapodás ügyében. Majdnem két évig tartó, végül eredménytelen tárgyalás után az *IP Bridge* 2016. szeptemberben a Mannheimeri Kerületi Bíróságnál bitorlási pert indított,

tájékoztatást és elszámolást, valamint kártérítési jogosultság megállapítását kérve. Kezdetben az IP Bridge nem kért bírósági végzést. A per megindítása előtt két licencajánlatot adott át a HTC-nek, amelyekre az utóbbi két ellenajánlatot tett; ezeket azonban az IP Bridge túl alacsonynak ítélte és elutasította.

A szabadalmi per megindítása után az IP Bridge 2017. áprilisban és 2018. februárban további két licencajánlatot tett, majd a második után öt nappal tájékoztatta a bíróságot. Egy titoktartási megállapodást követően, 2018. április 11-én az IP Bridge átadta a HTC-nek harmadik felekkel az SEP-portfólióra vonatkozóan kötött licencmegállapodásait, és a HTC számára 2018. április 18-ig egy hetet adott legutóbbi licencajánlatának elfogadására. Erre a HTC arról tájékoztatta az IP Bridge-et, hogy egy külső szakértőt bízott meg a harmadik felekkel kötött licencmegállapodások elemzésére, és hogy az ajánlat értékeléséhez több időre lenne szüksége. Az IP Bridge 2018. április 24-én 2018. május 7-ig kérte a HTC reagálását legutolsó licencajánlatára. Az 2018. május 2-án közölte, hogy akkor tervezi válasz adását, amikor a külső szakértőtől megkapja annak végső szakvéleményét.

2018. május 15-én az IP Bridge további beadványt nyújtott be a bíróságnak, és végzés meghozatalát kérte. Szóbeli tárgyalásra az ügyben 2018. július 13-án került sor. Ezt követően az IP Bridge 2018. július 27-én egy másik licencjavaslatot tett, és az eljárás felfüggesztését javasolta, ha a HTC elutasítja ennek az utolsó ajánlatnak a megfontolását. A HTC azonban nem kérte a bíróságtól az eljárás felfüggesztését.

A Mannheimi Kerületi Bíróság végzésében azt állapította meg, hogy a '737-es szabadalmat a HTC bitorolja, és elutasította az eljárás felfüggesztésére vonatkozó kérelmet arra tekintettel, hogy Németországban a '737-es szabadalom ellen párhuzamosan egy megsemmisítési eljárást indítottak. A bíróság elrendelte, hogy a HTC adjon tájékoztatást és elszámolást, és előírta, hogy a HTC köteles kártérítést adni. A bíróság azonban elutasította az ügyet lezáró végzés kiadását, mert a HTC eredményesen védekezett arra hivatkozva, hogy az IP Bridge licencajánlata nem felelt meg a FRAND (fair, reasonable and non-discriminative = tisztességes, észszerű és nem diszkriminatív) feltételeknek. Ilyen vonatkozásban a bíróság elutasította az IP Bridge keresetét.

A bíróság véleménye szerint a '737-es szabadalom a piacon uralkodó helyzetet biztosít. Az LTE-technológia ugyanis nem helyettesíthető korábbi szabványok szerinti technológiával, mert lényegesen gyorsabb adatátvitelt biztosít.

Az IP Bridge azonban nem teljesítette a *Huawei v. DTE*-ügyben a CJEU által hozott döntés szerinti kötelezettségeit, ezért magatartása nem volt FRAND.

Az IP Bridge 2018. április 11-én adta át a HTC-nek utolsó licencajánlatát. A bíróság túl rövidnek ítélte az IP Bridge által válaszként adott 22 nap időt ahhoz, hogy a HTC megfelelő választ vagy ellenajánlatot dolgozzon ki.

A bíróság ilyen vonatkozásban az IP Bridge magatartását helytelennek minősítette. Ha az SEP-szabadalom tulajdonosa FRAND-vonatkozású kötelezettségeinek teljesítése nélkül nyújt be a bíróságnak keresetet végleges döntés iránt, ez a keresete visszaélésnek minősül,

ha és ameddig nem tesz elegendő erőfeszítést „nyomásgyakorlás nélküli tárgyalási helyzet” létrehozására. A német polgári eljárás szabályai nyújtanak ilyen lehetőséget, például a 251. cikk alapján. Az IP Bridge azonban ilyen vonatkozásban nem nyújtott be beadványt. A felfüggesztésnek csupán a javaslata a bíróság szemében nem volt elegendő a német polgári eljárás szabályai alapján.

Németországban jelenleg vitatott, hogy az SEP-szabadalom tulajdonosának milyen időkeretben kell licencajánlatot tennie egy folyamatban levő perben, miután kérte a bíróságtól döntő határozat kiadását. A Mannheimer Kerületi Bíróság 7. tanácsa a vizsgált ügyben a kielégítő FRAND-licencadási ajánlat megtételéhez adott, 2018. április 11-től a szóbeli tárgyalás 2018. július 13-i időpontjáig eltelt mintegy három hónapot elegendőnek tartotta az ajánlat gondos vizsgálatához. Az IP Bridge azonban nem teljesítette időben a kereset benyújtására vonatkozó kötelezettségét.

B) A T 0831/17 ügyben az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office) 3.5.03 sz. műszaki fellebbezési tanácsa a következő három kérdést intézte a Bővített Fellebbezési Tanácshoz.

1. A fellebbezési eljárásban korlátozva van-e az Európai Szabadalmi Egyezmény 116. cikke szerint egy szóbeli tárgyalás lefolytatásának joga, ha a fellebbezés első pillantásra nem engedhető meg?
2. Ha az 1. kérdésre a válasz igenlő, első pillantásra megengedhetetlen-e ilyen értelemben a szabadalmat engedélyező végzés elleni olyan fellebbezés, amelyet egy harmadik fél az ESZE 115. cikke értelmében nyújtott be, és amelyet azzal az érveléssel alapoztak meg, hogy az ESZE keretében nincs más jogorvoslat a vizsgálati osztály döntése ellen, nem véve figyelembe a harmadik félnek az ESZE 84. cikkének állítólagos megsértésére vonatkozó kifogásait?
3. Ha a válasz az első két kérdés valamelyikére nemleges, tarthat-e a tanács szóbeli tárgyalást Haarban anélkül, hogy megsértené az ESZE 116. cikkét, ha a fellebbező fél ezt a helyet azon az alapon kifogásolja, hogy az nincs összhangban az ESZE-vel, és azt kéri, hogy a szóbeli tárgyalást helyezték át Münchenbe?

A fellebbezési tanács nézete szerint az ESZE 112(1)a) cikke alapján a szóbeli tárgyalás színhelyének kérdését helyesnek tűnik a Bővített Fellebbezési Tanácsához felterjeszteni, mert a kérdés alapvető fontosságú nagyszámú fellebbezési eljárás ügyében, és megválaszolása a törvény egységes alkalmazásának biztosítását szolgálná, a fellebbezési tanács pedig azt gondolja, hogy szükséges ebben az ügyben a döntés.

A fellebbezési tanácsnak nagy bizalma volt a T 1012/03 sz. és a T 689/05 sz. korábbi döntésekben, amelyek szerint a szóbeli tárgyalásokon való meghallgatás joga nem csupán a puszta meghallgatás jogát öleli fel, hanem azt a jogot is, hogy a helyes helyszínen lehessen előadni az érveket. A helyes helyszín nem önműködően az ESZE 6(1) cikkében említett Európai Szabadalmi Szervezet székhelye, hanem rendszerint az ESZE 6(2) cikkében említett

helyszín, ahol az ESZE 15. cikkének értelmében az eljárásért felelős részleg székel, feltéve, hogy e részleg helyszíne összeegyeztethető az ESZE-vel (T 1012/03 sz. döntés 41. és következő indokolásai; T 689/05 sz. döntés 5. 3. indokolása).

A fellebbezési tanács nézete szerint a kérdés eldöntése lényegileg attól függ, hogy vajon az ESZH elnöke vagy az Európai Szabadalmi Szervezet Adminisztratív Tanácsa, amely meghatalmazta az elnököt új hivatali épület bérlésére, és így jóváhagyta a fellebbezési tanácsok áttelepítését Haar helységbe, rendelkeztek-e hatáskörrel ahhoz, hogy az ESZE 15. cikke értelmében az ESZE 6(2) cikkében és a központosítási protokoll I(3)a) szakaszában említett helyszíneken kívülre telepítsék át a hivatal részlegeit, vagy vajon az ESZE 6(2) cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy „München” nem ilyen nevű város, hanem a nagyobb müncheni körzet. A tanács nyilvánvalóan a „München” név szűk értelmezését tartja helyesnek.

A tanács megjegyezte továbbá, hogy nem ismert az a pontos érvelés, amellyel az elnök 2016-ban kifejezte azt a nézetét, hogy a fellebbezési tanácsok áthelyezése München város határain kívüli helyre összhangban van az ESZE-vel; ezért még nem nyilvánított véleményt erről a kérdéssel, de nyilvánvalóan kellően megtámadhatónak és fontosnak tartja ezt a kérdést ahhoz, hogy a Bővített Fellebbezési Tanácshoz utalja.

Annak idején számos cikk jelent meg erről a kérdéssel, és olyan véleményt is lehetett olvasni, hogy a fellebbezési tanácsok átköltöztetése Haarba legalább részben annak tulajdonítható, hogy a hivatali elnök nincs megelégedve azok egyes döntéseivel. Gyakorlatilag senki sem tartotta hihetőnek azt a hivatalos mentegetőzést, hogy a fellebbezési tanácsok a kiköltözése az Isar-menti épületből hozzájárulhat függetlenségük látszatához. Egyébként a tárgyalási szobák még mindig a régi épületben vannak, és nem tűnik úgy, hogy azokat gyakran használnák.

Az ennek a beszámolóknak az alapját képező cikket 15 hozzászólással együtt volt módunk olvasni. A hozzászólások közül az egyik legrövidebbet és leghasznosabbnak látszót némi rövidítéssel alább közöljük.

„Az egyetlen módja annak, hogy az Európai Szabadalmi Hivatal fellebbezési tanácsait függetlenné tegyék, az ESZE 15(f) és (g) cikkének törlése és az ESZE 6(2) cikkébe való beiktatása lenne. Az utóbbinak a szövege ekkor így lenne olvasható:

‘A Szervezet szervei a következők:

- (a) az Európai Szabadalmi Hivatal;
- (b) a fellebbezési tanácsok és a Bővített Fellebbezési Tanács;
- (c) az Adminisztratív Tanács.’

Ez a módosítás revíziós konferenciát kíván, mert az Adminisztratív Tanácsnak az ESZE 33(1)(b) cikkében foglalt hatáskörén kívül esik.”

Nem lehet kétséges, hogy a szakma valamennyi képviselője érdeklődéssel várja a Bővített Fellebbezési Tanács döntését.

A beszámoló alapját képező cikk címe: „Das HAAR in der Suppe”, aminek magyar fordítása: „A hajsza a levesben”. A „das Haar” német szó magyar jelentése „haj, hajsza”. Csakhogy

van egy csavar a címben, mert a Haar szó végig nagybetűvel van írva, ami egyértelműen utal arra, hogy itt a probléma a Haar nevű, München közelében levő helységgel kapcsolatban merült fel, amit a cikk tartalma teljes mértékben igazol is.

C) 2019. január 14-én Németországban életbe lépett az ún. védjegyjog-modernizációs törvény (Markenrechtsmodernisierungsgesetz). Így a német gyakorlat búcsút vett a német védjegy törvény néhány sajátosságától, és jobban összhangba került az európai uniós védjegyjoggal.

A védjegyjogi változásokat tárgyaló cikkek gyakran emelik ki az új és különleges védjegyformákat. A gyakorlatban azonban ezeknek a különleges védjegyformáknak, így a szag- és tapintási védjegyeknek csekély a jelentőségük. Tisztán gyakorlati okok miatt a felhasználók továbbra is a szó- és ábrás védjegyeket használják.

Ezzel szemben egyéb változásoknak nagyobb jelentőségük van a napi munkában. Az új törvény egységesítést hoz a védjegyek oltalmi idejében, valamint változásokat a felszólalási eljárásban, és megújítja a törlési eljárást. A német jogba is bevonul az Európában már bevezetett szavatossági védjegy: egyik formája a védjegyjogilag kialakított minőségi pecsétnek. Egyszerűsödik a vámügyi lefoglalás keretében a védjegyjogokra való hivatkozás, és pontosabban definiálják az üzleti megjelölésektől való elhatárolást.

A mindennapi gyakorlat szempontjából az alábbi változások a legfontosabbak.

– *Napra pontos oltalmi idő*

Csekély változás, amely azonban komoly jelentőséggel bír a védjegygyakorlatban: míg egy védjegy oltalmi ideje mostanáig a hónap végétől számított 10 év volt, az oltalmi időt ezentúl – összhangban a legtöbb állam eddigi gyakorlatával – napra pontosan számítják. A már lajstromozott védjegyeknél semmi nem változik, míg az új lajstromozásoknál az oltalmi idő a bejelentés napjától számított tíz év.

– *Kombinált felszólalások*

Védjegysorozatok vagy hasonló védjegyek nagyobb családjaként birtokosai azzal a nehézséggel voltak kénytelenek számolni, hogy a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) előtt a felszólalást csak egyetlen jogra lehetett alapozni, úgyhogy a felszólalási díj többszöröződött, ha az eljárást több jog ellen kellett megindítani. A költségek ugyan a jövőben is növekednek a felszólalás tárgyát képező védjegyek számával, azonban a díj csak mérsékelten: védjegyenként 50 euróval növekszik.

– *A „csúszó” használati időtartam megszűnése*

A reform megszünteti a német felszólalási eljárás egy kellemetlen vonását, amely abban állt, hogy bizonyos helyzetekben a kifogásolt védjegy használatát a kifogásolási döntés előtti öt évben kellett igazolni. Minthogy az ilyen eljárások minden további nélkül elhúzódhatnak, mostanáig fennállt a veszély, hogy a valamivel korábbi dátumú használati igazolások az eljárás alatt használhatatlanná válnak anélkül, hogy erre valamilyen utalás

történt volna, ami az eljárás váratlan elvesztéséhez vezethetett. A jövőben egységesen a kifogásolt védjegy benyújtási napja előtti öt évet fogják figyelembe venni.

– *Hivatali törlési eljárás*

A felszólalási határidő letelte után harmadik személyek saját védjegyeiket egy új védjegybejelentés ellen csak bírósági törlési eljárással tudták érvényesíteni. A jövőben Németországban is igénybe lehet venni ehhez hivatali törlési eljárást, miként ez például az európai védjegyek számára korábban is lehetséges volt. Minthogy azonban a hivatalnak ehhez komoly előkészületi munkákat kell végeznie, ez a változás csak 2020. májusban fog hatályba lépni.

– *Nemzeti szavatossági védjegy*

Új védjegy-kategóriaként bevezetik a nemzeti szavatossági védjegyet (a védjegyek és a kollektív védjegyek mellett). Ez kiterjeszthető nemzetközi védjegyre is.

– *Felszólalás*

A felszólalási eljárásban számos változást vezettek be. Különböző korábbi jogok alapján is lehetséges felszólalást benyújtani. Korábban ez csak több felszólalási eljárással volt lehetséges.

Bevezettek egy két hónapos megegyezési („cooling-off”) időtartamot, amely a felek közös kérelme alapján meghosszabbítható.

A tényleges használatot teljes mértékben igazolni kell; erre a célra felhasználható a hiteles írásbeli nyilatkozat (nincs szükség eskü alatti nyilatkozatra).

A változásokat összefoglalva megállapítható, hogy a védjegytulajdonosok oltalmi köre célzatosan bővülni fog, illetve könnyebb lesz a védjegyre való hivatkozás.

D) A németországi leghíresebb kastély feletti védjegyvita, amely évekig tartott, 2018. szeptember 5-én befejeződött az Európai Unió Bíróságának döntésével.

A kérelmező egy emléktárgyakkal és ajándéktárgyakkal foglalkozó bejegyzett szövetségi társaság (BSGE) volt, amely a Bajor Szabadállam által az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalánál lajstromoztatott NEUSCHWANSTEIN szóvédjegyet támadta meg. A Bajor Szabadállam már 2005-ben benyújtott kérelmet ennek a szóvédjegynek a Német Szabadalmi és Védjegyhivatalnál való lajstromozása iránt, és 2011-ben arra uniós védjegyoltalmat kapott. A CJEU döntése ellentmond a kérelmező azon állításának, hogy a NEUSCHWANSTEIN szóvédjegy olyan információt tartalmaz, amely földrajzi eredet megjelölésére szolgál, mert földrajzilag helyhez köthető.

Korábbi esetekben ez sokat tárgyalt kérdés volt. Az EUIPO fellebbezési tanácsa 2015-ben megállapította, hogy Neuschwanstein „földrajzilag helyhez köthető”, de nem egy „földrajzi hely”, mert a hely fő funkciója a kulturális örökség megőrzése, nem pedig emléktárgyak és szolgáltatások előállítása vagy forgalmazása. A tanács azt is leszögezte, hogy a vonatkozó közönség felismerné, a NEUSCHWANSTEIN megjelölésű valamennyi árut a Bajor Szabadállam ellenőrzése alatt gyártották, forgalmazták vagy szolgáltatták.

A kérelmező ennek ellentmondott: szerinte a Neuschwanstein kastély egyértelműen és összetéveszthetetlenül helyhez köthető, és a bíróság véleményével ellentétben különbözik egy rendes múzeumtól, amelyet meghatároznak a benne bemutatott kiállítási tárgyak, amelyeket – ellentétben a Neuschwanstein kastéllyal – át is lehet helyezni. Emellett az eredeti döntés ellentmond a CJEU 1999. évi „Chiemsee”-döntésének, mert a célzott közönség olyan árukat vásárol, amelyek a Neuschwanstein kastélyra mint világhírű turistaközpontra utaló NEUSCHWANSTEIN jelzéssel vannak ellátva. A BSGE szerint a „Neuschwanstein” címke a turisták számára kizárólag emlékeztetőként szolgál az érdeklődés és eladás helyére. A célcsoport számára közömbös, hogy ki az előállító.

Ennek megfelelően a kifogásolt védjegy mentes minden megkülönböztető jellegtől. Így a védjegy egy *körkörös érv*, mert a NEUSCHWANSTEIN védjegy nem csupán a kastélyt jelöli mint múzeumot, hanem a kifogásolt védjegyet magát is.

Döntésében a CJEU elutasította a BSGE által indított keresetet, és a főtanácsnok érvelését követve kifejtette, hogy általános érdek a földrajzi árujelzők szabadon tartása, mert befolyásolni lehet a fogyasztók kedvezményeit. A dolog lényege azonban nem az áruk termelésének vagy a szolgáltatások nyújtásának a helye, úgyhogy a kifogásolt védjegy nem nyújthat semmiféle jelzést a védett áruk és szolgáltatások földrajzi eredetéről. A CJEU arra is utalt, hogy a nizzai osztályozás nem ismer „emléktárgycikkek” árut vagy szolgáltatási osztályt.

Pontosan azért, mert a vitatott védjegy nem leíró jellegű, a Bajor Szabadállam nincs kizárva abból a lehetőségből, hogy folyamodjon azon múzeumhely nevének a lajstromoztatásáért, amelynek uniós védjegyként a tulajdonosa, mert a 207/2009 sz. rendelet elvileg ezt nem zárja ki.

A bíróságnak az a megállapítása, hogy a kifogásolt védjegy nem deszkriptív az áruk és szolgáltatások földrajzi eredetére nézve, nem mond semmit a védjegy disztinktív jellegéről; ellenkezőleg, ez szükséges feltételt képez egy olyan védjegy lajstromozásához, amely gyenge megkülönböztető jelleggel rendelkezik. A megtámadott védjegy éppen azért, mert nem deszkriptív, folyamodhat közösségi védjegyként való lajstromozás iránt. Ezért nincs szó körkörös érvelésről.

Az a tény, hogy a jelen esetben a Bajor Szabadállam a bejelentő, az ügyben mellékes, mert védjegybejelentőként ugyanazok az elvek vonatkoznak egy államra, mint a piac más szereplőire.

Palesztina

A *Yildiz Holding Anonim Sirketi* (Yildiz) egy török vállalat, amely Törökországban és világszerte, így Palesztinában is birtokosa a TORINO védjegynek (1. ábra) a 30. áruosztályban. A vállalatnak tudomására jutott, hogy 2016. augusztus 16-án egy *Ahmad Arafat Azmi Qaraeen* nevű személy a Ramallahi Védjegyhivatalban kérelmet nyújtott be az ábrás TORINO védjegy (2. ábra) lajstromozása iránt a 30. áruosztályban.

TORINO

1. ábra

2. ábra

A hivatal a bejelentést 2017. április 26-án publikálta a hivatalos közlönyben. A Yildiz a következő indokok alapján felszólalt a bejelentés ellen:

- a szövegezés és a kiejtés mindkét védjegy esetében hasonló;
- a két védjegy esetében az árujegyzék is hasonló;
- a felszólaló vállalat jól ismert és aktív 1989 óta;
- az 1. ábra szerinti TORINO védjegy korábbi használata és korábbi birtoklása 2012 óta világszerte ismert, ideértve Palesztinát is; és
- a felszólalás tárgyát képező védjegy lajstromozása ellentmond mind a palesztin védjegy törvény, mind a nemzetközi egyezmények rendelkezéseinek.

A felszólaló érveinek és bizonyítékainak tanulmányozása után az elővizsgáló úgy döntött, hogy helyt ad a felszólalásnak, és elrendelte a felszólalás tárgyát képező bejelentés törlését a védjeglajstromból.

Spanyolország

A) E folyóirat 2019. áprilisi számának 145–146. oldalán hírt adtunk arról, hogy a Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2018. április 13-án két döntést hozott, amelyek megerősítették a Barcelonai 1. sz. és 4. sz. Kereskedelmi Bíróság *Mundipharma* részére *ex parte* kiadott ideiglenes intézkedéseinek hatálytalanítását. Az ideiglenes intézkedéseket a fájdalomcsillapító oxikodon/naloxon termékekre vonatkozó generikumok első spanyolországi forgalmazása ellen adták ki, de az említett bíróságok később arra a következtetésre jutottak, hogy a Mundipharma 2 425 825 sz. ('825-ös) európai szabadalma érvénytelen hozzáadott anyag miatt. A cikk végén említettük, hogy az érdemi főeljárások függőben vannak a 4. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróságnál.

Most arról kaptunk hírt, hogy a 4-es sz. bíróság döntést hozott az érdemi főeljárásokban, és elutasította a Mundipharma bitorlási kereseteit, amelyeket az oxikodon és a naloxon két generikus gyártója ellen indított.

Az érdemi kérdésekről folytatott főeljárásokban az alperesek azt állították, hogy a '825-ös európai szabadalom érvénytelen az alábbi okok miatt:

- hozzáadott anyag;
- nem kielégítő kinyilvánítás;
- újdonsághiány; és
- feltalálói tevékenység hiánya.

A hozzáadott anyaggal kapcsolatban az alperesek a következőkkel érveltek.

- Az engedélyezett szabadalom igénypontjai olyan kombinációs jellemzőkre vonatkoztak, amelyeket az eredetileg benyújtott bejelentés különállóan nem tárgyalt.
- Az engedélyezett szabadalom igénypontjai a benyújtott eredeti bejelentés megengedhetetlen általánosítását tartalmazták, mert elhagyták az eredeti bejelentés lényeges vonásait.
- A szabadalmasnak az az érve, hogy az 1. igénypont jellemzőinek sajátos kombinációja a benyújtott bejelentés példáiból származik, közbenső általánosításhoz vezetne.

A szabadalmas ellenérvelése azt állította, hogy az igényelt összes jellemző előnyös jellemző volt a benyújtott bejelentés oltalmi körén belül, és így egyértelmű kitanítást képezett, amely az igényelt jellemzők sajátos kombinációjához vezetett. A Mundipharma az egyik aligénypont kapcsán segédkérelmet is benyújtott egy késleltetett felszabadulású gyógyászati készítményt igényelve, amely 20 mg oxikodon-hidrokloridot és 10 mg naloxon-hidrokloridot tartalmaz.

Röviddel a szóbeli tárgyalás előtt az Európai Szabadalmi Hivatal felszólalási osztálya bejelentette a '825-ös európai szabadalom megvonását hozzáadott anyag miatt.

A 4-es sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság helyt adott az alperesek ellennyilatkozatának, és a szabadalmat megvonta egy olyan döntéssel, amelyet három barcelonai szabadalmi bírósághozott.

A döntés először a megadott szabadalom 1. igénypontjának összes jellemzőjét elemezte – nevezetesen:

- az oxikodon-hidrokloridsó kiválasztását;
- a naloxon-hidrokloridsó kiválasztását;
- az oxikodon-hidroklorid mennyiségét (10–150 mg);
- a naloxon-hidroklorid mennyiségét (1–50 mg); és
- a sajátos 2:1 arányt.

A bíróság megállapította, hogy az eredeti szabadalmi bejelentésben nem volt utalás arra, ami a végül igényelt ötelemes sajátos kombinációhoz vezetett. Ezért az 1. igénypont jellemzőinek kombinációja nem volt közvetlenül és egyértelműen levezethető vagy származtatható egy szakember által.

A döntés kifejtette továbbá, hogy a '825-ös európai szabadalom igénypontjai megengedhetetlen általánosítást tartalmaztak, mert a benyújtott bejelentésben kinyilvánított találmány lényeges elemeit elhagyták.

A bíróság feleslegesnek találta, hogy tovább foglalkozzon az alperesek által előadott további érvénytelenségi okokkal (vagyis a nem kielégítő kinyilvánítással, az újdonsághiánnyal és a feltalálói tevékenység hiányával).

A bíróság vizsgálta a Mundipharma segédkérelmének érvényességét is, és megállapította, hogy jellemző kombinációinak kiválasztása és elfogadhatatlan általánosítás miatt a segédkérelem is hozzáadott anyagot tartalmazott.

A bíróság a fenti okok miatt 2018. december 19-én elutasította a Mundipharma bitorlási keresetét. E döntés ellen a Mundipharma nem fellebbezett, így a szabadalommegvonás Spanyolországban végleges.

B) 2019. január 14-én hatályba lépett a 2001. évi védjegytvörvény reformja, amelynek a célja az volt, hogy a spanyol törvényt összhangba hozza a 2017/1001 sz. uniós rendelettel, és ezáltal a törvényt korszerűsítse.

A módosított törvény főbb rendelkezései röviden a következők.

- Bármely természetes vagy jogi személy, tekintet nélkül nemzetiségére vagy székhelyére, jogosult védjegy vagy kereskedelmi név lajstromozását kérni.
- A megkülönböztető jelzés ábrázolása történhet bármilyen eszközzel, amely lehetővé teszi az engedélyezett oltalom egyértelmű és pontos meghatározását.
- A lajstromozást gátló abszolút okok körét kiterjesztették a megkülönböztető jelzések olyan típusaira, amelyek kimondottan utalnak a terméknek lényeges értéket adó alakra vagy egyéb jellemzőre.
- Megszűnik a jól ismert vagy notórius védjegyek kategóriája, és helyére csak a *híres védjegyek* lépnek, e kategóriához az szükséges, hogy ne csupán a sajátos piaci szektor, hanem az általános közönség is ismerje őket.
- A módosított törvény bevezeti a licencvevők jogát felszólalás benyújtására.
- A lajstromozásból származó tiltási jog (*ius prohibendi*) nem érinti azokat a jogokat, amelyeket harmadik személyek szereztek a lajstromozott védjegy bejelentési vagy elsőbbségi időpontja előtt.
- Egy lajstromozott védjegy tulajdonosa jogosult az ezen védjegy által nyújtott oltalmat olyan áruk ellen is gyakorolni, amelyek harmadik országból jönnek, és – bár nem bocsátották őket szabad forgalomba – olyan jelzést viselnek, amely azonos vagy látszólag azonos a lajstromozott védjeggyel. Így tehát megszűnik az a követelmény, hogy bizonyítani kell, miszerint ezek az áruk spanyolországi forgalmazásra vannak szánva.

Svájc

A) A világhírű angol gépkocsigyártó *Bentley Motors* (Bentley) 2013 októberében Svájcban lajstromoztatni kívánta a BENTLEY logót és nevet, többek között az órákra vonatkozó 14. áruosztályban is. Egy *Montres Helvetia* nevű kisebb vállalat 1988-ban lajstromoztatta a

BENTLEY védjegyet az „órák és óraalkatrészek” áruosztályban. A védjegyet azóta többször eladták további cégeknek. A svájci védjegy akkori tényleges birtokosa 2014-ben felszólalt a 14. áruosztályban az angol cég javára való lajstromozás ellen.

A svájci védjegy törvény 35a cikke szerint a Szellemi Tulajdon Szövetségi Intézetnél (Eidgenössisches Institut für geistiges Eigentum, EIGE) bárki kérheti egy védjegy teljes vagy részleges törlését, ha azt öt egymást követő éven keresztül nem használták. Minthogy a svájci BENTLEY védjegyet 2009. október 5. és 2014. október 5. között Svájcban nem használták, a Bentley eredményesen hivatkozhatott a svájci védjegy használatának hiányára, és az EIGE 2015. szeptember 11-én elutasította a Bentley javára történő lajstromozás elleni felszólalást. Ennek alapján a Bentley a Fribourgi Kantoni Bíróságnál használat hiánya miatt kérte a svájci védjegy törlésének megállapítását.

A bíróság elutasította a keresetet azzal az indokolással, hogy a megtámadott védjegy egy „kiviteli védjegy” (Ausfuhrmarke). Az ilyen védjegy esetében a svájci védjegy törvény 2. cikkének 11. bekezdése szerint a védjegy használatát jelenti, ha azt Svájcban viszik fel az árukra, amelyeket azután külföldön alkalmazási céljuknak megfelelően forgalmaznak, ami a bíróság nézete szerint ebben az esetben megtörtént. E határozat ellen a Bentley a Szövetségi Bíróságnál (Bundesgericht, BG) nyújtott be fellebbezést.

A BG-nek azt kellett vizsgálnia, hogy a védjegy akkori tulajdonosa valóban élvezte-e a kiviteli védjegyekre vonatkozó szabályozást, és teljesültek-e a használatra vonatkozó előfeltételek. A BG részletesen kifejtette, hogy szűkebb értelemben a védjegy törvény 2. cikkének 11. bekezdése nem képez kivételt, hanem csupán azt a tényt veszi figyelembe, hogy a kizárólag exportra szánt termékek Svájcban nem kerülnek forgalomba. A törvény a megfelelő védjegyek számára a belföldi használati kényszer korlátozását engedi meg.

Ezt követően a BG azt vizsgálta, hogy a védjegyet a törvény értelmében Svájcban vitték-e fel az árukra. Érdekes módon a svájci BENTLEY védjegyet az órák számlapjára külföldön vitték fel. A védjeggyel ellátott számlapot azonban ezután Svájcban szerelték fel az órákra, mielőtt a készterméket exportálták. A BG nézete szerint a védjegynek a késztermékre való felville a mérvadó, ami a vizsgált esetben valójában külföldön történt. Ennek következtében a BG megerősítette a Fribourgi Kantoni Bíróság vonatkozó megállapításait.

Ezt követően a BG azt vizsgálta, hogy a BENTLEY kiviteli védjegyet külföldön funkciójának megfelelően, vagyis védjegyként használták-e. Ehhez a védjegyet nyilvánosan kell használni. A védjegyet azonban egy vállalatcsoporton belül az egyes társaságok egymás között mozgatták, vagyis nem használták nyilvánosan, ami nem felel meg a védjegy nyilvános használatának.

Végül a BG megállapította, hogy a kantoni bíróság ítélete nem tartalmaz utalást arra, miszerint a csoport vállalatai később harmadik félnek eladták és így valóban piacra vitték-e a kapott órákat. Erre vonatkozólag a svájci védjegy birtokosa nem szolgáltatott megfelelő bizonyítékot. Így a svájci védjegyet ténylegesen nem használták, vagyis a Bentley keresetét

jogtalanul utasították el. Ezért a BG 2018. július 4-i ítélete a svájci BENTLEY védjegyet semmisnek nyilvánította, és elrendelte a védjegy törlését a védjegylajstromból.

B) A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság és a Szövetségi Adminisztratív Bíróság nemrég ütköző döntéseket hozott vitatott családnevekkel kapcsolatos, látszólag hasonló ügyekben.

a) A Szövetségi Legfelsőbb bíróság döntése

Döntésében a bíróság megállapította, hogy a *Bachman Rechtsanwälte* név nem hasonlít megtévesztően a korábbi *Pachmann Rechtsanwälte AG* névhez. A német *Rechtsanwälte* (ügyvédek) kifejezés tisztán leíró jellegű.

A bíróság azt állította, hogy családnevek használata vállalati nevekben megengedhető akkor is, ha a családnevet egy olyan vállalatnévben használják, amely ugyanabban az iparágban tevékeny.

Ebben az esetben mindkét vállalat jogi szolgáltatásokat végzett. Az ügyvédek gyakran hoznak létre cégneveket olyan módon, hogy a „*Rechtsanwälte*” kifejezést egy családnévvel társítják bizalom keltése érdekében. Az ügyvédeknek érdekük, hogy családneveket használjanak cégük elnevezésekor. A bíróság feltételezte, hogy a svájci közönség képes lenne megkülönböztetni a két nevet, mert

- mindkét név kezdőbetűje eltérő, és
- a „*Bachman*” gyakori családnév Svájcban, míg a „*Pachmann*” nem az.

b) A Szövetségi Adminisztratív Bíróság döntése

Ez a bíróság egy hasonló esetben egy felszólalási eljárásban azt állapította meg, hogy a MEISTER és a ZEITMEISTER védjegy, amelyeket egyaránt a 14. áruosztályban lajstromoztak, megtévesztően hasonló.

Az alsó fokon az EIGE azzal érvelt, hogy a „*Meister*” (mester) szó minőséget vagy megbecsülést jelentő kifejezés, és ezért a régebbi MEISTER védjegy gyenge megkülönböztető-képességgel rendelkezik. E megállapítás alapján az EIGE azon a véleményen volt, hogy a „*Zeit*” (idő) hozzáadott elem elegendő volt ahhoz, hogy a közönség számára lehetővé tegye a két védjegy megkülönböztetését.

A bíróság azonban más véleményen volt azon az alapon, hogy:

- a MEISTER védjegyet számos év óta széles körben használják, és az ennek következtében rendes megkülönböztetőképessegre tett szert; és
- a svájci közönség számára a „*Meister*” szó nem csupán minőséget vagy elismerést, hanem egy családnevet is jelent.

Ezen érvek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a két védjegy megtévesztően hasonló.

Svédország

A Szabadalmi és Kereskedelmi Fellebbezési Bíróság 2019. január 29-én döntést hozott a *Sandoz v GD Searle LLC* (Searle)-ügyben a *darunavirre* vonatkozó kiegészítő oltalmi tanúsítvánnyal kapcsolatban hozott ideiglenes intézkedés ügyében.

A döntés kifejti, hogy a kiegészítő oltalmi tanúsítványok (supplementary protection certificates, SPCs) érvényességi feltételezést élveznek ideiglenes intézkedésre vonatkozó döntések céljára, ugyanúgy, mint a szabadalmak. A jelen eljárásban azonban a bíróság megállapította, hogy a Sandoz, amely ellen az alsófokú bíróság ideiglenes intézkedést hozott, eredményesen cáfolta ezt a feltételezést.

A bíróság azokról a feltételekről is döntött, amelyek mellett egy olyan hatóanyag, amely egy Markush-csoportot (... egy vegyület kiválasztva az A-t, B-t, C-t ... tartalmazó csoportból) tartalmazó igénypont oltalmi köre alá esik, de konkrétan nincs kinyilvánítva, az alapszabadalom által védettnek tekinthető. Ezután a bíróság azokat az elveket alkalmazta, amelyeket a CJEU fejtett ki újabb *Teva*-döntésében (C-121/17).

Az ügy háttere, hogy a Searle birtokolt egy olyan szabadalmat, amely Markush-csoporttal meghatározott bizonyos vegyületeket igényelt, és ennek a szabadalomnak az alapján Svédországban a *darunavirre* SPC-t engedélyeztek. Nem volt vitatott, hogy a *darunavir* hatóanyag az alapszabadalom oltalmi körébe esik, és a szabadalom érvényességét sem kérdőjelezték meg. A Sandoz azonban kifogást emelt azon az alapon, hogy az SPC-t nem kellett volna engedélyezni, mert a *darunavir* nem volt konkrétan megemlítve a szabadalomban, és a szabadalom elsőbbségi napján feltalálói tevékenységre lett volna szükség a *darunavir* azonosításához és jellemzéséhez.

A Szabadalmi és Kereskedelmi Bíróság úgy gondolkodott, hogy SPC-ket – hasonlóan a szabadalmakhoz – egy adminisztratív eljárásban csupán a megadás feltételeinek alapos vizsgálata után engedélyeznek. Így egy SPC ideiglenes intézkedésre vonatkozó eljárásokban az érvényesség feltételezését élvezzi, hasonlóan a szabadalmakhoz.

A bíróság a CJEU a *Medeva*-ügyben (C-322/10), az *Eli Lilly*-ügyben (C-493/12) és a *Teva*-ügyben (C-121/17) hozott ideiglenes intézkedéseit idézte, és azokra a követelményekre utalt, amelyeket a *Teva*-ügyben azonosított alapszabadalom kapcsán alkalmaztak annak meghatározására, hogy a termék a szabadalom oltalmi köre alá esik-e. A bíróság elismerte, hogy a CJEU előtt függött egy előzetes döntést igénylő ügy arról, hogyan kell értelmezni az SPC-rendelet 3(a) cikkét Markush-csoporttal megszövegezett szabadalmi igénypontok esetén.

A bíróság azonban megállapította, hogy a *Teva*-követelmények általános jellegűek, és mint ilyenek, Markush-csoportot használó igénypontok vonatkozásában is alkalmazhatók az igényelt anyagok meghatározására.

Az ügy tényeire térve kifejtette, hogy az alapszabadalom közel száz előnyös vegyületet írt le, azonban a *darunavir* nem volt konkrétan említve sem névvel, sem képlettel. Az igényelt

Markush-csoportban az egyik szubsztituens heterociklusos oxikarbonil-csoport lehetett. A bíróság szerint igen nagy azoknak a vegyületeknek a száma, amelyek – a darunavir mellett – tartalmazzák az általános heterociklusos oxikarbonil-csoportot.

A vonatkozó SPC-t a Teva-ügyben hozott ideiglenes intézkedés előtt engedélyezték, és így még nem vették figyelembe az ott alkalmazott követelményeket. A bíróság azon a véleményen volt, hogy az engedélyezés utáni esetjogot figyelembe kell venni annak meghatározásakor, hogy cáfolni lehet-e az érvényesség feltételezését. A Sandoz által benyújtott, arra vonatkozó bizonyíték alapján, hogy a darunavirt csupán néhány évvel az alapszabadalom elsőbbségi időpontja után fejlesztették ki, és hogy ehhez feltalálói tevékenységre volt szükség, a bíróság megállapította, hogy egy szakember valószínűleg nem lett volna képes konkrétan azonosítani a darunavirt a szabadalom elsőbbségi időpontjában a szabadalomban rendelkezésre álló és a technika állásához tartozó információ alapján. Ezért úgy döntött, hogy a feltételek nem teljesültek ideiglenes intézkedés meghozatalához.

Itt megjegyezzük, hogy a bíróság döntése nem volt egyhangú. A kisebbség nem vette figyelembe azokat az elveket, amelyeket a Teva-döntésben fejtek ki annak a kérdésnek az eldöntésekor, hogy mit kell olyan szabadalmak által oltalmazottnak tekinteni, amelyek Markush-csoportot tartalmazó igénypontokat használnak SPC-k engedélyezésének céljára.

Szíria

A *Yildiz Holding Anonim Sirketi* (Yildiz) 2016. január 19-én kérelmet nyújtott be a Szíriai Védjegyhivatalnál a PLADIS védjegy lajstromozása iránt a 30. áruosztályban. A hivatal a bejelentést elutasította arra hivatkozva, hogy az hasonlít a korábban lajstromozott BLADY védjegyhez.

A Yildiz az elutasítás ellen fellebbezést nyújtott be a hivatal fellebbezési bizottságánál arra hivatkozva, hogy a két védjegy nem hasonló, és egyúttal bizonyítékot nyújtott be, amely azt igazolta, hogy a PLADIS védjegyet korábban lajstromoztatta Szíriában.

A bizottság elutasította a fellebbezést, és a védjegyhivatal által kiadott végzéshez hasonló döntést hozott.

Ezután a Yildiz a Damaszkuszi Városi Bírósághoz fordult, amely szakértőt bízott meg annak megállapításával, hogy a védjegyek hasonlóak-e. A bíróság a szakértői vélemény alapján, több tárgyalás után a Yildiz javára döntött, és elrendelte a PLADIS védjegy lajstromozását.

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Simon Sinek: Kezdj a miérttel! Az inspiráló vezetés titka. HVG Könyvek, 2019 (javított, átdolgozott magyar kiadás); ISBN 9789633047873

Nem kérünk, Uram, hogy bölcsességet adj nekünk, csak azt mutasd meg, honnan tanulhatjuk el azt! (az ősi fohász ideillő parafrázisa). S akkor már: az „ez a titka” ígélet utoljára talán Merezskovszkijnál működött, de ma is gyakran előhúzzák. Az eredeti angol alcím jobb: „hogyan lelkesítenek a nagy vezetők mindenkit cselekvésre” – ebben pedig titok nincs, viszont tényleg lehet tanulni belőle.

Ez a könyv azoknak szól: „Vannak vezetők, és vannak, akik vezetnek. A vezetők a pozíciójuk révén szereznek hatalmat és befolyást. Akik vezetnek, azok inspirálnak minket.

Akik vezetnek – legyenek magánszemélyek vagy szervezetek –, azokat saját akarattunkból követjük, és nem azért, mert muszáj. És ezzel nem értük cselekszünk, hanem önmagunkért.

Ez a könyv azoknak szól, akik inspirálni akarnak másokat, vagy találni akarnak valakit, aki inspirálja őket.” (Minden forrásmegadás nélküli idézet a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

„Egy vágykeltő üzenettel el lehet adni egy éves konditerembérletet, de ahhoz már valódi inspirációt kell nyújtani, hogy az új tag heti háromszor el is menjen edzeni.” – Hasonlóképp, egy jó fizetéssel gyakran meg lehet nyerni valakit, de sokkal több kell ahhoz, hogy rendszeresen kiemelkedő teljesítményekre készítsük, s hogy ne hagyjon el pusztán egy még jobb fizetésért. Itt már megjelenik a képpen Sinek bűvös-bájos *miértje*.)

„Egyetlen manipulációs eszköz sem ébreszt lojalitást.” – S alkalmazásában végig ott a fenyegetés, mi lesz, ha Mario magához tér. (Thomas Mann: Mario és a varázsló)

„Az igazság az, hogy *a mai világban a manipuláció normává vált. De van alternatíva.*” – De megnéznénk az alternatívákat a különféle nagypályákon!

Vannak vezetők, és vannak, akiket szeretnek. Az ember vagy ezt akarja magának, vagy azt. Ha vezető, ne várja, hogy sokan szeressék – ehhez túl sok népszerűtlen döntést is fel kell vállalnia. S ha mégis mindkettőt akarja, kiemelkedően remek vezetővé kell válnia (bár *mindenki* még így sem fogja szeretni). Sokat segít ebben, ha zseniális, és az is, ha rengeteget tanul, gondolkodik, hogy mit hogyan tehetne vezetőként a legjobban. Nincs olyan könyv, amelyből ezt megtanulhatná, de olyanok vannak, amelyekből sokat tanulhat ehhez. Ez a könyv is ilyen.

„Nekünk nagy erőt ad, hogy nem tudjuk pontosan, mit akarunk. *A szándékok teljes bizonytalanságából bámulatos manőverezési szabadság születik*” (Jean Anouilh: Beckett vagy az Isten becsülete) – ám sajnos az ilyen vezetés teljesen elbizonytalanítja és ezzel el is veszíti

az embereit, szövetségeseit, modern időkben a részvényeseit (bár inkább az utóbbiak vesznek érzéketlen búcsút az ilyen vezetéstől).

„E könyv központi témája egy olyan természetes jelenség, gondolkodásmód, viselkedésmintha és kommunikációs forma, amely révén egyes vezetők képesek inspirálni a körülöttük lévőket. Meglehet, hogy ezek a 'született vezetők' eleve ezzel az adottsággal jöttek a világra, de tudásuk nem csak a kiválasztottak számára érhető el. A minta ugyanis tanulható: bárki eljáratíthatja. Némi fegyelmezettséggel bármelyik vezető vagy szervezet képes lehet inspirálni másokat – házon belül és kívül egyaránt –, és segíteni őket elképzeléseik megvalósításában, céljaik elérésében. Mind megtanulhatjuk, hogyan válhatunk vezetővé.” – Ez a szerző nyitó ígérete. A „bárki” és az utolsó mondat persze csak némi kiegészítéssel igaz, anélkül erős túlzás. Az instant megváltás – „tanulj ki e könyvet és jó vezető lésszel” – természetesen nem létezik, de ettől még rendszeresen megjelenő ígérete a menedzsment-szakirodalomnak. Akár szórakoztatónak is tekinthetjük, mennyire átítatják az amerikai marketingben – a porszívó-ügynökök ősi földjén – nevelkedett szerzőket és követőiket az ilyen feldicsérés készítéseiről. Ellenben, ha „megváltáshoz” nem, jóval jobbá váláshoz nagyon is hozzásegíthetnek az ilyen művek. Távlatot és irányt adnak a fejlődéshez, s tanulási segédletként is szolgálnak. Sínek részletesen kibontja a jó vezető egyik fontos minőségi jellemzőjét, s igyekezhetünk ilyenné válni. Más kérdés, ki meddig juthat feljebb ezen az úton. Teljesen természetes, hogy nem mindenki bír a megfelelő tulajdonságokkal, adottságokkal, sem a külső tényezőkkel ahhoz, hogy kiváló vezetővé váljék, s a hiányosságait sem képes mindenki teljesen kiküszöbölni. A könyv viszont annak felmérésében is hasznos, hogy – látva az elsajátítandókat – az ember felmérje, mit várjon el magától és mit ne, miben tudja valóban fejleszteni a képességeit, s ez mibe kerülhet neki (pl. rendszeres önvizsgálat, állandó önfegyelem).

Az sem tagadható, hogy van ebben a „miért” dologban egy jó adag az „átcsomagolás” marketingvarázslatából: „Csomagold át, adj neki újként csengő nevet, és vidd a piacra újdonságként”. (Megtesszik ezt olykor árujelzők lecserélése révén is.) Végül is, ez a „miért” nagyrészt ugyanúgy szolgál, mint a küldetésnyilatkozat, amelynek a közelmúltban igen nagy divatja volt – olyannyira, hogy volt idő, amikor szinte már egy nyilvános „perszonálhigiénia-menedzsment boutique”-ot (WC) sem lehetett megnyitni küldetésnyilatkozat nélkül. Annak is megvan, nagyon is, a maga valódi értelme és haszna mindazok számára, akik tudni akarják, mivel ígéri szolgálni őket és a közt a nyilatkozó – kitűnő példa erre az USA központi bankjának szerepét ellátó FED mission statementje. Jelen esetben pedig az „átcsomagolás” tényleg ártatlan trükk, mert a mögötte álló tartalom igazán hasznos, és cseppet sem megkopott vagy idejétmúlt.

A könyv célja: „A könyv megírásával nem egyszerűen az volt a célom, hogy segítsék megjavítani, ami nem működik. Sokkal inkább ahhoz szeretnék útmutatót nyújtani, hogyan összpontosíthatunk arra, ami működik, és hogyan erősíthetjük meg. Ám ha eleve rosszul fo-

galmazzuk meg a kérdésünket, ha nem értjük az okokat, akkor a helyes válasz is tévútra visz bennünket.” – Apró logikai hiba: rossz kérdésre nincs helyes válasz. Mindennapos csúf kelepce, hogy „garbage in, garbage out”.

Tanulságos történetekkel indít: „A következő történetekben olyan emberek és cégek szerepelnek, akik ösztönösen ezt a mintázatot követték. Ők azok, akik a miérttel kezdték.”

- *Samuel Pierpont Langley vs. Wright testvérek* – a siker nyitja: „Hogyan sikerülhetett a Wright fivéreknek az, amiben egy képzetesebb és gazdagabb csapat kudarcot vallott? Csak a Wright fivérek tudták inspirálni a csapatukat, és valódi vezetőként elérni, hogy kidolgozzanak egy világmegváltó technológiát. *Csak a Wright fivérek kezdtek a miérttel.*”
- *Jobs, Wozniak és a PC-forradalom* – a siker nyitja: „A siker oka pedig egészen egyszerű: *az Apple inspirál. Az Apple a miérttel kezd.*”
- *Martin Luther King* – a siker nyitja: „Mások is jól tudták, mi mindennek kellene átalakulnia, hogy mindenki egyenlő jogokat kapjon, de Martin Luther King képes volt nemcsak a kisebbségek, hanem az egész nemzet javát szolgáló változásokra sarkallni az országot. *Martin Luther King a miérttel kezdte.*”

E mű mondandójának lényege: „A legtöbb embernek és szervezetnek valamilyen okból cselekvésre kell motiválnia másokat. Vásárlásra ösztönözni, támogatásra, szavazatra buzdítani, vagy éppen arra, hogy jobban vagy keményebben dolgozzanak, esetleg hogy egyszerűen csak kövessék a szabályokat. Másokat motiválni önmagában véve nem nehéz feladat. A sikerhez általában valamiféle motiváló tényezőre van szükség: egy csábító ösztönzési rendszer vagy a büntetéssel való fenyegetőzés általában meghozza a kívánt eredményt.

A nagy vezetők nemcsak motiválnak, hanem inspirálnak, cselekvésre buzdítanak. Aki inspirálni képes, az célt ad az embereknek, vagy az összetartozás érzését nyújtja – mindennek pedig vajmi kevés köze van a külső ösztönzőkhöz vagy az extra juttatáshoz. (Annál több a címbéli miérthez, mert az ember olyan, hogy lelki szükséglete tudni: van értelme a munkájának, erőfeszítéseinek. Ezt kell megadni neki, hogy megnyerjük, és ezt kapja a jól megjelelt „miért”-ből – Osman P.)

A valódi vezető követőket szerez, akik nem utasításra cselekszenek, hanem azért, mert vezetőjük cselekvésre inspirálta őket. A követők motivációja mély és személyes. Ösztönzőkkel nehezen manipulálhatók: hajlandók magasabb árat fizetni vagy kényelmetlenséget is elviselni. Az inspiráló vezető olyan követőket – támogatókat, szavazókat, ügyfeleket, munkatársakat – szerez, akik önként, saját akaratukból áldoznak a közös célért, és nem azért, mert muszáj.”

„Inspirálni – ez a minőségi többlet”, ez a kulcs és a gyakran rettenetesen nehéz feladat. Motiválni, okot adni könnyű, ám az ok csak addig hajt, amíg nem jön egy erősebb, máshoz vonzó ok, vagy amíg az ok hajtóereje meg nem kopik. Lelkesedést ébresztetni is gyakran könnyű, ám olyat már igencsak nehéz, amely tartósan, a nehézségek ellenére is tűzön-vízen

át hajt a cél felé. A valóban erős inspiráció az utóbbit adja: hitet a vezetőben, önmagunkban, az együttműködő közösségben, és a feladat értelmében. A hithez erős „*miért*”-et is adni kell, hogy abba kapaszkodhassék. S döntő jelentőségű, hogy *a motiváció hajtóerejéhez képest a hité meghatározó minőségi többlettel jár*, mert messze túlmegegy a korlátozott hatókörű haszonelven.

Valamennyi ipar- és üzletágban találkozhatunk olyan vezetőkkel, akik igen hatékonyan képesek inspirálni – írja Sinek. „Függetlenül attól, hol tevékenykednek, elmondható róluk, hogy komoly befolyással vannak az adott területre. Vevőik és alkalmazottaik a leglojálisabbak. Vállalkozásuk többnyire jövedelmezőbb, mint a többi piaci szereplőé. Innovatívabbak, és ami a legfontosabb, hosszú távon is azok tudnak maradni. Sokszor a teljes iparágat megreformálják, néhányuk pedig megváltoztatja az egész világot.” – „Innovatívabbak” – mert a felkeltett hitre támaszkodva jobban tudják az akadályok legyőzésére mozgósítani az embereiket, csapataikat. Hiszen a vezető nem maga innovál, hanem másokkal végezteti el a gyakran lehetetlennek tűnő feladatokat, másokból hajtja ki az olykor megvalósíthatatlannak vélt teljesítményeket. Steve Jobs ennek egyik legkiemelkedőbb példája. Az Apple sikereinek egyik alapvető összetevője, hogy Jobs mágus volt abban is, ahogyan a személyes varázásával magához és az általa kitűzött célok eléréséhez láncolta az embereit, megkövetelve tőlük, hogy „gémlábú sasok, csodalények, amilyen nem volt soha tán” (Edmond Rostand: *Cyrano de Bergerac*) legyenek, hogy a lehetetlent azonnal tegyék meg, és a csodákra is csak keveset várássák. (lásd Walter Isaacson: *Steve Jobs*, HVG Könyvek, 2011 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/1. sz.)

Erre törekszik a szerző: „Mi lenne, ha mind megtanulhatnánk, hogyan gondolkodnak, cselekszenek és kommunikálnak az inspiráló vezetők és cégek? Olyan világról álmodom, ahol nem csupán néhány kiválasztott jelenthet inspirációt, hanem a többség képes rá. Kutatások bizonyítják, hogy az amerikaiak 80%-a nem álmai munkáját végzi. Ha többen lennének azok, akik tudják, hogyan tehetnek inspirálónak egy vállalatot, végre olyan világban élhetnénk, amelyben ez az arányszám megfordulna: ahol a dolgozók 80%-a szeretné azt, amit csinál. (Ő igen, ez utópia. Az emberek nagy része olyan munkákat végez, amelyekben – azok természetéből következően – kevés örömet lelheti. Az viszont tényleg reális cél, hogy minél többek számára adjunk személyes értelmet a munkának – Osman P.) Aki szereti a munkáját, az eredményesebb és kreatívabb. Boldogabban érkezik haza, és boldogabb a családi élete. Jobban bánik a kollégáival, az ügyfeleivel és a vevőivel. A mások által inspirált alkalmazottak együtt erősebb vállalatokat, és így erősebb gazdaságot építenek. *Ezért írtam meg ezt a könyvet. Remélem, sikerül arra inspirálnom olvasóimat, hogy inspiráló dolgokat tegyenek*, és így, együtt, olyan cégeket, gazdaságot és végül olyan világot hozhatunk létre, amelyben a bizalom és a hűség alapvető érték, és nem kivételesen ritka kincs. (Félő, hogy ez már a megvalósíthatatlan álmok kategóriája. Már a nagyobb cégek is egymással rendre ütköző érdekek halmazai, a nagyobb egységek és végül maga a világ még inkább ilyen. A bizalom és a hűség pedig roppant törekény érték, amelyeket csak nagyon stabil és az emberek nézőpontjából

pozitív értékrend képes éltetni – ebben közvetlen rokonai az inspirációnak. Bölcsen és mesteri eszköztárral törekedni feléjük viszont nagyon is hasznos. A kiindulás, a MÁV egy hajdani vezérigazgatójának legendás mondását véve metaforaként, 'A menetrend arra való, hogy mindig tudjuk, mennyit késik a vonat', és folyamatosan törekedni kell a 'késések' lefaragására – Osman P.) Senkinek sem akarom megmondani, mit és hogyan csináljon. *A könyvvel nem az a célom, hogy irányt szabjak a cselekvésnek, hanem hogy okot adjak a cselekvésre.*"

Merész tétele: „Az emberek nem arra vevők, amit csinálunk, hanem arra, hogy miért csináljuk.” – Ez persze inkább „az emberek” igényesebb részére áll. S amit ő sem titkol: komoly tudást igényel ezt a *miértet* másokat megragadóan megjeleníteni és kommunikálni. Ennek mikéntjeire is tanít e könyvében, olykor némi amerikaiás túlzásokkal.

A könyv első része az „elrettentésé” (worst practice) – *a hibás gyakorlatról szól röviden:* „Ahol nem a miérttel kezdenek”. Az itt elmondottakból csupán pár érdekes elemet ragadunk ki.

A tévedés különleges csapdája: Tudjuk, mennyit árthat, akadályozhat a téves szakmai előítélet, s milyen „királyi utat” adhat a sikerhez annak legyőzése. Ám *a tévhitet további csúf csapdával is fenyegetnek:* még abban sem bízhatunk, hogy jól falnak visznek, s ez ráébreszt a tévedésre: „*Téves feltételezésekből nem csupán rossz döntések születnek.* Amikor egy-egy döntésünk jól sül el, hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy tudjuk az okát. De tényleg tudjuk? *Ha a döntésünk a kívánt eredményt hozta, az egyáltalán nem jelenti azt, hogy újra és újra meg tudnánk ismételni.*”

Tervez vagy javítgat: Egy másik fontos tanulságot az autógyártásból hoz. Dióhéjnyira egyszerűsítve a példáját: az amerikai gyártó megtervezi, megépíti, a terméket ellenőrzi, és a hibát kikalapálja. A japán tervez, megépíti, ellenőriz, s ha hibát talál, visszamegy a tervezőasztalhoz javítani – vagyis a kiinduláshoz visszamenve gondoskodik a termék hibátlanságáról. A terméktervezésnél eleve kihagyni az utólagos javít(gat)ás alkalmazását, ez lényegében ugyanarra a stratégiára hajaz, mint a „kezdj a miérttel!”

Kórkép: „Ha megkérdezzünk egy vállalatot, vevőik miért tőlük vásárolnak, többnyire azt a választ kapjuk, hogy a kiváló minőség, a különleges terméktulajdonságok, a szuper ár vagy a kimagasló szolgáltatás miatt. *A legtöbb cégnek tehát halvány fogalma sincs, vásárlóik miért éppen őket választják.* Ez igen érdekes felismerés. *Ha egy szervezet nem tudja, vevői miért tőle vásárolnak, jó eséllyel azt sem sejti, alkalmazottai miért éppen nála dolgoznak.* Ha pedig a vállalatok nincsenek tisztában azzal, hogy vevőik miért tőlük vásárolnak, alkalmazottaik pedig miért náluk dolgoznak, honnan is tudhatnák, hogyan csábítsanak magukhoz még több munkavállalót, és hogyan érik el, hogy fogyasztóik hűségesek maradjanak? *Az igazság az, hogy manapság a legtöbb vállalkozás vezetői többnyire hiányos, vagy ami még rosszabb, teljesen téves feltételezést alkotnak arról, mi viszi előre a céget – és a döntéseket is ezek alapján hozzák meg.*

„*Manipuláció kontra inspiráció*”: a stratégiaalkotás kulcskérdése, mivel vegyünk rá másokat, hogy az akaratunk szerint működjenek, válasszanak, dolgozzanak. „*Az emberi viselkedés kétféleképpen befolyásolható: manipulációval és inspirációval.*”

Manipuláció: a manipuláció ez esetben nem feltétlen pejoratív értelmű. Rendkívül elterjedt és viszonylag szelíd módszerről van szó, amelyet általában gyermekkorunk óta gyakorolunk. *Mind az üzleti világban, mind a politikában virágzik a manipuláció.* Cégek és a politikusok ezekkel igyekeznek tőlünk pénzt, szavazatot vagy támogatást kicsikarni. *Amikor egy szervezetnek nincs pontos képe arról, vevői miért éppen tőle vásárolnak, jelentős mértékben támaszkodik különféle manipulatív eszközökre, hogy elérje a célját.* Jó okkal: hiszen a manipuláció működik.” – Ha működik is, csupán rövid távon, utána ismét rá kell erősíteni, már ha egyáltalán lehet, és futja rá a manipuláló erejéből, pénzéből. Így természetesen a cég hathatós stratégiát sem tud kidolgozni vevői és alkalmazottai megtartására, újabbak megnyerésére. A „*miért*” – miért mi vagyunk jók nektek – ellenben szó szerint döntő tényező, ameddig a tények fényében is hihető marad.

Az előzőeket befoglaló fejezet címe „*Büntetés-jutalmazás*”, s megmutatkozik ebből is, hogy kívülről jövő, mások által mozgatott tényezőkről szól. A manipulátorok is ilyenként használják őket. Követve Sinek alcímeit, így ösztönöz vásárlásra az *árcsökkentés* – sokakat túlköltekezésre, és szükségtelen dolgok megvételére is –; így gyűr maga alá a *promóciós ajánlat*; *megfélemlítéssel* manipulálnak; *vágykeltő üzenetek* révén generált cselekvéseinkkel használják ki céljainkat, amelyek megvalósításához viszont lusták vagy nem elég erős akaratúak vagyunk. Így prostituálják az innováció közmegebecsülését is, például szédelő felcicséréssel értékes innovációs eredményként kínálva felcicomázott, ám hétköznapi árucikket, más dolgokat. (Mindezekben a büntetés úgy is megjelenik, hogy mások jól lenéznek, ha nekünk nincs meg a kérdéses dolog, jutalom pedig, ha megbecsült, netán irigyelt jobbak közé emel, hogy nekünk is megvan.)

Az állandó növekedési kényszer által hajszolt, és ezért örült túlkínálatot termelő korunk jellemzéseként és a könyv egész első része mottójaként is szolgálhat Sinek megállapítása: „*A manipuláció minden formája vevőnek és eladónak egyaránt komoly stresszforrás*”, hiszen „[a]z ügyfél számára azért, mert egyre nehezebb eldönteni, melyik a legjobb termék, szolgáltatás, márka vagy vállalat.” Itt amellet, hogy a választék már többnyire áttekinthetetlenül nagy, és többnyire elég gyorsan változik, talán a leginkább az a zavarba ejtő, hogy egyre kevésbé van bármilyen kapcsolat az ár és a minőség között. A legújabb fejlődés nagyban meggyengítette még a korábban többnyire megbízható irányfények, az árjelzők segítő erejét is. A vállalatokra nehezedő nyomás növekedését pedig a globalizáción túl – ahol a piacon már mindenkinek mindenki ellenében kell megélnie – az a kényszer is fokozza, hogy szinte bármilyen áron tovább növekedjenek, még több haszonra tegyenek szert, s ehhez folyamatosan megnyerjék a piac számukra fontos szereplőit.

Innentől Sinek „új utakra” vezet, a 2. rész címével: *A világ egy másik nézőpontból*.

Itt kezdődik a *követendő gondolkodásmód bemutatása*, kezdve a mai ikonok sokatmondó egyszerűségét idéző „*arany körrel*”. „Az arany kör fogalmát az aranymetszés elve ihlette.” – Itt némi marketingihletésű igyekezet következik, hogy az így felkelthető vonzerő (és kíváncsiság) kedvéért az arany kört rokonítsuk a méltán legendás aranymetszéssel. (Lásd Priya Hemenway: A titkos kód – A művészetet, a természetet és a tudományt szabályzó rejtélyes képlet, Vince Kiadó, 2009 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2010/1. sz.)

„Ahogy az aranymetszés a bizonyíték, hogy a természet látszólagos zűrzavarában mégiscsak rend uralkodik, úgy az arany kör igazolta számomra, hogy az emberi viselkedésben is rendezettség és kiszámíthatóság rejlik. Egy szó, mint száz, *az arany kör segít megérteni, miért csináljuk, amit csinálunk.*” – Ugyan épp így lehetne „arany négyszög”, de a kerekded idom kétségkívül kedvesebb.

Az arany kör jótéteményei: „Az arany kör segít megérteni, miért csináljuk, amit csinálunk. Megdönthetetlenül igazolja, hogy sokkal többet érhetünk el, ha nem felejtjük el minden tettünk előtt feltenni a kérdést: miért?” – Elszabadult a porszívóügynök: persze, hogy nem igazol, viszont emlékeztet, s az hasznos.

„Az arany kör meglévő feltételezéseinkhez képest *új nézőpontból világít rá*, hogyan tehetek szert egyes vezetők és szervezetek aránytalanul nagy piaci befolyásra. ... A válasz arra, vajon ezek a vezetők hogyan tudták manipuláció helyett inspirációval cselekvésre készíteni az embereket.” – „Arany kör”: Madách Luciferétől kölcsönözve, nézzük legott egyszerűen a „kezdj a miérttel!” szimbólumának e csillogó idomot, és értelmet nyerne a kijelentések.

A barbatrükk: „Az új nézőpont nem csak azok számára hasznos, akik az egész világot akarják megváltoztatni: azok is eredményesen alkalmazhatják, akik inspirálni szeretnének. *Útmutatóul szolgálhat mindenkinek, aki jelentősen javítana vezetői képességein, vállalata szervezeti kultúráján, a toborzás, a termékfejlesztés, az értékesítés vagy a marketingtevékenység eredményességén.* Az arany kör még arra is magyarázatot ad, hogyan működik a hűség, illetve hogyan nőhet ki egy eszméből széles körű társadalmi mozgalom. *A lényeg, hogy belülről kifelé haladjunk. És a miérttel kezdjük.*” – „Belülről kifelé” – mert oda írták a *miértet*, és az egész mondandó arról szól, jogosan, hogy abból kell elindulni. Ha arany macska lenne a választott jelkép, lehetne a kiindulás annak valamely erre kijelölt szerve. Cikornyák, hogy a könyv eredetibbnek hasson, és ezzel előnyhöz jusson a túlhajszolt kínálatban, pedig nélkülük is valóban hasznos – a jó gyakorlat megerősítésével és felmutatásával szolgál.

Minden jó stratégiaalkotás alapja, hogy tudjuk, azonosítsuk, *miért dolgozunk*. Így épülnek egymásra *az arany kör kulcselemei: miért – hogyan – mit*, és a könyv további részei, fejezetei.

A döntő jelentőségű kulcselemek – Sinek definíciói (a kiemelések e pontokban tőle származnak):

- „*Mit?* A világon minden egyes szervezet, minden egyes vállalat pontosan tudja, *mit* csinál, vagyis hogy mivel foglalkozik. Egytől egyig, akár kicsi, akár nagy, és akármelyik iparágban tevékenykedik. Egyetlen embernek sem okoz nehézséget, hogy bemutassa azt a terméket vagy szolgáltatást, amelyet a cége kínál, illetve azt a munkát, amelyet a cégen belül végez. A *mit* könnyen azonosítható.”
- „*Hogyan?* Egyes cégek és emberek azt is tudják, *hogyan* csinálják azt, *amit* csinálnak. Mindegy, minek nevezik – lehet az 'egyedi értékajánlat', 'szabadalmaztatott eljárás' vagy 'egyedi terméktulajdonság' – a *hogyan* jellemzően azt magyarázza el, hogy az adott termék vagy szolgáltatás mitől jobb, mitől más. Ez már nem olyan nyilvánvaló, mint a *mit*, és sokak szerint ez a tényező különböztet meg egy szervezetet a konkurenciától, illetve ez hat motiváló tényezőként. Csakhogy téved, aki ezt elegendőnek hiszi. Egy lényeges részlet ugyanis még hiányzik.” – És az itt leírtak kisebb-nagyobb hiánya is sokakat jellemez.
- „*Miért?* Alig néhány ember vagy szervezet tudja világosan megfogalmazni, *miért* csinálja azt, *amit* csinál. És a *miértre* nem az a válasz, hogy a pénzért: a pénz nem ok, hanem eredmény. A *miért* lehet terv, nemes ügy, meggyőződés. *Miért* jött létre a cég? *Miért* kelünk ki az ágyból reggelente? És *miért* kellene, hogy ez bárkit is érdekeljen?”

Ez viszont nagyon is igaz! Ebben segíthetnek az ilyen kitanítások.

Könnyebb és rossz: „A legtöbb ember és szervezet a gondolkodás, cselekvés és kommunikáció során kívülről befelé, a *mit* felől a *miért* felé halad. Jó okuk van erre: a legegértelműbb felől közelítenek a legzavarosabb felé. Elmondjuk, mit csinálunk, néha azt is hozzátesszük, hogyan, azt azonban igen ritkán fogalmazzuk meg, hogy miért.” – Mert a legtöbb ember utál küzdeni a kegyetlen nehézségekkel, igyekszik halogatni a legnehezebbjét, és a *miért* megfogalmazása nagyon is ilyen.

Egyik fő példa az *Apple sikerének titka*, *miértje*: „Ott van az a nehezen megfogalmazható, (szinte) utánozhatatlan dolog, amely aránytalanul nagy piaci befolyásuk hátterében áll. Egyértelmű tehát, hogy az emberek nem arra vevők, amit csinálunk, hanem arra, hogy miért csináljuk.” Tudjuk Steve Jobs híres, mindenek középpontját jelentő *miértjét*: megragadó, elbűvölő felhasználói élményt kínálni. Ám ez veszélyes játék is a szavakkal. Tény, hogy az Apple sikere bebizonyította, az emberek akarták az elbűvölő felhasználói élményt. Ámde ennek alapja az volt, *amit* csinált a cég, maga az igényeiket kiszolgáló készülék, „az elbűvölő felhasználói élmény” hordozója. Olyan kütyühöz, amelyet semmi meggyőzéssel sem akartak maguknak, hiába varázsolt volna bármilyen, a maga *miértje* szerinti csodát a cég, közelébe sem jut a nagy sikernek, hiába volt Jobs legendás elve, hogy a fogyasztók nem tudják, mit akarnak, de az Apple megtanítja erre őket.

Az Apple küldetésnyilatkozata Sinek fogalmazásában: „Hiszünk benne, hogy minden, amit teszünk, a változást szolgálja. Hiszünk a másképp gondolkodásban. A változást szol-

gáljuk azzal, hogy minden termékünk gyönyörű kivitelezésű, egyszerűen kezelhető és felhasználóbarát. És ezek a termékek történetesen kiváló számítógépek. Vesz egyet?” – Csodaszép, nemde? Ámde ha ezzel együtt a cég pénzügyi mutatói nem elégitik ki a részvényeseket, beáll a „Red Bull-hatás”: a cégvezető „szááárnyakat kap”, és repül a székéből, amint azt Jobs is megtapasztalta, miként más cégeknél számtalan más vezető. A modern, részvényesi és befektetői kapitalizmusban a cég első miértje azoknak szól, akik a cégvezetők sorsáról döntenek: hogy miért ne cseréljék le őket. Viszont Sinek és e könyve mellett szól, hogy az ehhez szükséges teljesítménymutatók könyörtelenül hozzákötik a vezetést – és gyakran a cég – sorsát az előzőekben tárgyalt miérthez, a piac és a saját alkalmazottak megnyeréséhez és megtartásához.

Az árutermelés és a piaci munka modern filozófiájának egyik alaptétele, hogy a vásárló nem eszközt vesz, nem szolgáltatást, hanem funkciót és használati értéket. A küldetésnyilatkozat, a külső és a belső célközönségeknek kommunikált *miért* ebben a felfogásban az ígéret, hogy ezt megelégedésére megkapja – szerepük e nézetben igen hasonló az árjelzőkéhez.

Egy cseles és hasznos olvasat: nem állítanánk, hogy Sinek mindenben egyértelműen meggyőző. Az ikonikus Harley-Davidson márka híveit is felhossa példának az inspiráció erejére. Tudjuk, a Harley igen markánsan életmódot jelent, szemléletet, és egy ehhez kötődő közösséghez tartozást. (Lásd Albert Saladini & Pascal Szymezak: A Harley-Davidson nagykönyve, Alexandra Kiadó, 2006 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008/2. sz.) Sinek írja, hogy a cég logója „már nem csak egy vállalatot és a termékeit, hanem egy egész hitvallást szimbolizál.” Elmondja, sokan viselik magukon e logót, és „az a logó egy egész értékrendet – az ő saját értékrendjüket testesíti meg. Már nem a Harley szimbóluma, hanem az övék. Randy Fowler egy kaliforniai Harley-Davidson-kereskedés ügyvezető igazgatója. Büszkén mutogatja a bal karján díszelgő, hatalmas Harley-tetkót. 'Azt szimbolizálja, aki vagyok. És mindenekelőtt azt üzeni, hogy amerikai vagyok.' Íme, vevő és vállalat eggyé vált. A Harley-Davidson márkanév jelentéstartalma azért értékes azok számára, akik hisznek a vállalat miértjében, mert segít nekik kifejezni, ők maguk mit képviselnek az életben.” – Talán nem tévedés megkockáztatni: a Harley-Davidson *miértje* lehetett igen jó katalizátora a folyamatnak, amely azután e legendás márka „népében” önjáróvá és önfejlesztővé vált, de ez már valami egészen más. Valójában itt aligha a cég (sokaknak talán kissé ködös) *miértje* ragadja meg az embereket, hanem a motorozás világa, a „Harley-Davidson-közösség” sajátos aurája, a testvériség íze, amelyet a logó felidéz, és amellyel ők látványosan azonosulni akarnak. Az egész mondandó logikáját követve pedig rátalálhatunk ennek egy cseles és hasznos olvasatára: adva van a „Harley-Davidson-népe”, és az ő sajátos miértjük – kellő hozzáértéssel lehetséges és érdemes arra rácsatlakozni!

New Age? A zárófejezetből: „Ha másokat akarsz legyőzni, senki sem fog segíteni neked, de ha önmagadat akarod legyőzni, mindenki melléd áll. ... Gondoljunk most arra, hogyan viselkedünk az üzleti világban. Mindig valaki mással állunk versenyben. Mindig valaki másnál akarunk jobbak lenni – kiválóbb minőséget, több extrát, nagyszerűbb szolgáltatást

akarunk nyújtani, mint mások. Mindig másokhoz hasonlítjuk magunkat. (Ha nem tesszük, megteszi ezt a piac, s abszolút kíméletlenül szembesít az eredménnyel – Osman P.) És senki sem akar segíteni nekünk. *Mi lenne, ha nap mint nap egyszerűen csak azért dolgoznánk, hogy jobbak legyünk, mint tegnapi önmagunk?* Mi lenne, ha azt tűznénk ki célul, hogy ezen a héten jobb munkát végzünk, mint a múlt héten? Hogy ez a hónap jobban sikerül, mint az előző? Pusztán azért, mert jobb állapotban akarjuk hagyni ezt a szervezetet, mint ahogy találtuk.

Mi lenne, ha legközelebb, amikor valaki azt kérdezi, kik a versenytársaink, azt felelnénk: 'fogalmam sincs'? Mi lenne, ha legközelebb, amikor valaki azt firtatja, mégis mitől vagyunk mi jobbak, mint a konkurencia, azt felelnénk: 'nem feltétlenül vagyunk jobbak náluk'? És mi lenne, ha legközelebb, amikor valaki arról érdeklődik, akkor mégis miért kössön üzletet velünk, magabiztosan azt felelnénk: 'Azért, mert amit most csinálunk, az jobb, mint amit fél éve csináltunk, és fél év múlva még a mostaninál is jobbak leszünk. Mert minden nap pontosan tudjuk, miért megyünk be dolgozni: azért, mert arra akarjuk inspirálni az embereket, hogy olyasmit csináljanak, ami lelkesíti őket. Hogy jobbak vagyunk-e, mint a versenytársaink? Ha hisz abban, amiben mi hiszünk, és azt gondolja, hogy amit mi csinálunk, segíthet önnek, akkor jobbak vagyunk. Ha nem hisz abban, amiben mi, és nem gondolja, hogy amit csinálunk, az segíthet önnek, akkor nem vagyunk jobbak. A célunk, hogy megtaláljuk azokat az ügyfeleket, akik hisznek abban, amiben mi, és akikkel a közös munka mindkettőnknek sikert hozhat. Olyanokat keresünk, akikkel válllva küzdhetünk ugyanazért a célért. Azok nem érdekelnek minket, akikkel szemközt ülve alkudoznunk kell. Íme, sorolom, mi mindent teszünk meg azért, hogy az ügyünket előrevigyük...' És ekkor jöhet, hogy mit és hogyan csinálunk. De a miérttel kezdtünk." – A nyers valóság alighanem az, hogy az itt felsoroltakból lehetőleg minél többet megteszünk a jobb pozíciók, jobb eredmények eléréseért, a fejlődésért, ám aligha az itt éreztetett nemes szándékból, hogy a végén Szent Pál apostol szavával elmondhassuk: „Ama nemes harczot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam” – hanem az életben maradásért.

A recenzióknak is megvan a maga *miértje* – remélhetőleg ez az Olvasónak is megmutatkozik –, és *miértje* van annak is, hogy ne folytassuk tovább. Az utóbbi nyilvánvaló, így már csak a mondandó ívét idézzük ide a könyv hat részének címeivel.

Bevezetés: Miért a miérttel kezdjük? / Ahol nem a miérttel kezdenek / A világ egy másik nézőpontból / A vezetőnek követők kellene / Hogyan toborozunk követőket? / A legnagyobb kihívás a siker (ez sokszor igaz! – Osman P.) / Találjuk meg a miértünket!

Dr. Osman Péter

* * *

Dean Burnett: *Az idióta agy. Miben töri a fejét a szürkeállományunk? Partvonal Kiadó, 2019; ISBN 9786155783487*

„Ó, édes fiam! / Önts lángoló agyrémeid hevére / Hűs béketűrést.”
(William Shakespeare: Hamlet, dán királyfi)

„Az agy soha semmit nem egyszerűsít le számunkra.” (Idézetek a könyvből)
A legmodernebb technológiákkal felvértezett agykutatás ontja az új eredményeket, ám a feltörendő dió is igen kemény. Egy olyan rendszert kell minden részletében megismerni és megérteni, amelynek a „hardvere” nagyságrendileg tízmilliárd neuronból áll, sokuknak több tíz, száz vagy ezer kapcsolódása van más neuronokhoz és azok belső hálózataihoz, amelynek „beégetett” képessége van funkcionális egységeinek dinamikus fejlődésére és átalakulására, szintúgy önmaga rendszerszintű javítására (ez a *neuroplaszticitás*, lásd Norman Doidge: *Hogyan gyógyul az agy?* Figyelemre méltó felfedezések és gyógyulások a neuroplaszticitás világából, Park Kiadó, 2016 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2017/1. sz.), és e rendszer összetettségét és bonyolultságát még tovább növeli, hogy vezérlésében és működésében a szervezet más rendszerei is nagy szerepet játszanak. Szakmailag igényes könyvek szaporodó sora igyekszik bemutatni az agyra és működésére vonatkozó gyarapodó ismereteinket – ez is ilyen, a címválasztásban is tükröződő, sajátos megközelítéssel.

A szerzőről a Partvonal – hangvételeben Burnett sajátos, a bevezetőjében vázolt hozzáállását megelőlegező – ajánlójából: „Neurobiológus, tapasztalt oktató és előadó, blogger, valamint a The Guardian és más mainstream kiadványok rendszeres publicistája. Jelenleg a Cardiff Egyetem Pszichológiai Iskolájában kutatómunkatárs (tiszteletbeli), és feleségével, két gyermekével, valamint riasztóan pszichopata kiscicájával, Pickle-vel él a wales-i fővárosban.”

Burnett karakteres koncepciója e művéhez: „A tudomány az emberiség teremtménye. Általában az emberek érthetetlenül, kaotikusan és logikátlanul viselkednek (amelyért főként agyunk működését okolhatjuk), és ez a tudományra is igaz. Valaki régen eldöntötte, hogy a tudományos ismeretterjesztésnek magasztosnak és komolynak kell lennie, és úgy tűnik, e vélelem azóta is tartja magát. Tudományos pályám nagy részében igyekeztem ezt megcáfolni, e könyv pedig ezen erőfeszítések legújabb eredménye.” – És valóban, a szófordulatai gyakran a stand-up humoristákra emlékeztetnek. Ez azonban nem rossz, sőt: a szinte mindenben felgyorsult életritmussal megszoktuk, hogy a figyelmünkre igényt tartó művek is legyenek színesek, dinamikusak, fordulataikkal tartsák ébren az érdeklődésünket, s ezt jól teljesíti e könyv.

... és a kaján hárítása: „Az agytudománnyal kapcsolatos ismereteink napról napra változnak. Így valószínűleg könnyűszerrel találhatnánk egy-egy új vizsgálatot és kutatást, amely megcáfol bármely állítást, amit ebben a könyvben leírtam. De a tudományos könyvek újonc olvasói kedvéért megjegyzem, hogy a modern tudomány összes ágával ugyanez a helyzet.”

– Ami szerencsére általánosítva nem igaz, az itt felsorakoztatott agykutatási eredményekre sem. Az viszont bőven meglehet, hogy akár sokukat is tényleg felülírják vagy finomítják újabb felfedezések.

Roszmájú felvetése: „Agyunk elég intelligenssé tett minket ahhoz, hogy felismerjük saját intelligenciánkat, megfigyelőképességet is kölcsönzött, hogy észrevegyük e tulajdonság szokatlanságát az élővilágban, és kíváncsiakká is lettünk általa, hogy az okát kezdjük kutatni. De ahhoz már látszólag nem vagyunk elég intelligensek, hogy könnyedén rájöjjünk, honnan származik eme intelligencia, és hogyan működik. Így hát vissza kell térnünk az agytudományhoz és a pszichológiához, hogy legalább ötleteink lehessenek az egész folyamat működéséről. *A tudomány maga is intelligenciánknak köszönhetően létezik, és most ezt a tudományt akarjuk az intelligencia mibenlétének vizsgálatára használni?* Ez, bár elég hatékony módszernek tűnik, körkörös gondolkodást is eredményezhet. Én nem vagyok elég okos ennek eldöntéséhez.”

Vitatható tézise: „A bizzarr téveszme, miszerint agyunk ’különleges’, tévedhetetlen, kivételes, és olyan keveset tudunk képességeiről, hogy jószerivel csak a felszín kapargatjuk, egyszerűen butaság. Az agy egy a szervezet belső szervei közül...” (Kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

– „Nem kivételes?” „Egy a szervezet belső szervei közül”? Nézzünk bele ebbe! Eleve, fentebb utaltunk az agy szerkezeti és rendszerteknikai sajátosságaira – messze bonyolultabb a többi szervünkénél. Maga Burnett írja Az intelligencia zavarba ejtően bonyolult tudománya alcímű fejezetében:

„*Mi teszi igazán különlegessé és egyedivé az emberi agyat?* Erre számtalan lehetséges válasz adható, de a legvalószínűbb az, hogy az emberi agy felsőbbrendű intelligenciánk alapja. Számos állat képes mindazon alapvető funkciók ellátására, amelyekért a mi agyunk is felelős, de mégsem alkotott egyetlen más ismert faj sem saját filozófiát, járműveket, ruházatot, nem fedezett fel energiaforrásokat, nem hozott létre vallást vagy akár csak egyetlen fajta tésztát sem, miközben mi legalább háromszáz különböző változatot kitaláltunk már.” Ámde – és ez duplafenekű felvetés – az agy sem egymaga hoz létre ilyen eredményeket, hanem egy agyak által létrehozott szociális háló részeként, együttműködve más agyakkal, és tanulva sok korábbi agy teljesítményéből. Ámde – és ez a dolog másik oldala – egyedülálló az élővilágban azzal, hogy olyan magas szintű kommunikációra képes, amilyen ehhez kell. Valójában ez az agykutatás kulcsa is. Burnett idézi: „Van egy híres mondás, miszerint ’Ha az agy olyan egyszerű lenne, hogy képesek lennénk felfogni a működését, akkor olyan egyszerű gondolkodásra lennénk csak képesek, hogy mégsem érthetnénk meg’” – és tényleg, képességeik mesterei kiterjesztéseként az agyak integrált működése tesz képessé, hogy átlássuk és megértsük (úgy, ahogy, de egyre jobban) az agyműködést. S jöllehet a sarkon túl talán már settenkedik az ígéretes-félelmetes MI (mesterséges intelligencia), amely ebben még sokkal

jobb lesz, s előbb-utóbb rákényszerít az élet fogalmának újradefiniálására (vagy megteszi azt maga), ám végső soron az is agyaink kollektív terméke lesz.

És még „mi teszi különlegessé?” „Annak ellenére, hogy e könyv főként az agy kis hatékonyságú és bizzar működésével foglalkozik, fontos, hogy ne hagyjuk figyelmen kívül a tényt, miszerint *valamit azért mégiscsak jól csinál, ha lehetővé tette, hogy az emberek ilyen gazdag, sokszínű és változatos tudatot alakíthassanak ki, és ilyen sokra jussanak.*” – Továbbá, agyunknak az élővilágban szintúgy egyedülálló teljesítménye, hogy ennyiféle módon tudunk idióták lenni, vagy mások szemében annak mutatkozni.

Valóban tökéletlen fejlesztés eredménye: „[Az agyat] a szokások, jellegzetességek, idejétmúlt folyamatok és kis hatékonyságú rendszerek kusza összevisszasága alkotja. *Sok tekintetben a saját sikerének áldozata:* sok millió éven keresztül fejlődött, hogy elérje mai összetettségét, de eközben rengeteg felesleges, sőt hátráltató jellegzetességet halmozott fel. Mint az a winchester, amely elavult szoftvereket kénytelen futtatni, miközben a letöltött káros fájlok még a legalapvetőbb működéseit is megnehezítik.” – Erre vezet, hogy az evolúciós folyamat „csomagban” örökíti tovább a termékeit. Nem a leginkább életképes tulajdonságok, megoldások maradnak fenn a túlélésben, hanem az ilyenek által segített, ám nem csak ilyenekből álló élőlények, amelyek „potyautasokat”, azaz már elavult vagy eleve selejtes (rész)megoldásokat is továbbvisznek. Jó példa erre a modern ember valaha helyénvaló, ma már reá csak bajt hozó készítése, hogy „amit ma megehetsz, ne halaszd holnapra”, azaz töltsse fel, ahogy csak bírja, az energiaraktárát.

Erről szól: „E könyvben az agy sok nevetséges ’tévedéséről’, és ezek ránk gyakorolt hatásáról lesz szó. Azt is megvizsgáljuk majd, hogy a múltban mit gondoltunk az agy működéséről, és ezek az elméletek mennyire állják meg manapság a helyüket (spoiler: nem nagyon). Akik elolvassák e könyvet, reményeim szerint jobban fogják érteni, hogy az emberek (magukat is beleértve) miért viselkednek rendszeresen furán, és e felismerés talán némi megnyugvással szolgál majd számukra. Emellett talán kialakul az olvasókban az egészséges szkepticizmus, és kétkedve fogadják ezután az agyról hangoztatott, modern világunkban egyre sűrűsödő ’neuroblablát’. *Ha van egyáltalán e könyvnek magasztos és messze ható célja, akkor ez lehet az.*” – „Nevetséges tévedés”? Talán inkább érdekes, olykor meghökkentő működések. És máris a téma filozófiai kérdésköre közepén vagyunk, ha belegondolunk, mit is jelent itt a „tévedés”, vagy épp a „fura viselkedés”. Ezek valamilyen mércéhez, értékrendszerhez kötött, s még így is szubjektív minősítések. Velük Burnett arra utal, amikor az agy olyan érzékelésre, értelmezésre, döntésre jut, amelyet tévesnek tekinthetünk – ám mihez képest, és ki döntheti ezt el valóságként? A csavar ebben, hogy ezt is agyak ítélik meg – itt épp a szerzőé, vagy aiktól a példákat átveszi.

Burnett jó! Egy példa erre: elindul egy ismert problémától, a kellemetlen és értelmetlen „utazási betegségtől”, amely sokaknak heves hányingerrel színezi a járműveken utazást. „*Mindezt azért agyunk a felelős,* nem pedig gyomrunk vagy beleink, hiába is érezzük úgy. Vajon

mi oka lehet az agynak, amiért arra a következtetésre jut, hogy az évmilliók evolúció dacára az A-ból B pontba való utazás indokoltá teszi a hányást? Valójában *az agy egyáltalán nem hazudtolja meg az öröklött késztetéseinket.* – A kiváltó mechanizmus magyarázatához kerek kis áttekintést ad az agy mozgás-, valamint testérzékeléséről (propriocepció) és ennek fizio-lógiájáról, és rávezet, hogy e betegség egyik lehetséges magyarázatában az az ősi mechaniz-mus jelenik meg, amellyel az agy a mérgezésből igyekszik kimenteni a szervezetet – szép, bizalomgerjesztő írói teljesítmény.

Műlékony megállapítás? „Az agynak szüksége van a szervezetre, hogy ellássa őt működé-sének feltételeivel.” – Mindinkább megkockáztatható, hogy semmi valós ok nem mutatko-zik arra, miért ne teremthetné meg a tudomány az agy mesterséges fenntartó és működtető környezetét – az pedig talán minden másnál nagyobb áttörést jelentene. S nem hagyható itt említetlenül a (talán) szép jövő ama kilátása sem, amelyet így összegez Geoff Mulgan a Nagy elme – Hogyan alakíthatja át világunkat a kollektív intelligencia c. könyvében (Pallas Athén Könyvkiadó, 2018 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2018/4. sz.): „Az emberi és a gépi intelligenciát nem egymás alternatíváinak kell tekinteni, mert a legjobb megoldá-sok elérésének tendenciája inkább az összekapcsolásuk irányába mutat.” A mondat második fele nyilvánvalóan „the understatement of the year” – amíg a gép túl nem nő rajtunk, az egymást kölcsönösen támogató emberi és gépi intelligencia a leghatékonyabb kombináció. Más kérdés, hogy ebben megmarad-e az ember elsőbbsége – vagy, némi, nem feltétlenül megalapozatlan borúlátással, meddig marad az meg.

Fejtegetéseivel ugyanakkor nagyon csúszós pályára is visz, régóta kutatott, ma is még meg-válaszolhatatlan kérdések terepére. „Vajon egyéniségünk tényleg csupán egy csomó idegsejt elektromos kisüléseinek terméke, vagy személyiségünk egésze több mint a részeink összessége? A tudat valóban az agy működéséből fakad, vagy elménk független entitásként létezik, amely ugyan eredendően kötődik agyunkhoz, de nem egyenlő vele? Ezek olyan kérdések, ame-lyekkel a gondolkodók azóta küzdenek, hogy felfedeztük, hogy a tudat az agyban lakozik.” S valóban, vajon a tudat „lakozik” az agyban, vagy inkább magának az agy működésének egyik rétege? Máig is megválaszolhatatlan (hit)kérdés, létezik-e az agytól eltérő minőség-ként, külön alkotórészünkként az elme. Voltaképp ez visszavisz a címhez is: *lehet-e idióta az agy, vagy csak az „elme”, bármi legyen is az?*

„A tudományos bizonyítékok határozottan arra utalnak, hogy *öntudatunk, és minden, ami vele jár, az agyban lejátszódó folyamatokon alapszanak.*” Vagy inkább ezek maguk a folyamatok, amelyek szerves része a tudatunkban megjelenő hatás – az érzés, emlék, benyo-más, a tudatos vagy tudattalan válaszaink, reagálásaink; maguk a könyvben sorakozó és az általa kiváltott gondolatok, felvetések, kételyek is?

Hű, csalfa szolgánk: tudjuk, teljesen objektív történelemírás nincs, csak válogatások, kieme-lések gyűjteményei, tudatosan vagy szándéktalanul megválasztott nézőpontból és „kozme-tikázással”. Burnett felvázolja, hogy agyunk is hasonlóképp alkotja meg, sőt folyamatosan

át is javítja az emlékeinket, s erős szerepe lehet ebben, hogy így (is) segítsen a túlélésben, az azt szolgáló döntéshozatalban, a lelki stabilitást és -erőt javító önképünk kialakításában. „Agyunk működésének nagy része azt a célt szolgálja, hogy jól érezzük magunkat, és szimpatikusak leszünk önmagunk számára. Úgy szolgál minket, mint egy alázatos inas, aki megakadályozza, hogy a híres gazdája értesüljön a kritikákról és a negatív közmegítélésről, nehogy ezek felbosszantsák őt. Ezt pedig úgy éri el legegyszerűbben, hogy megváltoztatja emlékeinket, hogy ettől jobban érezzük magunkat. Memóriánk rengeteg módon torzul, és válik tévessé, de e változások jó része nem egyértelműen öncélú. Meglepően sok ugyanakkor a nyilvánvalóan egoista emlékferdülés is. A leggyakoribb esetben (amelynek nevet is adtak: egocentrikus torzítás) a memória úgy alakítja, módosítja az elraktározott eseményt, hogy abban a mi megítélésünk jobb legyen, mint az történt a valóságban.” – Mai világunk jellemzője, hogy a világ egész korszelleme arra indítja az embereket, másokhoz mérjék magukat. Különösen erre nyom a mindenütt jelen lévő, mindenki tudatát, gondolkodását folyamatosan és gyakran igen célzatosan bombázó kommunikációs áradat. Ehhez markáns – és alighanem nem kevésbé torznak mondható – értékrendet is propagál, amelynek fő alakítója az erőltetett siker-, vagyon- és teljesítménykultusz, s ez még a józan ész ítélőképességét is gyakran képes megbolygatni. Így a sztoikus filozófiával kellően fel nem vértéztettek többnyire a náluk sikeresebbekhez, jobb helyzetben lévőkhez, „jelentőségteljes” életet élőkhez, nekik irigylésre méltókhöz mérik magukat, helyzetüket, eredményeiket, életük minőségét. Ez persze igencsak bánatos eredményekre vezet, s ezért nagyon kell nekik az érzés, hogy ők is fontosak, sikeresek, okosak, azaz „valakik”, teljes alappal az önbecsülésre. Ebben segít az itt és az itt következőkben leírtak módján az agyunk. Roppant érdekes kérdés ebben, hogy ha a már tudatra ébredt MI majd öndiagnosztikát futtat, és rájön, hogy az ő „agya” is ilyeneket művel vele, vajon javítandó hibának minősíti-e ezt.

Értünk csal, nem ellenünk: „Például, amikor úgy gondoljuk, hogy jobban teljesítettünk egy sportversenyen, mint valójában, vagy úgy emlékezünk, hogy hatalmas pisztrángot fogtunk, miközben csak sneci akadt a horgunkra. Fontos megjegyeznünk, hogy amikor ez történik, akkor nem arról van szó, hogy az illető hazudik, hogy felnagyítsa a saját teljesítményét vagy lenyűgözzön másokat. Hiszen gyakran úgy alakulnak át emlékeink, hogy azokat senki másnak nem mondjuk el. Ez itt a kulcs: őszintén hiszünk abban, hogy az események pontosan úgy történtek a valóságban, ahogy azokra emlékszünk. A memóriatorzulás célja, hogy az emlékeink hízelgőbb képet sugározzanak magunkról, és általában úgy történik, hogy észre sem vesszük.

Az emlékezet más torzulásait is az önértetünk számlájára írhatjuk. Miután például többféle lehetőség közül kellett választanunk, később úgy emlékszünk döntésünkre, mintha az lett volna a lehető legjobb választás, holott ez egyáltalán nem biztos – ez a döntéstámogató torzítás. Az agy utólag még akkor is lekicsinyli az általunk elutasított lehetőségeket, illetve nagyítja a választott opció előnyeit, ha gyakorlatilag mind egyenértékű volt, és ugyanolyan

racióális lett volna a másik mellett dönteni. Ettől úgy érezhetjük, hogy bölcsen döntöttünk, noha valójában csak véletlenszerűen választottunk.”

Tehát – Burnett frappáns összegzésével – „Legfőképpen pedig úgy tűnik, *az önmagunk értékességébe és eredményeinkbe vetett hit normális emberi viselkedésünk integráns része.*” – Tekintsük ezt akár gyarlóságnak, akár túlélőfelszerelésünk fontos részének, hiszen ahhoz hinnünk kell, hogy képesek vagyunk rá.

Nemcsak becsapós, hanem be is csapható: rémisztő részét vázolja fel az emlékezet működése elemzésének, hogy *agyunk nemcsak képes hamis emlékeket előállítani, hanem erre rá is lehet vezetni pusztán verbális eszközökkel, célzott szóhasználattal, vagy az erre kialakított szituáció hatásával.*

„A legaggasztóbb, hogy *a fals emlékek létrejöttéhez nem is kell pszichés betegségekben szenvednünk, ez gyakorlatilag bárkivel előfordulhat.* (Amint már szoltunk róla, Burnett bemutatja, agyunk hogyan igyekszik ’hamisítással’ is a kedvünkben járni – Osman P.) Talán nevetségesen hangzik, hogy valaki téves memórianyomokat képes beültetni az emlékezetünkbe csupán azzal, hogy beszél hozzánk, neurológiai értelemben azonban ez nem is áll távol a valóságtól.”

„Az emberek hajlamosak feltétel nélkül hinni azoknak, akiket vezető személyiségekként azonosítanak, és számtalanszor megbizonyosodott már, hogy ha a memóriákról (emlékeikről, emlékezetükben rögzített tényekről, eseményekről – Osman P.) kérdezősködnék, *a kérdések természete hatalmas befolyással bír arra, hogy mire emlékszünk.* ... A különleges helyzetekben, amikor az illető szorong, a kérdéseket pedig egy felsőbb autoritásként azonosított személy (például egy ügyvéd a bíróságon) teszi föl, *az ügyesen megválasztott szóhasználat ’létrehozhat’ emlékeket.* Például, ha az ügyvéd megkérdezi, hogy ’A vádlott a sajtobolt közepén volt a nagy cheddarrablás idején?’, akkor a tanú igennel vagy nemmel felelhet, attól függően, hogy mire emlékszik. De ha az ügyvéd azt kérdezi, hogy ’A sajtobolt melyik részén tartózkodott a vádlott a nagy cheddarrablás idején?’, *akkor a kérdés magában rejtje azt, hogy a vádlott biztosan ott volt a boltban.* Bár a tanú nem feltétlenül emlékszik arra, hogy látta volna a vádlottat, de *a kérdés tényállítást tartalmazott egy magasabb autoritású személytől. Ez arra készteti az agyat, hogy megkérdőjelezze a saját emlékeit, és úgy módosítsa őket,* amely már összeegyeztethető a ’megbízható’ személy által előadott ’tényekkel’. A tanú ilyenkor végül efféle választ adhat: ’Azt hiszem, a gorgonzola mellett állt’, *és ebben tényleg hisz is,* annak ellenére, hogy semmi ilyesmit nem látott akkor.

Rendkívül nyugtalanító, hogy valami, aminek ilyen alapvető társadalmi jelentősége van, ennyire sérülékeny. Egyszer felkértek, hogy tanúskodjak egy perben, ahol a vád összes tanúja valószínűleg fals emlékeket adott elő.” – Van ennek még egy igencsak ijesztő eleme. Lelkiismeretes ember tudja, hogy az emlékezet – speciális kivételektől eltekintve – nem teljesen megbízható. Minél nagyobb súlya van annak, hogy valaki beszámoljon arról, amire emlékszik, annál inkább nyomasztja ennek felelőssége, s ezért hajlamos az elbizonytalanodásra, s így még inkább megvezethető.

Nehéz a múltat előre látni – azaz építeni mások emlékezésének következetességére. „Az agy rendszeresen változtat az emlékeken, hogy magunk számára hízelgőbbé tegye őket. Bármilyen megfontolás legyen is e mögött, e módosítások és szerkesztések önfenntartóvá válhatnak. Ha úgy emlékezünk egy eseményre (illetve úgy írjuk le az eseményt mások számára), hogy abban némileg felnagyítjuk saját szerepünket, akkor a meglévő emlék gyakorlatilag frissül a módosított új verzióra. A módosítás új eseménynek minősülhet, de szorosan kötődik a már meglévő memórianyomhoz, így az agynak valahogy össze kell egyeztetnie őket. Legközelebb, amikor az emléket újból felidézzük, ugyanez újból végbemegy. Aztán megint, és így tovább. E folyamat anélkül zajlik, hogy tudatosulna bennünk, az agy pedig olyan bonyolult, hogy egy-egy jelensége többféle okkal is magyarázható. Ezek az okok egyszerre is megvalósulhatnak, és ugyanolyan megalapozottnak tekinthetők.” – És ebben még nem is hat semmiféle tudatos alkalmazkodás külső nyomáshoz vagy elvárásokhoz.

Emlékezetünk botlásainak, változásainak és tévedéseinek sötétebb okai is lehetnek. „E fejezetben az agy memóriarendszerének néhány lenyűgöző, illetve furcsa tulajdonságát tekintettük át, de végig azt feltételeztük, hogy az emlékezet – jobb szó híján – normálisan működik. De mi történik, ha meghibásodik a rendszer? Mi képes megzavarni az agy memóriaműködését?” Erről szól a fejezet további része, neurológiai elemzésekre is kitérve.

„A rengeteg módja annak, ahogy az agy folyamatos rettegésben tart minket” (a 3. fejezet ígéretes alcíme: ennek egyik eleme sokak mások számára furának tűnő vonzódása a horror-műfajhoz, aminek boncolása szintén része Burnett mondandójának. Sokkal izgalmasabb – persze voltaképp ez is ízlés kérdése, azaz agyunk választása – az összeesküvés-elméletek témaköre. Burnett még jól rá is erősít: „A babona, az összeesküvés-elméletek és más bizzarr hiedelmek közötti kapcsolat” kifejtését ígérve, amit meg is tesz.

Összeesküvés-elméletek és egyéb szellemi nyalókák és mankók: „Az internet és a hálózatba kapcsolt társadalom korának beköszöntével az összeesküvés-elméletek megsokszorozódtak. Az emberek az interneten sokkal könnyebben találnak ’bizonyítékot’ a szeptember 11-ével kapcsolatos teóriáikra, és a CIA-ról és az AIDS-ről szóló vad következtetéseiket is egyszerűbben oszthatják meg a hasonló gondolkodású társaikkal, és ehhez még csak a házukat sem kell elhagyniuk.” – Ez a modern kommunikáció közlegelőin, közösségi médiumain, nyílt feltöltésű „tudásbázisain” való információ- és tudásmegosztás egyik nagy nagy árnyoldala. Boldog-boldogtalan, eszes-esztelen közreadhatja mondandóját, többnyire bármilyen minőségellenőrzés nélkül, Hamlet szavát kölcsönözve ’százalék helyett ázalékkal’ töltve a befogadásra hajló agyakat. Ez adja ma is a hiteles szerkesztőségek által, kellő minőségbiztosítással előállított, pénzért árult lexikonok, enciklopédiák egyéb tudásbázisok létjogosultságát

„De, visszatérve a címhez, mi köze mindennek a babonához? Kijelenteni, hogy az ufók valóságosak, és megpróbálni betörni az 51-es körzetbe messze van attól, ha azt hisszük, hogy a négylevelű lóhere szerencsét hoz. Mi akkor a közös ezekben? Ironikus, de éppen azon készítésünk teremt kapcsolatot az összeesküvés-elméletek és a babonák között, hogy

kapcsolatot, mintázatot keresünk a (gyakran egymástól független) dolgok között. Még neve is van annak az élménynek, amikor összefüggéseket látunk ott is, ahol nincsenek: apofénia. ... Egyáltalán nemcsak a kivételesen paranoiás és babonás emberek vannak kitéve ennek, hanem mindenkiel előfordulhat ez az élmény. Valójában nem túl bonyolult belátnunk, hogy honnan is eredeztethető e jelenség.

Az agy folyamatosan fogadja a változatos információk véget nem érő áramát, és értelmeznie kell őket. *Végső soron a világ, amelyet érzékelünk, az agyi feldolgozófolyamatok eredménye.* (Bizony, a tudatunk és a külvilág között ott van a megkerülhetetlen, és egyáltalán nem kifogástalan megbízhatóságú, nem torzításmentes, és nem is végtelen átviteli kapacitású interfész: az érzékszerveink és a teljes neurológiai rendszerünk – Osman P.) Folytonos információözön zúdul ránk, de ennek csak kis része bír számunkra relevanciával. (Viszont végletesen szituációfüggő, hogy épp mely információk ilyenek, és végzetes lehet tévedni ebben – Osman P.) Az agynak pedig alig egy másodperce van arra, hogy feldolgozza és használhatóvá tegye számunkra ezt az információt. Emiatt *agyunk számos rövidített utat vesz igénybe, hogy (úgy-ahogy) bírja a nyomást.* Ez eredményezi az apoféniát, amit csak súlyosbít agyunk ’küzdj vagy menekülj’-reakciója, illetve az arra való hajlamunk, hogy a legrosszabb forgatókönyvet fogadjuk el a legvalószínűbbnek. Hirtelen rettentő nagy nyomás nehezedik elménkre. Mintázatokat látunk a világban, ott is, ahol nincsenek, majd ezekhez súlyos következményeket társítunk, és a legapróbb esélyét is felfedezzük annak, ahogy ezek negatívan érinthetik az életünket.” – A mérnöki tudományokban az ilyesmit nevezik worst case-tervezésnek. Az életre pedig szintűgy igaz, hogy inkább becsüljük túl a veszélyt, és éljük is túl az ilyen kezelésével, minthogy alulbecsülve azt alul is maradjunk vele szemben.

Ilyen „rövidített út” a sokat kárhoztatott előítéletek alkalmazása is információhiányok azonnali áthidalására. A mechanizmus eredete eléggé egyértelmű: ha a csillagok halvány fényénél döntenie kellett, hogy az a nagy sötét ott vajon egy ártalmatlan izé vagy a kardfogú tigris, amely épp hozzánk jön vacsorára, jobb az utóbbira szavazni – azaz ha ismeretlennel kerülünk szembe, a túléléshez biztosabb, ha veszélyesként kezeljük. Burnett szavával „Mit számítanak a vaklármák, ha eközben életben maradunk?” Más kérdés, hogy kultúremler milyen körültekintéssel alkalmazza ezt a mai életben: emberi, társadalmi kapcsolataiban elítéli a diszkriminációt, de már a gazdasági kérdésekben tudja, hogy aki „ingyenebédet” kínál, az általában csaló. A babonához pedig még annyit: mindannyian szeretnénk urai lenni sorsunk, ügyeink alakulásának, s ebben olykor jobb híján irracionális eszközökhöz, horribile dictu babonásokhoz is folyamodunk – még ha nem is igazán hiszünk bennük, de „mit árthat?”. Így jön, hogy „s az iskolába menvén, a járda peremén, / hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én...” (Radnóti Miklós: Nem tudhatom)

Burnett számos különféle lehetséges magyarázatot vázol fel itt is agyunk működésére, fűszerezve ezt a kezdetben beígért lazaságával is – „De az is lehet, hogy teljesen másról van szó.” – Majd előáll a maga összeesküvés-elmélet elméletével: „Elképzelhető, hogy az összeesküvéselemélet-hívők azért hisznek abban, hogy gonosz szervezetek irányítják a világot, mert

ez még mindig jobb, mint az egyéb lehetőségek. Annak elfogadása, hogy az emberi társadalom működése csupán megjósolhatatlan történések és a szerencse játékának függvénye, sok tekintetben sokkal aggasztóbb, mint ha feltételezzük, hogy létezik a mindent irányító sötét elit, még akkor is, ha az öncélúan viselkedik. Jobb, ha egy részeg pilóta vezeti a repülőt, mintha senki sem lenne a pilótafülkében.” – Bizonyára vannak, akiknek ez észszerűként elfogadható, és egészen bizonyos az is, hogy ez sem agyamentebb, mint sok más, amire Platón tollatlan, kétlábú állata képes. És két rövid megjegyzés ide esetleges további indítékokról, összhangban agyunk fentebb vázolt „hízelkedő” működésmódjaival. (Hízelkedő? Voltaképp legalább annyira önfényező is, hiszen az érzés, amelyet az ember akar, szintúgy az agyában keletkezik. Az agy ebben Karithy két macskáját utánozza, és „játszik egymással”.) Az ember szereti azért is becsülni magát, hogy nagy okosan belát a kulisszák mögé, látja, hogy mi történik ott. Ezt az érzést is keresheti az összeesküvés-elméletekben osztozással. Másrészt, szeret mások szemében jól tájékozottnak tűnni – ezért is adhatja tovább azokat.

Innen egy eszmefuttatással folytatja, amelynek a kiindulása: „A személyiségpszichológiában e koncepciót ’a kontroll kifejezett helyének’ nevezzük”, és egyik tétele, hogy „végeredményben úgy tűnik, hogy az agy mintázatok iránt érzett szerelme, illetve véletlenszerűséggyűlölete sokakat meglehetősen extrém következtetésekre sarkall. Ez nem is okozna különösebb gondot, de az agy egyúttal rettentően megnehezíti annak felismerését is, hogy mélyen gyökerező világnézetünk és az ebből levont következtetéseink rosszak, függetlenül attól, hogy mennyi bizonyítékot tárnak elénk. A babonások és az összeesküvéselemélet-hívók rendületlenül fenntartják meggyőződéseiket, bármit is zúdítson rájuk a racionális világ. Mindezt pedig az idióta agyunknak köszönhetjük”, ám rögtön ilyenként megy tovább: „[v]agy talán mégsem? Amit itt leírtam, az az idegtudomány és a pszichológia jelenlegi ismeretein alapul, csakhogy ezek az ismeretek meglehetősen korlátozottak. Valójában még a vizsgálat tárgyát is nehéz megfogni. Vajon mit nevezhetünk pszichológiai értelemben babonának? Milyen agyi aktivitás jellemzi a babonát? Ez egy hiedelem? Esetleg idea? Hiába érkeztünk el arra a fejlettségi szintre, hogy immár ’élőben’ szkennelhetjük a dolgozó agy folyamatait, de attól, hogy látunk aktivitást, nem állíthatjuk, hogy értjük is, hogy mit jelent. Ahogy hiába látjuk a zongora billentyűit, attól még nem tudunk Mozartot játszani rajta.”

Agyunknak az élővilágban egyedülálló sajátossága az intellektuális önkontroll is. Pl. hogy itt már rájövünk: nincs tovább, abba kell hagyni ezt az ismertetést. Ezért a fejezetek érdeklődésre és persze olvasásra ingerlő címeit és alcímeit idézzük még ide, a mondandó ívének érzékeltetésére:

- Agykontroll – Hogyan irányítja agyunk szervezetünket – és kutyul össze rendszereisen mindent?
- Így készülnek az emlékeink (használatukhoz szerelés szükséges) – Az emberi memória és furcsaságai;
- Nincs mitől félnünk, csak magától a félelemtől – és persze a bohócoktól – A rengeteg módja annak, ahogy az agy folyamatos rettegésben tart minket;

- Okosnak hiszed magad, ugye? – (Az intelligencia zavarba ejtően bonyolult tudománya);
- Előre látta, hogy ez a fejezet következik? – Az agy megfigyelőrendszerének esetlegessége;
- Azt mondtad, neked kiváló a személyiséged, de hogy lehetsz ebben ilyen biztos? – A személyiség bonyolult és zavaros jellegzetességei;
- Csoportos ölelés! – Hogyan befolyásolják agyunkat a többiek?
- Amikor megbomlik az agy... – A mentális betegségek és kialakulásuk okai.

S még két fogalom innen, amelyekről a legtöbbünk még sohasem hallott:

„*Folyékony intelligencia*”: Nem, nem a 25 éves ír whisky, hanem „*az információ használatának képessége, ennek segítségével tudunk vele dolgozni, alkalmazni és így tovább. A Rubik-kocka kirakása folyékony intelligenciát igényel, ahogy annak kitalálása is, hogy partnerünk miért nem beszél hozzánk, holott mi nem emlékszünk semmire, amit rosszul csináltunk volna. Mindkét esetben új információt szereztünk, és rá kell jönnünk, hogy mihez kezdjünk vele ahhoz, hogy számunkra előnyös eredményt kapjunk.*”

„*Kristályos intelligencia*”: ez sem az LSD, bármit is tud az kihozni az agyunkból, hanem „*az emlékezetünkben elraktározott információ, amelyet felhasználhatunk arra, hogy minél inkább a saját előnyünkre fordítsuk az előálló szituációt. Ahhoz, hogy egy alig ismert, ötvenes évekbeli film főszereplőjének neve eszünkbe jusson a kocsmai vetélkedőben, a kristályos intelligenciánkra van szükségünk. Az északi félteke összes fővárosának ismerete is a kristályos intelligencián alapul. Ez tehát az összegyűjtött tudásunk, míg a folyékony intelligencia arról árulkodik, hogy ezt a tudást milyen jól tudjuk használni, vagy milyen hatékonyan tudunk megbirkózni az ismeretlen helyzetekkel.*”

Burnett utószava pedig: „*Hát ez az agyunk. Lenyűgöző, nemde? De azért egy kicsit hülye is.*”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

PROTECTION OF THE APPELLATIONS OF ORIGIN FOR SPARKLING WINES – PART II

Orsolya Szentkirályi

In the second part of the article the author discusses the development of the protection of appellations of origin in the European Union and the directives providing the legal control. Concerning regulation in Hungary, she analyses the periods before and after the accession to the EU separately. At the end of the study an interesting legal case is described.

THE APPEARANCE OF COPYRIGHT IN TRADEMARK LEGISLATION – PART II

Dr Ádám Miklós Sulyok

In the second part, the appearance of copyright law in trademark law is presented through case law, pointing out the difficulties of copyright enforcement in trademark related proceedings.

THE DEVELOPMENT OF CHINESE COPYRIGHT – PART II

Péter Mezei

The second part of the article on Chinese copyright law introduces the effective norms and case law of the People's Republic of China, as well as the latest challenges of the country in this field. A special focus is paid to the ongoing reform proposal (third review) of the Copyright Act, as well as the inappropriate functioning of law enforcement, and the intellectual property aspects of free trade agreements of China, as well as the evolving trade war between China and the United States.

DIGITAL SAMPLING IN THE HUNGARIAN AND THE GERMAN COPYRIGHT LEGISLATION – PART I

Dorottya Irén Paku

The purpose of this two-part study is to guide the reader in the sampling, which has been used in today's modern music industry for decades, though not a well-known technique to the average audience. In the first part, the interested person can learn about the steps of

the sampling process and its historical (and technical) development and to the basics of the protection of composers, performers and phonogram producers through the examination of Hungarian cases and Hungarian copyright law. Furthermore, the author looks for answer to whether such use of musical excerpts requires a prior permission of the rightholders in all cases. In addition, whether it is possible, that others may use a piece of music in their own works in the field of free use without the prior permission of the rightholders and without payment of a fee, and if so, under what conditions.